

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ДНІПРОВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

МАРТИНОВ Олександр Володимирович

УДК 351.07:316.472.4

ДИСЕРТАЦІЯ

**СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК РЕСУРС ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В
УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ**

Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Галузь знань 28 «Публічне управління та адміністрування»

Подается на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ О. В. Мартинов

Науковий керівник – Липовська Наталія Анатоліївна, доктор наук з державного управління, професор

Дніпро – 2026

АНОТАЦІЯ

Мартинюк О.В. Соціальний капітал як ресурс публічного управління в Україні в умовах війни та повоєнного відновлення. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі публічного управління та адміністрування за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Дніпро, 2026.

У дисертаційному дослідженні обґрунтовано концептуальний підхід до соціального капіталу як операціоналізованого ресурсу публічного управління та особливості його трансформації, яка впливає на інституційну стійкість органів влади в умовах війни.

Метою дисертаційного дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування та розробка науково-практичних засад використання соціального капіталу як ресурсу публічного управління в умовах війни та повоєнного відновлення України.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що формуються в умовах війни та повоєнного відновлення.

Предмет дослідження – соціальний капітал як ресурс публічного управління в умовах війни та повоєнного відновлення України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці й обґрунтуванні теоретичних положень, техніко-методичного інструментарію та моделей для комплексного вирішення наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні концептуального підходу до соціального капіталу як операціоналізованого ресурсу публічного управління та особливості його трансформації, яка впливає на інституційну стійкість органів влади в умовах війни.

Найважливіші наукові результати, що характеризують новизну і розкривають логіку та зміст дисертаційного дослідження, полягають у тому, що:

у перше:

– обґрунтовано концепт соціального капіталу як операціоналізованого ресурсу публічного управління, що набуває управлінської цінності за умови його інституціоналізації через відповідні механізми публічного управління та доведено, що рівень інституціоналізації соціального капіталу безпосередньо впливає на стійкість, легітимність та ефективність публічної влади в умовах воєнних викликів; розроблено інтегровану модель еволюції соціального капіталу у системі публічного управління України в умовах війни та повоєнного відновлення, яка: поєднує інституційний, мережевий, цифровий та безпековий виміри; визначає механізми трансформації соціального капіталу від мобілізаційної солідарності до інституціоналізованої форми сталого розвитку; розглядає соціальний капітал як вхідний ресурс, що через нормативно-інституційні, організаційно-управлінські, комунікативні та кадрові механізми трансформується в управлінські спроможності;

удосконалено:

– теоретико-методичний підхід до інтерпретації та оцінювання соціального капіталу як ресурсу публічного управління, зокрема встановлено, що на відміну від традиційних соціологічних та економічних моделей, запропонований підхід базується на інтеграції інституційного, мережевого та управлінського вимірів та передбачає багаторівневу систему кількісних і якісних індикаторів ефективності управлінських механізмів у воєнному та повоєнному періодах. У межах підходу: соціальний капітал визначено як функціональний елемент механізму публічного управління; оцінювання здійснюється на індивідуальному, громадському та інституційному рівнях; запроваджено систему індикаторів ефективності механізмів активації соціального капіталу; обґрунтовано показники адаптивності та стійкості управлінських рішень. Це дозволяє перевести соціальний капітал із теоретичної категорії у площину вимірюваного управлінського ресурсу;

– концептуалізацію взаємозв'язку між соціальною згуртованістю, інституційною довірою та управлінською спроможністю територіальних громад, зокрема запропоновано системну модель, у межах якої: соціальна згуртованість

визначається як основа горизонтального соціального капіталу; інституційна довіра – як механізм легітимації управлінських рішень; управлінська спроможність – як результат синергії горизонтального і вертикального соціального капіталу; доведено циклічний характер їх взаємодії, що формує інституційну стійкість територіальних громад у процесах відновлення;

– підходи до оцінювання ефективності публічного управління, зокрема шляхом інтеграції показників соціального капіталу до системи критеріїв результативності управління розширено традиційну систему оцінювання адміністративної ефективності соціально-інституційними характеристиками та запропоновано: включення показників горизонтальної та вертикальної довіри; оцінювання рівня громадянської участі та мережевої взаємодії; критерії соціальної легітимності управлінських рішень; врахування взаємозв'язку між рівнем соціального капіталу та адаптивністю управління в умовах війни;

набули подальшого розвитку:

– теоретичні положення щодо ролі соціального капіталу у системі публічного управління, зокрема уточнено його структуру в умовах війни (зв'язуючий, містковий, інституційний, цифровий компоненти) та функції у воєнному управлінні (мобілізаційна, інтеграційна, стабілізаційна, комунікаційна, легітимаційна, безпекова); доведено трансформацію соціального капіталу з латентного соціального ресурсу у ключовий фактор управлінської мобілізації та інституційної стабілізації.

– методичні засади інтеграції соціального капіталу у формування публічної політики, зокрема розроблено: матрицю політик розвитку соціального капіталу; алгоритм управлінської активації соціального капіталу на рівні громад; механізм інституціоналізації стихійної солідарності; підхід до стратегічного включення соціального капіталу у програми повоєнного відновлення.

– теоретичні положення щодо мережевого та партнерського управління, зокрема уточнено зміст мережевого та партнерського управління в умовах воєнної трансформації держави та зростання ролі соціального капіталу, доведено, що мережеве і партнерське управління виступають функціональним

доповненням ієрархічної моделі, забезпечуючи підвищення адаптивності, гнучкості та інституційної стійкості системи публічного управління.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження соціального капіталу як ресурсу публічного управління» здійснено теоретико-методологічне осмислення соціального капіталу як ресурсу публічного управління, що має системоутворювальне значення для інституційної стійкості держави, особливо в умовах суспільних трансформацій, криз і зростання ролі громадянської участі.

Узагальнення наукових підходів до трактування соціального капіталу дало змогу обґрунтувати його розуміння як інтегративного нематеріального ресурсу, що поєднує ціннісно-нормативні, мережеві та агентурні компоненти і реалізується через довіру, норми взаємності та сталі форми соціальної взаємодії. У контексті публічного управління соціальний капітал розглянуто як чинник, що доповнює формальні інститути влади, знижує трансакційні витрати управління, підвищує легітимність управлінських рішень та сприяє результативності публічної політики.

Доведено, що довіра виступає змістовною основою соціального капіталу та виконує подвійну функцію в системі публічного управління: з одного боку, вона забезпечує нормативну передбачуваність і стабільність взаємодій між суб'єктами управління, з іншого – створює умови для кооперації, самоорганізації та реалізації принципу субсидіарності. Обґрунтовано доцільність розмежування соціальної, інституційної та політичної довіри як взаємопов'язаних, але функціонально відмінних елементів інституційної спроможності держави.

У межах розділу систематизовано підходи до аналізу емерджентних властивостей соціального капіталу, що дозволило виокремити агентурний, культурний і структурний рівні його прояву. Показано, що агентурний рівень, пов'язаний із людським капіталом та активністю громадян, є базовим для формування культури довіри та мережевих форм взаємодії, тоді як культурний і структурний рівні забезпечують інституціоналізацію та відтворення соціального капіталу в системі публічного управління.

Особливу увагу приділено локальному соціальному капіталу як ресурсній основі розвитку територіальних громад. Обґрунтовано, що саме на місцевому рівні соціальний капітал набуває найбільш прикладного управлінського значення, сприяючи розширенню горизонтальної взаємодії, підвищенню участі громадян у публічному управлінні та зміцненню вертикальної інституційної довіри до органів місцевого самоврядування.

Методологічне забезпечення дослідження соціального капіталу в умовах криз і війни ґрунтується на інтеграції системного, структурно-функціонального, інституційного, мережевого, соціокультурного та процесного підходів. Така міждисциплінарна модель дозволяє розглядати соціальний капітал не лише як сукупність міжособистісних зв'язків, а як системний соціальний ресурс, вбудований у структури публічного управління, громадянського суспільства та локальних спільнот.

Поєднання зазначених підходів забезпечує можливість комплексного аналізу процесів формування довіри, солідарності, взаємодопомоги та партнерства в екстремальних умовах воєнних і посткризових трансформацій. У межах запропонованої методології соціальний капітал постає як ключовий чинник адаптивності, соціальної стійкості та ефективності публічного управління, що створює підґрунтя для подальших емпіричних досліджень і практичних управлінських рішень у сфері відновлення та розвитку суспільства.

Теоретичні узагальнення, здійснені в розділі 1, створюють концептуальне підґрунтя для подальшого аналізу трансформації соціального капіталу в системі публічного управління України в умовах війни та воєнного стану, що розглянуто в розділі 2 «Трансформація соціального капіталу в системі публічного управління в умовах війни», а також для обґрунтування інституційних механізмів використання соціального капіталу у процесах повоєнного відновлення, представлених у розділі 3 «Шляхи удосконалення активації соціального капіталу у процесах повоєнного відновлення».

Дослідження підтвердило, що соціальний капітал виступає ключовим інтегративним ресурсом, який забезпечує ефективність та стійкість інституцій

держави. Він визначає якість соціальних зв'язків, сприяє формуванню довіри, згуртованості та кооперативної взаємодії, що, у свою чергу, формує підґрунтя для ефективного публічного управління. Встановлено, що локальний соціальний капітал, інтегруючи культурні, соціальні та інституційні чинники, є основою для розвитку громад, підвищення їх спроможності та стійкості.

Обґрунтовано, що у воєнних умовах формується мережева модель публічного управління, де ключовими ресурсами стають довіра, взаємодія та цифрові комунікації. Взаємодія держави, громадянського суспільства та громадян формує нову архітектуру соціального капіталу, яка забезпечує інституційну стійкість України. Інтегрована модель еволюції соціального капіталу в Україні демонструє поступовий перехід від фрагментованих неформальних мереж до стратегічного інструменту державної стійкості. Особливістю українського досвіду є те, що саме кризові події виступали ключовими драйверами консолідації суспільства та розвитку довіри.

Запропонований підхід дозволяє розглядати соціальний капітал як один із базових факторів ефективного публічного управління, особливо в умовах воєнних загроз. Війна суттєво трансформує структуру соціального капіталу, посилюючи значення горизонтальних мереж довіри та самоорганізації громадян. Соціальний капітал в умовах воєнного управління забезпечує адаптивність державних інституцій, координацію між владою та громадським сектором, а також оперативне вирішення критичних питань без втрати легітимності рішень. Функції соціального капіталу у воєнному управлінні включають мобілізацію ресурсів, інформаційне забезпечення, підвищення ефективності волонтерських і громадських ініціатив та зміцнення соціальної стійкості.

Визначено, що у повоєнний період соціальний капітал стане стратегічним інструментом відновлення територій та розвитку громад. Виявлено ефективні механізми його впливу: розвиток горизонтальної та вертикальної довіри, інституційне забезпечення партнерського управління, стимулювання громадянської активності, підтримка соціально-економічних ініціатив та побудова мереж взаємодії між владою, бізнесом та громадянським суспільством.

Концептуально це дозволяє формувати систему публічного управління з урахуванням соціального капіталу, що поєднує принципи субсидіарності, солідарності та прозорості.

Запропоновано авторську модель соціального капіталу як ресурсу публічного управління, яка інтегрує агентурний, культурний та структурний рівні взаємодії.

Визначено функції соціального капіталу у воєнному управлінні та повоєнному відновленні, розроблено аналітичну матрицю політик із цілями, інструментами, ресурсами та очікуваними результатами. Концептуалізовано локальний соціальний капітал як механізм підвищення інституційної стійкості та ефективності управління територіями, що враховує особливості регіональної культури, історичного досвіду та громадської активності.

Отримані результати дозволяють: оптимізувати систему публічного управління на регіональному та національному рівнях; використовувати соціальний капітал як інструмент зміцнення довіри до інституцій та підвищення громадської активності; впроваджувати ефективні політики відновлення територій після війни, орієнтовані на розвиток громадянського суспільства, економічної кооперації та локальної самоорганізації.

Ключові слова: соціальний капітал, публічне управління, соціальні відносини, громадянське суспільство, місцеве самоврядування, війна, Україна, співпраця, публічноуправлінська взаємодія, повоєнне відновлення, сталий розвиток, спільні стратегії, взаємодія бізнесу та влади, цифрове суспільство, довіра, відповідальність, спільне управління, діалог, система впливів, легитимність.

ABSTRACT

Martynov O.V. Social Capital as a Resource of Public Administration. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in the field of public management and administration, specialty 281 "Public Management and Administration". – Dnipro University of Technology, Dnipro, 2026.

The dissertation research substantiates the conceptual approach to social capital as an operationalized resource of public administration and the features of its transformation, which affects the institutional stability of authorities in wartime.

The purpose of the dissertation research is the theoretical and methodological substantiation and development of scientific and practical foundations for the use of social capital as a resource of public administration in the conditions of war and post-war reconstruction of Ukraine.

The object of the study – is social relations formed in the conditions of war and post-war recovery.

The subject of the study – is social capital as a resource of public administration in the conditions of war and post-war recovery of Ukraine.

The scientific novelty of the results obtained lies in the development and substantiation of theoretical provisions, technical and methodological tools and models for a comprehensive solution of the scientific problem, which consists in substantiating the conceptual approach to social capital as an operationalized resource of public administration and the peculiarities of its transformation, which affects the institutional stability of authorities in wartime.

The most important scientific results that characterize novelty and reveal the logic and content of the dissertation research are that:

For the first time:

the concept of social capital as an operationalized resource of public administration, which acquires managerial value under the condition of its institutionalization through appropriate mechanisms of public administration, has been substantiated, and it has been proved that the level of institutionalization of social capital directly affects the stability, legitimacy and efficiency of public power in the face of military challenges; an integrated model of the evolution of social capital in the system of public administration of Ukraine in Ukraine has been developed conditions of war and post-war recovery, which: combines institutional, network, digital and security dimensions; identifies mechanisms for the transformation of social capital from mobilization solidarity to an institutionalized form of sustainable development;

considers social capital as an input resource, which is transformed into managerial capacities through regulatory-institutional, organizational-managerial, communicative and personnel mechanisms;

Improved:

– theoretical and methodological approach to the interpretation and evaluation of social capital as a resource of public administration, in particular, it has been established that, unlike traditional sociological and economic models, the proposed approach is based on the integration of institutional, network and managerial dimensions and provides for a multi-level system of quantitative and qualitative indicators of the effectiveness of management mechanisms in the war and post-war periods. Within the approach: social capital is defined as a functional element of the mechanism of public administration; assessment is carried out at the individual, community and institutional levels; a system of indicators of the effectiveness of mechanisms for activating social capital has been introduced; the indicators of adaptability and stability of managerial decisions are substantiated. This allows you to transfer social capital from a theoretical category to the plane of a measurable managerial resource;

– conceptualization of the relationship between social cohesion, institutional trust and managerial capacity of territorial communities, in particular, a systemic model is proposed, within which: social cohesion is defined as the basis of horizontal social capital; institutional trust – as a mechanism for legitimizing managerial decisions; managerial capacity – as a result of the synergy of horizontal and vertical social capital; the cyclical nature of their interaction, which forms the institutional stability of territorial communities in the recovery processes, is proved;

– approaches to assessing the effectiveness of public administration, in particular by integrating indicators of social capital into the system of criteria for the effectiveness of management, the traditional system of assessing administrative efficiency by socio-institutional characteristics is expanded and the inclusion of indicators of horizontal and vertical trust is proposed; assessment of the level of civic participation and network interaction; criteria for the social legitimacy of managerial

decisions; taking into account the relationship between the level of social capital and the adaptability of management in wartime;

were further developed:

1. theoretical provisions on the role of social capital in the public administration system, in particular, its structure in wartime (connecting, bridge, institutional, digital components) and functions in military management (mobilization, integration, stabilization, communication, legitimation, security) are clarified; The transformation of social capital from a latent social resource into a key factor of managerial mobilization and institutional stabilization has been proved.

2. methodological foundations of integration of social capital into the formation of public policy, in particular, the following have been developed: a matrix of policies for the development of social capital; algorithm for managerial activation of social capital at the community level; the mechanism of institutionalization of spontaneous solidarity; approach to the strategic inclusion of social capital in post-war recovery programs.

3. theoretical provisions on network and partner management, in particular, the content of network and partner management in the context of the military transformation of the state and the growth of the role of social capital is clarified, it is proved that network and partner management act as a functional complement to the hierarchical model, providing an increase in the adaptability, flexibility and institutional stability of the public administration system.

In the first section "Theoretical and methodological foundations of the study of social capital as a resource of public administration", A theoretical and methodological understanding of social capital as a resource of public administration, which is of system-forming importance for the institutional stability of the state, especially in the context of social transformations, crises and the growth of the role of civic participation, is carried out.

The generalization of scientific approaches to the interpretation of social capital made it possible to substantiate its understanding as an integrative intangible resource that combines value-normative, network and agent components and is realized through

trust, norms of reciprocity and stable forms of social interaction. In the context of public administration, social capital is considered as a factor that complements formal institutions of power, reduces the transaction costs of management, increases the legitimacy of managerial decisions and contributes to the effectiveness of public policy.

It has been proved that trust acts as a meaningful basis of social capital and performs a double function in the public administration system: on the one hand, it provides normative predictability and stability of interactions between management entities, on the other hand, it creates conditions for cooperation, self-organization and implementation of the principle of subsidiarity. The expediency of distinguishing social, institutional and political trust as interrelated, but functionally distinct elements of the institutional capacity of the state has been substantiated.

Within the framework of the section, approaches to the analysis of emergent properties of social capital are systematized, which made it possible to distinguish the agent, cultural and structural levels of its manifestation. It is shown that the agent level, associated with human capital and citizen activity, is the basis for the formation of a culture of trust and network forms of interaction, while the cultural and structural levels ensure the institutionalization and reproduction of social capital in the public administration system.

Particular attention is paid to local social capital as a resource basis for the development of territorial communities. It is substantiated that it is at the local level that social capital acquires the most applied managerial importance, contributing to the expansion of horizontal interaction, increasing the participation of citizens in public administration and strengthening vertical institutional trust in local self-government bodies.

Methodological support for the study of social capital in the context of crises and war is based on the integration of systemic, structural-functional, institutional, network, socio-cultural and process approaches. Such an interdisciplinary model allows us to consider social capital not only as a set of interpersonal connections, but

as a systemic social resource embedded in the structures of public administration, civil society and local communities.

The combination of these approaches provides an opportunity for a comprehensive analysis of the processes of building trust, solidarity, mutual assistance and partnership in extreme conditions of military and post-crisis transformations. Within the framework of the proposed methodology, social capital appears as a key factor of adaptability, social sustainability and efficiency of public administration, which creates the basis for further empirical research and practical management decisions in the field of recovery and development of society.

The theoretical generalizations made in Chapter 1 provide a conceptual basis for further analysis of the transformation of social capital in the public administration system of Ukraine under war and martial law, which is considered in Chapter 2 "Transformation of Social Capital in the System of Public Administration in Wartime", as well as for the substantiation of institutional mechanisms for the use of social capital in the processes of post-war recovery, presented in Chapter 3 "Ways to Improve the Activation of Social Capital in the Processes of Post-War Recovery".

The study confirmed that social capital is a key integrative resource that ensures the efficiency and sustainability of state institutions. It determines the quality of social ties, contributes to the formation of trust, cohesion and cooperative interaction, which, in turn, forms the basis for effective public administration. It has been established that local social capital, integrating cultural, social and institutional factors, is the basis for the development of communities, increasing their capacity and resilience.

It is substantiated that in wartime conditions, a network model of public administration is formed, where trust, interaction and digital communications become key resources. The interaction of the state, civil society and citizens forms a new architecture of social capital, which ensures the institutional stability of Ukraine. The integrated model of the evolution of social capital in Ukraine demonstrates a gradual transition from fragmented informal networks to a strategic instrument of state resilience. A feature of the Ukrainian experience is that it was the crisis events that acted as key drivers of the consolidation of society and the development of trust.

The proposed approach allows us to consider social capital as one of the basic factors of effective public administration, especially in the context of military threats. The war significantly transforms the structure of social capital, strengthening the importance of horizontal networks of trust and self-organization of citizens. Social capital under military administration ensures the adaptability of state institutions, coordination between the government and the public sector, as well as the prompt resolution of critical issues without losing the legitimacy of decisions. The functions of social capital in military administration include resource mobilization, information support, increasing the effectiveness of volunteer and public initiatives, and strengthening social resilience.

It has been determined that in the post-war period, social capital will become a strategic tool for the restoration of territories and community development. Effective mechanisms of its influence have been identified: development of horizontal and vertical trust, institutional support of partnership management, stimulation of civic activity, support for socio-economic initiatives and building networks of interaction between government, business and civil society. Conceptually, this allows the formation of a system of public administration taking into account social capital, combining the principles of subsidiarity, solidarity and transparency.

The author's model of social capital as a resource of public administration, which integrates the agent, cultural and structural levels of interaction, is proposed.

The functions of social capital in military management and post-war reconstruction have been identified, and an analytical matrix of policies with goals, tools, resources and expected results has been developed. Local social capital is conceptualized as a mechanism for increasing institutional stability and efficiency of territorial management, which takes into account the peculiarities of regional culture, historical experience and civic activity.

The results obtained allow: to optimize the system of public administration at the regional and national levels; use social capital as a tool to strengthen trust in institutions and increase civic engagement; implement effective policies for the

restoration of territories after the war, focused on the development of civil society, economic cooperation and local self-organization.

Keywords: social capital, public administration, social relations, civil society, local self-government, war, Ukraine, cooperation, public management interaction, post-war recovery, sustainable development, joint strategies, interaction between business and government, digital society, trust, responsibility, joint governance, dialogue, system of influences, legitimacy.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях

1. Липовська Н., Мартинов О., Приймачов А. (2025). Концептуальні підходи до інтерпретації ресурсів відновлення громад. Державне будівництво: зб. наук. праць ; електронний ресурс. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна. № 1 (37). 667 с. С. 340-349. <https://periodicals.karazin.ua/db/article/view/27215/24072>.

2. Мартинов О.В. (2025). Структура соціального капіталу в умовах війни в Україні. *Успіхи і досягнення у науці*. 12 (22). С. 1123-1134. [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12\(22\)-1123-1134](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-1123-1134)

3. Мартинов О.В. (2025). Соціальний капітал як ресурс публічного управління. *Суспільство та національні інтереси*. 12 (20). С.1218-1227. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12\(20\)-1218-1227](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12(20)-1218-1227)

4. Мартинов О.В. (2026). Трансформація соціального капіталу в Україні у контексті публічноуправлінських реформ. *Наукові перспективи № 2(68)*. С. 391 – 402. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-2\(68\)-391-402](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-2(68)-391-402)

Публікації в зарубіжних наукових виданнях:

5. Мартинов О.В. (2025). Парасоціальні зв'язки як основа розвитку соціального капіталу. *Stredoevropsky vestnik pro vedu a vyzkum*. 1 (12). С. 154 – 167. DOI: [https://doi.org/10.65237/2336-3630-2025-12\(1\)-12](https://doi.org/10.65237/2336-3630-2025-12(1)-12)

Монографії:

6. Мартинов О.В. (2024). Структурні зміни на ринку праці в Європейському Союзі. *Сучасний соціогуманітарний простір країн Європейського Союзу: публічноуправлінські аспекти* [Текст]: кол. монограф. / за заг. ред. Н.А. Липовської. Дніпро : НТУ «Дніпровська політехніка», 2024. 236 с. С. 22 – 32.

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації (у вітчизняних виданнях):

7. Мартинов О. Європейський досвід вирішення проблем прийому та інтеграції українських біженців. «Молодь: наука та інновації» 2024: матеріали XII Міжнародної науково-технічної конференції студентів, аспірантів та

молодих вчених, Дніпро, 13–15 листопада 2024 року (у 3-х томах) / Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» – Дніпро : НТУ «ДП», 2024. Том 3. 368 с.

8. Мартинов О. Вплив війни на кадровий потенціал громад. «Наукова весна» 2024: матеріали XIV Міжнародної науково-технічної конференції аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 27–29 березня 2024 року / Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» – Дніпро : НТУ «ДП», 2024. 445 с. С.303

9. Мартинов О.В. (2024). Збереження кадрового потенціалу громад в умовах війни. «III Науково-практична конференція Міжнародний форум: безпечна, комфортна та спроможна територіальна громада». Дніпро : НТУ «ДП», 2024.

10. Мартинов О.В. (2026). Соціальний капітал публічного управління в умовах війни. Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 17 лют. 2026 р.) / за заг. ред. Л. Г. Комахи, Н. М. Корчак, Л. В. Гонюкової. Київ: ННПУДС КНУ імені Тараса Шевченка, 2026. 517 с.

11. Мартинов О.В. Соціальний капітал як ресурс забезпечення національної безпеки. XX Міжнародна науково-практична конференція «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти». 16 березня 2026 р. Д.:ДУВВС.

ЗМІСТ

ВСТУП	19
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ЯК РЕСУРСУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	30
1.1. Соціальний капітал як нематеріальний управлінський ресурс: огляд літератури	30
1.2. Соціальний капітал як фактор інституційної спроможності держави	46
1.3. Методологічні підходи до дослідження соціального капіталу в умовах криз і війни	64
Висновки до розділу 1	91
Список використаних джерел до розділу 1	93
РОЗДІЛ 2. ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ	102
2.1. Структурна трансформація соціального капіталу в Україні	102
2.2. Стан та динаміка соціального капіталу в Україні (2005- 2026)	119
2.3. Негативні ефекти та ризики реалізації соціального капіталу в умовах війни в Україні	138
Висновки до розділу 2	154
Список використаних джерел до розділу 2	157
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АКТИВАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ У ПРОЦЕСАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	165
3.1. Зарубіжний досвід використання соціального капіталу в системі публічного управління	165
3.2. Інтегрована модель еволюції соціального капіталу в Україні	178
3.3. Напрями вдосконалення управлінських механізмів розвитку соціального капіталу у процесах повоєнного відновлення	193
Висновки до розділу 3	210
Список використаних джерел до розділу 3	212
ВИСНОВКИ	218
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	221
ДОДАТКИ	241

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку України характеризується значними викликами, пов'язаними з війною та потребою швидкого відновлення соціально-економічної та інституційної стабільності. У цих умовах роль соціального капіталу як ресурсу публічного управління набуває особливої ваги. Соціальний капітал, проявлений через довіру, соціальні мережі, норми взаємодії та готовність громадян до співпраці, стає критично важливим чинником забезпечення ефективності управлінських рішень, мобілізації ресурсів та підвищення інституційної стійкості держави.

Зростаюча роль громадянської активності, волонтерського руху та локальних ініціатив під час воєнного стану демонструє, що ефективне функціонування суспільства в кризових умовах значною мірою залежить від здатності держави інтегрувати соціальні ресурси у систему управління. Водночас недостатній рівень інституційної довіри та історично сформовані проблеми низького соціального капіталу в Україні вимагають наукового осмислення механізмів його розвитку та використання в публічному управлінні.

Таким чином, дослідження соціального капіталу як інструменту посилення кооперації між державою, громадянським суспільством та бізнесом, а також його впливу на інституційну стійкість і відновлення країни після війни є надзвичайно актуальним як для теоретичного осмислення соціокультурних ресурсів, так і для практичного застосування в системі державного управління та формуванні політик розвитку.

Проблематика соціального капіталу як чинника ефективності публічного управління сформувалася на перетині соціології, політичної науки та економічної теорії, однак в контексті публічноуправлінського дискурсу вона набуває особливого значення як інструмент пояснення інституційної спроможності держави, якості врядування та результативності управлінських рішень.

Теоретичні засади концепції соціального капіталу були закладені у працях П'єра Бурдьє, який трактував його як ресурс, вбудований у соціальні мережі та відносини, та Джеймса Коулмена, котрий наголошував на функціональному аспекті соціального капіталу як механізму координації колективних дій. Для спеціальності «Публічне управління та адміністрування» принципове значення має підхід Роберта Патнема, який довів емпіричний зв'язок між рівнем соціального капіталу та ефективністю регіонального врядування, а також якістю демократичних інститутів. У свою чергу, Френсіс Фукуяма обґрунтував довіру як основу інституційної стабільності та економічного розвитку, що безпосередньо пов'язується з управлінською результативністю.

У цьому дискурсі особливу методологічну цінність мають дослідження Елінор Остром, яка довела, що горизонтальні мережі довіри та самоорганізація громад можуть забезпечувати ефективне управління публічними ресурсами без надмірної централізації. Її концепція багаторівневого врядування суттєво вплинула на сучасні підходи до децентралізації та розвитку територіальних громад.

У межах публічноуправлінського дискурсу соціальний капітал дедалі частіше розглядається як: чинник легітимності публічної влади; ресурс забезпечення політичної стабільності; механізм зниження трансакційних витрат управління; основа партнерських моделей взаємодії «держава – громада – бізнес»; інструмент підвищення інституційної стійкості в умовах криз.

В українській науковій публічноуправлінській традиції проблематика соціального капіталу розвивається у контексті демократичної трансформації, децентралізації та реформування системи публічного управління. Питання інституційної спроможності держави та розвитку управлінських механізмів досліджували В. Бакуменко, О. Оболенський, В. Баштанник, О. Баштанник, Н. Сидоренко. Соціально-політичні аспекти формування довіри та громадянської активності аналізували В. Алексеєв, Н. Сорокіна, В. Степаненко, Л. Колісник, А. Колодій, Н. Липовська, І. Матвієнко, О. Резнік, І. Хожило та інші дослідники.

Після 2014 року, а особливо в умовах повномасштабної війни, у науковому дискурсі з'являється новий акцент – розгляд соціального капіталу як мобілізаційного ресурсу держави та інструменту забезпечення інституційної стійкості. У публікаціях публічноуправлінського напрямку ця проблематика трансформується в аналіз: ролі горизонтальних мереж у підтримці воєнного управління; взаємодії державних органів із волонтерськими структурами; впливу рівня довіри на легітимність управлінських рішень; інтеграції соціального капіталу в механізми повоєнного відновлення.

Водночас аналіз наукових джерел свідчить, що попри значний доробок у теоретичному осмисленні соціального капіталу, його системне дослідження як управлінського ресурсу в умовах воєнного стану та повоєнної трансформації держави залишається недостатньо розробленим. Зокрема, потребують подальшої наукової інтерпретації: механізми інституціоналізації соціального капіталу в системі публічного управління; інструменти його вимірювання в управлінських практиках; моделі інтеграції горизонтальної довіри у вертикальну систему публічного управління; вплив соціального капіталу на інституційну стійкість та результативність реформ.

Таким чином, у межах спеціальності «Публічне управління та адміністрування» соціальний капітал доцільно розглядати не лише як соціологічну категорію, а як стратегічний ресурс державного управління, що забезпечує ефективність, легітимність та стійкість публічної влади в умовах кризових трансформацій. Саме ця постановка проблеми визначає наукову нішу та актуальність дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація висвітлює наукові дослідження автора, отримані в процесі виконання науково-дослідної роботи за темами «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні» (№ держреєстрації 0122U002375), «Цифрова трансформація публічного управління» (№ держреєстрації 0122U002236), в процесі виконання яких автор розробив пропозиції щодо активізації соціального капіталу в системі публічного управління у воєнний і післявоєнний період.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування та розробка науково-практичних засад використання соціального капіталу як ресурсу публічного управління в умовах війни та повоєнного відновлення України.

Для досягнення мети поставлено такі *завдання*:

- проаналізувати еволюцію наукових підходів до трактування соціального капіталу в контексті публічного управління та розкрити його зміст і структуру як нематеріального ресурсу публічного управління;
- дослідити вплив воєнних умов на трансформацію соціального капіталу в Україні;
- визначити роль соціального капіталу у забезпеченні стійкості системи публічного управління в умовах війни;
- проаналізувати зарубіжний досвід використання соціального капіталу в системі публічного управління;
- оцінити значення соціального капіталу для процесів повоєнного відновлення та реінтеграції територій.
- обґрунтувати інституційні механізми розвитку соціального капіталу в системі публічного управління.
- розробити практичні рекомендації щодо інтеграції соціального капіталу в публічне управління воєнного та повоєнного періодів.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що формуються в умовах війни та повоєнного відновлення.

Предмет дослідження – соціальний капітал як ресурс публічного управління в умовах війни та повоєнного відновлення України.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є положення теорії публічного управління і наукові дослідження щодо означеної проблематики, а також сукупність загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, застосування яких зумовлене міждисциплінарним характером проблеми соціального капіталу як ресурсу публічного управління в умовах війни та повоєнного відновлення.

Діалектичний метод використано для дослідження соціального капіталу як динамічної категорії, що трансформується під впливом воєнних та поствоєнних процесів.

Методи аналізу і синтезу застосовано для розкриття структури соціального капіталу (агентурний, культурний, структурний рівні) та формування авторської моделі його інтеграції у систему публічного управління.

Методи індукції та дедукції використані для узагальнення теоретичних підходів до соціального капіталу та формування висновків щодо його ролі у забезпеченні інституційної спроможності держави.

Метод абстрагування та теоретичного узагальнення дозволив сформулювати понятійно-категоріальний апарат дослідження та уточнити зміст дефініцій «соціальний капітал», «цифровий соціальний капітал», «парасоціальні зв'язки», «культура довіри», «інституційна стійкість», «мережеве врядування».

Системний підхід використано для розгляду соціального капіталу як елемента системи публічного управління, що впливає на її функціонування, адаптивність та стійкість.

Інституціональний підхід дозволив проаналізувати вплив довіри, норм та соціальних мереж на формування і функціонування державних та місцевих інституцій.

Структурно-функціональний аналіз застосовано для визначення функцій соціального капіталу у воєнному управлінні та процесах повоєнного відновлення територій.

Порівняльний метод та SWOT-аналіз використано для дослідження зарубіжного досвіду інтеграції соціального капіталу в систему публічного управління та можливостей його адаптації в Україні.

Метод моделювання застосовано для розроблення авторської моделі соціального капіталу у публічному управлінні та концептуальної моделі реформування системи управління з урахуванням соціального капіталу.

Експертно-аналітичний метод використано для формування матриці політик та визначення індикаторів оцінювання ефективності механізмів розвитку соціального капіталу.

Метод узагальнення практичного досвіду територіальних громад дозволив виявити ефективні механізми використання соціального капіталу у процесах відновлення.

Метод концептуального проєктування застосовано для розроблення аналітичних схем і моделей (матриця політик, модель механізмів впливу соціального капіталу, концептуальна модель реформування управління).

Графічне моделювання використано для візуалізації структурних та функціональних зв'язків соціального капіталу в системі публічного управління.

Таким чином, використана сукупність методів забезпечила комплексний аналіз соціального капіталу як багаторівневого управлінського ресурсу, дозволила розкрити його функції в умовах війни та повоєнного відновлення, а також сформувані практично орієнтовані механізми інтеграції соціального капіталу в систему публічного управління.

Інформаційною базою дослідження були чинні загальнодержавні законодавчі, нормативно-правові акти центральних та регіональних органів публічної влади, наукові праці українських і зарубіжних учених, матеріали періодичних видань і інтернет-ресурси. Емпіричну базу дослідження становили статистичні матеріали Державного комітету статистики України, органів публічної влади низки областей та аналітичні результати власних досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці й обґрунтуванні теоретичних положень, техніко-методичного інструментарію та моделей для комплексного вирішення наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні концептуального підходу до соціального капіталу як операціоналізованого ресурсу публічного управління та особливості його трансформації, яка впливає на інституційну стійкість органів влади в умовах війни.

Найважливіші наукові результати, що характеризують новизну і

розкривають логіку та зміст дисертаційного дослідження, полягають у тому, що:

уперше:

– обґрунтовано концепт соціального капіталу як операціоналізованого ресурсу публічного управління, що набуває управлінської цінності за умови його інституціоналізації через відповідні механізми публічного управління та доведено, що рівень інституціоналізації соціального капіталу безпосередньо впливає на стійкість, легітимність та ефективність публічної влади в умовах воєнних викликів; розроблено інтегровану модель еволюції соціального капіталу у системі публічного управління України в умовах війни та повоєнного відновлення, яка: поєднує інституційний, мережевий, цифровий та безпековий виміри; визначає механізми трансформації соціального капіталу від мобілізаційної солідарності до інституціоналізованої форми сталого розвитку; розглядає соціальний капітал як вхідний ресурс, що через нормативно-інституційні, організаційно-управлінські, комунікативні та кадрові механізми трансформується в управлінські спроможності;

удосконалено:

– теоретико-методичний підхід до інтерпретації та оцінювання соціального капіталу як ресурсу публічного управління, зокрема встановлено, що на відміну від традиційних соціологічних та економічних моделей, запропонований підхід базується на інтеграції інституційного, мережевого та управлінського вимірів та передбачає багаторівневу систему кількісних і якісних індикаторів ефективності управлінських механізмів у воєнному та повоєнному періодах. У межах підходу: соціальний капітал визначено як функціональний елемент механізму публічного управління; оцінювання здійснюється на індивідуальному, громадському та інституційному рівнях; запроваджено систему індикаторів ефективності механізмів активації соціального капіталу; обґрунтовано показники адаптивності та стійкості управлінських рішень. Це дозволяє перевести соціальний капітал із теоретичної категорії у площину вимірюваного управлінського ресурсу;

– концептуалізацію взаємозв'язку між соціальною згуртованістю, інституційною довірою та управлінською спроможністю територіальних громад, зокрема запропоновано системну модель, у межах якої: соціальна згуртованість визначається як основа горизонтального соціального капіталу; інституційна довіра – як механізм легітимації управлінських рішень; управлінська спроможність – як результат синергії горизонтального і вертикального соціального капіталу; доведено циклічний характер їх взаємодії, що формує інституційну стійкість територіальних громад у процесах відновлення;

– підходи до оцінювання ефективності публічного управління, зокрема шляхом інтеграції показників соціального капіталу до системи критеріїв результативності управління розширено традиційну систему оцінювання адміністративної ефективності соціально-інституційними характеристиками та запропоновано: включення показників горизонтальної та вертикальної довіри; оцінювання рівня громадянської участі та мережевої взаємодії; критерії соціальної легітимності управлінських рішень; врахування взаємозв'язку між рівнем соціального капіталу та адаптивністю управління в умовах війни;

набули подальшого розвитку:

– теоретичні положення щодо ролі соціального капіталу у системі публічного управління, зокрема уточнено його структуру в умовах війни (зв'язуючий, містковий, інституційний, цифровий компоненти) та функції у воєнному управлінні (мобілізаційна, інтеграційна, стабілізаційна, комунікаційна, легітимаційна, безпекова); доведено трансформацію соціального капіталу з латентного соціального ресурсу у ключовий фактор управлінської мобілізації та інституційної стабілізації;

– методичні засади інтеграції соціального капіталу у формування публічної політики, зокрема розроблено: матрицю політик розвитку соціального капіталу; алгоритм управлінської активації соціального капіталу на рівні громад; механізм інституціоналізації стихійної солідарності; підхід до стратегічного включення соціального капіталу у програми повоєнного відновлення;

– теоретичні положення щодо мережевого та партнерського управління, зокрема уточнено зміст мережевого та партнерського управління в умовах воєнної трансформації держави та зростання ролі соціального капіталу, доведено, що мережеве і партнерське управління виступають функціональним доповненням ієрархічної моделі, забезпечуючи підвищення адаптивності, гнучкості та інституційної стійкості системи публічного управління.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що в роботі зроблені теоретичні узагальнення, конкретні висновки і пропозиції, які в комплексі дозволяють розв'язувати проблемні питання інкорпорування та активації соціального капіталу в системі публічного управління, а також у процесах реформування системи публічного управління в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України.

Результати дослідження можуть бути використані: у діяльності органів державної влади: при розробленні стратегій забезпечення інституційної стійкості держави в умовах кризових викликів; під час формування політики відновлення територій та реінтеграції постраждалих громад; при вдосконаленні механізмів взаємодії державних органів із громадянським суспільством та волонтерськими структурами; для інтеграції інструментів розвитку соціального капіталу у державні програми та цільові проєкти. Запропонована авторська модель соціального капіталу може бути використана як методологічна основа при оцінюванні рівня довіри, громадянської активності та мережевої взаємодії в системі публічного управління; у діяльності органів місцевого самоврядування: при формуванні програм соціально-економічного розвитку територіальних громад; у процесі впровадження механізмів участі громадян (бюджет участі, громадські ради, консультативні платформи); для підвищення рівня горизонтальної довіри та розвитку партнерства «влада – громада – бізнес»; при розробленні стратегій повоєнного відновлення територій з урахуванням локального соціального капіталу. Розроблена матриця політик (цілі – інструменти – ресурси – результати – індикатори) може бути використана як прикладний інструмент планування та моніторингу управлінських рішень.

Наукові рекомендації, висновки, пропозиції дисертації були враховані й використані: у практичній діяльності Павлоградської міської ради з метою удосконалення комунікаційної взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю, розвитку форм громадської участі, підтримки волонтерських ініціатив, а також реалізації заходів соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій населення (довідка про впровадження від 07.10.2024 № 02-72/763-1); Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» – у процесі підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування (удосконалення та актуалізація змісту робочих програм з освітніх компонентів спеціальностей 231 Соціальна та молодіжна робота першого (бакалаврського) рівня вищої освіти та 281 Публічне управління та адміністрування (ОП «Публічне управління та адміністрування» для другого (магістерського) рівня вищої освіти) (довідка про впровадження від 25.02.2026 № 12-22/07-ІДУ).

Особистий внесок здобувача. Основні ідеї дисертаційного дослідження і розробки, виконані в його межах, належать особисто здобувачу. В дисертаційному дослідженні не використовувалися ідеї або розробки інших дослідників. У наукових публікаціях, опублікованих спільно зі співавторами особисто здобувач зробив такі внески, а саме: у науковій статті [1] здобувачем розглянуто роль соціального капіталу як нематеріального ресурсу повоєнного відновлення. Сформульовані в дисертації висновки та рекомендації відповідають її змісту й впливають з основних результатів.

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї та положення дисертаційного дослідження були оприлюднені на науково-комунікативних заходах різного рівня, а саме: науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема: «Наукова весна» (Дніпро, 2024); «Молодь: наука та інновації» (Дніпро, 2024), «Безпечна, комфортна та спроможна громада» (Дніпро, 2025), «Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку» (Київ, 2026); «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти» (Дніпро, 2026).

Публікації. Загальні положення та зміст дисертаційного дослідження

відображено в 11 наукових публікаціях, серед яких: 1 стаття у зарубіжному виданні, 4 статті у фахових виданнях України, розділ у колективній монографії; 5 публікацій у матеріалах науково-комунікативних заходів.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 247 сторінок, із них 220 сторінок основного тексту. Робота містить 18 рисунків, 22 таблиці. Список використаних джерел містить 208 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ЯК РЕСУРСУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

1. Соціальний капітал як нематеріальний управлінський ресурс: огляд літератури

За останні два десятиліття концепція соціального капіталу (далі – СК) дедалі більше привертала увагу дослідників із різних галузей, таких як соціальні науки, бізнес і менеджмент, фінанси та бухгалтерський облік, економіка, екологічні науки, медицина, фізика, мистецтво, гуманітарні науки та антропологія, інженерія та інші. Дослідники провели SLR-аналіз СК та спільних досліджень на місцях, обравши тип видавця за категоріями журналів, книг і матеріалів конференцій, при цьому зосередились на пошуку за ключовим словом «СК» у базі даних Elsevier [1]. Результати попередніх досліджень виявили 10 697 статей у період з 1936 по 2020 р. Частота посилок на дослідження СК, зафіксованих у базі даних Elsevier, свідчить про популярну тенденцію до ХХІ ст.

Поняття «СК» було введено до наукового обігу П. Бурдьє у праці «Форми капіталу» (1983 р.), у якій воно використовувалося для позначення соціальних зв'язків як потенційного ресурсу отримання вигід [2]. У науковому дискурсі дане поняття розглядається як цілісна категорія, зміст якої формується через поєднання складових «соціальний» і «капітал», що відображають, відповідно, суспільний характер людських відносин та накопичуваний ресурс, залучений до процесів відтворення і зростання вартості [3].

Подальший розвиток теорії СК відбувався в межах різних наукових підходів, що акцентували увагу на окремих його складових. Так, у працях Ф. Фукуями СК трактується насамперед через категорію довіри. Учений визначає його як сукупність формальних і неформальних норм та цінностей, що забезпечують можливість здійснення колективних дій [4]. У межах цього підходу довіра розглядається як ключова характеристика функціонування

сучасних суспільств і як чинник, що має значення не лише на індивідуальному рівні, а й у взаємовідносинах між громадянами та державними інститутами [5].

Вагомий внесок у формування концептуальних засад СК зробив Дж. Коулман, який розглядав його як продуктивний ресурс, подібний до інших форм капіталу, здатний забезпечувати досягнення результатів, неможливих за відсутності відповідних соціальних зв'язків [6]. Р. Патнем, у свою чергу, акцентував увагу на значенні соціальних мереж і норм взаємодопомоги, підкреслюючи їхню цінність як для індивідів, залучених до мереж, так і для суспільства загалом через наявність позитивних зовнішніх ефектів [7].

Розглядаючи місце СК в загальній структурі капіталу, П. Бурдье виокремлює поряд з економічним і культурним також СК, який визначає як сукупність реальних або потенційних ресурсів, пов'язаних із належністю індивіда до стійкої мережі інституціоналізованих взаємин взаємного знайомства та визнання, тобто членства у певній соціальній групі [2, с. 66]. Водночас П. Бурдье та Дж. Коулман наголошують на принциповій відмінності СК від інших його форм, підкреслюючи, що він є невід'ємною складовою соціальних відносин і реалізується виключно через взаємодію між суб'єктами, які водночас виступають носіями та джерелами взаємних вигод [2; 6].

Подальше теоретичне осмислення СК пов'язане з розвитком мережевого та інституційного підходів. Зокрема, М. Вулкок у межах досліджень Світового банку доповнив традиційну дихотомію зв'язуючого (bonding) та горизонтально-інтегруючого (bridging) СК третім виміром – вертикально-інтегруючим (linking) СК [8]. Даний тип СК відображає відносини довіри та взаємної поваги між громадянами, місцевими спільнотами та носіями владних і корпоративних ресурсів, що є особливо важливим у контексті функціонування системи публічного управління (далі – ПУ).

У межах ресурсного підходу У. Бейкер визначає СК як ресурс, який індивіди отримують завдяки включеності у специфічні соціальні структури та використовують відповідно до власних інтересів, трансформуючи при цьому характер міжособистісних відносин [9]. А. Портес розглядає СК як систему

очікувань щодо соціальної дії в межах колективу, що впливає на поведінку його членів, а також виокремлює основні механізми його формування, серед яких ціннісні орієнтації, соціальна взаємодія та різні форми довіри [10].

Комплексний підхід до трактування СК представлений у працях М. Шиффа, який визначає його як сукупність елементів соціальної структури, що впливають на характер соціальних відносин і створюють передумови для реалізації суспільних функцій [11]. У межах мережевого аналізу Х. Д. Флап та Н. Лін інтерпретують СК як ресурси, вбудовані в соціальні мережі, обсяг яких залежить від структури мережі, інтенсивності зв'язків та ресурсного потенціалу її учасників [12; 13].

Таким чином, аналіз теоретичних підходів до визначення СК свідчить про багатовимірність даного поняття та відсутність універсального трактування. Водночас спільним для більшості концепцій є розуміння СК як ресурсу, що формується в процесі соціальної взаємодії, ґрунтується на соціальних мережах, нормах і довірі та може бути використаний для підвищення ефективності суспільних і управлінських процесів. Зазначені положення створюють теоретико-методологічне підґрунтя для подальшого аналізу СК як ресурсу ПУ.

Теорія СК передбачає, що вища індивідуальна активність у соціальній спільноті може сприяти відчуттю прив'язаності, стосунків і породжувати кооперативну поведінку, зворотний зв'язок і взаємну довіру, які розвиваються для вирішення проблем колективних дій і асиметричних інформаційних проблем, на основі кількох висновків огляду літератури Андріані [14]. Загальна ідея поняття СК стверджує, що співпраці мають велике значення. У цьому сенсі залучення відносин довіри, співпраці та взаємності позитивно впливає на поведінку людей, сприяючи колективним діям і зменшуючи опортуністичну поведінку, яка використовує короткострокові можливості отримання прибутку ціною довгострокових прибутків. З іншого боку, СК – це колаборативні зв'язки, мережі на місцях, а також соціальні стосунки та стосунки, які людина будує з часом. На основі теорії СК Бурдье [2] і Коулман [5] показали, що компанії, які втрачають частину ресурсів, таких як неявні знання, можуть бути замінені

покладанням на СК для отримання підтримки для збільшення потужностей компанії. Різні типи СК можуть надати ґрунтовні знання не лише про те, які ресурси потрібні для ведення бізнесу, а й про те, де і як ці ресурси можна отримувати. СК може забезпечити бізнес різноманітними цінними, унікальними та невідтворюваними стратегічними активами. Компанії зможуть брати участь у діяльності зі створення цінності, яка забезпечить хороші прибутки в довгостроковій перспективі, якщо вони матимуть організаційні активи з цими унікальними особливостями [15].

Таблиця 1.1

Теоретичні та емпіричні дослідження соціального капіталу

Джерело	Назва журналу	Зразок	Результати
Андріан та ін. [14]	Міжнародний журнал та цивільного будівництва та технологій (IJCIET)	151 МСП Власники/менеджери у Центральна Ява та Джог'я.	Процес розвитку довірених відносин, взаєморозуміння, доступу до ресурсів і спільних дій, які об'єднують окремих людей, спільноти та інституції, відомий як СК. Можливості зелених інновацій, такі як СК, допомагають бізнесу отримати конкурентну перевагу.
Рейес-Родрігес та ін. [16]	Онлайн-бібліотека Wiley	Опитування протягом 14 років серед данських виробничих МСП	Результати показують, що данські МСП дедалі частіше впроваджують екологічні заходи, пов'язані як із нижчими витратами, так і з конкурентною диференціацією. Опитування також показало, що найважливішим фактором реалізації таких ініціатив є стратегічна мета щодо управлінських настроїв.
Ітьюріз та ін. [17]	Європейський журнал менеджменту	Справа Мондрагон - дослідницька мода	Кейс-стаді Mondragon представлено у цій статті разом із основними чинниками побудови інноваційних мереж. Важливість як контекстно-залежних посередників, так і системної динаміки СК у встановленні спільного інноваційного підходу підкреслено у результатах.
Ференгоф та ін. [18]	Журнал чистішого виробництва	Вивчення літератури	Висновки включають: (1) недостатню обізнаність про екологічні наслідки, (2) вимогу навчання, законодавства, консалтингу, бізнес-співпраці та інтеграції систем, (3) високі витрати на початку впровадження, і (4) моральні вигоди та економія коштів, пов'язані з довгостроковою сталістю.

Гельбманн [19]	Журнали сталою розвитку	Кейс-стаді МСП в Австрії	У цій статті розглядається створення офіційної печатки якості КСВ для малих і середніх підприємств в Австрії, з метою допомогти їм ефективно донести їхню сталу ефективність і демонструвати видимий сигнал для зацікавлених сторін.
Ван Гелдерен [20]	Міжнародний журнал підприємств а та малого бізнесу	Іммігрант-ські власники бізнесу в Новій Зеландії	СК можна використовувати для отримання доступу до ресурсів, таких як знання, гроші та колеги. Може бути й недолік: СК супроводжується відповідальністю.

Старкей і Темпест [21] та Метьюз із Марзесом [22] пропонують СК як центральне питання у стратегічних управлінських дослідженнях взаємовідносин. СК – один із найефективніших підходів до пояснення поведінки, оскільки він застосовує інший підхід до максимізації прибутку [10]. Основна мета теорії СК – надати розуміння того, як отримати доступ до цінних ресурсів. Його також можна використовувати для опису механізмів контролю та пояснення дій окремих осіб [23]. СК – це поняття, що виникло внаслідок довготривалих взаємодій у суспільстві, заснованих на колаборативних зв'язках. Люди взаємодіють, спілкуються, а потім працюють разом з різних причин, але на них завжди впливає бажання досягти спільних цілей, які не завжди збігаються з їхніми цілями [24]. Ці зустрічі генерують СК у вигляді емоційних прив'язаностей, які об'єднують людей для досягнення спільних цілей, а згодом сприяють довірі та відчуттям безпеки завдяки довготривалим партнерствам [22, 25]. На думку Андріані [14] та Коулмана [5, 26], капітал – це процес побудови взаєморозуміння, доступних ресурсів і колективних дій, які можуть впливати на окремих осіб, спільноти та інституції. Це визначення підпорядковується концепції СК за Патнамом [7, 27, 28], яке стверджує, що СК є характерною рисою соціальних організацій, мереж, норм і соціальної довіри, що сприяє координації та співпраці задля взаємної вигоди.

У стимуляції діяльності СК працює як успіх діяльності, оскільки в концепції СК існують кооперативні цінності як у підтримці зовнішніх

фінансових джерел, так і в бізнес-співпраці. Результати системного літературного аналізу, які стверджують, що СК, що належить компанії, може використовуватися для отримання ресурсів, таких як джерела інформації, фінансовий капітал, колеги та на основі взаємної вигоди. між компанією та місцевою громадою. На основі теорії СК, запропонованої Коулманом [5], та результатів досліджень Фудзівари та Кавачі [24], Патнама [7, 27, 28], Роксаса [15], Старкі і Темпеста [21], Меттьюза і Марзека [22], існує можливість або підтвердження дослідження з концепцією мислення, пов'язаного з СК Андріані [14], що належить підприємцям/компаніям для розвитку бізнесу. Андріані [14] дійшов висновку, що СК поділяється на три партнерства знизу: об'єднання, мостування та зв'язок СК. СК впливає на добробут через розвиток зв'язків, мостів і відносин СК. У контексті співпраці на місцях СК розглядається як рамка вхідних даних, процес виходу для створення колаборативної системи як внутрішньої, так і зовнішньої. Разом із ресурсами, які є важливими елементами для успіху бізнесу, концепція співпраці має бути здатною інтегрувати всіх зацікавлених сторін і наявні ресурси. Роль лідера дуже впливова, співпраця на місцях узгоджує зацікавлених сторін і ресурси, залучаючи обидва сторони для змін; це неефективно зроблено без значної довіри, оскільки будь-яка зацікавлена сторона може зіткнутися з великими ризиками, надаючи ресурси.

Сфера досліджень спільної спільної роботи та СК на місцях дуже широка, охоплюючи галузі інженерії та нетехнічних наук. Громадська колаборативна діяльність і СК – це часто досліджувана тема в соціальних науках, бізнесі, управлінні та бухгалтерії, економетриці, фінансах. Хоча дослідження СК домінують у науці та економіці, потрібне спільне дослідження для пошуку прогалин у дослідженнях у суперечливих наукових публікаціях від застосування теорії до фактів у полі (практика), щоб дослідження, проведені назовні, отримували нові дослідження.

На основі цих результатів науковці [1] виявили тенденції та наукові тенденції у сфері СК та громадської співпраці, які постійно змінюються час від часу. Ці зміни слідує за явищем розвитку вивчення людських ресурсів і

організацій, які завжди є адаптивними та дедалі конкурентнішими. Розвиток теми досліджень СК триває у відповідь на конкуренцію в бізнес-середовищі, яка змушує організації вносити зміни та коригування людських ресурсів для реагування на дедалі складніші досягнення в науці та технологіях. Термін «СК» існує приблизно з 1890 року, хоча він не став поширеним до кінця 1990-х років. Суперечки між суспільством і модернізацією, а також індивідуальність були одними з найгарячіших тем серед засновників соціології.

Теоретики, такі як Тенніс [29], Дюркгейм [30], Вебер [31], вважали, що індустріалізація та урбанізація незворотно змінили соціальні зв'язки. Вони стають свідками розпаду традиційних зв'язків, а також появи аномії та відчуження в суспільстві. Розвиток теорії соціального капіталу активізувався на межі двадцятого століття, коли піонери, такі як Даніель Белл [32] і Вебер [31], запропонували концепцію теорії масового суспільства. Усі ці чинники відіграли роль у формуванні поняття СК в наступні десятиліття. Сучасні уявлення про СК пропонують новий погляд на цю тему, поєднуючи актуальність індивідуальної свободи для сприяння соціальній згуртованості з цінністю спільноти у формуванні довіри суспільства. Внаслідок цього СК привертає науковий і політичний інтерес. Зростання досліджень СК стимулюється розвиненими індустріальними країнами, які зосереджують свої зусилля на дослідженнях і розробках, щоб створювати продукти з високою доданою вартістю завдяки співпраці з провідними та компетентними людськими ресурсами, щоб мати можливість завоювати ринок за високими цінами.

Тенденції досліджень СК, які зазвичай розвиваються у США та Європі, стосуються аспектів людських ресурсів, бізнесу та менеджменту, педагогіки та оцінювання. Ці дослідження зазвичай проводяться у суспільстві, культурі, компаніях, державних установах та малих і середніх підприємствах. Деякі з них досліджують напрямок досліджень людських ресурсів, що дозволяє оновлювати систему ресурсів у кращому напрямку. На основі результатів системного літературного аналізу було встановлено, що фокус об'єкта дослідження змінився з 1990-х до 2000-х рр. На початку 2000-х предметами були місцеві громади та

людські ресурси в компаніях, особливо у розумінні понять спроможностей, співпраці та управління знаннями. Тим часом у 2010-х роках дослідницькі об'єкти більше зосереджувалися на конструктивізмі та контекстуальних підходах.

Майже всі дослідники в різних країнах досліджують, наближаючи зміни в бізнес-середовищі до епохи цифрової економіки та сталої конкурентної переваги у сфері технологій, яка характеризується оволодінням технологіями та інноваціями. Людські ресурси, які не можуть цього досягти, повинні бути готові бути перенесена на периферію і залишені позаду. Тому має існувати стратегія співпраці на місцях, заснована на збільшенні спроможностей СК. У XXI столітті зростання наукових досліджень у кожній країні переживає нову хвилю. Оскільки дослідники все більше зосереджуються на питаннях людських ресурсів, генетики та фракталів, наукова перспектива зміщується до вимірів, яких немає у соціальних науках і менеджменті. Через багаторівневі етапи більш глибокі дослідження породжують нові знання, які називають новизною досліджень.

Дослідження СК наразі розвиваються, і дослідження, зосереджені на СК, співпраці, на рівні низу, мережевій співпраці та ланцюгах постачання мають можливість бути досліджені глибше. Сфера також дуже широка, може охоплювати як інженерні, так і нетехнічні науки. Дослідники з різних країн досліджують, наближаючи зміни в бізнес-середовищі до епохи цифрової економіки та сталих конкурентних переваг у сфері технологій, що характеризується оволодінням технологіями та інноваціями.

СК як наукова категорія набув поширення в дослідженнях соціально-економічного розвитку, однак досі не сформувався як єдина, концептуально узгоджена теорія. У межах різних галузей соціальних наук – соціології, економіки, політології та науки ПУ – СК трактується з різних методологічних позицій, що зумовлює багатовимірність підходів до його визначення, структурування та вимірювання. Така ситуація актуалізує потребу в систематизації наявних наукових підходів і визначенні змісту СК саме в контексті ПУ.

Одним із найбільш поширених у сучасних дослідженнях є визначення СК, запропоноване Світовим банком, відповідно до якого він розглядається як сукупність інститутів, соціальних норм і взаємовідносин, що формують якість та інтенсивність соціальної взаємодії в суспільстві [33]. У системі ПУ таке трактування дозволяє інтерпретувати СК як нематеріальний управлінський ресурс, що впливає на ефективність діяльності органів влади, якість публічних послуг та рівень суспільної довіри до державних інститутів.

Формування СК відбувається в процесі розвитку соціальних мереж і партнерських відносин між ключовими суб'єктами ПУ – органами державної влади та місцевого самоврядування, громадянським суспільством і бізнесом. Базовою передумовою такого процесу є довіра, яка виступає визначальним чинником легітимності публічної влади та ефективності управлінських рішень. Високий рівень довіри сприяє зниженню трансакційних витрат, підвищує готовність громадян до співпраці з органами влади та забезпечує сталість реалізації публічної політики. Водночас дефіцит інституційної та міжособистісної довіри, характерний для сучасного українського суспільства, істотно обмежує можливості використання СК як ресурсу ПУ та зумовлює необхідність системних антикорупційних і інституційних реформ.

Аналіз наукових підходів до дослідження СК дозволяє виокремити кілька аналітичних вимірів, що мають принципове значення для ПУ. Перший вимір пов'язаний із визначенням структурних елементів СК, до яких належать соціальні мережі, соціальні норми та інституційні правила взаємодії. Другий вимір відображає функціональну роль СК в забезпеченні результативності ПУ, зокрема його вплив на якість управлінських процесів, координацію колективних дій і рівень інституційної спроможності органів влади. Третій вимір стосується соціально-економічних ефектів СК, які проявляються у формі підвищення соціальної згуртованості, стійкості публічних інститутів та здатності держави до сталого розвитку.

У межах класичних і сучасних теоретичних концепцій (Лоурі, Бурдье, Колеман, Патнем, Фукуяма, Грановеттер та ін.) [34] СК розглядається передусім

як ресурс, вбудований у соціальні зв'язки та відносини між індивідами й організаціями. З позицій ПУ це означає, що ефективність управлінської діяльності значною мірою визначається характером взаємодії між суб'єктами публічної політики, рівнем їх залученості до спільних мереж і дотриманням усталених норм співпраці. Соціальні мережі в цьому контексті виконують функцію каналів комунікації, через які здійснюється обмін інформацією, узгодження інтересів та мобілізація ресурсів для розв'язання суспільно значущих проблем.

Проблеми СК розкриваються в роботах таких вітчизняних науковців, таких як О.М. Кожем'якіна [35], Д.М. Захаров [36], Сухоставець А.І.[37], В. Сікора [38], О. П. Славкова [39], М. В. Рябінчук [40], О. Б. Кіреєва [41], Є. В. Мішенін [42], О. І. Дем'янчук [43], В. Степаненко [44], Е. Гугнін, В. Чепак [45] та ін.

У сучасних наукових дослідженнях СК дедалі частіше розглядається як самостійний напрям економічного та управлінського мислення. Так, на думку В. Сікори, СК формується як нова парадигма, що набуває провідного значення в аналізі розвитку сучасних суспільств. Автор зазначає, що частка СК в сукупному багатстві розвинених ринкових економік сягає близько 78 %, що свідчить про його визначальну роль у забезпеченні економічного зростання та суспільного добробуту [38].

Економічна доцільність СК проявляється у його здатності зменшувати трансакційні витрати, сприяти інноваційному розвитку, знижувати рівень інформаційної асиметрії та підвищувати віддачу від інвестицій в освіту й соціальні відносини. Водночас СК сприяє пом'якшенню соціальної нерівності та інтеграції вразливих груп населення в суспільне життя, що дозволяє розглядати його як важливу складову суспільного блага. У цьому контексті О. П. Славкова визначає СК як фундамент суспільного добробуту [39].

На відміну від людського капіталу, який пов'язаний з індивідуальними знаннями та навичками, СК формується в межах соціальних мереж і використовується для передачі інформації, економії ресурсів, формування репутації та засвоєння норм поведінки. М. Олсон доводить, що участь індивідів

у великих добровільних організаціях залежить не стільки від очікуваних колективних вигод, скільки від системи селективних стимулів і санкцій, які супроводжують членство в таких об'єднаннях [46].

Деякі науковці пов'язують процес накопичення СК з розвитком громадянського суспільства, основу якого становлять добровільні, неприбуткові організації, що забезпечують самоорганізацію громадян і створюють умови для горизонтальної взаємодії.

Окремі дослідження СК мають виразний філософсько-історичний характер, у межах яких акцентується роль культури та ціннісних чинників у соціальних трансформаціях. Так, у концепції П. Сорокіна СК розглядається в контексті циклічної соціокультурної динаміки, тоді як С. Хантінгтон пов'язує його з цивілізаційними відмінностями та конфліктами [47; 48]. Водночас М. В. Рябінчук зазначає, що культурно-цивілізаційні особливості визначають змістовну специфіку форм СК, але не обумовлюють його структурну організацію, яка ґрунтується передусім на мережевих взаємодіях [40].

У працях сучасних дослідників простежується прагнення до операціоналізації поняття СК. За результатами узагальнення різних концепцій О. Б. Кіреєва пропонує розглядати СК через такі індикатори, як рівень кооперації, щільність неформальних соціальних мереж, чисельність організацій взаємодопомоги та ступінь довіри до інших людей і соціальних інститутів [41].

Недостатньо дослідженим у науковій літературі залишається рівень СК економічних організацій. Як зазначає Є. В. Мішенін, позитивні ефекти СК в межах підприємств поширюються переважно на їхніх учасників і не мають універсального характеру [42]. Водночас О. І. Дем'янчук підкреслює, що на відміну від традиційних форм капіталу СК має ознаки суспільного блага, оскільки не може бути створений або розподілений виключно приватними суб'єктами та часто виникає як побічний результат інших форм соціальної активності [43].

В умовах трансформаційних процесів особливого значення набуває аналіз СК в посткомуністичних суспільствах. Так, В. Степаненко досліджує

взаємозв'язок СК з процесами формування громадянського суспільства в Україні [44]. У цьому ж контексті. Е. Гугнін та В. Чепак розглядають СК як багатофункціональну форму капіталу, що одночасно сприяє задоволенню індивідуальних, групових і суспільних інтересів [45].

Безумовно, СК став важливою складовою державноуправлінського дискурсу, що, зокрема артикульовано у наукових працях М. Карнаухової «Соціальний капітал як найважливіший чинник державного управління» [49], М. Лесечко та О. Сидорчук аналізують СК крізь призму ПУ та взаємодії держави з його носіями [50].

Таблиця 1.2

Основні наукові підходи до визначення сутності соціального капіталу

Автор / наукова школа	Ключове визначення / акцент	Базові елементи соціального капіталу	Значення для публічного управління
П. Бурдьє	СК – сукупність реальних і потенційних ресурсів, пов'язаних із членством у стійких соціальних мережах	Соціальні зв'язки, групова належність, ресурси	Дає змогу пояснити доступ до ресурсів через інституціоналізовані мережі
Дж. Коулман	СК як продуктивна сила, що дозволяє досягати результатів, недосяжних інакше	Норми, зобов'язання, довіра, взаємодія	Пояснює ефективність колективних дій у публічній сфері
Р. Патнем	Соціальні мережі та норми взаємодії, що мають суспільну цінність і зовнішні ефекти	Довіра, громадянська активність, мережі	Обґрунтовує роль громадянського суспільства в управлінні
Ф. Фукуяма	СК як система формальних і неформальних норм, що забезпечують довіру	Узагальнена довіра, цінності, норми	Визначає довіру як ключову умову ефективних інститутів
М. Вулкок	СК як поєднання горизонтальних і вертикальних зв'язків (bonding, bridging, linking)	Мережі, довіра, взаємодія з владою	Пояснює механізми взаємодії громад і держави
У. Бейкер	СК як ресурс, отриманий через соціальні структури	Соціальні структури, інтереси, зв'язки	Підкреслює інструментальний характер соціальних відносин
А. Портес	Очікування соціальної дії, що впливають на поведінку членів групи	Цінності, соціальна взаємодія, довіра	Пояснює механізми відтворення СК

Н. Лін	Ресурси, вбудовані у соціальні мережі	Соціальні мережі, статус, акторів	Дає змогу оцінювати нерівність доступу до публічних ресурсів
О. І. Дем'янчук	СК як суспільне благо	Соціальна активність, взаємодія	Пояснює роль держави у відтворенні соціального капіталу
В. Степаненко	СК як чинник формування громадянського суспільства	Громадянські практики, довіра	Актуалізує український трансформаційний контекст
М. Лесечко, О. Сидорчук	СК у взаємодії держави з його носіями	Інституційні зв'язки, публічна взаємодія	Безпосередній зв'язок з ПУ

Системний огляд джерел свідчить про відсутність єдиного визначення СК, водночас більшість концепцій сходяться на визнанні його мережевої природи, ролі довіри та здатності забезпечувати колективні дії. Для дослідження СК як ресурсу ПУ особливе значення мають підходи, що акцентують взаємодію громадян, інституцій і держави, а також інтерпретують СК як суспільне благо та інструмент підвищення управлінської ефективності.

Узагальнення теоретичних підходів дозволяє виділити основні форми СК, релевантні для системи ПУ. По-перше, СК постає як результат партнерської взаємодії та розвитку громадянської участі, що сприяє формуванню моделей мережевого врядування. По-друге, він проявляється як наслідок узагальненої довіри громадян до державних інститутів, яка визначає рівень легітимності публічної влади та ефективність реалізації управлінських рішень. По-третє, СК формується на основі міжособистісної та групової довіри, що забезпечує здатність суспільства до колективних дій. По-четверте, мережевий підхід розглядає СК як ресурс, закладений у структурі соціальних зв'язків між суб'єктами публічного простору. По-п'яте, інституціональний підхід трактує СК як сукупність соціальних норм і «правил гри», що регулюють публічні взаємодії та визначають якість управлінських процесів.

У сучасних умовах трансформації системи ПУ СК набуває значення одного з ключових нематеріальних ресурсів, що забезпечують результативність і сталість управлінських механізмів. Зміна парадигми державного управління в

напрямі відкритості, участі та партнерства зумовлює необхідність залучення СК як інструменту координації взаємодії між органами публічної влади та іншими суб'єктами публічного простору.

Механізми ПУ традиційно розглядаються як сукупність форм, методів, інструментів і процедур, за допомогою яких здійснюється реалізація публічної політики та управлінських рішень. У цьому контексті СК інтегрується в управлінські механізми через систему соціальних зв'язків, норм взаємодії та довіри, що визначають характер і якість управлінських процесів. Його наявність або дефіцит безпосередньо впливає на ефективність регуляторних, організаційних, інформаційних та комунікативних механізмів ПУ.

СК виконує функцію зниження трансакційних витрат у процесі реалізації публічної політики, оскільки високий рівень довіри між суб'єктами управління зменшує потребу в надмірному контролі, формалізації процедур та застосуванні примусових інструментів. За умов розвиненого СК управлінські рішення сприймаються суспільством як легітимні, що підвищує рівень добровільного дотримання встановлених правил і стандартів.

Особливого значення СК набуває в механізмах взаємодії органів публічної влади з громадянським суспільством. Соціальні мережі, горизонтальні зв'язки та усталені практики співпраці створюють інституційне підґрунтя для розвитку партисипативних форм управління, зокрема громадських консультацій, публічних слухань, спільного вироблення політик та партнерських програм. У цьому вимірі СК забезпечує залучення громадян до процесів прийняття управлінських рішень і підвищує їх відповідальність за результати реалізації публічної політики.

У межах організаційних механізмів ПУ СК проявляється через рівень внутрішньої довіри в публічних інституціях, характер міжвідомчої взаємодії та спроможність органів влади до координації дій. Наявність розвинених мережевих зв'язків між органами державної влади та місцевого самоврядування сприяє обміну інформацією, поширенню кращих управлінських практик і

підвищенню узгодженості управлінських рішень на різних рівнях публічної влади.

Важливу роль СК відіграє й у регуляторних механізмах ПУ. Дотримання соціальних норм, рівень довіри до регуляторних органів і сприйняття справедливості правил визначають ступінь їх фактичного виконання. За умов низького рівня СК формальні регуляторні інструменти втрачають ефективність, що призводить до зростання тіньових практик і зниження результативності державного регулювання.

Інформаційно-комунікативні механізми ПУ також значною мірою залежать від стану СК. Довіра до офіційних джерел інформації, прозорість діяльності органів влади та відкритість комунікацій сприяють формуванню стійких каналів зворотного зв'язку між владою та суспільством. СК у цьому контексті забезпечує не лише передачу інформації, а й її сприйняття, інтерпретацію та використання громадянами у процесі взаємодії з публічними інститутами.

У системі ПУ СК доцільно розглядати не лише як передумову ефективного функціонування управлінських механізмів, а й як результат їх цілеспрямованого розвитку. Інституційні реформи, спрямовані на підвищення прозорості, підзвітності та участі громадян, створюють умови для накопичення СК, що, у свою чергу, підсилює управлінську спроможність держави. Таким чином, між СК і механізмами ПУ формується взаємозумовлений, циклічний зв'язок.

У межах даного дисертаційного дослідження під СК пропонується розуміти сукупність стійких соціальних зв'язків, норм взаємодії та відносин довіри між суб'єктами ПУ, що формується в процесі їхньої взаємодії та виступає нематеріальним ресурсом підвищення ефективності управлінських механізмів, легітимності публічної влади й здатності суспільства до колективних дій.

З огляду на це, СК у межах механізмів ПУ доцільно інтерпретувати як інтегративний ресурс, що поєднує інституційні, соціальні та комунікативні складові управлінської діяльності. Його використання сприяє підвищенню

ефективності публічної політики, зміцненню довіри до органів влади та забезпеченню сталого розвитку суспільства.

Таким чином, на наш погляд доцільно розглядати СК як стратегічний нематеріальний ресурс ПУ, що формується в процесі соціальних взаємодій, ґрунтується на соціальних мережах, нормах і довірі та забезпечує підвищення інституційної спроможності держави. Таке розуміння створює теоретико-методологічне підґрунтя для подальшого аналізу механізмів формування та використання СК в системі ПУ.

1.2. Соціальний капітал як фактор інституційної спроможності держави

Інституційна спроможність (далі – ІС) держави є ключовою передумовою ефективного функціонування системи ПУ, особливо в умовах кризових викликів, зокрема війни. У сучасних наукових дослідженнях ІС держави розглядають як здатність публічних інституцій формувати та реалізовувати управлінські рішення, забезпечувати надання публічних послуг, підтримувати легітимність влади та адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Водночас дедалі більшої уваги набуває нематеріальний вимір ІС, серед якого важливе місце посідає СК.

СК у контексті ПУ доцільно трактувати як сукупність стійких соціальних зв'язків, норм взаємодії та рівня довіри, що забезпечують координацію дій між суб'єктами публічної влади та суспільством. На відміну від матеріальних і організаційних ресурсів, соціальний капітал не може бути створений адміністративним шляхом у короткостроковій перспективі, однак він суттєво впливає на ефективність використання інших ресурсів держави.

Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку характеризуються посиленням ролі людиноцентричних та гнучких соціокультурних чинників, що зумовлює переорієнтацію моделей ПУ у провідних країнах світу. У центрі уваги публічної політики дедалі частіше опиняються поведінкові аспекти соціальної взаємодії, рівень суспільної згуртованості, готовність до кооперації та участі громадян у вирішенні публічних питань. За таких умов СК набуває значення одного з ключових нематеріальних ресурсів ПУ, безпосередньо пов'язаного з ефективністю функціонування державних інституцій та забезпеченні ІС держави.

Питання ефективності та результативності інституційних механізмів типу «згори донизу» є поширеними. Перш за все, це проблема ефективності.

ІС України є мінливою, оскільки структури влади продовжують змінюватися, адаптуючись як до складних безпекових викликів в умовах

повномасштабного російського вторгнення, так і до вимог Європейського Союзу, реалізуючи статус країни-кандидата на вступ до об'єднання.

Ці зміни створюють потребу в нових дослідженнях інституційних механізмів. Паралельно з усвідомленням обмежень діяльності державних органів постає тема децентралізації управління та/або посилення ролі МС [51, 52, 53] Андерсон зазначає, що «поряд із виникненням питань децентралізації та зміцненням місцевих органів влади як ключових аспектів глобального руху до демократії та ринкових економічних систем, зростає інтерес до проблем мобілізації та посилення громадянського суспільства» [51, с. 9]. Також увага приділяється реформам управлінських структур і практикам «приватного» сектору, спрямованим на підвищення організаційної ефективності та результативності [54, 55].

Просування локального, або «знизу догори», підходу привертає значну увагу з огляду на вищезазначені інституційні обмеження. Розширення можливостей громад, розвиток спроможності, а також індивідуальні й колективні дії визнаються важливими [56, 57, 58]. У результаті реалізації Порядку денного на XXI століття наголос робиться на місцевому ухваленні рішень та особистому виборі [59]. Венне [60] зазначає, що найбільш перспективні дії у напрямі сталого розвитку – це саме місцеві ініціативи.

У межах підходу «знизу догори» визначено конкретні переваги та обмеження. Переваги цього підходу зосереджені на інформації та зворотному зв'язку [61, 62]; розширенні можливостей громад і розвитку спроможності [63, 64]; а також освіті як інструменті формування глобального мислення [65, 66]. Водночас, попри переконливі переваги місцевих дій, необхідний обережний підхід. Обмеження локальних дій передусім стосуються проблем масштабу. Дослідження вказують, що довкілля є глобальною проблемою, а локальні відповіді є недостатніми [59, 67, 68]. Друге обмеження пов'язане з природою спільної власності багатьох ресурсів. За відсутності належного режиму прав власності локальні дії можуть мати будь-який напрям, а колективні дії не здатні

вирішувати глобальні виклики [68]. Також складно узгодити права з потоковими ресурсами [69].

Усвідомлення обмеженої ефективності, результативності та спроможності державних інституційних механізмів; поява нових тенденцій у системах врядування; а також переваги й недоліки локальних дій привертають увагу до проміжної позиції – спільного управління. Термін «проміжна позиція» використовується для позначення взаємозв'язку між системами, що ґрунтуються на державному управлінні, та системами, заснованими на громадській участі [70]. Ця нова проміжна модель розглядається з різних теоретичних перспектив. У центрі цієї проміжної позиції перебуває ідея співпраці. Мідкрофт визначає режим спільного управління як форму соціального регулювання, у межах якої групи, що походять з різних сфер суспільного життя та відображають різні перспективи й інтереси, беруть участь у дебатах і переговорах з метою досягнення спільного розуміння конкретної проблеми, а згодом – реалізують колективний план її розв'язання [55, с. 22].

Отже, запит на дослідження спільного управління є чітко сформульованим і набуває дедалі більшої актуальності в сучасному контексті врядування.

Дослідження спільного управління є масштабним завданням. Ця робота свідомо обмежена як за обсягом, так і за дослідницьким задумом. Остром розглядає співпрацю як «колективну дію, за якої група учасників може добровільно самоорганізовуватися з метою збереження результатів власних зусиль» [71, с. 25]. Співпраця є невід'ємною складовою спільного управління, проте сама по собі є недостатньою. Спільне управління передбачає розподіл відповідальності між більш ніж одним суб'єктом [55]. Різноманіття потенційних механізмів розподілу владних повноважень є загальновизнаним. Це дослідження обмежується аналізом тих форм спільного управління, що виникають на перетині державних і громадських систем, оскільки вони доповнюють наявні управлінські структури. Розглянуті форми спільного управління є неформальними (не мандатованими) та добровільними. Питання розподілу влади та мандатованої участі в цьому дослідженні не аналізуються.

Окрім визначення меж дослідження, його задум також є свідомо сфокусованим. У роботі розглядається становлення спільного управління, при цьому теорія співпраці Грей [72] як нова міжорганізаційна процесуальна концепція слугує теоретичним підґрунтям. З цієї позиції організаційні характеристики постійно виникають і змінюються в процесі переговорів між сторонами. Особливий інтерес для цього дослідження становлять складні механізми виникнення таких взаємодій, типи акторів, що беруть у них участь, а також крихкість цих взаємовідносин.

На становлення спільного управління впливає багато чинників. Це дослідження зосереджується насамперед на ролі та впливі соціальних взаємовідносин (СК) у процесі формування спільного управління. Обґрунтування такого фокусу ґрунтується на сучасних розробках у межах інституційної теорії вибору, на якій значною мірою базується управління ресурсами. Традиційна раціональна перспектива, що розглядає акторів як суб'єктів, орієнтованих на максимізацію індивідуальної вигоди, зазнає критики [71, 73]. У зв'язку з цим дослідницький фокус розширюється за рахунок перспективи вбудованості (*embeddedness*), яка розглядає дії як такі, що здійснюються в межах соціального та культурного контексту [73].

Необхідність ширшого розгляду різних форм капіталу – людського, соціального, природного та фізичного – отримала значну увагу в політико-економічному дискурсі. У цьому дослідженні увага зосереджена на СК, оскільки він узгоджується з перспективою вбудованості та пов'язується зі співпрацею між індивідами та/або організаціями.

Насамкінець важливо зазначити, що чинники, які сприяють становленню спільного управління, не є взаємовиключними. Так, соціальне навчання, наприклад, є характерною рисою спільного управління, розглядається як елемент людського капіталу (освіти) та водночас сприяє формуванню СК через діалог і взаємодію.

Проблематика СК у сфері ПУ пов'язується не тільки з питаннями ІС держави, якості публічних послуг, легітимності управлінських рішень та

здатності органів влади до реалізації довгострокових реформ. Визначальним елементом СК в цьому контексті виступає довіра, яка забезпечує стабільність управлінських взаємодій між органами публічної влади та громадянами, знижує трансакційні витрати управління та підвищує рівень добровільного виконання управлінських рішень.

Міжнародний досвід упровадження соціально орієнтованих економічних і політичних реформ [74] засвідчує, що високий рівень довіри, розвиток практик взаємодії та партнерства між державою, бізнесом і громадянським суспільством створюють сприятливі умови для залучення інвестицій, розвитку інновацій та підвищення конкурентоспроможності національних економік. У цьому зв'язку СК дедалі частіше розглядається як складова національного ресурсного потенціалу поряд із фінансовими, трудовими та природними ресурсами, що має бути врахована при формуванні та реалізації публічної політики.

Вагомим напрямом дослідження СК в ПУ є його розгляд крізь призму інституційного та ресурсного підходів [2-7]. У межах цих підходів СК трактується як сукупність стійких соціальних зв'язків, норм взаємодії та рівня довіри, що забезпечують координацію дій суб'єктів ПУ та створюють додаткові управлінські можливості. Його особливістю є здатність конвертуватися в інші форми капіталу, зокрема економічний і політичний, шляхом підвищення ефективності управлінських процесів та якості публічних рішень.

Міждисциплінарний характер категорій СК та довіри відображає їх значущість для аналізу ПУ, водночас ускладнюючи їх методологічну операціоналізацію. У дослідженнях з ПУ довіра зазвичай розглядається або як ключовий структурний компонент СК поряд із соціальними нормами та мережами взаємодії, або як результат ефективного функціонування інститутів влади. Обидва підходи мають управлінське значення, оскільки дозволяють оцінити як передумови, так і наслідки формування СК в системі ПУ.

Як управлінський ресурс СК характеризується нерівномірним розподілом між суспільствами та територіями, що зумовлює відмінності у рівні ІС органів публічної влади. Ці відмінності проявляються у схильності громадян до участі в

колективних діях, формах соціальної самоорганізації та домінуючих інституційних механізмах взаємодії, таких як ОМС, громадські об'єднання, професійні спільноти та інші структури громадянського суспільства.

Особливої актуальності для ПУ набуває концепція локального СК, яка відображає специфіку управлінських взаємодій на рівні територіальних громад. Локальний СК інтегрує соціальний, економічний і політичний виміри ПУ та виявляється у здатності громад до самоорганізації, участі у прийнятті управлінських рішень, реалізації спільних проєктів і здійснення громадського контролю за діяльністю органів влади [75].

Важливим інституційним принципом, що визначає функціонування локального СК, є принцип субсидіарності, який передбачає оптимальний розподіл повноважень між різними рівнями ПУ та сприяє підвищенню відповідальності й мотивації суб'єктів управління. Реалізація цього принципу створює умови для розвитку горизонтальних форм взаємодії, підвищення ефективності МС та формування партнерських відносин між владою і громадянами.

Економічний і соціальний виміри локального СК проявляються у горизонтальній взаємодії громадян у процесі вирішення питань місцевого значення, тоді як політичний вимір пов'язаний із вертикальними управлінськими відносинами, зокрема участю громади у процесах управління муніципальною власністю, забезпеченні місцевої безпеки та контролі за діяльністю органів публічної влади (*далі – ОПВ*). У цьому контексті культура довіри в системі ПУ передбачає не лише підтримку управлінських рішень, а й інституціоналізоване право на їх критичну оцінку, що забезпечує підзвітність і прозорість влади.

Таким чином, СК у системі ПУ слід розглядати як багатовимірний управлінський ресурс, що впливає на ІС держави, ефективність публічної політики та результативність діяльності ОДВ та МС. Його розвиток і використання потребують цілеспрямованої публічної політики, орієнтованої на посилення довіри, розбудову мереж взаємодії та впровадження інституційних механізмів участі громадян у ПУ.

Вплив СК на ІС держави проявляється насамперед через механізм довіри. Високий рівень довіри між громадянами та ОПВ знижує трансакційні витрати управління, спрощує процеси прийняття та реалізації управлінських рішень, підвищує рівень добровільного дотримання нормативно-правових вимог. За таких умов держава здатна діяти не лише через примус, а й через переконання та партнерство, що є критично важливим у періоди обмежених ресурсів і високої невизначеності.

Організаційним виявом ресурсного потенціалу локального СК в системі ПУ є діяльність інституцій громадянського суспільства, ефективність яких слугує важливим індикатором ІС територіальних громад. Через такі інституції реалізується значна частина управлінських функцій на локальному рівні, зокрема у сферах соціального захисту, благоустрою, охорони довкілля та культурного розвитку, що здійснюється на засадах добровільної участі, самоорганізації та неформальних норм взаємодії. У цьому контексті СК виступає чинником, який доповнює формальні механізми ПУ та сприяє підвищенню ефективності прийняття і реалізації управлінських рішень.

Результативність локального СК зумовлюється сукупністю характеристик конкретної громади та формується в умовах взаємодії економічних, політичних, культурних та управлінських чинників. Саме на локальному рівні СК забезпечує належну якість реалізації добровільно ініційованих проєктів гуманітарного, екологічного та культурно-історичного спрямування, успішність яких залежить від організаційної спроможності громадських об'єднань і від інституційних умов, створених ОМС в межах їх повноважень.

Важливим наслідком розвитку локального СК є залучення активних громадян до процесів ПУ через участь у діяльності ОМС, дорадчих і експертних органів, а також у функціонуванні державних і комунальних установ. Така інтеграція громадянської активності у формальні управлінські структури сприяє реалізації принципу субсидіарності та підвищує ІС органів влади до вирішення проблем місцевого значення, зокрема у сферах громадської безпеки, охорони

здоров'я, соціального захисту, розвитку освіти та підтримки суспільно важливих економічних ініціатив.

Практичні аспекти використання самоорганізаційного потенціалу довіри як базового елемента локального СК доцільно розглядати в межах інституційних підходів до ПУ, зокрема із застосуванням кластерних моделей розвитку територій. Такий підхід передбачає координацію дій ОПВ, бізнесу, освітніх і наукових установ з урахуванням соціально-економічних, просторових та культурних особливостей регіонів, що сприяє формуванню стійких управлінських партнерств і досягненню публічних цілей.

СК у системі ПУ тісно пов'язаний із людським капіталом, оскільки ефективність управлінських процесів значною мірою залежить від рівня професійної компетентності, комунікативних навичок та здатності суб'єктів управління до колективних дій. Водночас ці характеристики формуються і реалізуються в межах спільних норм і цінностей, що забезпечують узгодження індивідуальних і групових інтересів у процесі ПУ. У цьому сенсі СК виступає також елементом символічного ресурсу, який відображає рівень суспільного визнання та довіри до інституцій публічної влади.

Отже, ключовим змістовним компонентом СК в управлінському вимірі є довіра, яка пронизує всі рівні публічної взаємодії та забезпечує нормативну основу очікуваної поведінки суб'єктів управління. Довіра виконує подвійну функцію: з одного боку, вона слугує критерієм оцінювання надійності управлінських відносин, а з іншого – формує стійкі зв'язки між учасниками публічних процесів, сприяючи стабільності та передбачуваності функціонування системи ПУ.

Для розмежування СК та довіри як самостійних, але взаємопов'язаних категорій доцільним є підхід, що передбачає виокремлення структурного (мережевого) та змістовного рівнів СК. У цьому контексті довіра належить до змістовного рівня та забезпечує довгострокове функціонування СК завдяки наявності ціннісно-нормативних підстав для очікувань надійності, доброчесності та відповідальності в управлінській взаємодії. Це дозволяє

розглядати інституційну, узагальнену та міжособистісну довіру як взаємодоповнювальні елементи ІС держави.

Рис. 1.1. Структурна диференціація довіри

У практиці ПУ довіра виступає важливим механізмом зниження невизначеності та управлінських ризиків, сприяючи спрощенню управлінських процедур, зменшенню транзакційних витрат і підвищенню ефективності координації дій між різними суб'єктами. Водночас сталість таких практик можлива лише за умови дотримання нормативних зобов'язань, прозорості управлінських процесів та визнання публічного інтересу як базової цінності. Важливу роль у цьому процесі відіграє репутаційний капітал ОПВ, що формується на основі досвіду попередніх успішних взаємодій та підтвердженої надійності інституцій.

Властивий довірі ефект зниження соціальних та управлінських витрат, а також її здатність стимулювати кооперативну поведінку зумовлюють розгляд довіри як ключової ціннісно-нормативної основи СК в системі ПУ. Нормативно-орієнтоване трактування довіри дозволяє розглядати її як інструмент формування стабільних очікувань та регуляції взаємодій між суб'єктами управлінських процесів відповідно до публічного інтересу та потреб спільноти.

Особливе місце у структурі довіри як основи СК займає категорія інтересу, оскільки саме неузгодженість або асиметрія інтересів створює передумови для маніпуляцій довірою, формування клієнтарних практик та підриву ІС публічної влади. У цьому контексті довіра не може розглядатися як абстрактна позитивна настанова, а постає як управлінський ресурс, ефективність якого безпосередньо залежить від прозорості цілей, відповідальності та збалансованості інтересів різних акторів ПУ.

Як змістовна ціннісно-нормативна основа СК довіра охоплює: по-перше, здатність суб'єктів публічної взаємодії (на психологічному, культурному та моральному рівнях) покладатися на добросовісність і наміри інших учасників, навіть за умов обмеженої поінформованості чи контролю; по-друге, позитивну настанову на співпрацю та прийняття управлінських ризиків; по-третє, очікування стабільності, ефективності й результативності управлінських відносин; по-четверте, готовність до участі в спільних діях та створення нових організаційних форм публічної кооперації.

Однією з інтегративних характеристик довіри як змістовного компонента СК є соціабельність, яка відображає рівень включеності суб'єктів у комунікаційні процеси, їх здатність до взаємодії та узгодження індивідуальних і колективних інтересів. Розмежування спонтанної та інституційно організованої соціабельності дозволяє оцінити ступінь раціоналізації управлінських взаємодій та рівень сформованості культури довіри в системі ПУ.

Застосування концепту культури довіри дає змогу перейти від аналізу окремих управлінських практик до розгляду макрорівневих процесів нормативного закріплення успішного досвіду взаємодії між державою та

суспільством. Культура довіри відображає просторово-часову динаміку трансформації індивідуальних актів довіри у стійкі суспільні орієнтири, що набувають характеру загальноприйнятих управлінських норм. У цьому контексті довіра постає як інституціоналізований результат накопиченого досвіду надійної взаємодії, що забезпечує відтворюваність СК.

Формування середовища довіри як основи локального СК має як зовнішні, так і внутрішні індикатори. До зовнішніх належать рівень корупції, стан громадської безпеки, ефективність системи соціального захисту, доступність і якість публічних послуг. Внутрішні індикатори охоплюють практики дотримання зобов'язань, взаємної відповідальності, професійної компетентності та етичних стандартів у діяльності публічних інституцій. У цьому сенсі мережі взаємодій набувають статусу СК лише за умови їх добровільності, автономності та невключеності у жорстко формалізовані ієрархічні структури.

Аналіз шляхів формування культури довіри в ПУ дозволяє виокремити два взаємодоповнювальні напрями – інституційний та соціокультурний. Інституційний підхід орієнтований на створення правових і процедурних механізмів забезпечення підзвітності, прозорості та дотримання зобов'язань, реалізуючи логіку «згори донизу». Соціокультурний підхід, навпаки, ґрунтується на розвитку горизонтальних взаємодій, практик участі та взаємної відповідальності, що формуються «знизу догори» на основі історичного досвіду, локальних традицій та спільних цінностей.

Актуальність зазначених підходів є особливою для України, де домінування адміністративно-командних моделей управління в поєднанні з історичними травмами тоталітарного минулого, тривалими інституційними трансформаціями та зовнішніми загрозами зумовлює високий рівень невизначеності та системних ризиків. Низький рівень довіри до більшості політичних і державних інституцій обмежує ефективність реформ та ускладнює формування стійкого соціального капіталу на загальнонаціональному рівні [76, 77].

Водночас в українському суспільстві фіксується зростання громадянської активності та горизонтальної довіри, що проявляється у волонтерських практиках, самоорганізації громад, готовності до контролю за діяльністю влади та участі у вирішенні питань місцевого значення. Ця асиметрія між високим рівнем соціальної довіри на горизонтальному рівні та низьким рівнем інституційної довіри до органів влади свідчить про суперечливий, але потенційно продуктивний стан СК, який за умов належних управлінських рішень може стати основою посилення ІС ПУ в Україні [78].

Серед ключових чинників деградації СК в Україні напередодні російсько-української війни (2013) та подій Революції Гідності доцільно виокремити комплекс взаємопов'язаних культурних, історичних, політичних та ментальних детермінант. Дослідники обґрунтовано пов'язують низький рівень накопиченого СК з історичними особливостями державотворення та недостатньо ефективними управлінськими практиками, що в сукупності призвели до обмеженої самодостатності громадян, поширення масової недовіри до органів влади, соціальної поляризації та відчуження значної частини населення від участі у вирішенні публічних справ. За таких умов відтворення СК ускладнюється, а ІС держави зазнає системних обмежень, що і стало драйвером революційного спротиву суспільства на Майдані [77].

Подолання зазначених негативних тенденцій можливе за умов трансформації моделей взаємодії між державою та суспільством у напрямі демократичного ПУ, заснованого на принципах субсидіарності, відповідальності та солідарності. Йдеться не лише про зміну формальних інституцій, а й про переорієнтацію управлінських практик на залучення громадян до спільного вироблення та реалізації публічних рішень.

Окремого значення СК набуває у контексті легітимності публічної влади. Легітимність як складова ІС визначається не лише формально-правовими підставами діяльності органів влади, а й рівнем суспільної підтримки та готовністю громадян співпрацювати з державними інституціями. СК, зокрема спільні цінності та норми солідарності, формує підґрунтя для сприйняття

управлінських рішень як обґрунтованих і справедливих, що посилює стабільність системи ПУ.

У цьому контексті важливим є осмислення трансформацій демократичної легітимності та форм соціальної взаємодії, характерних для сучасного суспільного розвитку. Перехід від моделей масового індустріального суспільства до так званої «економіки окремотії» супроводжується формуванням нових типів індивідуальної та колективної ідентичності, що ґрунтуються на вимогах якості публічних послуг, автономності, ініціативності та визнання унікальності особистості. Для системи ПУ це означає необхідність переходу від жорсткого адміністративного контролю до гнучких механізмів координації, партнерства та мережевої взаємодії.

Зазначені трансформації впливають і на зміну логіки легітимації публічної влади. Зростає значення процедур публічного обговорення, участі громадян та реалізації права на активну інституційну недовіру, що не заперечує довіру як таку, а навпаки – виступає її необхідною умовою в демократичному суспільстві [79]. У цьому сенсі активна недовіра постає як інструмент контролю, підзвітності та забезпечення відповідності діяльності органів влади публічному інтересу [80].

Суттєвих змін зазнають також соціально-професійні характеристики суб'єктів ПУ. Традиційне розуміння кваліфікації поступається концепту компетентності, що охоплює здатність до адаптації, міжсекторної взаємодії, вирішення комплексних проблем та роботи в умовах невизначеності. Це розширює потенціал людського капіталу та водночас посилює його взаємозв'язок із СК, формуючи нові моделі взаємодії між індивідами та інституціями.

У результаті ціннісна емансипація особистості – усвідомлення відповідальності за власне життя, професійну реалізацію та громадянську позицію – стає передумовою ширшої ціннісної трансформації соціуму та держави. Саме на цій основі формується громадянське суспільство як простір узгодженого втілення публічних інтересів та правова держава, в якій реалізація прав поєднується з оцінкою поведінки суб'єктів публічних відносин.

У системі ПУ особливої значущості набуває стимулювання різних форм активності – громадянської, професійної, соціальної, що виступає новим ціннісним підґрунтям формування культури довіри та розвитку СК. Зміна характеру соціальної взаємодії сприяє появі мереж ініціативних груп, експертних спільнот, волонтерських та громадських об'єднань, які дедалі частіше стають партнерами органів публічної влади у вирішенні суспільно значущих проблем.

Культура довіри в умовах «суспільства окремотії» передбачає поєднання горизонтальної солідарності з інституціоналізованим правом на критику та контроль влади. У такий спосіб формуються нові механізми довіри, засновані на узгодженні індивідуальних і публічних інтересів, делегуванні повноважень, взаємному визнанні та розвитку таких управлінських чеснот, як професійна компетентність, відповідальність, відкритість і солідарність.

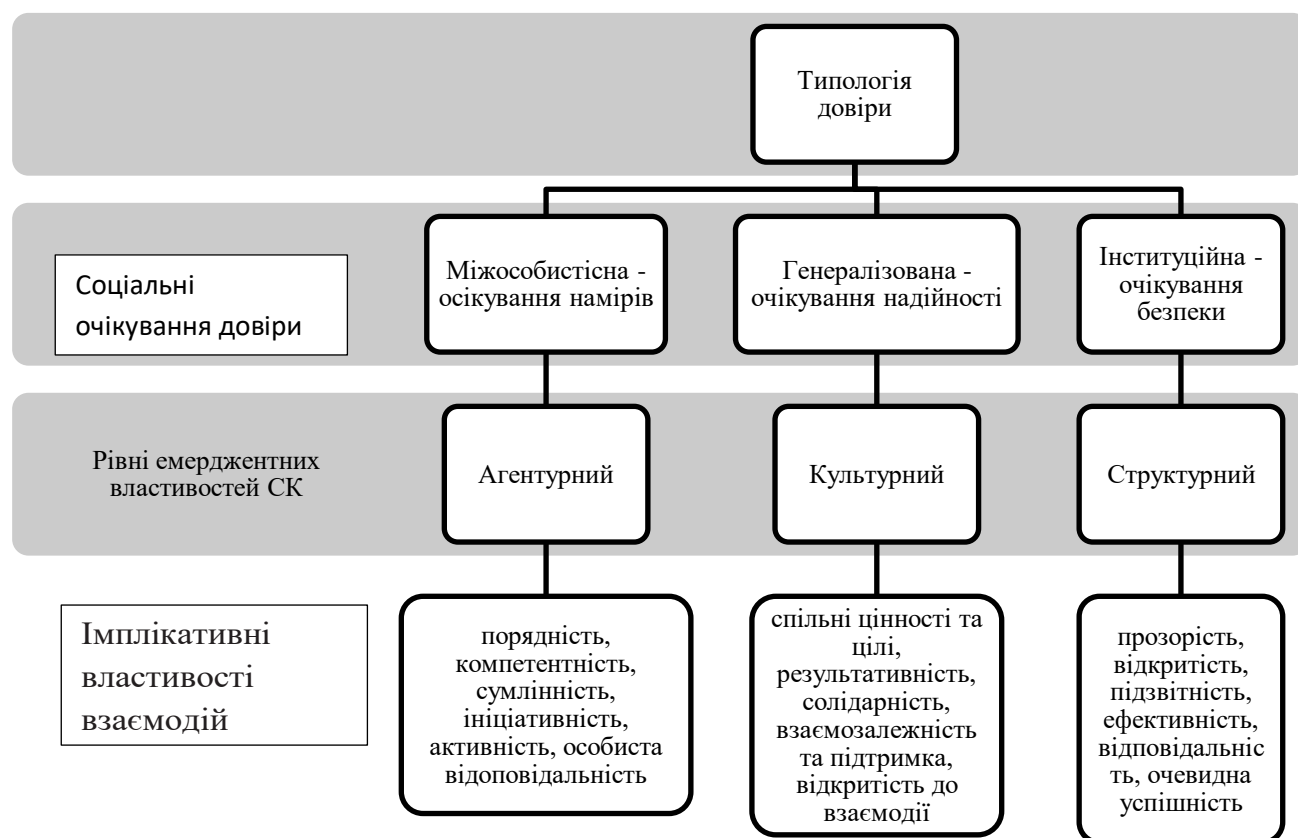

Рис.1.2. Емерджентні властивості довіри як складової соціального капіталу

Узагальнюючи ці процеси, довіру нового типу доцільно розглядати як результат поєднання інституційних та соціокультурних механізмів, що забезпечують субсидіарну модель ПУ. Така довіра ґрунтується на визнанні пріоритетності гідності та добробуту людини як ключової цінності публічної політики, що в довгостроковій перспективі сприяє зміцненню спільного блага та підвищенню якості життя.

У цьому контексті особливої ваги набуває взаємозв'язок і взаємоперехід людського та СК. Рівень освіти, відповідальність, громадянська активність і готовність до участі в публічних справах формують агентурний потенціал, який у поєднанні з мережевими та інституційними чинниками СК створює ціннісну основу для сталого відтворення практик активної довіри.

Інтегративний та самоорганізаційний потенціал СК реалізується через механізми гнучкої координації, підтримки особистісного розвитку та стимулювання мережових форм взаємодії. Результати, детерміновані довірою, мають емерджентний характер, оскільки забезпечують ефекти колективної дії, які неможливо досягти шляхом простого підсумовування індивідуальних зусиль.

У синергетичному вимірі СК постає як властивість відкритої соціальної системи до самоорганізації, що виникає завдяки узгодженій взаємодії різноманітних акторів ПЯУ. Синергія як результат такої взаємодії відображає зростання ефективності управлінських рішень і суспільних процесів, перевищуючи можливості окремих інституцій або індивідів.

Саме через призму емерджентних властивостей СК доцільно аналізувати різні рівні його прояву – від індивідуально-агентурного до інституційного та мережевого, що створює теоретичне підґрунтя для подальшої структуризації СК як ресурсу ПУ.

СК також впливає на ІС держави через формування стійких горизонтальних і вертикальних мереж взаємодії. Горизонтальні мережі сприяють координації дій між різними органами публічної влади, ОМС та громадськими інституціями, тоді як вертикальні мережі забезпечують зв'язок між державою та

громадянами. Наявність таких мереж дозволяє швидше мобілізувати ресурси, поширювати інформацію та реагувати на кризові ситуації, що є особливо актуальним в умовах воєнного стану.

З позицій аналізу емерджентних властивостей СК в контексті ПУ доцільно виокремити кілька взаємопов'язаних рівнів. Агентурний рівень базується на людському капіталі та охоплює поєднання індивідуальних якостей (ініціативність, професійна компетентність, готовність до змін, відповідальність, орієнтація на майбутнє) і суспільно значущих чеснот (здатність до співпраці, командної роботи, толерантність, дотримання зобов'язань). Саме на цьому рівні формується потенціал активної участі громадян у публічних процесах.

Культурний рівень СК безпосередньо пов'язаний із культурою довіри як ціннісно-нормативною основою соціальної та управлінської взаємодії. Він забезпечує відтворення спільних уявлень про прийнятну поведінку, легітимність публічної влади та нормативну доцільність кооперації між державою і суспільством. Структурний рівень відображає організаційні спроможності формувати сталі мережі взаємодії між суб'єктами ПУ, громадянського суспільства та бізнесу.

У сутнісному вимірі СК репрезентує передусім організаційно-мережевий компонент соціальної взаємодії, який потенційно закладений у настанові довіри та реалізується через здатність спільнот формувати багаторівневі мережі співпраці для досягнення публічних цілей і зниження управлінських ризиків. Культура довіри активізує спільні цілі, неформальні норми й цінності, забезпечуючи поширену практику нормативного визнання довіри до узагальненого Іншого, що розширює можливості узгоджених колективних дій.

При цьому структурний і культурний рівні СК значною мірою залежать від імплікативних властивостей агентурного рівня, який відображає здатність індивідів використовувати наявні можливості взаємодії. Формування дієздатної громади як результату синергії інтересів органів влади, громадянського суспільства та бізнесу, виступаючи проявом розширення горизонтальної довіри,

водночас сприяє зміцненню вертикальної інституційної довіри, зокрема підвищенню легітимності місцевої влади та управлінських рішень.

Регіональна специфіка формування мережевих взаємодій зумовлюється культурним рівнем локального СК, який визначається особливостями економічної, політичної, релігійної та соціокультурної ідентичності територій. У різних регіонах це проявляється у відмінностях механізмів координації діяльності ОМС, бізнесу та інститутів громадянського суспільства, ступені залучення релігійних і професійних спільнот, розвитку діалогових платформ, практиках підвищення прозорості управління та протидії корупції.

Структурний рівень локального СК охоплює як вертикальні зв'язки, що реалізують легітимаційний потенціал довіри у відносинах із владними інституціями, так і горизонтальні зв'язки, які втілюють солідаристський і самоорганізаційний потенціал громад. Саме посилення горизонтальної довіри та активності місцевих громад створює умови для ефективного застосування принципів субсидіарності, справедливості та солідарності у ПУ.

Узагальнюючи, СК можна визначити як сукупність стійких продуктивних міжособистісних і генералізованих зв'язків, що ґрунтуються на довірі, взаємному визнанні, колективній ідентичності та солідарності, з акцентом на мережеву організацію соціальної взаємодії. Довіра як його змістовна основа відображає можливість покладання на добру волю іншого та очікування дотримання добровільно взятих зобов'язань, що формує нормативні орієнтири публічної поведінки.

Розмежування СК та довіри доцільно здійснювати за їх функціональними, сутнісними та рівневими характеристиками. Довіра репрезентує ціннісно-нормативний вимір СК, забезпечуючи перехід від індивідуального досвіду безпеки та передбачуваності до генералізованої та інституційної надійності. За умови накопичення позитивного досвіду взаємодій на рівні спільноти формується культура довіри, яка по суті є актуалізованим СК.

Концептуалізація локального СК як зреалізованої довіри дозволяє оцінити надійність і ефективність соціальних зв'язків на місцевому рівні. Активізація цих

зв'язків сприяє досягненню спільних цілей, що формуються з урахуванням інтересів різних груп громади, та створює передумови для сталого розвитку територій.

Комунікативно-орієнтована настанова на надійність взаємодії з Іншим – як персоніфікованим, так і інституційно узагальненим – виступає імперативом довіри та умовою можливості узгоджених управлінських дій. Саме вона стимулює кооперацію, соціальне партнерство та колективну відповідальність, визначаючи довіру ціннісною основою соціальної взаємодії в системі ПУ.

Локальний СК, таким чином, відображає ресурсний вимір регіонального потенціалу держави, що формується на основі спільної ідентичності, специфічного поєднання традиційних та емансипаційних цінностей, а також реальних і перспективних можливостей територіальних громад. Показовим у цьому контексті є зростання волонтерського руху в Україні, який демонструє здатність до ефективної самоорганізації, мобілізації ресурсів та формування дієвих мереж взаємодії. Водночас збереження низького рівня інституційної довіри до органів влади підкреслює необхідність цілеспрямованої публічної політики з розвитку СК як стратегічного ресурсу ПУ.

В умовах війни роль СК як фактору ІС держави істотно зростає. Воєнні виклики загострюють потребу в швидкому ухваленні рішень, координації між різними рівнями влади та залученні громадян до виконання управлінських завдань. СК у цьому контексті виступає ресурсом забезпечення стійкості державних інституцій, дозволяючи компенсувати обмеженість матеріальних і кадрових ресурсів через механізми самоорганізації, взаємодопомоги та партнерства.

Таким чином, СК слід розглядати як один із ключових факторів ІС держави, що впливає на ефективність, легітимність і адаптивність системи ПУ. Його значення особливо зростає в умовах війни та повоєнного відновлення, коли традиційні управлінські інструменти потребують доповнення механізмами довіри, соціальної згуртованості та міжсекторної взаємодії.

1.3. Методологічні підходи до дослідження соціального капіталу в умовах криз і війни

Дослідження СК в системі ПУ в умовах криз і війни потребує застосування комплексного методологічного підходу, зумовленого багатовимірністю цього явища та специфікою функціонування публічних інституцій в умовах високої невизначеності. СК поєднує соціальні, управлінські, інституційні та ціннісні компоненти, що унеможлиблює його аналіз у межах одного наукового підходу та зумовлює необхідність міждисциплінарного методологічного синтезу.

Концептуальна схема дослідження виглядає в наступний спосіб (рис. 1.3).

Базовим для даного дослідження є системний підхід, який дозволяє розглядати СК як елемент цілісної системи ПУ. Важливим методологічним інструментом дослідження СК в умовах кризових явищ та воєнних загроз є системний підхід, який забезпечує комплексний аналіз соціальних процесів та дозволяє розглядати суспільство як цілісну, ієрархічно організовану систему взаємопов'язаних елементів. Теоретичні засади системного підходу були закладені у працях Л. фон Берталанфі, Т. Парсонса, Н. Лумана, Д. Істона, які розглядали соціальні явища як динамічні, відкриті системи, що перебувають у постійній взаємодії з навколишнім середовищем.

У межах системної парадигми СК розглядається як складна соціальна система, що формується на основі взаємодії індивідів, соціальних груп, інституцій громадянського суспільства та ОПВ. Його структурними елементами виступають мережі соціальних зв'язків, норми взаємодії, рівень міжособистісної та інституційної довіри, ціннісні орієнтації, а також механізми соціальної координації. Взаємодія зазначених компонентів формує цілісну систему, здатну акумулювати соціальні ресурси та забезпечувати стабільність суспільного розвитку.

Рис. 1.3. Концептуальна схема дослідження

Значний внесок у системне осмислення СК зробили Дж. Коулман, П. Бурдье та Р. Патнем, які обґрунтували його роль як важливого ресурсу соціальної інтеграції та інституційної ефективності. Зокрема, Дж.Коулман [6, 26]

наголошував на функціональному значенні соціальних зв'язків для досягнення спільних цілей, П. Бурдьє [2, 3] розглядав СК як форму соціального ресурсу, вбудованого у мережі відносин, а Р. Патнем акцентував увагу на значенні довіри та громадянської участі для розвитку демократії [7].

Відповідно до положень теорії відкритих систем (Л. фон Берталанфі), СК перебуває у постійному взаємообміні з зовнішнім середовищем. В умовах війни такими чинниками виступають міграційні процеси, руйнування соціальної інфраструктури, посилення ролі громадських ініціатив, зміни у діяльності органів влади та трансформація економічних відносин. Ці фактори зумовлюють структурну перебудову СК, появу нових форм солідарності та мереж взаємодопомоги.

Важливим аспектом системного аналізу є дослідження динаміки СК. З позицій теорії соціальних систем Н. Лумана [75] СК розглядається як результат постійної комунікації, що відтворюється через соціальну взаємодію. У кризових умовах відбувається інтенсифікація комунікативних процесів, формування нових горизонтальних зв'язків та посилення ролі неформальних мереж підтримки. Це дозволяє системі зберігати функціональну цілісність навіть за умов високої нестабільності.

У сфері ПУ системний підхід сприяє виявленню механізмів впливу на розвиток СК та формуванню ефективних управлінських стратегій. Згідно з концепцією політичної системи Д. Істона [81], стабільність суспільства залежить від здатності системи реагувати на запити громадян і трансформувати їх у результативні управлінські рішення. У цьому контексті СК виступає важливим чинником легітимності влади та підвищення рівня суспільної довіри.

Таким чином, системний підхід до дослідження СК в умовах криз і війни забезпечує комплексне осмислення його структури, функцій, динаміки та взаємодії з інституційним середовищем, що потребує застосування структурно-функціонального підходу. Його застосування дозволяє не лише виявити закономірності трансформації соціальних зв'язків, а й обґрунтувати напрями

публічної політики, спрямованої на зміцнення соціальної стійкості та розвиток громадянського суспільства в умовах воєнних викликів.

СК складається з двох основних елементів. Перший елемент зосереджується на мережах. Вони мають структурний або об'єктивний характер і становлять необхідні умови для сприяння трансформаціям [82]. Другий елемент СК має досвідний або суб'єктивний характер соціальних відносин і може включати норми, цінності та спільні уявлення, що підтримують трансформаційні процеси [82].

Системний підхід дозволяє проаналізувати функціональне навантаження СК в кризових умовах. У період воєнних викликів він виконує інтегративну функцію, сприяючи консолідації населення навколо спільних цінностей; регулятивну – через формування моделей відповідальної поведінки; ресурсну – шляхом мобілізації матеріальних, інформаційних і людських ресурсів; комунікативну – забезпечуючи обмін інформацією між різними соціальними групами; а також адаптивну – спрямовану на пристосування соціальних інститутів до нестабільного середовища.

У межах структурного підходу особлива увага приділяється багаторівневій структурі СК. На мікрорівні він проявляється у міжособистісних відносинах, сімейних і сусідських зв'язках, горизонтальних формах взаємодії. На мезорівні СК функціонує в межах професійних, громадських, волонтерських та корпоративних мереж. На макрорівні він відображається у рівні довіри до державних інституцій, стабільності суспільних норм та ефективності механізмів ПУ. Умови війни істотно впливають на кожен із зазначених рівнів, зумовлюючи їх трансформацію та взаємне переплетення.

Структурний СК – це вимір СК, який стосується властивостей соціальної системи та мережі відносин в цілому [23]. Цей термін описує безособову конфігурацію зв'язків між людьми або одиницями. Це конфігурація та схема зв'язків між людьми, що включає ролі, правила, прецеденти та процедури, що є вираженням цієї конфігурації [83]. Структурний СК є відчутним і його легше спостерігати, ніж інші виміри СК.

Структурний СК є одним із трьох вимірів СК, інші – це когнітивний та реляційний СК. Розмежування між структурним, когнітивним та реляційним СК було проведено Джанін Нахапіет та Сумантрою Гхошал [23], і воно утворює найширше використовувану та прийняту основу для розуміння СК. Ці виміри є концептуальними відмінностями, корисними для аналітичної зручності, але на практиці СК включає складні взаємозв'язки між трьома вимірами.

Таблиця 1.3

Види соціального капіталу

Структурний	Когнітивний	Реляційний
Соціальна структура	Спільне розуміння	Характер та якість стосунків
Мережеві зв'язки та конфігурація Ролі, правила, прецеденти та процедури	Спільна мова, коди та наративи Спільні цінності, ставлення та переконання Спільні цілі, мета та бачення	Довіра та надійність Норми та санкції Зобов'язання та очікування Ідентичність та ідентифікація

Структурний СК – це мережа людей, яких людина знає і на яких вона може розраховувати за такими перевагами, як інформація та допомога. Зазвичай його розглядають як щільність, зв'язність, ієрархію та можливість привласнення мережі відносин у будь-якому заданому контексті, такому як група, організація чи спільнота [84]. Важливими аспектами структурного СК є кількість зв'язків, які має людина, з ким і наскільки міцний цей зв'язок [85].

Структурний СК зазвичай вивчається за допомогою мережевого підходу. У дослідженнях, що використовують мережевий підхід, частота контактів та результуюча соціальна дистанція між акторами в певній фірмі або організаційній сфері відображаються у вигляді павутиння, що ілюструє моделі взаємодії акторів [86]. Його аналізували з різних точок зору, включаючи силу та центральність зв'язків, стабільність та розмір мережі [87].

Структурний вимір СК пов'язаний з властивостями соціальної системи, різними формами соціальної організації, що складають суспільство. Це мережеві зв'язки, але не якість цих зв'язків, оскільки якість зв'язків є реляційним виміром.

Вагоме значення у дослідженні СК має інституційний підхід, який акцентує увагу на ролі формальних і неформальних інститутів у формуванні управлінських практик та моделей соціальної взаємодії. У контексті війни та системних криз цей підхід дозволяє проаналізувати, яким чином неформальні норми, традиції взаємодопомоги, волонтерські ініціативи та мережі громадянської самоорганізації доповнюють або компенсують обмежену спроможність формальних управлінських механізмів. У цьому вимірі СК постає як інституційний чинник, що підвищує адаптивність системи ПУ до нестабільних умов функціонування.

У межах інституційного підходу наголошується на необхідності комплексного аналізу інституційних форматів, що визначають рамки соціальної взаємодії та управлінської діяльності [62, 68]. До таких форматів належать: законодавство та регуляторні норми, державні політики й настанови, адміністративні структури, економічні та фінансові механізми, політичні процеси, історичні традиції й цінності, а також ключові соціальні актори [62, 63]. Водночас інституційна перспектива передбачає аналіз не лише окремих елементів, а й характеру взаємодії між ними, що формує цілісну систему управління.

Попри широке теоретичне трактування, у наукових дослідженнях інституції часто інтерпретуються з позицій раціонального вибору як сукупність обмежень або «правил гри», що регулюють поведінку індивідів в інтересах колективу [68]. Подібний підхід домінує в економічних та публічно-управлінських теоріях і зосереджується переважно на формальних та операційних правилах. Як зазначають Грей [72], Остром [71], Джентофт [68], така вузька інтерпретація є недостатньою для пояснення реальних процесів управління, зокрема у сфері природних ресурсів і соціального розвитку.

Обмежене трактування інституцій є проблематичним, оскільки зосередження лише на стримувальних механізмах не враховує їхньої здатності створювати можливості для розвитку, забезпечувати легітимність рішень, розширювати повноваження учасників і сприяти формуванню партнерських відносин. Як наголошують науковці [68], інституції не лише обмежують поведінку, а й формують умови для активної участі, спільного управління та соціального навчання.

У зв'язку з цим у науковій літературі сформувалася потреба в більш інклюзивному тлумаченні інституцій [71, 72]. Значний внесок у розвиток такого підходу зробив Селзнік [88], який розглядав інституції як соціально сконструйовані утворення. Подальший розвиток цієї ідеї здійснив Скотт [89], який визначив інституції як сукупність когнітивних, нормативних і регулятивних структур та практик, що забезпечують стабільність і надають значення соціальній поведінці.

Когнітивні структури охоплюють знання, уявлення та інформаційні ресурси, що формують спільне бачення реальності. Нормативні структури відображають систему цінностей, стандартів поведінки та моральних зобов'язань. Регулятивні структури пов'язані зі встановленням і забезпеченням дотримання формальних правил. Такий підхід дозволяє інтегрувати в аналіз як формальні, так і неформальні інституційні механізми.

Неформальні інституції, за Беббінгтоном [90] і Раддом [91], відіграють особливу роль у кризових умовах, оскільки вони забезпечують гнучкість управлінських процесів, підтримують горизонтальні зв'язки та сприяють швидкій мобілізації соціальних ресурсів. У період війни саме неформальні мережі взаємодопомоги, волонтерські рухи та локальні ініціативи часто компенсують функціональні обмеження державних інститутів.

Інтерпретація інституцій у концепції Скотта [89] є методологічно важливою для цього дослідження, оскільки вона дозволяє розглядати формальні та неформальні інституції як взаємодоповнювальні елементи єдиної системи. Формальні структури створюють нормативно-правовий контекст, у межах якого

розвиваються неформальні практики соціальної взаємодії, що є базовими для формування СК.

Разом із тим трансформації публічних і приватних інституцій, пов'язані з концепціями Lean Production та New Public Management, були спрямовані на підвищення організаційної ефективності та результативності [54]. Проте практичні результати таких реформ не завжди відповідали задекларованим цілям і в багатьох випадках не сприяли зростанню довіри, партнерства та соціальної згуртованості. Це актуалізує необхідність переосмислення ролі інституцій з урахуванням СК як чинника стійкого розвитку та кризової адаптації.

Отже, інституційний підхід у дослідженні СК в умовах війни дозволяє комплексно проаналізувати взаємодію формальних і неформальних механізмів управління, виявити їхній вплив на рівень суспільної довіри, громадської активності та ефективності публічної політики, а також обґрунтувати напрями інституційного зміцнення держави в період кризових трансформацій.

Такий підхід до СК має три чіткі переваги. По-перше, він розрізняє джерела СК та його результати. По-друге, воно підкреслює багатовимірний характер СК. По-третє, воно обмежує розуміння СК сферою соціальних відносин.

Джерела СК слід відрізнити від його наслідків [92, 93]. Вулкок зазначає, що «будь-яке визначення СК має зосереджуватися на його джерелах, а не на наслідках, тобто на тому, чим є СК, а не на тому, що він робить» [92, с. 13].

Зрештою, СК найкраще розуміти як реляційне або соціологічне явище [92, 93]. Хоча цей концепт використовувався як психологічна та політична змінна, Вулкок наполягає, що найкращі й найпослідовніші емпіричні дослідження СК, незалежно від дисциплінарної належності, операціоналізують його саме як соціологічну змінну [92, с. 13]. Водночас СК – це більше, ніж просто взаємодії між акторами громадянського суспільства; він також «вбудований у норми та інституції», включно з публічними та правовими структурами [82, с. 45].

Важливим методологічним інструментом аналізу взаємодії ОПВ, інститутів громадянського суспільства та бізнес-структур є мережевий підхід

(network governance). На відміну від традиційних ієрархічних моделей управління, він розглядає ПУ як систему горизонтальних взаємозв'язків між різними акторами, об'єднаними спільними цілями, ресурсами та механізмами координації.

У контексті кризових і воєнних умов мережевий підхід набуває особливої актуальності, оскільки саме мережеві форми взаємодії забезпечують оперативну мобілізацію СК, швидкий обмін інформацією, гнучкість управлінських рішень і підвищення рівня довіри між державою та суспільством. Волонтерські рухи, благодійні фонди, громадські ініціативи та партнерства між владою і бізнесом формують динамічні мережі підтримки, що значною мірою компенсують обмеженість формальних управлінських механізмів у період війни.

Водночас у дослідженні СК та колективних дій тривалий час домінував підхід раціонального вибору, який ґрунтується на припущенні про індивідуальну раціональність акторів і прагнення максимізувати власну вигоду. Однак у науковій літературі цей підхід зазнав суттєвої критики [53, 71, 73, 94].

Зокрема, Кластер [73] узагальнює основні обмеження моделей раціонального вибору. По-перше, вони є контекстуально обмеженими, оскільки мінімізують урахування історичних, культурних та соціальних процесів. По-друге, такі моделі надмірно спрощують складність соціальних практик і ігнорують процеси соціального конструювання проблем. По-третє, вони зводять спільноти до нестабільних утворень без сталих соціальних характеристик. По-четверте, виникають труднощі у поясненні взаємозв'язку між індивідуальними стимулами, автономією мотивацій та природою інституцій. По-п'яте, обмеженим залишається пояснення переходу від індивідуального вибору до інституційних змін.

У відповідь на зазначені обмеження у сучасних дослідженнях сформувалися альтернативні підходи до аналізу колективного управління. Перша альтернатива передбачає розмежування режимів відкритого доступу та спільної власності [73], підкреслюючи роль соціальних інституцій у формуванні стабільної взаємодії. У цьому контексті інституції розглядаються як механізми

координації соціальних відносин і подолання проблеми взаємної довіри (assurance problem).

Друга альтернатива пов'язана з відмовою від уявлення про раціональний вибір як універсальне пояснення соціальних процесів. Науковці [53] наголошують, що людська поведінка є соціально вбудованою та формується під впливом культурних, структурних і нормативних чинників.

У цьому контексті важливого значення набуває перспектива вбудованості (embeddedness), яка розглядає соціальну дію як невід'ємну частину системи міжособистісних відносин, соціальних норм і культурних практик. Згідно з цією концепцією, рішення індивідів визначаються не лише прагненням до вигоди, а й виконанням соціальних зобов'язань, дотриманням традицій і відтворенням усталених моделей поведінки [53].

Пінкертон [95], аналізуючи практики спільного управління, підкреслює, що саме соціальні відносини є ключовим чинником ефективності управлінських механізмів, нерідко маючи не менше значення, ніж формальні інституції. Подібну позицію висловлює і Руд [91], який наголошує на визначальній ролі соціального контексту в процесах колективних дій.

У межах дослідження СК в умовах криз і війни перспектива вбудованості дозволяє виявити роль довіри, солідарності, неформальних норм, моральних зобов'язань і колективної ідентичності у формуванні стійких моделей взаємодії. Саме ці елементи забезпечують стабільність соціальних мереж і здатність суспільства до самоорганізації в екстремальних умовах.

Таким чином, поєднання мережевого підходу, критичного аналізу теорії раціонального вибору та перспективи вбудованості створює комплексну методологічну основу для дослідження СК в умовах воєнних і кризових викликів. Зазначені підходи дозволяють розглядати СК не лише як ресурс індивідуальної вигоди, а як системне явище, вкорінене в соціальних відносинах, культурних практиках і інституційних структурах.

Перспективним методологічним підходом до аналізу СК в умовах криз і воєнних викликів, який доцільно інтегрувати з попередніми висновками, є

концепція спільного управління (co-management), яка розглядає колективну взаємодію як одночасно результат і процес соціальної інтеграції та активізації громад. У межах цього підходу спільне управління постає не лише як механізм розподілу повноважень, а як соціальна система, що трансформує правила взаємодії, структуру відносин між учасниками та їхні мотиваційні орієнтири [53].

На відміну від інструментальних моделей регулювання, заснованих виключно на стимулюванні індивідуальної поведінки, спільне управління не зводиться до набору формальних правил або системи винагород. Воно формує нову соціальну реальність, у межах якої відбувається переосмислення інтересів, ролей і відповідальності учасників управлінського процесу.

Звернення до перспективи вбудованості та урахування соціокультурних чинників у дослідженні спільного управління набули поширення порівняно нещодавно. Зокрема, Остром [71], використовуючи поведінковий підхід до теорії раціонального вибору, довів, що так звані «ядрові взаємини» – довіра, репутація та норми взаємності – істотно посилюють співпрацю та сприяють досягненню колективних вигод. Це стало підґрунтям для формування концептуального зв'язку між спільним управлінням і СК.

У цьому контексті [53] науковці наголошують, що культурні та соціальні характеристики людських спільнот є специфічними активами, тобто формами СК, на які можуть спиратися управлінські практики та які можуть цілеспрямовано посилюватися. Руд [91] доповнює цю позицію, підкреслюючи, що концепція СК створює важливі теоретичні зв'язки між екологічною економікою та новим інституціоналізмом у соціальних науках.

У ширшому розумінні співпраця, кооперативні дії та спільне управління втілюють ідею переходу від централізованих або суто ринкових моделей до форм розширеної участі громадськості в управлінських процесах. Такі підходи протиставляються жорсткій ієрархії та приватизаційним моделям, акцентуючи увагу на партнерстві, взаємній відповідальності та спільному виробленні рішень [96, 97].

Грей [72] визначає співпрацю як процес об'єднання нематеріальних цінностей і матеріальних ресурсів – інформації, фінансів, праці, природного середовища – двома або більше зацікавленими сторонами для розв'язання комплексних проблем, які не можуть бути вирішені індивідуально. У сфері управління ресурсами Міккрофт [55] трактує кооперативне управління як форму соціального регулювання, за якої різні соціальні групи беруть участь у переговорах з метою досягнення спільного розуміння проблеми та реалізації колективних рішень.

Поняття co-management також акцентує увагу на суб'єктному складі управлінських процесів. Науковці [99] визначають спільне управління як розподіл влади та відповідальності між державними структурами та локальними користувачами ресурсів. У багатьох випадках ця модель формується на перетині державних, місцевих і традиційних інституцій, зокрема в контексті управління ресурсами корінних народів [95, 100].

У сучасному науковому дискурсі співпраця, спільне управління та кооперативні дії розглядаються як комплексні соціальні процеси, що охоплюють сукупність передумов, структурних характеристик, процедур взаємодії та результатів діяльності. У цьому розумінні спільне управління постає не лише як форма участі громадськості, а як механізм акумуляції та відтворення СК.

В умовах війни та посткризового відновлення концепція co-management набуває особливої значущості, оскільки сприяє консолідації суспільства, посиленню довіри між владою та громадянами, розвитку горизонтальних зв'язків і підвищенню адаптивності управлінських систем. Саме через механізми спільного управління відбувається інтеграція ресурсів держави, громад і бізнесу, що забезпечує стійкість соціальних систем у період трансформацій.

Таким чином, концепція спільного управління в межах методології дослідження СК дозволяє поєднати інституційний, соціокультурний і мережевий виміри аналізу, формуючи цілісне уявлення про механізми колективної дії в умовах кризових і воєнних викликів.

Першим концептуальним компонентом спільного управління є передумови або попередні умови. Беркс [101] визначає цей компонент як фундаментальний. Він зазначає: «наскільки мені відомо, дуже мало наукових робіт безпосередньо розглядають ключове питання: коли спільне управління є можливим?» [101, с. 6]. Передумови, узагальнені з цих досліджень, подано в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Передумови або попередні умови спільного управління

Передумова / попередня умова	Походження	Джерело(а)
Реальна або уявна криза	Зовнішнє	Pinkerton, 1989; Mitchell, 1997; [63, 95, 102]
Готовність місцевих користувачів робити внесок	Людський вимір	Pinkerton, 1989; Mitchell, 1997 [63,95]
Можливість для переговорів або проста функція	Людський вимір	Pinkerton, 1989; Mitchell, 1997; Pomeroy & Berkes, 1997 [63, 95, 103]
Законодавчо зумовлена вимога уряду / посередник третьої сторони / стимул	Зовнішнє	Selin & Chavez, 1995; Pomeroy & Berkes, 1997 [102, 103]
Лідерство або центр енергії (ініціативи)	Людський вимір	Gray, 1989; Selin & Chavez, 1995; Wondolleck & Yaffee, 2000 [72, 97,102]
Спільне бачення / наявність мережі	Людський вимір	Selin & Chavez, 1995; Wondolleck & Yaffee, 2000 [97, 102]

Імпульс до співпраці (попередні умови, передумови та/або фактори) походить або із зовнішнього середовища, або з людського виміру. Таблиця 1.4 ідентифікує походження передумов/попередніх умов. Походження означає джерело передумови, попередньої умови та/або фактору. Передумови або попередні умови, що виникають у зовнішньому середовищі, є умовами «успішного» спільного управління лише тоді, коли вони викликають або стимулюють реакцію людей. Криза, можливість для переговорів, посередник, законодавче регулювання (юридичні угоди або мандати) та стимули є прикладами таких факторів.

Передумови, попередні умови та чинники, ідентифіковані як людський вимір, видаються безпосередніми передвісниками співпраці. Прикладами є готовність місцевих користувачів робити внесок, наявність можливостей для переговорів та зовнішньої підтримки, спільне бачення / існування наявних

мереж, а також лідерство. В основі кожного з цих елементів лежить уявлення про взаємини між людьми.

Пінкертон [95] документує фундаментальну природу соціальних взаємин у співпраці та/або спільному управлінні. Він зазначає: «...важливо пам'ятати, що успішне функціонування спільного управління зрештою ґрунтується на взаєминах між людськими акторами, які, за задумом, підтримуються формальними інституціями та неформальними домовленостями, що роблять ці взаємини можливими» [95, с. 29]. Десять років потому науковці [97] підтверджують значущість соціальних взаємин, ідентифікуючи недовіру, неточні або неінформовані уявлення, організаційні норми та культуру, а також брак підтримки чи зобов'язань як бар'єри для спільного управління [97].

Характеристики, які найчастіше пов'язують зі співпрацею та/або спільним управлінням, узагальнено в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Характеристики спільного управління (Co-Management)

Характеристика / елемент	Визначення / опис	Ключові джерела
Плюралізм	Залучення різноманітних інтересів та/або учасників до процесу.	Mitchell, 1986 [62, 63]; Pinkerton, 1989 [95]; Meadowcroft, 1998 [55]; Wondolleck & Yaffee, 2000 [97]
Комунікація та переговори	Обмін інформацією між двома або більше сторонами через діалог, що веде до консенсусу або спільного розуміння.	Gray, 1989 [72]; Mitchell, 1997 [62]; Meadowcroft, 1998 [55]; Wondolleck & Yaffee, 2000 [97]
Трансактивне ухвалення рішень	Рішення ухвалюються через діалог, що включає плюралістичні внески та множинні системи знань.	Gray, 1989 [72]; Pinkerton, 1989 [95]; Meadowcroft, 1998 [55]; Wondolleck & Yaffee, 2000 [97]
Соціальне навчання	Взаємне набуття знань плюралістичними учасниками шляхом обміну цінностями, розроблення стратегій, реалізації дій і рефлексії щодо зворотного зв'язку.	Gray, 1989 [72]; Pinkerton, 1989 [95]; Selin & Chavez, 1995 [102]; Mitchell, 1997 [63]; Wondolleck & Yaffee, 2000 [97]
Спільні дії / зобов'язання	Відданість та/або взяття на себе зобов'язання щодо реалізації послідовності подій учасниками.	Gray, 1989 [72]; Pinkerton, 1989 [95]; Berkes, 1997 [100]; Wondolleck & Yaffee, 2000 [97]

Також подано операційні визначення та ключових авторів, які ідентифікували відповідні характеристики. Хоча багато з цих характеристик підкреслювалися в межах спільного управління, важливо усвідомлювати, що вони разом репрезентують співпрацю або спільне управління. Ці характеристики не є взаємовиключними, оскільки кожна з них робить внесок у досліджуване явище. Подані характеристики формують рамку для вивчення, аналізу та класифікації практик, які претендують на спільне управління [62, 72, 95, 97, 55].

Співпраця або спільне управління розглядаються як процес [72, 97, 102]. Досліджуються зміни в характеристиках як результат базових процесів співпраці та переговорів. Підхід Грей [72] є визначальним, як і праці Селін та Чавса [102], Мідрокфта [55], а також Яффе [97], які всі коментують фундаментальну природу такого підходу. Також розглядаються ключові питання співпраці та переговорів.

Складність і невизначеність – це терміни, які часто використовують для опису безпекових викликів. Грей [72] ілюструє, що зростання інтересу до співпраці є очікуваним, оскільки «теоретики організацій вважають співпрацю логічною та необхідною відповіддю на турбулентні умови» [72, с. 27]. Контекстуальні фактори, які створюють імпульс для співпраці, включають стрімкі економічні й технологічні зміни, зниження продуктивності, посилення конкуренції, глобальну взаємозалежність, розмиття меж (між бізнесом, урядом і працею), скорочення ресурсів для соціальних програм та незадоволення судовою системою як інструментом розв’язання проблем [72, с. 29]. Недостатність традиційних підходів до управління ресурсами також ідентифікується як чинник, що стимулює співпрацю [63, 95].

Проблеми управління ресурсами неминуче охоплюють інтереси багатьох сторін. Грей [72] описує моделі співпраці відповідно до мотиваційних чинників і очікуваних результатів. Імпульс до розв’язання конфлікту також проявляється в діалозі та результатах переговорів. Мотивація просувати спільне бачення виявляється в апрактивному плануванні та колективних стратегіях. Переговори й медіація вводяться, але не розглядаються детально, оскільки це дослідження зосереджується на моделях співпраці, мотивованих спільним баченням. Хоча

переговори є частиною співпраці, тут проводиться розмежування між більш формалізованими переговорами, які зазвичай передбачають участь посередників, і менш формальними за своєю природою [72].

Переговори зазвичай розуміють як процес, у межах якого зацікавлені сторони досягають консенсусу або угоди шляхом торгу [72, 104].

У сфері переговорів існує континуум форм. Дорсей та Рік пояснюють, що «потенційні механізми можуть бути розміщені на континуумі підходів – від переговорів без сторонньої допомоги до арбітражу, що відображає зростаючу міру залучення третьої сторони для сприяння процесу» [104, с. 10]. Треті сторони можуть набувати різних форм, зокрема фасилітаторів, примирювачів, експертів зі встановлення фактів та медіаторів [104, 105].

Ідея того, що кілька сторін досліджують спільний інтерес, лежить в основі співпраці. Співпраця передбачає об'єднання ресурсів (цінностей/оцінок) багатьма зацікавленими сторонами для розв'язання проблем [71, 72, 55]. Небагато досліджень виходять за межі описових прикладів прагматичного досвіду. Колаборативні моделі [102] подають нормативний або ідеальний опис процесу. Деніелс та Волкер [106] ілюструють колаборативний або соціально-навчальний підхід до процесу спільного управління з акцентом на комунікацію та переговори. Ці ідеальні моделі та підходи надають загальну орієнтацію для дослідження, однак не просувають теорію.

Грей [72] теоретично розвиває концепцію співпраці. Eric Trist характеризує її книгу *Collaborating* (1989) як «проривну», і її вплив є очевидним, що підтверджують дослідники спільного управління [55, 97, 102].

Окрім надання типових коментарів щодо описових кейс-досліджень, Грей [72] застосовує теорію організацій для концептуального аналізу процесу спільного управління. Зусилля спрямовані на теоретичний розвиток співпраці як емерджентного міжорганізаційного процесу. Ранні концептуалізації міжорганізаційних відносин «зазнавали критики за акцент на транзакційних моделях і структурних домовленостях між усталеними мережами організацій» [72, с. 227].

Концептуально Грей розвиває співпрацю як узгоджений порядок. Теорія узгодженого порядку підкреслює плинні, безперервно емерджентні якості організації, змінну мережу взаємодій між її членами та припускає, що порядок – це те, над чим члени організації мають постійно працювати. Вона використовує термін Trist (1983) «спільна оцінка», що означає спільне формування уявлень щодо поточної та майбутньої ситуації з метою побудови нормативної рамки – для позначення процесу формування переговорів.

Після концептуального осмислення співпраці як емерджентного міжорганізаційного процесу Грей [72] детально описує кілька змістовних елементів. Із цієї точки зору співпраця має вимушений характер і, відповідно, є адаптивною за своєю природою, дозволяючи організаціям реагувати на дедалі більш турбулентні середовища. Підкреслюється навчання через дію, за якого організації безперервно навчаються. Співпраця створює можливість постійно переосмислювати проблему та розуміти підстави для оцінювання [72]. Вона також сприяє організації сфери діяльності, що веде до тривалих нормативних домовленостей. Такі стійкі риси, стверджує Грей, потребують подальшого осмислення [72].

Співпраця як квазіінституційний механізм, за словами Грей, «...провокує переосмислення нашої залежності від певних інституцій, оскільки вони більше не забезпечують достатньо адаптивних відповідей ані на індивідуальному, ані на суспільному рівні» [72, с. 237].

Хоча зазвичай співпраця розглядається узагальнено, Грей [72] виокремлює чотири конкретні напрями: дослідницький, консультативний, конфедеративний та контрактний. Функції та можливі результати відрізняють ці типи. Дослідницькі функції спрямовані на формування довіри та уточнення проблемного поля з метою досягнення спільного розуміння проблеми. Консультативний напрям передбачає аналіз проблеми та надання рекомендацій для політики. Конфедеративна форма спрямована на прийняття рекомендацій і заохочення саморегуляції та необов'язкових угод. Нарешті, контрактна форма інституціоналізує взаємини та передбачає укладання обов'язкових угод.

Спільне управління також зазвичай пов'язують із певними результатами. Ці результати визнаються в кожній із міждисциплінарних сфер, що аналізуються, і узагальнюються за такими напрямками: ухвалення рішень, легітимація та нарощування спроможності.

Одним із результатів, які найчастіше пов'язують зі спільним управлінням, є підвищення якості ухвалення рішень. Рішення, ухвалені в межах рамки спільного управління, визнаються ефективними та такими, що сприяють справедливості. Такі рішення є відмінними, оскільки вони залучають плюралістичні внески та визнають множинні системи знань.

Плюралізм Мідрокфта [55] визначає як «потенційний внесок у формування політики з боку широкого спектра соціальних акторів» [55, с. 24]. Мітчел застосовує подібні ідеї, використовуючи дещо іншу термінологію в контексті інтегрованого управління ресурсами [62]. Плюралізм підвищує якість ухвалення рішень завдяки широті інтересів, організацій і окремих осіб, залучених до процесу [55, 62, 63].

У спільному управлінні ухвалення рішень також посилюється завдяки інтеграції ненаукових систем знань. Науковці [99] визнають інтеграцію цих систем визначальною ознакою спільного управління. Різні типи систем знань включають місцеві знання, знання корінних народів, наукові системи знань і інформацію соціальних наук. Визнання потенційного внеску всіх систем знань підвищує якість ухвалення рішень.

Легітимація передбачає правовий статус (юридичний або неюридичний) організації [62], науковці [55] розуміють легітимацію як таку, що включає довіру до цілей, відповідальності та повноважень організації. Джентофт [107] ґрунтовно досліджує легітимацію в контексті спільного управління. Легітимація охоплює законність і моральність, суб'єктивність і об'єктивність, а також передумови й результати.

Результатом спільного управління є також підвищення довіри до цілей і відповідальності організацій (як із юридичним, так і з неюридичним статусом) [55, 97 107].

Нобль [108] передає сутність правових і політичних наслідків, зазначаючи: «в ідеалі системи спільного управління враховують інституційні домовленості в управлінні рибальством як спосіб децентралізації рішень щодо управління ресурсами та покращення партисипативної демократії й дотримання правил» [108, с. 69].

Ще одним пов'язаним результатом спільного управління є нарощування спроможності на місцевому рівні. Здатність громадян та/або громад до самовизначення і дій відображається через розширення повноважень (empowerment), розвиток громад, підхід «знизу вгору» та нарощування спроможності [109].

Залучення громадян та/або місцевих громад до управління природними ресурсами посилює спроможність. Дослідження підходили до поняття спроможності з позицій децентралізації та/або субсидіарності – децентралізуючи ухвалення рішень до найбільш відповідного рівня [62, 97, 108]. Науковці формулюють цю зміну, зауважуючи, що «в жодній із цих нових моделей фокус не робиться на Левіафані, тобто на ще більш жорсткому державному контролі. Натомість вони поділяють переконання, що користувачі ресурсів мають бути залучені до процесу управління, що їм слід дозволити брати участь у регуляторному ухваленні рішень, їх реалізації та контролі за виконанням» [108].

Для аналізу спільного управління застосовується критична орієнтація. Дослідження зосереджується на термінології, концептуальних міркуваннях та базовому питанні влади. Визначення напрямів, що потребують подальшого розвитку, є другорядною метою.

Неточна та непослідовна термінологія є одразу очевидною. Поняття співпраці та спільного управління часто помилково використовуються як взаємозамінні. Остром розуміє співпрацятивну дію як ситуацію, «у якій група принципалів може добровільно самоорганізуватися, щоб зберегти результати власних спільних зусиль» [71]. Науковці визначають спільне управління як «розподіл влади та відповідальності між урядом і місцевими користувачами ресурсів» [98, с. 12].

У подальшій частині цього документа термінологія спільного управління використовується для уточнення ролі як урядових, так і неурядових систем. Попри це, варіації залишаються в межах концепції спільного управління. Рациональне пояснення цієї різноманітності подає Нотцке, який зазначає, що «причина, чому не існує єдиного відповідного визначення спільного управління, полягає в тому, що існує континуум управлінських домовленостей у межах спільного управління...» [100, с. 190].

Термін со- у слові co-management також не є чітко визначеним щодо того, з ким саме відбувається спільне управління. Один із наборів акторів, що домінує в літературі зі спільного управління, – це уряд [77, 106, 107]. Хоча уряд майже універсально визнається одним із ключових акторів у спільному управлінні, Померов і Беркс [103] вказують на проблему недостатньої уваги до ролі уряду в процесах спільного управління.

Інші актори у спільному управлінні позначаються різною термінологією, зокрема як місцеві, користувачькі групи або громадські [103]. Кожен із цих термінів охоплює різний спектр акторів. Науковці розрізняють функціональні та віртуальні громади [107]. Термін «місцевий» є найбільш неоднозначним, оскільки використовується для позначення вкладеного рівня. Нотцке [100] додатково деталізує корінні комунальні системи в межах місцевого рівня.

Існує відмінність між інтересами громади або місцевих стейкхолдерів та приватними/комерційними інтересами.

Іноді термін спільне управління стосується домовленостей, які охоплюють усі типи акторів [55, 97]. Еневолсен [110] наполягає, що кожен, хто має легітимну зацікавленість, повинен мати можливість брати участь. Концептуально всі зацікавлені сторони визнаються, хоча дослідження не подає прикладів взаємодії між комерційними/приватними та громадськими акторами або в контексті власності, що включає приватних власників.

Складається враження, що термін спільне управління найчастіше означає певну комбінацію масиву акторів, описаних під загальною парасолькою

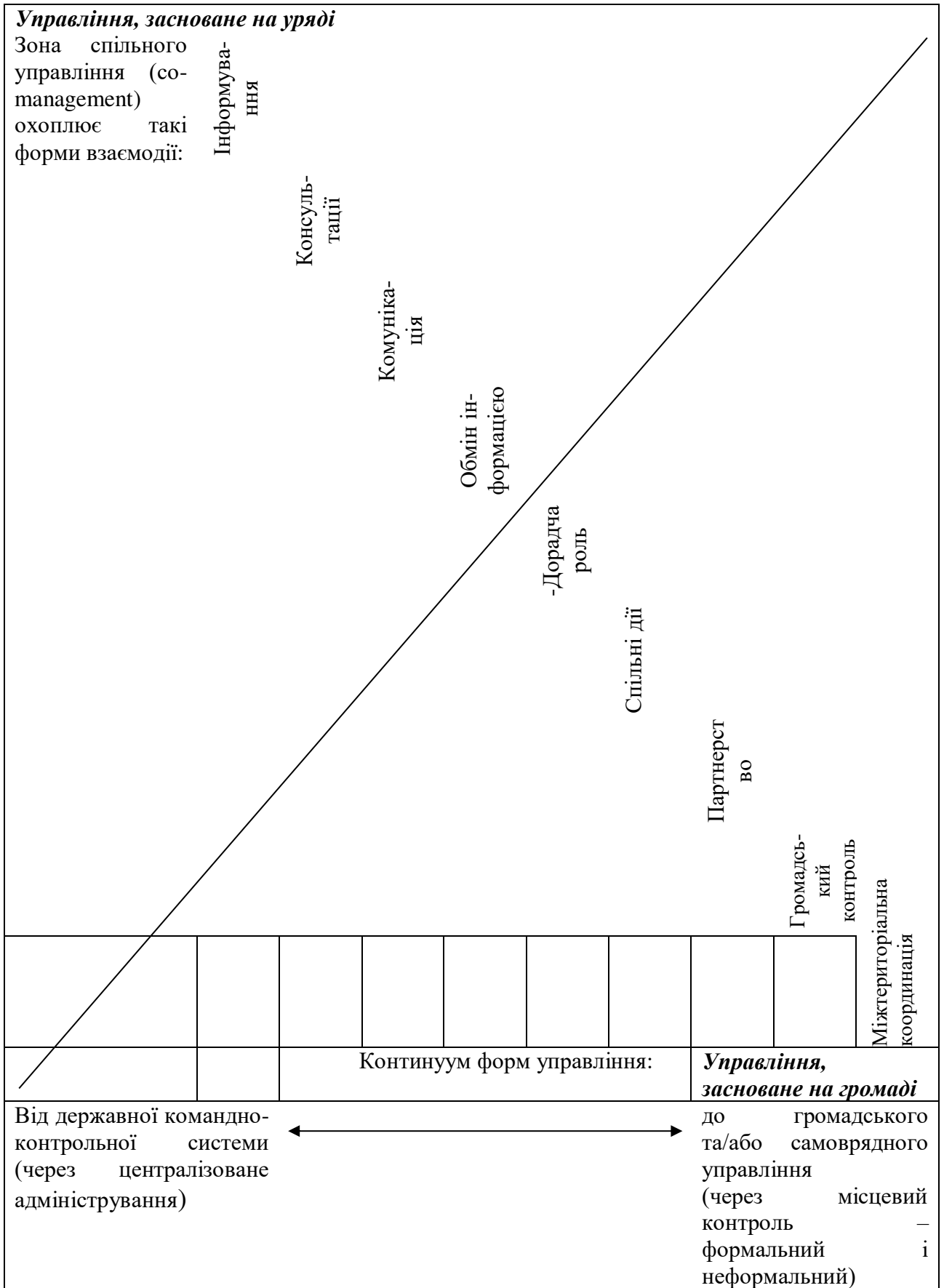

Рис. 1.4. Форми спільного управління

За [103, с. 466]

спільного управління. Термінологія co-management зазвичай стосується конкретних домовленостей, які включають урядові агенції та інших акторів.

Менша кількість досліджень охоплює повний спектр інтересів або домовленості між двома неурядовими типами акторів.

Права власності також є центральними для спільного управління. Померов і Беркс визначають спільне управління як таке, що пропонує «серединний шлях між чисто державним управлінням власністю та чисто комунальними режимами власності» [103, с. 467]. Режими ресурсів часто поєднують ці ідеальні типи. Традиція спільної (комунальної) власності домінує в дослідженнях спільного управління. Дослідження до сьогодні зосереджуються на ресурсах, близьких до ідеалу спільних благ із відкритим доступом та субтрактовністю.

Ключовим для спільного управління є питання влади [55, 103]. У широкому розумінні влада означає «здатність щось робити» [111, с. 626]. Контроль, вплив та авторитет є іншими визначальними характеристиками влади [111]. Джентофт аналізує владу в контексті спільних ресурсів і стверджує, що влада – це «прерогатива авторитету, такого як держава, позбавляти рибалок свободи щодо практик вилову та інвестицій» [107, с. 142].

Влада як критичний елемент у спільному управлінні була ідентифікована та проаналізована. У межах домовленостей спільного управління влада може зберігатися за існуючими агентствами, оскільки кооперативні режими управління можуть суперечити політичній культурі [55]. Еневолсен [110] критично оцінює потенціал спільного управління як такого, що може бути виключним і недемократичним.

Питання влади безпосередньо стосується ролі децентралізації. Померов та Беркс визначають децентралізацію як «систематичне та раціональне розосередження влади, повноважень і відповідальності від центрального уряду до нижчих або місцевих інституцій» [103, с. 469]. Децентралізація влади може набувати форм деконцентрації, делегування, деволюції та приватизації [103]. Мотивація до децентралізації ставиться під сумнів Мітчелом [63].

Роль соціальних відносин у спільному управлінні визначається як напрям, вартий подальшого розвитку. Обґрунтування цього напрямку походить з теорії інституційного вибору та спостережень, запропонованих ключовими авторами з проблематики спільного управління. Соціальні відносини є центральними для альтернативних перспектив у межах теорії інституційного вибору [95]. Ці соціальні відносини розглядаються як критично важливі для розуміння та розв'язання колективних проблем [91, 107]. Хоча зв'язок і специфіка початкових асоціацій між спільним управлінням і соціальним капіталом лише формуються, дослідники спільного управління також відзначають цей зв'язок [91, 97, 107]. Інші науковці [95, 98] детально описують фундаментальну роль соціальних відносин – довіри, організаційних норм і культури, а також підтримки – для «успішного» спільного управління.

Роль соціальних відносин у спільному управлінні підкреслюється перспективою вбудованості в теорії інституційного вибору [95, 107]. Поняття СК визнає значення соціальних відносин та цінність потенційного результату [72, 91, 95]. Поняття, його потенційний внесок у спільне управління та різні елементи, досліджені в СК огляді літератури, разом формують концептуальну рамку. На відміну від теоретичних рамок, які претендують на прогнозувальні можливості, «концептуальні рамки є організаційними інструментами, що використовуються для структурування проблеми та виокремлення її складових» [63, с. 28]. Концептуальна рамка, представлена наприкінці огляду літератури, задає напрям подальшому дослідженню.

Значну аналітичну цінність має також функціональний підхід, який дає змогу оцінити роль СК через виконувані ним функції в системі ПУ. У межах цього підходу СК розглядається як фактор зниження трансакційних витрат, підвищення ефективності управлінських рішень, зміцнення легітимності влади та забезпечення інституційної стійкості. Функціональний аналіз дозволяє перейти від абстрактного розуміння СК до оцінювання його практичного впливу на управлінські процеси.

З урахуванням динамічності воєнних процесів у дослідженні застосовується процесний підхід, що дозволяє розглядати СК не як статичну характеристику, а як змінну величину, яка трансформується під впливом кризових подій. Процесний підхід є важливим для аналізу змін рівня довіри, форм взаємодії та управлінських практик у різні фази війни та повоєнного відновлення.

Методологічну основу дослідження також доповнює аксіологічний підхід, який акцентує увагу на ціннісних засадах ПУ. У контексті війни такі цінності, як солідарність, відповідальність, взаємна підтримка та служіння публічному інтересу, набувають визначального значення для формування СК та забезпечення суспільної підтримки управлінських рішень.

Таким чином, методологія дослідження СК в умовах криз і війни ґрунтується на поєднанні системного, структурного, інституційного, мережевого, функціонального, процесного та аксіологічного підходів. Такий методологічний синтез дозволяє комплексно дослідити СК як фактор ІС держави та обґрунтувати його роль у забезпеченні ефективності ПУ в умовах війни та повоєнного відновлення України (рис. 1.5).

У межах підрозділу 1.3 СК розглядається як багатовимірне соціальне явище, що формується та функціонує під впливом сукупності інституційних, мережевих, культурних і управлінських чинників. Застосування окремих методологічних підходів дозволяє висвітлити лише окремі аспекти цього процесу, тоді як їх інтеграція забезпечує цілісне розуміння механізмів відтворення соціального капіталу в кризових і воєнних умовах.

Інституційний підхід забезпечує аналіз формальних і неформальних правил, норм та організаційних структур, у межах яких відбувається соціальна взаємодія. Він дозволяє виявити, яким чином законодавство, адміністративні механізми, традиції та ціннісні орієнтації впливають на формування довіри, відповідальності та кооперації. В умовах війни інституційний підхід є особливо важливим для дослідження компенсаторної ролі неформальних інститутів у разі ослаблення або трансформації формальних управлінських механізмів.

Рис. 1.5. Інтегративна методологічна модель дослідження соціального капіталу в умовах криз і війни

Мережевий підхід (network governance) зосереджується на вивченні горизонтальних зв'язків між суб'єктами публічного управління, громадянського суспільства та бізнесу. Він дозволяє розкрити соціальний капітал як результат інтенсивної комунікації, обміну ресурсами та взаємної підтримки в межах соціальних мереж. У кризових ситуаціях саме мережеві структури забезпечують швидку мобілізацію, поширення інформації та координацію колективних дій.

Підхід вбудованості (embeddedness) доповнює інституційний і мережевий аналіз, акцентуючи увагу на соціокультурному контексті людської поведінки. Він розглядає соціальні дії як такі, що формуються під впливом норм, традицій, ідентичностей і групових цінностей. У цьому вимірі СК постає

Мережевий підхід (network governance) зосереджується на вивченні горизонтальних зв'язків між суб'єктами публічного управління, громадянського суспільства та бізнесу. Він дозволяє розкрити соціальний капітал як результат інтенсивної комунікації, обміну ресурсами та взаємної підтримки в межах соціальних мереж. У кризових ситуаціях саме мережеві структури забезпечують швидку мобілізацію, поширення інформації та координацію колективних дій.

Підхід вбудованості (embeddedness) доповнює інституційний і мережевий аналіз, акцентуючи увагу на соціокультурному контексті людської поведінки. Він розглядає соціальні дії як такі, що формуються під впливом норм, традицій, ідентичностей і групових цінностей. У цьому вимірі СК постає як сукупність довіри, репутації, норм взаємності та солідарності, що закорінені в культурному середовищі спільнот.

Критика підходу раціонального вибору в сучасних дослідженнях СК зумовила перехід від вузького індивідуалістичного тлумачення мотивації до більш комплексного розуміння колективної поведінки. У запропонованій моделі раціональність розглядається як соціально опосередкована, що дозволяє враховувати вплив спільних інтересів, моральних зобов'язань і соціальної відповідальності.

Концепція спільного управління (co-management) інтегрує інституційні, мережеві та культурні компоненти в єдину управлінську систему. Вона розглядає

соціальний капітал як ресурс партнерської взаємодії між державою, громадами та іншими зацікавленими сторонами. Спільне управління виступає механізмом трансформації соціальних відносин, формування довготривалої довіри та підвищення адаптивності публічного управління.

На основі поєднання зазначених підходів формується інтегративна модель дослідження соціального капіталу в умовах криз і війни, яка передбачає: аналіз інституційного середовища (формальні та неформальні правила); вивчення мереж взаємодії та каналів комунікації; урахування соціокультурних і ціннісних чинників; дослідження мотиваційних механізмів колективної дії; оцінювання управлінських практик співпраці та партнерства.

Взаємодія цих елементів забезпечує відтворення СК як системного ресурсу стійкості, солідарності та соціальної мобілізації в кризових умовах.

Запропонована модель відображає багаторівневу структуру дослідження СК, яка поєднує методологічні підходи, аналітичні інструменти та практичні результати. Вона дозволяє комплексно аналізувати процеси формування соціальних зв'язків, довіри та партнерства в умовах кризових і воєнних трансформацій, забезпечуючи наукове обґрунтування управлінських рішень.

Висновки до розділу 1

1. У розділі 1 здійснено теоретико-методологічне осмислення СК як ресурсу ПУ, що має системоутворювальне значення для інституційної стійкості держави, особливо в умовах суспільних трансформацій, криз і зростання ролі громадянської участі.

Узагальнення наукових підходів до трактування СК дало змогу обґрунтувати його розуміння як інтегративного нематеріального ресурсу, що поєднує ціннісно-нормативні, мережеві та агентурні компоненти і реалізується через довіру, норми взаємності та сталі форми соціальної взаємодії. У контексті ПУ СК розглянуто як чинник, що доповнює формальні інститути влади, знижує транзакційні витрати управління, підвищує легітимність управлінських рішень та сприяє результативності публічної політики.

2. Доведено, що довіра виступає змістовною основою СК та виконує подвійну функцію в системі ПУ: з одного боку, вона забезпечує нормативну передбачуваність і стабільність взаємодій між суб'єктами управління, з іншого – створює умови для кооперації, самоорганізації та реалізації принципу субсидіарності. Обґрунтовано доцільність розмежування соціальної, інституційної та політичної довіри як взаємопов'язаних, але функціонально відмінних елементів ІС держави.

3. У межах розділу систематизовано підходи до аналізу емерджентних властивостей СК, що дозволило виокремити агентурний, культурний і структурний рівні його прояву. Показано, що агентурний рівень, пов'язаний із людським капіталом та активністю громадян, є базовим для формування культури довіри та мережевих форм взаємодії, тоді як культурний і структурний рівні забезпечують інституціоналізацію та відтворення СК в системі ПУ.

Особливу увагу приділено локальному СК як ресурсній основі розвитку територіальних громад. Обґрунтовано, що саме на місцевому рівні СК набуває найбільш прикладного управлінського значення, сприяючи розширенню горизонтальної взаємодії, підвищенню участі громадян у ПУ та зміцненню вертикальної інституційної довіри до ОМС.

4.Методологічне забезпечення дослідження СК в умовах криз і війни ґрунтується на інтеграції системного, структурно-функціонального, інституційного, мережевого, соціокультурного та процесного підходів. Така міждисциплінарна модель дозволяє розглядати СК не лише як сукупність міжособистісних зв'язків, а як системний соціальний ресурс, вбудований у структури ПУ, громадянського суспільства та локальних спільнот.

Поєднання зазначених підходів забезпечує можливість комплексного аналізу процесів формування довіри, солідарності, взаємодопомоги та партнерства в екстремальних умовах воєнних і посткризових трансформацій. У межах запропонованої методології СК постає як ключовий чинник адаптивності, соціальної стійкості та ефективності ПУ, що створює підґрунтя для подальших емпіричних досліджень і практичних управлінських рішень у сфері відновлення та розвитку суспільства.

Теоретичні узагальнення, здійснені в розділі 1, створюють концептуальне підґрунтя для подальшого аналізу трансформації СК в системі ПУ України в умовах війни та воєнного стану, що буде розглянуто в розділі 2, а також для обґрунтування інституційних механізмів використання СК у процесах повоєнного відновлення, представлених у розділі 3.

Матеріали цього розділу оприлюднені в наступних публікаціях автора [112].

Список використаних джерел до розділу 1

1. Yusmar, Y., et al. (2024). Social capital: A literature review in resources management. *International Journal of Educational Research & Social Sciences*, 1164–1172.
2. Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). New York: Greenwood Press.
3. Бурдьє П. Початки. 288. <http://bourdieu.name/content/burde-nachala>
4. Фукуяма Ф. (2005). *Великий крах: людська природа і відновлення соціального порядку*. Львів: Кальварія. 380 с.
5. Fukuyama, F. (1995). *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*. New York: Free Press.
6. Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94(1), S95–S120.
7. Патнам Р.Д., Леонарді Р., Нанетті Р. (2001). *Творення демократії: традиції громадянської активності в сучасній Італії* / пер. з англ. В. Ющенко. Київ: Основи. 302 с.
8. Woolcock, M. (1998). Social capital and economic development: Toward a theoretical synthesis and policy framework. *Theory and Society*, 27(2), 151–208.
9. Baker, W. (1990). Market networks and corporate behavior. *American Journal of Sociology*, 96(3), 589–625.
10. Portes, A. (1998). Social capital: Its origins and applications in modern sociology. *Annual Review of Sociology*, 24, 1–24.
11. Schiff, M. (1995). Social capital, labor mobility, and welfare. *Rationality and Society*, 7(2), 157–175.
12. Flap, H. D. (2001). No man is an island: The research programme of a social capital theory.
13. Lin, N., Dean, A., & Ensel, W. (Eds.). (1986). *Conceptualizing social support, life events, and depression*.

14. Andriani, L. (2013). Social capital: A road map of theoretical frameworks and empirical limitations. *Working Papers in Management*.
15. Roxas, B., Chadee, D., de Jesus, R. M. C., & Cosape, A. (2017). Human and social capital and environmental management in small firms: A developing country perspective. *Asian Journal of Business Ethics*, 6(1).
16. Reyes-Rodríguez, J. F., Ulhøi, J. P., & Madsen, H. (2016). Corporate environmental sustainability in Danish SMEs: A longitudinal study of motivators, initiatives, and effects. *Business Strategy and the Environment*, 23(4).
17. Iturrioz, C., Aragón, C., & Narvaiza, L. (2015). How to foster shared innovation within SMEs' networks: Social capital and the role of intermediaries. *European Management Journal*, 33(2).
18. Ferenhof, H. A., Vignochi, L., Selig, P. M., Lezana, Á. G. R., & Campos, L. M. S. (2014). Environmental management systems in SMEs: A systematic review. *Journal of Cleaner Production*, 74.
19. Gelbmann, U. (2010). Establishing strategic CSR in SMEs. *Sustainable Development*, 18(2).
20. Van Gelderen, M. (2007). Country of origin as a source of business opportunities. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 4(4), 419–430.
21. Tempest, S., McKinlay, A., & Starkey, K. (2004). Careerism alone: Careers and social capital. *Human Relations*, 57(12).
22. Matthews, R. L., & Marzec, P. E. (2012). Social capital: A theory for operations management. *International Journal of Production Research*, 50(24).
23. Nahapiet, J., & Ghoshal, S. (1998). Social capital, intellectual capital, and organizational advantage. *Academy of Management Review*, 23(2).
24. Fujiwara, T., & Kawachi, I. (2008). Social capital and health. *American Journal of Preventive Medicine*, 35(2).
25. Matthews, R. L. (2011). Social capital: A theory for operations management. *International Journal of Production Research*.
26. Coleman, J. S. (2009). Social capital in the creation of human capital. In *Knowledge and social capital*.

27. Putnam, R. D. (1994). Social capital and public affairs. *Bulletin of the American Academy of Arts and Sciences*, 47(8).
28. Putnam, R. D. (1994). Social Capital and Public Affairs. *Bulletin of the American Academy of Arts and Sciences*, 47(8). <https://doi.org/10.2307/3824796>
29. Tönnies, F. (1887). *Community and association*.
30. Durkheim, É. (1893). *De la division du travail social*.
31. Weber, M. (1946). The Protestant sects and the spirit of capitalism. In H. H. Gerth & C. W. Mills (Eds.), *From Max Weber*. Oxford: Oxford University Press.
32. Bell, D. (1962). America as a mass society. In D. Bell (Ed.), *The end of ideology*. New York: Collier Books.
33. Dasgupta, P., & Serageldin, I. (1999). *Social capital: A multifaceted perspective*. Washington, DC: World Bank.
34. Granovetter, M. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78, 1360–1380.
35. Кожем'якіна О.М. (2016). Довіра та соціальний капітал: просторова ціннісно-нормативна інтерпретація. *Демографія та соціальна економіка*, № 1 (26), 118–131.
36. Захаров Д.М. (2021). Аналіз поняття «соціальний капітал» в літературі. *Економіка, управління та адміністрування*, № 3 (97), 23–29. [https://doi.org/10.26642/jen-2021-3\(97\)-23-29](https://doi.org/10.26642/jen-2021-3(97)-23-29)
37. Сухоставець А.І. (2017). Теоретичні основи визначення соціального капіталу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, вип. 25, ч. 1, 98–101.
38. Сікора В. (2001). Виступ на круглому столі «Безпека економічних трансформацій». У: Від соціального забезпечення до соціальної політики: зб. ст. / за ред. Я.А. Жаліла. Київ: Сатсанга, 100 с. (Серія «Безпека економічних трансформацій», вип. 16).
39. Славкова О.П. (2010). *Розвиток сільських територій: теорія, методологія, практика*: монографія. Суми: Сумський національний аграрний університет. 330 с.

- 40.Рябінчук М.В. (2012). Соціальний капітал: структура та зміст. *Вісник Національного технічного університету України «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*, № 2, 59–64.
- 41.Кіреєва О.Б. (2009). Тенденції розвитку теорії соціального капіталу.
- 42.Мішенін Є.В., Олійник Н.В. (2008). Соціальний капітал: теоретичні підходи до формування сутності та змісту. *Механізм регулювання економіки*, № 3, т. 2, 84–91.
- 43.Дем'янчук О.І. (2010). Елементи соціального капіталу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка*, вип. 14, 271–279.
- 44.Степаненко В. (2001). Соціальний капітал у соціологічній перспективі: теоретико-методичні аспекти дослідження. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, № 2, 24–41.
- 45.Гугнін Е., Чепак В. (2001). Феномен соціального капіталу. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, № 1, 49–56.
- 46.Olson, M. (2002). *The logic of collective action*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
47. Сорокін П. (2017). Соціальна та культурна динаміка: дослідження змін в основних системах мистецтва, істини, етики, права та соціальних відносин. DOI: [10.4324/9781315129433](https://doi.org/10.4324/9781315129433)
- 48.Хантінгтон С. (2007). *Зіткнення цивілізацій*. <https://surl.lt/jpmirs>
- 49.Карнаухова М. (2017). Соціальний капітал як найважливіший чинник державного управління. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*, № 4 (60).
- 50.Лесечко М.Д., Сидорчук О.Г. (2010). *Соціальний капітал: теорія і практика: монографія*. Львів: ЛРІДУ НАДУ. 220 с.
- 51.Anderson, R. V. (1991). Commons without tragedy: The congruence of Garrett Hardin and Henry George. In R. V. Anderson (Ed.), *Commons without tragedy* (pp. 27–44). London: Shepard-Walwyn.
- 52.Vox, R. C. (1998). *Citizen governance*. Thousand Oaks, CA: Sage.

53. Delacourt, S., & Lenihan, D. G. (1999). *Collaborative government: Is there a Canadian way?* Toronto: Institute of Public Administration of Canada.
54. Ernst, H. (1998). Environmental governance and modern management paradigms in government and private industry. In P. Glasbergen (Ed.), *Co-operative environmental governance* (pp. 21–42). Dordrecht: Kluwer Academic Press.
55. Meadowcroft, J. (1998). Co-operative management regimes: A way forward? In P. Glasbergen (Ed.), *Co-operative environmental governance* (pp. 21–42). Dordrecht: Kluwer.
56. Naresh, S., & Titi, V. (1995). Empowerment for sustainable development: Overview of concepts, methods and challenges. In S. Naresh & V. Titi (Eds.), *Empowerment for sustainable development* (pp. 6–28). Halifax: Fernwood Publishing.
57. Sellers, J. B. (1995). Restructuring government for empowerment and sustainable development. In S. Naresh & V. Titi (Eds.), *Empowerment for sustainable development* (pp. 56–67). Halifax: Fernwood Publishing.
58. Maser, C., Beaton, R., & Smith, K. (1999). *Setting the stage for sustainability: A citizen's handbook*. Boston: Lewis.
59. Grubb, M., Koch, M., Munson, A., Sullivan, F., & Thompson, K. (1993). *The earth summit agreements*. London: Earthscan.
60. Wenne, L. N. (1997). *The Environmental Dilemma*. Maryland: University Press of America.
61. Friedmann, J. (1987). *Planning in the public domain: From knowledge to action*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
62. Mitchell, B. (1997). *Resource and environmental management*. Essex: Longman.
63. Mitchell, B. (1989). *Geography and resource analysis* (2nd ed.). Essex: Longman.
64. Carley, M., & Christie, I. (1993). *Managing sustainable development*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
65. Driessen, P. (1998). Concluding remarks: The scope of co-operative management. In P. Glasbergen (Ed.), *Co-operative environmental governance* (pp. 21–42). Dordrecht: Kluwer Academic Press.

66. Korten, D. C. (1989). Community-based resource management. In D. C. Korten (Ed.), *Community management: Asian experiences and perspectives* (pp. 1–17). Hartford: Kumarian Press.
67. Goldman, M. (1998). Inventing the commons: Theories and practices of the commons' professional. In M. Goldman (Ed.), *Privatizing nature* (pp. 20–54). New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
68. Johnston, R. J. (1996). *Nature, state and economy* (2nd ed.). New York: John Wiley & Sons.
69. Hanna, S., & Jentoft, S. (1996). Human use of the natural environment: An overview of social and economic dimensions. In S. Hanna, C. Folke, & K. Mäler (Eds.), *Rights to nature* (pp. 35–56). Washington: Island Press.
70. Berkes, F. (1994). Co-management: Bridging the two solitudes. *Northern Perspectives*, 22(2–3), 18–20.
71. Ostrom, E. (1991). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective actions*. Cambridge: Cambridge University Press.
72. Gray, B. (1989). *Collaborating: Finding common ground for multiparty problems*. San Francisco: Jossey-Bass.
73. Klooster, D. (2000). Institutional choice, community and struggle: a case study of forest co-management in Mexico. *World Development*, 28(1), 1–20.
74. Tarasenko, T., Sorokina, N., Kashechenko, N., Branitska, T., Kukhar, I. (2024). International collaboration in public governance: assessing the role of collective initiatives and organisations. *Multidisciplinary Science Journal*, 6, e2024ss0715. <https://doi.org/10.31893/multiscience.2024ss0715>
75. Luhmann, N. (1979). *Trust and Power*. Chichester: Wiley.
76. Соціологічні зрізи українського суспільства (моніторинг соціально-економічних очікувань населення: 2005–2014 рр.): наукова доповідь / Балакірева О.М., Серєда Ю.В., Дмитрук Д.А. та ін.; НАН України; ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2015. 78 с.

77. Дмитренко Г.А. (2013). Соціальний капітал як підґрунтя позитивних трансформаційних процесів в Україні. *Демографія та соціальна економіка*, № 1, 100–111.
78. Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до виборів під час війни, віра в перемогу (лютий–березень 2025 р.). Центр Разумкова. 24 березня 2025 р.
79. Розанвалон П. (2009). *Демократична легітимність. Безсторонність, рефлексивність, наближеність* / пер. з фр. Є. Марічева. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія».
80. Yakimtsov, V. V. (2018). Історія та розвиток синергетики Хакена. *Scientific Bulletin of UNFU*, 28(9), 119–125. <https://doi.org/10.15421/40280923>
81. Істон Д. *Політична система*.
82. OECD. (2001). *The well-being of nations: The role of human and social capital*. Paris: Centre for Educational Research and Innovation.
83. Uphoff, N., & Wijayarathne, K. M. (2000). The demonstrated benefits of social capital: The performance of farmer organizations in Gal Oya, Sri Lanka. *World Development*, 28(11), 1875–1890.
84. Davenport, S., & Dellenbach, U. (2011). “Belonging” to a virtual research center: Exploring the impact of social capital formation processes on member identification in a virtual organization. *British Journal of Management*, 22(1), 54–76.
85. Taylor, S. (2007). Building social capital in multinational companies: An international challenge for human resource management. *Human Resource Management Journal*, 17(4), 336–354.
86. Edelman, L. F., Bresnen, M., Newell, S., Scarbrough, H., & Swan, J. (2002). The dark side of social capital. In *Proceedings of the 3rd European Conference on Organizational Knowledge, Learning, and Capabilities*.
87. Lefebvre, V. M., Sorenson, D., Henschion, M., & Gellynck, X. (2016). Social capital and the effectiveness of knowledge sharing in learning networks. *International Journal of Information Management*, 36(4), 570–579.

88. Selznick, P. (1957). *Leadership and administration*. Evanston, IL: Row, Peterson.
89. Scott, R. W. (1995). *Institutions and organizations*. Thousand Oaks, CA: Sage.
90. Bebbington, A. (1999). Capitals and capabilities: A framework for analyzing peasant viability, rural livelihoods and poverty. *World Development*, 27(12), 2021–2044.
91. Rudd, M. A. (2000). Live long and prosper: Collective action, social capital and social vision. *Ecological Economics*, 34(2–3), 131–144.
92. Woolcock, M. (2001). The place of social capital in understanding social and economic outcomes. *ISUMA*, 2(1), 11–17.
93. Woolcock, M., & Narayan, D. (2000). Social capital: Implications for development theory, research, and policy. *The World Bank Observer*, 15(2), 225–249.
94. Bromley, D. W. (Ed.). (1992). *Making the commons work*. San Francisco: International Center for Self-Governance.
95. Pinkerton, E. (Ed.). (1989). *Co-operative management of local fisheries: New directions in improved management and community development*. Vancouver: University of British Columbia Press.
96. Nelson, J. G., & Serafin, R. (1995). Post hoc assessment and environmental planning, management and decision-making. 23(1), 3–9.
97. Wondolleck, J. M., & Yaffee, S. L. (2000). *Making collaboration work: Lessons from innovation in natural resource management*. Washington, DC: Island Press.
98. Wiebe, K. D., Tegene, A., & Kuhn, B. (1997). Finding common ground on public and private land. *Journal of Soil and Water Conservation*, 52(3), 162–165.
99. Berkes, F., George, P. J., & Preston, R. J. (1991). The evolution of theory and practice of the joint administration of living resources. *Alternatives*, 18(2), 12–18.
100. Notzke, C. (1995). A new perspective in Aboriginal natural resource management: Co-management. *Geoforum*, 26(2), 187–209.
101. Berkes, F. (1997). New and not-so-new directions in the use of the commons: Co-management. *The Common Property Resource Digest*, 42, 5–7.

102. Selin, S., & Chavez, D. (1995). Developing a collaborative model for environmental planning and management. *Environmental Management*, 19(2), 189–195.
103. Pomeroy, R. S., & Berkes, F. (1997). Two to tango: The role of government in fisheries co-management. *Marine Policy*, 21(5), 465–480.
104. Dorcey, A. H. J., & Riek, C. L. (1987). Negotiation-based approaches to the settlement of environmental disputes in Canada. In *The place of negotiation in environmental assessment* (pp. 7–23). Hull, QUE: Canadian Environmental Assessment Research Council.
105. MacDonnell, L. J. (1988). Natural resources dispute resolution: An overview. *Natural Resources Journal*, 28, 5–19.
106. Daniels, S. E., & Walker, G. B. (1996). Collaborative learning: Improving public deliberation in ecosystem-based management. *Environmental Impact Assessment Review*, 16, 71–102.
107. Jentoft, S., McCay, B. J., & Wilson, D. C. (1998). Social theory and fisheries co-management. *Marine Policy*, 22(4–5), 423–436.
108. Noble, B. F. (2000). Institutional criteria for co-management. *Marine Policy*, 24, 69–77.
109. Chaskin, R. J. (2001). Building community capacity. *Urban Affairs Review*, 36(3), 291–323.
110. Enevoldsen, M. (1998). Democracy and environmental agreements. In P. Glasbergen (Ed.), *Co-operative environmental governance* (pp. 201–228). Dordrecht: Kluwer Academic Press.
111. Pollard, E. (Ed.). (1994). *The Oxford paperback dictionary*. Oxford: Oxford University Press.
112. Мартинов О.В. (2025). Соціальний капітал як ресурс публічного управління. *Суспільство та національні інтереси*, 12(20), 1218–1227. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12\(20\)-1218-1227](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12(20)-1218-1227)

РОЗДІЛ 2

ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Воєнна агресія проти України зумовила глибокі трансформації системи ПУ, актуалізувавши потребу переосмислення ролі нематеріальних ресурсів держави, зокрема СК, у забезпеченні її інституційної стійкості та керованості. В умовах воєнного стану значно зросла роль довіри, горизонтальної самоорганізації, волонтерських і громадських ініціатив, що компенсували обмеженість традиційних управлінських інструментів та продемонстрували високий мобілізаційний потенціал суспільства. За цих обставин СК перестає бути лише фоновою соціальною характеристикою та набуває статусу одного з ключових ресурсів ПУ, від ефективності використання якого залежить здатність держави реагувати на кризові виклики, забезпечувати взаємодію між владою і громадянами та підтримувати легітимність управлінських рішень.

У зв'язку з цим розділ 2 присвячено аналізу трансформації СК в системі ПУ України в умовах війни, зокрема змін у формах довіри, механізмах взаємодії держави та громадянського суспільства, а також впливу цих процесів на інституційну спроможність органів публічної влади.

2.1. Структурна трансформація соціального капіталу в Україні

У сучасних наукових підходах СК розглядається як багатовимірне явище, структурна організація якого безпосередньо впливає на ефективність ПУ. Найбільш поширеною є концепція, що виокремлює три взаємопов'язані складові СК: зв'язуючий (bonding), мостовий (bridging) та вертикально-інтегруючий (linking) СК [1].

Зв'язуючий (bonding) СК характеризує внутрішні, тісні соціальні зв'язки між членами однорідних груп, що ґрунтуються на спільних цінностях, нормах та ідентичності. До таких груп належать родини, локальні громади, неформальні

об'єднання, сусідські мережі. У контексті ПУ зв'язуючий СК виконує функцію соціальної підтримки та мобілізації, сприяє самоорганізації населення, формуванню локальної солідарності та готовності громадян до спільного вирішення проблем на місцевому рівні. Водночас надмірна замкненість таких зв'язків може обмежувати відкритість до інновацій і взаємодії з іншими соціальними групами [2].

Мостовий (bridging) СК охоплює горизонтальні зв'язки між різними соціальними групами, спільнотами та організаціями. Він сприяє налагодженню співпраці між суб'єктами з різним соціальним статусом, культурним досвідом чи професійною приналежністю. Для ПУ мостовий соціальний капітал має принципове значення, оскільки забезпечує інтеграцію суспільства, зменшує соціальну фрагментацію, створює умови для партнерства між громадянським суспільством, бізнесом і органами влади. Саме завдяки цьому виду СК формуються мережі співуправління та реалізуються спільні публічні ініціативи.

Вертикально-інтегруючий (linking) СК відображає відносини між громадянами, соціальними групами та інституціями публічної влади. Цей компонент СК характеризується рівнем довіри до державних інститутів, доступом до владних ресурсів, можливостями участі у процесах прийняття управлінських рішень. У системі ПУ вертикально-інтегруючий СК виступає ключовим чинником легітимації влади, підвищення якості державних послуг і реалізації принципів відкритості, підзвітності та участі. Низький рівень такого капіталу, навпаки, призводить до зростання соціальної дистанції між владою і суспільством та зниження ефективності управлінських рішень [3].

Таким чином, структура СК у вигляді поєднання зв'язуючих, мостових та вертикально-інтегруючих зв'язків формує інституційне середовище ПУ. Їхня збалансована взаємодія створює умови для розвитку довіри, кооперації та участі громадян у публічних процесах, що є необхідною передумовою сталого соціально-економічного розвитку та ефективного функціонування системи ПУ.

Мінімалістичне використання СК найчастіше зустрічається в аналізі соціальних мереж, де соціальний капітал розуміється як доступ індивідів до

сприятливих особистих мереж. Уявіть собі сім'ю вищого класу, яка протягом усієї своєї бізнес-кар'єри користується перевагами завдяки «зв'язкам», які його батько вже встановив. У мінімалістичному застосуванні СК потрібен кожній людині, іноді за рахунок інших. Як каже Берт [4, с. 9-13] простими словами, СК – це стосунки людини з «друзями, колегами та більш загальними людьми, через яких людина максимізує фінансовий і людський капітал, який вже маєш».

Група осіб (наприклад, бізнес-фірма) може володіти СК колективно. Однак у мінімалістичному розумінні СК володіння колективністю суттєво відрізняється від поняття володіння, описаного нижче в експансіоністському вживанні. Саме корпоративний актор, який конкурує з іншими корпоративними акторами, володіє СК, який бачить у своєму погляді. «СК людей агрегується у соціальний капітал організації...» [4, с. 9-13]. У використаному тут поняття не пов'язане з внутрішньою проблемою колективної дії групи, а радше як сума мережевих зв'язків членів групи, яка може бути використана для досягнення мети групи. Роль СК у вирішенні проблем колективної дії всередині групи менш підкреслена. Берт [4, с. 9-13] запропонував порівняння соціального та людського капіталу. Він стверджує, що СК – це атрибут серед людей, тоді як людський капітал – індивідуальна характеристика, що походить від її інтелекту, освіти чи віку, є більш-менш ефективною залежно від того, де вона знаходиться в колі дружби, на ринку чи в соціальній ієрархії.

Експансіоністський погляд – зв'язок СК з колективними діями та ПУ. Визнання ролі СК у вирішенні проблем колективної дії має значні наслідки як для теорії колективної дії, так і для ПУ. Традиційна модель колективної дії передбачає атомізованих індивідів, які прагнуть короткострокових егоїстичних цілей, що призводить до того, що індивід не робить внеску в колективні проекти з загальною ефективністю. З цієї точки зору, окремі особи не будуть добровільно братися за цілу низку спільно корисних проектів як у приватній, так і в державній сферах, бо чекають, поки інші зроблять значущі дії, необхідні для їхньої користі. Проблеми колективної дії були визначені як уникнення в приватних компаніях, як нижчий рівень підприємницької активності, як нездатність забезпечити

місцеве суспільне благо та як ймовірність того, що ресурси спільного пулу будуть надмірно вилучені або знищені на оптимальному рівні. Проблеми колективної дії є ендемічними у всіх суспільствах.

Прихильники традиційної моделі зазвичай рекомендують, щоб зовнішні повноваження не накладали та застосовували правила ззовні. Рішення, що спираються на зовнішню владу, можуть призвести до спроб запровадити єдині правила, які не враховують місцеві умови.

Запроваджені уніфіковані правила не лише не мобілізують місцевий СК для розв'язання конкретних проблем, а й можуть призвести до повного знищення вже існуючих ресурсів СК.

Уроки вивчення локальних спільнот не можна безпосередньо застосувати у складних і масштабних ситуаціях колективної дії. Однак, якщо особи, які стикаються з такими проблемами, є «також учасниками перекриваючогося організаційного механізму, що допомагає генерувати інформацію про успішні зусилля щодо управління ситуаціями СК, тоді вони мають кращий спосіб тестування, модифікації та вдосконалення своїх правил» [5, 326]. Ідея про те, що перекриваюча організаційна система може допомогти окремим особам розв'язати масштабні питання колективної дії, також є ключовим механізмом у описі Патнама [2] про те, як перекриваючись, невеликі громадянські взаємодії, створюють основи для демократичного управління на вищому регіональному рівні.

Досліджуючи СК у контексті сучасного суспільства, очевидно, що сучасні технології мають значний вплив. Однією з найвпливовіших технологій з моменту його створення є Інтернет, тому кілька досліджень вивчали вплив Інтернету на СК та соціальну підтримку [7]. Думки розділені щодо того, чи є Інтернет головним позитивним чи негативним впливом на створення СК, а соціальні наслідки Інтернету були предметом жвавих дискусій протягом останнього десятиліття [8]. Ранні ентузіасти очікували, що Інтернет підвищить ефективність – дасть людям більше часу і зменшить стрес – сприяючи створенню

СК. Однак останні дослідження вказують, що Інтернет може створювати аномію, і що вплив може бути ерозією СК [9].

Спробуємо висвітлити аргументи на користь різних уявлень про вплив Інтернету на СК з трьох різних точок зору:

- А) Використання Інтернету позитивно впливає на СК.
- Б) Вплив використання Інтернету на СК нейтральний.
- В) Використання Інтернету негативно впливає на СК.

Щоб підвищити ясність і зменшити ризик неправильного тлумачення, важливо встановити значення Інтернету в цьому контексті. ДіМаджіо та ін. пропонують вдале визначення: *«Під «Інтернетом» ми маємо на увазі електронну мережу мереж, яка з'єднує людей і інформацію через комп'ютери та інші цифрові пристрої, що дозволяє спілкуватися між людьми та здійснювати інформаційний пошук»* [9, с. 307].

Інтернет інтегрує різні способи комунікації та різні типи контенту в одному медіа. Завдяки цій універсальності існують правдоподібні твердження, що технологія буде залучена до багатьох видів соціальних змін [9, с. 308]. Гейторнтуейт [10, с. 127] стверджує, що різні медіа впливають на форму мережі. Інтернет – це технічний засіб для з'єднання людей, який надає простий спосіб для окремих осіб, груп і організацій впроваджувати однорангову комунікацію. [10, с. 141]. За словами Дімаджо та ін. [9, с. 307], сучасні дослідження зазвичай зосереджені на наслідках Інтернету у п'яти сферах, а саме нерівність; громадський і СК; політична участь; організації та інші економічні інституції; а також культурна участь і культурне різноманіття. Однак кінцеві наслідки цієї нової технології в кожній сфері залежать від економічних, юридичних і політичних рішень, які формують Інтернет у міру його інституціоналізації.

Декілька досліджень згадують впливові параметри, такі як тип використання інтернету та кілька різних рівнів використання Інтернету [11].

Також важливо зрозуміти значення мережі, вводячи поняття зв'язків. Сила зв'язків допомагає нам зрозуміти наслідки Інтернету для соціальних відносин.

Зазвичай соціальна мережа людини складається з друзів, родини та знайомих, як близьких, так і далеких. Соціальні мережі підтримуються через комунікацію між членами, незалежно від того, чи відбувається це особисто, чи підтримується різними медіа, такими як листи, телефонні дзвінки чи Інтернет [12, с. 119]. За словами Гейторнтуейта [10, с. 127], тип обміну або взаємодії відомий як соціальні мережеві відносини, і ті, хто підтримує один або кілька типів відносин, підтримують зв'язок. Визначення зв'язків відбувається між двома людьми. Люди підтримують багато зв'язків з іншими, а вони, у свою чергу, підтримують зв'язок з тими ж самими та новими іншими. Зв'язок між цими людьми, заснований на всіх цих зв'язках, описує соціальні мережі. Зв'язки підтримуються через комунікацію, а медіа забезпечують такий зв'язок. [10, с. 387]. Способи, засоби та вираження комунікації, а також мотивація, потреби та бажання до комунікації визначаються зв'язком [10, с. 385]. Між окремими людьми розвивається взаємозв'язок між людьми у соціальні мережі. Ці мережі показують, як ресурси циркулюють між цими особами і які з цих підмножин є більш пов'язаними між собою, ніж інші. Зв'язки, які підтримують пари, варіюються від слабких до сильних залежно від типів обмінів, частоти контактів, близькості, тривалості стосунків тощо [10, с. 127].

Слабкі зв'язки можна визначити як людей, яких ми трохи знаємо, але не як близьких друзів, наприклад, знайомих, випадкових контактів та інших членів організації. Вони перебувають у різних соціальних колах і зазвичай відрізняються один від одного. Досвід, інформація, ставлення, ресурси та контакти походять із різних соціальних сфер. Натомість міцні зв'язки включають наших друзів, близьких друзів, колег і товаришів по команді. Вони, як правило, схожі один на одного і перебувають у спільних соціальних колах. Їхній досвід, інформація, ставлення, ресурси та контакти походять з одного кола. Вони готові ділитися інформацією, ресурсами та доступом до своїх контактів. [10, с. 128].

Врахування міцності зв'язків між комунікаторами може допомогти узгодити різні результати впливу нових медіа на соціальні відносини. Використання та вплив медіа залежать від типу зв'язку, що з'єднує комунікатори

[10, с. 385]. За словами Гейторнтуейта [10, с. 386], як позитивні, так і негативні ефекти можна очікувати внаслідок різного використання середовища, які по-різному впливають на сильні та слабкі зв'язки. Якщо зв'язки міцні, комунікатори можуть впливати один на одного, щоб адаптуватися та розширювати використання медіа для підтримки обмінів, важливих для їхнього зв'язку. Натомість, якщо зв'язки слабкі, комунікатори залежать від спільних, організаційно налагоджених засобів зв'язку та протоколів, встановлених іншими. Таке диференційне використання нових засобів, які додають засоби та можливості для спілкування раніше не пов'язаних, позитивно впливає на слабкі зв'язки та слабкі мережі, створюючи інфраструктуру латентних зв'язків і надаючи можливість слабким зв'язкам зміцнюватися та розвиватися. Латентні зв'язки можна визначити як ті, що технічно існують, але ще не активовані. Однак цей новий медіум також може позитивно впливати на сильно пов'язані пари, додаючи ще один спосіб комунікації та підтримки комунікаційних потреб і завдань пари [10, с. 385].

Спільноти – це мережі міжособистісних зв'язків, які забезпечують відчуття приналежності та соціальної ідентичності. Поширення соціальних мереж, підтримуваних комп'ютерами, спричинило зміни у тому, як люди визначають спільноту. «Спільнота» тепер визначається соціально, а не просторово [13, с. 53]. Спільноти мають «мостовий» соціальний капітал, коли між групою слабкі зв'язки, і «об'єднуючий» соціальний капітал, коли зв'язки в групі міцні. Люди, що належать до кількох груп, виступають як мостові зв'язки. Коли люди з перехідними зв'язками користуються Інтернетом, вони підвищують свою здатність навчати членів громади та організовуватися для спільних дій. Люди, які мають слабкі зв'язки між групами, мають вищий рівень участі в громаді, громадські інтереси та колективну ефективність, ніж ті, хто не має зв'язків між групами. Ті люди, які мають зв'язки між собою і активно користуються Інтернетом, мають вищу соціальну активність, використовують Інтернет для соціальних цілей і відвідують більше місцевих заходів і зустрічей, ніж активні користувачі Інтернету без зв'язків [12, с. 119]. Користувачі Інтернету частіше,

ніж інші, беруть участь у житті громади. Позитивний зв'язок між використанням Інтернету та участю громади, здається, показує, що Інтернет дедалі частіше використовується для мобілізації та організації осіб, які вже були громадсько залученими [14, с. 420-421].

Кавано та ін. [12, с. 119] стверджують, що громади з високим рівнем СК, ймовірно, мають вищу якість життя, ніж спільноти з низьким СК. Ці громади з високим рівнем СК мають більшу здатність організовуватися та ефективно мобілізуватися для колективних дій, оскільки вони мають основні риси СК – високий рівень соціальної довіри, щільні соціальні мережі та усталені норми взаємності. Соціальні мережі та групи допомагають будувати довіру серед учасників. Соціальна довіра, яка є характерною рисою СК, зростає, коли люди знайомляться одне з одним, дізнаються, кому можна довіряти, і мають спільний досвід через добровільні асоціації та клуби [12, с. 120].

Загалом дослідження підтримують ідею, що використання Інтернету має позитивний вплив на СК [8]. Використання Інтернету було пов'язано з більшою участю в громадських заходах і – особливо для екстравертних особистостей – більшою довірою [9]. Отже, Інтернет не лише доповнює СК, а й створює та підтримує його.

Невес [8] представила результати різних досліджень дорослих американців і канадців, які показують, що люди з найбільшим використанням Інтернету продовжують спілкуватися віч-на-віч, як і раніше. Крім того, інші дослідження не виявили доказів часового зсуву у використанні Інтернету та діяльності, пов'язаній зі створенням СК. Багато досліджень показують протилежне – що Інтернет позитивно впливає на СК – використовуючи такі показники, як кількість і інтенсивність контактів та громадянська активність.

Дослідження свідчать, що використання Інтернету може бути конструктивним на багатьох рівнях [8]:

- А) Це підвищує зв'язок – тобто чим більше людей взаємодіють онлайн, тим більше вони взаємодіють офлайн.
- Б) Це просуває «мережевий індивідуалізм» – тобто полегшує індивіду

пошук людей і ресурсів.

В) Це спрощує використання соціальної мережі, коли люди використовують Інтернет для мобілізації своїх соціальних ресурсів – тобто СК використовується більш оптимально.

Г) Користувачі Інтернету мають більші мережі, ніж користувачі без Інтернету, що дає їм більше потенційних вузлів для взаємодії.

Стерн і Діллман [14, с. 412] стверджують, що навіть якщо збільшення використання Інтернету пов'язане з вищою соціальною участю або СК, це може бути впливом інших факторів, таких як освіта, вік, стать, сімейний стан або дохід домогосподарства.

Хоча багато дослідників припускають, що Інтернет, підвищуючи ефективність, також сприяє створенню соціального капіталу [9], є й ті, що зменшують значення Інтернету. Демографічне дослідження Патнама [6] показує, що користувачі Інтернету не відрізняються від користувачів без інтернету у плані громадянської активності. Він визнає, що не усвідомлює, як це вплине на майбутні покоління, але наголошує на важливості розуміння різниці між особистою зустріччю та спілкуванням через технологічні засоби.

Невес [8] також виділяє два дослідження, де не було виявлено реального зв'язку, що не підтверджує ні позитивного, ні негативного погляду на вплив Інтернету на СК. Висновки обох досліджень були такі: Інтернет не впливає на такі фактори, як *довіра; розмір мережі та час, проведений у спілкуванні*. Отже, Інтернет не створює і не руйнує СК – це просто новий спосіб зробити те, що вже було зроблено раніше.

Третя частина відображає погляд, що використання Інтернету може навіть негативно впливати на СК окремої особи. Негативні наслідки часто пов'язані з ідеєю, що Інтернет створює ілюзію спільноти та/або що онлайн-активність відбувається за рахунок офлайн-діяльності, тобто традиційних соціальних активностей [11].

Невес [8] розглядає кілька досліджень, які свідчать, що використання Інтернету негативно впливає на СК у місці або ситуації, де відбувається

використання Інтернету – наприклад, використання Інтернету на роботі погіршує стосунки з колегами, а використання Інтернету вдома – соціальну мережу, що складається з родини та друзів. Ця теорія називається гіпотезою заміни часу і базується на припущенні, що час, який ви проводите перед комп'ютером, – це саме той час, який інакше використовувався б для офлайн-діяльності [8].

Наше дослідження будувалося знизу вгору, починаючи з глибокого розуміння загальної теми СК шляхом вивчення найсуттєвіших частин концепції. Після того, як ми заклали наріжний камінь концепції СК, фокус зсузився до використання Інтернету загалом і мереж. На завершальному етапі літературних досліджень були досліджені існуючі дослідження впливу Інтернету на СК. Коли була створена основа досліджень, увага переключилася на майбутнє та перспективи створення СК у дедалі цифровішому світі.

Норріс [15] досліджував, як функції «зв'язку» та «мосту» Патнема впливають через вплив Інтернету в онлайн-спільнотах. Він ілюстрував тип схематичного огляду онлайн-спільнот за типом і глибиною соціального розподілу (наприклад, за статтю, расою чи класом) наступним чином:

	Соціальна гомогенність	Соціальна гетерогенність
Ідеологічна однорідність	Зв'язування	Змішаний тип А
Ідеологічна гетерогенність	Змішаний тип В	Мости

Рис. 2.1. Матриця спільнот в контексті функцій «зв'язку» та «мосту»

Джерело: [15]

Враховуючи це, поглиблення мереж частіше є повною однорідністю, тобто зв'язок із людиною з ідентичним культурним і комунітарним походженням є частим явищем. Однак зв'язки СК зростають, якщо соціальні відносини виникають між людьми з різними поглядами чи соціальним походженням. Ця закономірність може змінюватися залежно від «типу та глибини соціального розколу» та «типу онлайн-групи» [15, с.5]. Незважаючи на те, що соціальні

дифузії Інтернету досі підтримують динамічний процес, тому важко зробити висновки про далекосяжний соціальний вплив, Норріс передбачив, спираючись на дослідження Пей, що ті користувачі, «які найбільш активні в онлайн-групах, вважають, що це розширює їхній досвід спільноти (допомагаючи їм встановлювати зв'язок з іншими переконаннями чи походженням) або ж поглиблює їхній досвід (посилюючи та зміцнюючи існуючі соціальні мережі)» [15, с.11].

Це дає надію, що онлайн-спільноти переважають принцип територіальних громад, часто заснованих на соціальних поділах і їх відображенні в організації, адже, здається, Інтернет сприяє поглибленню та розширенню соціальних відносин, а також об'єднанню й об'єднанню різних спільнот. Ці функції одночасно виражаються дуже запам'ятовуваною комбінацією слів «Глокалізація», які були незалежно сформовані в той самий час Гемптоном і Веллманом [16]. Це робить ймовірним, що Інтернет допомагає своїм користувачам розширити своє соціальне життя для людей далеко, водночас надаючи можливість глибшого зв'язку з місцевими громадами. З цієї причини здається дивним, що Інтернет дуже часто згадується лише як онлайн- або віртуальна спільнота, як свого роду відокремлена від реальних, фізичних спільнот. Наче між ними не було б зв'язку, ніби вони не мали впливу один на одного. Ця суперечність виключена з досліджень «Internet & American Life Project». Одне з їхніх часто цитованих опитувань шукало відповіді щодо соціальної активності користувачів Інтернету [17]. На основі отриманих даних образ того, що онлайн-світ американських користувачів характеризується «яскравою» та «глибокою» соціальною активністю.

Крім того, роль людини в невеликих онлайн-спільнотах можна поділити щонайменше на дві основні групи:

А. Хто ігнорує географічні аспекти та контактує з кіберспільнотами – «кібергрупи».

Б. Хто переважно використовує Інтернет для зв'язку з сусідніми спільнотами – «Місцеві групи».

За оцінками Пей, 84 відсотки користувачів Інтернету (2001 рік), приблизно 90 мільйонів американців, вже зв'язалися онлайн з місцевою або кіберспільнотою. У межах цієї групи 56 відсотків респондентів повідомили, що після спілкування з цією спільнотою він фактично став членом (членство також є у сенсі традиційної спільноти). За оцінками Пей, загалом 28 мільйонів американців використовують Інтернет для поглиблення стосунків із місцевою спільнотою, в якій він живе. Отже, у цьому випадку люди не використовують електронну мережу для спілкування на великих географічних відстанях, а щоб бути більш залученими до життя місцевої громади [17].

Інтенсивне використання Інтернету, отже, не лише безпосередньо впливає на практику комунікації, а й опосередковано, через вплив на комунікативні навички, що сприяє встановленню зв'язку з традиційними спільнотами. За даними Пей, Інтернет у загальному сенсі сприяє підвищенню комунікаційних компетенцій користувачів, які користувачі можуть використовувати не лише віртуально, а й у особистих взаємодіях [17].

Баррі Веллман, професор Торонтського університету, також відіграє важливу роль у спостереженні впливу інтернету на СК. Веллман та ін. [13] відзначили розрізнення Патнама між двома елементами СК:

А. Мережевий капітал: стосунки з групою друзів, сусідів, колег тощо, пов'язані з емоційною та фізичною підтримкою та підтримкою, яку вони можуть надати.

Б. Партисипативний капітал: Виражає готовність і здатність брати участь у політичних та добровільних організаціях.

Однак вони розрізняли третій компонент між:

В. Відданість громаді: СК означає більше, ніж просто міжособистісні взаємодії та організаційну участь: коли люди мають сильне, відкрите ставлення та готовність до спільнот із мотивацією належати, вони можуть більш охоче мобілізувати свій СК і таким чином ще більше збільшити СК.

Під час дослідження питання, як ці компоненти можуть збільшувати або зменшувати СК під впливом Інтернету, вони відповіли, що інтернет – це:

- А. Комплементарна для капіталу мережа;
- Б. Можливість збільшення капіталу участі;
- В. Досвідчені, глибоко вкорінені користувачі Інтернету також можуть сприяти залученості спільноти, підвищувати відчуття спільноти.

Веллман та ін. також припускають, що Інтернет збільшить контакти між людьми, підвищить готовність брати участь в організаціях і відкриває нову можливість для спільнотних зобов'язань [13]. Пол Резнік [18] висловлює це ще сміливіше, бо бачить, що ці комунікаційні інструменти можуть генерувати ще більше СК. На його думку, це справді типовий аспект, який виходить за межі теорій СК. Тому він запровадив концепцію «соціально-технічного капіталу», яка забезпечує відповідну рамку для вимірювання та інтерпретації соціальних відносин, що впливають на технології. Новим інструментом сучасного життя для доступу до широких знань став інтернет. Хоча важко визначити загальний ефект, який би описував його використання, ми можемо виділити його позитивний кількісний вплив на СК. Дослідження, як описали Невес [8] та Стейнфілд та ін., навіть при широкому використанні інтернету традиційні стосунки не зменшуються, тому зв'язки між людьми загалом вищі завдяки віртуальним відносинам.

Якість СК – це інше питання. Безумовно, не можна сперечатися, що допоміжний інструмент, яким є інтернет, забирає особисте відчуття, чесно ділячись нашою ідентичністю та жестами. Це є перешкодою для подальшої довіри у стосунках. Однак, можливо, можна припустити, що з цими новими інструментами з'явиться інша, інтернет-асоційована система цінностей.

Як ми бачили, СК може надати доступ до будь-якого іншого типу капіталу – від інших. Ці пільги здебільшого доступні, лише якщо агент здійснює необхідні інвестиції або успадковує деякі сім'ї та/або громади. Цей підхід описував СК тисячі років, навіть коли термін «СК» Ханіфан ще не існував. Інтернет відкрив нові можливості, методи та питання щодо такого роду переваги.

Визначення СК не є однозначними, але більшість визначень визнають, що поняття мереж є важливою складовою соціального капіталу. Гейторнтуейт [10]

описав, що соціальні зв'язки, створені та підтримувані комунікацією та Інтернетом, є ідеальним інструментом для зв'язку з далекими людьми та встановленням зв'язку з різними культурами та точками зору. Це означає, що Інтернет був би хорошим інструментом для створення СК. У 2005 році Веллман заявив, що Інтернет навіть змінив стосунки між мостами та зв'язками [13]. Для тих, хто бере участь в перемиканні в Інтернеті, більш ймовірним є привид міцного зв'язку.

Багато досліджень, таких як дослідження Невес [8], висвітлюють кілька позитивних аспектів використання Інтернету та його зв'язку з СК, таких як підвищена зв'язність, більш оптимальне використання СК та ширші мережі для взаємодії. Декілька досліджень вказують на теорію, що його ефекти нейтральні або не мають значення

Аналізуючи дослідження, які свідчать, що Інтернет має більше негативних, ніж позитивних наслідків для соціального капіталу, викладаються два основні аргументи.

Перший стосується втрати особистої присутності та цінностей, а другий – так звана гіпотеза «заміни часу». Жоден із цих аргументів не суперечить позитивним ефектам використання Інтернету, а навпаки – це «нове» спілкування порівнюється з класичним спілкуванням віч-на-віч. Отже, припускається негативна передумова, що використання Інтернету повністю або будь-яким чином значною мірою замінює класичну комунікацію, а не доповнює її. Отже, висновок на цьому етапі полягає в тому, що доки Інтернетом не зловживають чи не надмірно використовувати, його позитивний вплив є домінуючим.

Щодо майбутнього, Інтернет має більший потенціал для спільноти, ніж ми можемо уявити. Кожен, хто має доступ до Інтернету, фактично має необмежене джерело інформації для залучення капіталу, може зміцнювати зв'язки та взаємодіяти з людьми з усього світу з різних точок зору. Дозволяючи їм розширювати свій соціальний вплив на інших – фактично роблячи для них більш вигідним підтримувати зв'язок із ними.

Візьмемо в теорії соціотехнічного капіталу Резніка [18] закон Мура (1975); який стверджує, що загальна обчислювальна потужність комп'ютерів подвоюється приблизно кожні два роки, тому кожна технологія досягає приблизно такого рівня. У цьому випадку принаймні одна з його основних змінних змінюється з експоненційно швидкою швидкістю. Якщо додати цей швидкий темп до вже величезних інтерпретацій і можливостей використання Інтернету на СК, то отримаємо нескінченні можливості. Ось наскільки важко робити припущення щодо майбутнього з цього питання.

Крім того, соціальні відносини можуть адаптувати новий спосіб соціалізації. Якщо дивитися лише на різні покоління, можна побачити, як різні технології, такі як телебачення чи Інтернет, визначали кожне покоління по-своєму. Тому розумно вважати, що єдиним надійним пунктом у цьому рівнянні є індивідуальне тлумачення відносин через людське мислення та потребу бути частиною спільноти. Саме головним чинником є єдність із групою людей, заради чого ми процвітаємо, хоча б заради цілей, досвіду чи просто для того, щоб поділитися своїми почуттями. Як би не розвивалася технологія, змінюватимуться й людські стосунки.

Але, як це зробили Веллман та інші з диференціацією Патнама, необхідно надмірно обдумувати або перефразувати традиційні підходи до СК, оскільки Інтернет бере участь у нашому повсякденному житті з понад 3 мільярдами користувачів [19] у всьому світі.

Особливістю трансформації СК в умовах війни є різке посилення зв'язуючого (bonding) СК. Локальні спільноти продемонстрували високий рівень солідарності, взаємної підтримки та готовності до колективних дій. Родинні, сусідські, дружні та мікрогрупові зв'язки стали основою швидкої самоорганізації громадян для вирішення нагальних завдань: допомоги внутрішньо переміщеним особам, забезпечення базових потреб населення, підтримки сил територіальної оборони та волонтерських ініціатив. Саме ці неформальні мережі дозволили компенсувати обмеженість ресурсів та інституційні збої, характерні для кризових умов.

Водночас значно активізувався мостовий (bridging) СК, що проявився у розширенні горизонтальних зв'язків між різними громадами, регіонами та соціальними групами. Масштабні волонтерські мережі, міжрегіональні платформи співпраці, партнерства між громадським сектором, бізнесом і місцевою владою стали характерною рисою українського суспільства у воєнний період. Ці процеси сприяли не лише мобілізації ресурсів, а й формуванню нової культури взаємодії, заснованої на довірі, відповідальності та спільному усвідомленні загальнонаціональних цілей.

Окремої уваги заслуговує трансформація вертикально-інтегруючого (linking) СК, який відображає характер взаємодії громадян і громад з ОПВ. В умовах війни цей компонент СК зазнав суперечливих змін. З одного боку, зросла довіра до окремих державних інституцій, насамперед до Збройних Сил України, органів безпеки та кризового управління. З іншого боку, на локальному рівні зберігаються проблеми інституційної спроможності, нерівномірність доступу до ресурсів і дефіцит ефективних каналів комунікації між владою та громадянами.

У багатьох територіальних громадах війна сприяла переосмисленню ролі ОМС. Вони дедалі частіше виступають не лише адміністративними структурами, а координаторами мережевої взаємодії, посередниками між громадянським суспільством, волонтерськими організаціями та державними інституціями. Таким чином, СК поступово інтегрується в механізми ПУ як інструмент підвищення адаптивності, гнучкості та результативності управлінських рішень.

Війна також висвітлила структурні дисбаланси СК на локальному рівні. Надмірна залежність від неформальних горизонтальних зв'язків за відсутності достатньо розвинених вертикальних механізмів взаємодії створює ризики фрагментації управління, зниження підзвітності та нерівності доступу до публічних благ. Це актуалізує потребу в інституціоналізації позитивних практик, що виникли спонтанно, та їх інтеграції в систему ПУ.

Цифровізація управлінських процесів, яка прискорила в умовах війни, стала додатковим чинником трансформації СК. Онлайн-платформи взаємодії, електронні сервіси, соціальні мережі та цифрові канали комунікації сприяли

розширенню мережевих зв'язків, залученню громадян до управлінських процесів та підвищенню прозорості діяльності органів влади. Водночас цифрове середовище створює нові виклики, пов'язані з інформаційною безпекою, поширенням дезінформації та ризиком зниження якості соціальної довіри.

Таким чином, трансформація СК на локальному рівні ПУ в умовах війни має багатовимірний характер. Вона поєднує процеси посилення соціальної солідарності та самоорганізації з необхідністю системного переосмислення ролі держави, місцевого самоврядування та громадянського суспільства. СК у цих умовах виступає не лише ресурсом підтримки, а й стратегічним чинником відновлення, модернізації та довгострокової стійкості територіальних громад.

У післявоєнний період особливого значення набуде завдання збалансованого розвитку всіх компонентів СК. Йдеться про необхідність зміцнення вертикально-інтегруючих зв'язків, формування стабільної інституційної довіри, а також збереження й масштабування позитивних практик горизонтальної та міжгрупової взаємодії. Реалізація цих завдань потребує комплексної державної політики, орієнтованої на підтримку громадянської активності, розвиток мережевих форм управління та інтеграцію СК в систему стратегічного планування ПУ.

2.2. Стан та динаміка соціального капіталу в Україні (2005- 2026)

Стан СК в Україні у довоєнний період характеризувався поєднанням суперечливих тенденцій: з одного боку, спостерігалось поступове формування горизонтальних мереж взаємодії та громадянської активності, з іншого – зберігався низький рівень інституційної довіри та значна фрагментація соціальних зв'язків. Наукові дослідження, зокрема в рамках проєктів World Values Survey, European Social Survey та аналітики Центру Разумкова, засвідчували структурну асиметрію СК в Україні [20-25].

Розглянемо чинники формування СК.

1. Історичні чинники

Радянська спадщина формувала недовіру до інституцій, але дала поштовх розвитку неформальних мереж, які й сьогодні залишаються дієвим інструментом взаємодопомоги [26].

2. Соціально-економічні чинники

Економічні кризи, трудова міграція та нерівність впливають на доступність та якість соціальних зв'язків, формуючи як нові транскордонні мережі, так і локальні дисбаланси [27, 28].

3. Політичні й безпекові чинники

Після Революції Гідності та в умовах російської агресії горизонтальні форми солідарності значно посилилися, що сприяло консолідації суспільства [29]. Український СК характеризується: високою здатністю до самоорганізації; домінуванням горизонтальних зв'язків над вертикальними; нерівномірним розвитком між регіонами; залежністю від неформальних практик [30].

СК сприяє підвищенню ефективності місцевого самоврядування, посиленню стійкості громад, розвитку громадянського суспільства і демократії. Водночас слабкість вертикального капіталу обмежує інституційну довіру та уповільнює імплементацію реформ [31].

До 2022 року СК в Україні мав переважно локалізований та неформальний характер. Рівень міжособистісної довіри залишався низьким у порівнянні з

країнами Європейського Союзу, що підтверджували результати World Bank та OECD. За даними досліджень, лише 20–25 % громадян погоджувалися з твердженням, що «більшості людей можна довіряти» [32].

Водночас існувала висока довіра до найближчого соціального оточення: родини, друзів, неформальних спільнот. Така модель відповідала концепції «зв'язуючого» СК, яку розробив Р.Патнем. Проте «містковий» та «інституційний» СК залишалися недостатньо розвиненими [33].

Довоєнний період характеризувався стабільно низьким рівнем довіри до органів державної влади. Згідно з даними Центру Разумкова та Київського міжнародного інституту соціології (далі – КМІС), найнижчі показники довіри фіксувалися щодо парламенту, політичних партій та судової системи [34].

Натомість відносно вищу довіру громадяни демонстрували до Збройних Сил України, церкви та волонтерських організацій, особливо після 2014 року. Це свідчило про поступове формування інституцій довіри у сфері безпеки та громадянського суспільства [20-25].

Таблиця 2.1

Динаміка інституційної довіри в Україні (2005–2021 рр.)

Інституції	2005	2010	2013	2016	2019	2021
Президент	45–50%	20–25%	18–22%	15–20%	60–65%	25–30%
Верховна Рада	15–20%	8–12%	5–10%	8–12%	10–15%	10–13%
Уряд	20–25%	12–18%	10–15%	12–18%	18–25%	15–20%
Судова система	10–15%	5–8%	3–7%	7–10%	10–15%	10–12%
Політичні партії	8–12%	5–7%	3–6%	6–8%	8–12%	7–10%
Церква	55–60%	60–65%	60–65%	65–70%	60–65%	63–65%
Збройні сили	30–35%	25–30%	20–25%	55–60%	65–70%	70–75%
Волонтерські організації	–	–	20–25%	65–70%	70–75%	68%
Громадські організації	15–20%	10–15%	8–12%	20–25%	25–30%	30–35%

Складено за [20-25, 32]

До початку повномасштабної війни Україна характеризувалася хронічно низькою довірою до політичних інститутів, особливо парламенту, судів і партій.

Це пов'язано з високим рівнем сприйняття корупції; політичною нестабільністю; олігархічною моделлю управління; слабкою підзвітністю влади.

Дослідження засвідчували, що рівень довіри до партій і парламенту часто не перевищував 10–15%, а інколи опускався до 5%. Це підтверджує системну інституційну кризу та дефіцит зв'язуючого СК [35].

Так, за даними Центру Разумкова, у 2021 році баланс довіри до Верховної Ради становив близько –56%, що свідчить про домінування недовіри [36].

Події Євромайдану стали важливим каталізатором розвитку громадянської активності та горизонтальних мереж взаємодії. Дослідження показували зростання рівня волонтерства, взаємодопомоги, самоорганізації громад. Зокрема, було зафіксовано розширення практик соціальної взаємодії у сферах підтримки військових, внутрішньо переміщених осіб та гуманітарної допомоги [37].

Разом із тим, ці процеси мали нерівномірний регіональний характер. У великих містах, таких як Дніпро, Харків та Львів, формувалися більш розвинені громадські мережі, тоді як у сільських та депресивних регіонах соціальний капітал залишався більш традиційним і замкненим.

У довоєнний період в Україні існували значні регіональні відмінності у структурі СК. Західні регіони демонстрували вищий рівень громадської активності, участі в організаціях та довіри до локальних інституцій. Центральні та східні регіони характеризувалися більшою залежністю від державних структур та меншою залученістю до громадянського сектору [36].

Водночас такі міста, як Дніпро та Харків, стали прикладами формування нових моделей соціальної взаємодії після 2014 року, що проявлялося у розвитку волонтерського руху, ветеранських ініціатив та громадської співпраці з органами місцевого самоврядування.

Інституційна довіра в Україні демонструвала циклічну динаміку:

- зростання після революцій (2004, 2014);
- падіння у періоди політичного розчарування;
- значне зростання довіри до силових інститутів після 2014 року.

Особливо показовим стало зростання довіри до Збройних сил після початку війни на Донбасі. Якщо у 2013 році їм довіряли близько 20–25% громадян, то у 2021 році – понад 70% [38].

До війни стабільно високий рівень довіри мали: церква; волонтерські організації; армія; громадянське суспільство [39].

Це свідчить про персоналізований і мережевий характер СК в Україні, де горизонтальні зв'язки переважали над інституційними.

Наприклад, довіра до церкви стабільно перевищувала 60% навіть у кризові періоди.

Якщо простежити особливості структури СК до війни, то можна помітити, що українське суспільство характеризувалося: переважанням зв'язуючого СК (родинні, локальні, неформальні мережі), обмеженим мостовим СК (міжрегіональна та інституційна довіра), низьким рівнем інституційних мереж.

Це створювало корупційні ризики; патрон-клієнтські відносини; локалізацію політичної лояльності; фрагментацію суспільства.

Наукові дослідження показують, що надмірний мостовий СК може підвищувати ризики корупції і фаворитизму.

Довоєнний період розвитку України характеризувався суттєвою регіональною диференціацією СК, що проявлялася у різному рівні міжособистісної довіри, інституційної легітимності, громадянської активності та соціальної згуртованості. Регіональні відмінності формувалися під впливом історичних, соціокультурних, економічних і політичних чинників, що визначали структуру горизонтальних і вертикальних соціальних зв'язків у суспільстві [39].

Результати соціологічних досліджень довоєнного періоду свідчать про те, що західні регіони України традиційно демонстрували вищий рівень міжособистісної довіри, громадянської активності та підтримки демократичних інститутів. У східних і частині центральних регіонів, навпаки, переважала орієнтація на інституційну стабільність, патерналістські установки та нижчий рівень громадянської участі [35].

Водночас дослідження регіонального розвитку в Україні засвідчили посилення соціально-економічних диспропорцій між регіонами упродовж 2004–2020 років, що впливало на формування СК та довіри до держави. Зокрема, східні регіони характеризувалися повільнішими темпами модернізації та більшою залежністю від індустріальної економіки, що позначалося на інституційній довірі та соціальній мобільності [40].

У цьому контексті доцільним є порівняльний аналіз СК в трьох стратегічно важливих містах – Дніпрі, Харкові та Львові.

Львів традиційно демонстрував високий рівень горизонтального СК. Це проявлялося в активній діяльності громадських організацій; розвитку волонтерського руху; високій участі населення у місцевому самоврядуванні; формуванні локальної ідентичності та культурної солідарності.

Історичні чинники, зокрема досвід перебування у європейських політичних системах, розвиток громадянського суспільства та орієнтація на європейські цінності, сприяли формуванню високого рівня соціальної довіри [39]. Водночас у Львові спостерігався певний рівень «внутрішньогрупового» СК, що інколи призводив до обмеженої відкритості до нових соціальних груп.

У довоєнний період регіон відзначався високою підтримкою реформ, децентралізації та інтеграції України до ЄС і НАТО, що свідчило про сильний інституційний компонент СК.

Харків характеризувався змішаною моделлю СК, що поєднувала елементи горизонтальної та вертикальної довіри. З одного боку, місто мало розвинену науково-освітню інфраструктуру, високий рівень людського капіталу та активні професійні мережі. З іншого – домінування великих індустріальних підприємств і адміністративно-управлінських структур сприяло формуванню патерналістських установок [41].

Довоєнні дослідження засвідчували відносно нижчий рівень довіри до політичних інститутів у східних регіонах порівняно із західними, проте водночас спостерігалася більша довіра до місцевої влади та управлінських структур [35].

Особливістю Харкова було поєднання високого рівня професійного СК з відносно слабким рівнем громадянської мобілізації у політичній сфері.

У довоєнний період Дніпро демонстрував проміжну модель СК між західними та східними регіонами. Місто мало потужну індустріальну та оборонну базу; високий рівень професійних і корпоративних мереж; значний рівень локального патріотизму; відносно розвинені громадські ініціативи після 2014 року.

Після початку російської агресії у 2014 році Дніпро став одним із ключових центрів волонтерського руху та підтримки військових, що суттєво зміцнило горизонтальні зв'язки та міжособистісну довіру. У місті сформувалися стійкі мережі взаємодії між громадянським суспільством, бізнесом і місцевою владою, що стало важливим чинником підвищення інституційної стійкості.

Таблиця 2.2

Порівняльний аналіз регіональних моделей соціального капіталу

Показник	Львів	Харків	Дніпро
Горизонтальна довіра	Висока	Середня	Середньо-висока
Інституційна довіра	Висока	Середня	Середня
Громадянська активність	Висока	Помірна	Помірно висока
Професійні мережі	Середні	Високі	Високі
Волонтерство (до 2022)	Високе	Помірне	Високе
Патерналістські установки	Низькі	Вищі	Середні
Локальна ідентичність	Сильна	Помірна	Сильна
Соціальна згуртованість	Висока	Середня	Середньо-висока

Таким чином, у довоєнний період Україна характеризувалася суттєвою регіональною асиметрією СК. Львів демонстрував домінування горизонтальних форм соціального капіталу, Харків – професійно-інституційних мереж, а Дніпро – змішану модель із поступовим посиленням громадянської активності після 2014 року. Водночас ключовою тенденцією стало поступове зближення

регіональних моделей у напрямі підвищення національної солідарності, що створило передумови для формування стійкої системи СК в умовах повномасштабної війни.

Аналіз довоєнного періоду дозволяє виділити кілька структурних чинників трансформації СК:

1. Історичний розвиток інституцій. Західні регіони мали більший досвід громадянської самоорганізації, тоді як східні – централізованого управління.

2. Економічна структура. Індустріальні регіони формували професійні мережі, але не завжди сприяли розвитку громадянської участі.

3. Політична культура. Регіональні політичні традиції визначали рівень довіри до держави та демократичних інститутів.

4. Вплив подій 2014 року. Після початку агресії росії відбулося зближення регіональних моделей СК та зростання національної солідарності.

До ключових обмежень розвитку СК в Україні у довоєнний період належали: низький рівень інституційної довіри; високий рівень корупції та політичної недовіри; фрагментація соціальних мереж; нерівномірний регіональний розвиток; слабкість формальних інституцій громадянського суспільства.

Ці проблеми обмежували ефективність взаємодії між державою та суспільством, а також стримували інституційну модернізацію.

Попри зазначені проблеми, у довоєнний період було сформовано важливі передумови для подальшої трансформації СК:

1. Високий потенціал горизонтальної самоорганізації.
2. Розвинена волонтерська культура.
3. Наявність кризового досвіду (2014–2021).
4. Поступове зростання довіри до армії.
5. Слабкість державних інститутів.

Ці тенденції стали основою для швидкої мобілізації суспільства після початку повномасштабної війни у 2022 році.

Повномасштабна війна стала для українського суспільства потужним стрес-тестом, який радикально трансформував СК, виявивши як його вразливості, так і значний мобілізаційний потенціал. У кризових умовах СК перестає функціонувати лише як латентний ресурс соціальної інтеграції та набуває виразного управлінського виміру, впливаючи на здатність держави та органів публічної влади забезпечувати стабільність, координацію дій і суспільну підтримку управлінських рішень [42].

У структурному вимірі війна зумовила суттєве переформатування соціальних мереж. З одного боку, було зруйновано значну частину традиційних локальних зв'язків унаслідок вимушеної міграції населення, окупації окремих територій, втрати інфраструктури та інституційної безперервності. З іншого боку, відбулося стрімке формування нових горизонтальних мереж взаємодії, що базуються на волонтерстві, взаємодопомозі, цифрових платформах координації та неформальних комунікаційних каналах. Такі мережі часто функціонують поза межами формалізованих управлінських процедур, але при цьому безпосередньо доповнюють або підсилюють діяльність органів публічної влади, зокрема на місцевому рівні [43].

Ціннісно-нормативна структура СК зазнала не менш глибоких змін. Війна актуалізувала генералізовану довіру всередині спільнот, підвищила значущість солідарності, відповідальності та готовності до самопожертви як домінантних соціальних норм. Водночас спостерігається диференціація довіри: зростання довіри до інституцій, безпосередньо пов'язаних із захистом державності (Збройні Сили України, волонтерські організації, територіальна оборона), поєднується з критичним ставленням до окремих управлінських структур, що не демонструють належної ефективності або прозорості. Така асиметрія довіри формує нову конфігурацію інституційного СК, яка безпосередньо впливає на легітимність ПУ [44].

Емпіричні дослідження, проведені українськими та міжнародними соціологічними центрами, зокрема Центром Разумкова, Соціологічною групою «Рейтинг» та Київським міжнародним інститутом соціології демонструють, що

після початку війни в Україні сформувався феномен мобілізаційної довіри. Його сутність полягає у різкому зростанні підтримки держави та ключових інституцій безпеки, що відповідає класичному ефекту «консолідації навколо прапора» [39].

У 2022 році довіра до Президента та Збройних сил досягла історично високих показників. У подальші роки спостерігалось поступове зниження рівня довіри до політичних інститутів, що є типовим для довготривалих конфліктів.

Таблиця 2.3

Динаміка довіри до ключових інституцій в Україні у 2022–2026 роках (%)

Інституція	2022	2023	2024	2025	2026*
Збройні сили України	90–96	92–95	91–94	89–93	88–92
Президент України	80–85	65–75	60–70	55–65	50–60
Кабінет Міністрів	50–60	40–50	35–45	30–40	30–38
Верховна Рада	35–45	25–35	20–30	18–25	15–22
Місцева влада	50–60	45–55	40–50	35–45	35–42
Волонтерські організації	80–85	75–82	70–80	68–75	65–72
Громадські організації	60–70	55–65	50–60	48–55	45–52
Судова система	15–20	12–18	12–17	10–15	10–14
Політичні партії	12–18	10–15	8–13	8–12	7–10

Примітка: 2026 рік – оцінки на основі тенденцій кінця 2025 року.

Отже, у роки війни соціологічні дослідження демонструють стійку ієрархію довіри: Найвищий рівень довіри: Збройні сили України; волонтерські організації; служби безпеки; рятувальні структури. Згідно з опитуваннями Центру Разумкова (2025): ЗСУ – 92%; ДСНС – 86%; волонтерські організації – 81%; добровольчі формування – 78%; Національна гвардія – 72%; розвідувальні структури – понад 70%. [23, 24]. Водночас довіра до сектору безпеки залишалася стабільно високою. У 2022–2023 роках вона перевищувала 90%, що є рекордним показником для сучасної України. Це пояснюється ефективністю оборони; високою видимістю військових; символічною роллю армії як гаранта державності.

Ці результати підтверджують ключову роль військово-волонтерського СК у формуванні стійкості держави.

Довіра до Президента України (2022–2026), за результатами соціологічних опитувань, спочатку була безпрецедентно високою (2022 – понад 80–90% після початку вторгнення у порівнянні з 20% довоєнного часу), у 2023 спостерігалось поступове зниження на фоні скандалів у Міністерстві оборони, невдалого контрнаступу та звільнення Головнокомандуючого ЗСУ В.Залужного, у 2024 відбулась певна стабілізація на рівні близько 50–60% з пролонгацією на 2025–2026 – на рівні 58–61% (певні збільшення рейтингу відбуваються унаслідок непростих дискусій з адміністрацією США, зокрема після скандалу в Овальному кабінеті у лютому 2025 р. рейтинг В.Зеленського зріс на 10 пунктів, натомість негативно відображаються численні корупційні скандали з найближчим оточенням Президента). На початок 2026 року: довіряють – близько 59–61%, не довіряють – близько 33–35% [39].

Це демонструє інституціоналізацію довіри в умовах війни, а також її залежність від військових успіхів; антикорупційної політики; соціально-економічної ситуації.

Водночас спостерігається стабільно низька довіра до політичної системи: Верховна Рада – понад 70% недовіри; уряд – понад 70%; політичні партії – понад 70%; судова система – понад 60% , що свідчить про структурний розрив між: вертикальною довірою (до держави як інституту захисту) та горизонтальною довірою (громадянські мережі).

Таким чином, війна сприяла: зростанню довіри до функціональних безпекових інститутів; збереженню низької довіри до політичних та правових структур. Водночас деякі показники довіри знизилися у 2023–2024 рр. Наприклад, довіра до уряду зменшилась з 74% у 2022 р. до 39% у 2023 р.; довіра до парламенту – з 58% до 21%. Це свідчить про зростання критичності суспільства; поступову нормалізацію політичної культури; перехід від мобілізаційної єдності до раціональної оцінки [39].

Особливо важливою є стабільно висока довіра до волонтерських організацій; місцевих громад; неформальних мереж взаємодопомоги, розвиток парасоціальних зв'язків.

Це є ключовим проявом горизонтального СК, який забезпечує мобілізацію ресурсів; підтримує армію; компенсує інституційну слабкість держави.

В умовах війни Україна демонструє модель «мережевої держави», де громадянське суспільство частково виконує функції ПУ.

Соціологічні дослідження також показують: вищий рівень довіри у прифронтових регіонах; зростання локальної солідарності; посилення довіри до військових у східних і південних областях [25, 39].

У великих містах (Дніпро, Харків, Київ) довіра до місцевих адміністрацій часто вища, ніж до центральних органів влади.

Розглянемо конкретні приклади активації СК в різних регіонах.

Дніпро став ключовим логістичним центром підтримки фронту та реабілітації військових. Мережі волонтерів забезпечували швидку мобілізацію ресурсів, проте дослідження місцевих громадських організацій засвідчують: домінування неформальних контактів; нерівномірний доступ до донорської допомоги; конкуренцію між волонтерськими ініціативами.

З одного боку, це забезпечило оперативність, з іншого – сформувало ризики фрагментації управління.

У Харкові горизонтальні мережі відіграли ключову роль у підтримці цивільного населення під обстрілами. Водночас, локальні мережі інколи заміщували державні інституції; виникали проблеми координації між владою та громадськими структурами; доступ до ресурсів міг залежати від включеності у соціальні групи.

Львів став центром координації гуманітарної допомоги та міжнародної підтримки. Емпіричні дослідження показують: формування мереж довіри між органами влади, бізнесом та громадянським суспільством; водночас – ризики дублювання функцій; нерівномірність розподілу ресурсів через мережеву селективність.

Наукові та прикладні дослідження періоду повномасштабної війни підтверджують активізацію СК в Україні [29, 30, 31, 34, 37].

Водночас дослідники зазначають, що високий рівень довіри може створювати ризики: зниження контролю над владою; толерантність до корупції; формування закритих управлінських мереж; політичну клієнтелізацію.

Таким чином, довіра виступає амбівалентним ресурсом СК. Розглянемо основні тенденції трансформації довіри.

По-перше, сформувався феномен «військового консенсусу», який полягає у стабільно високому рівні довіри до Збройних сил України. Це пов'язано з їх ключовою роллю у забезпеченні державності, обороноздатності та національної ідентичності. Висока довіра до сектору безпеки також є характерною для інших країн, що перебувають у стані війни або тривалого конфлікту.

По-друге, у 2023–2025 роках спостерігається поступове зниження довіри до політичних інститутів. Така тенденція зумовлена низкою факторів, серед яких: соціально-економічні труднощі; очікування швидких реформ; посилення критичності суспільства; інформаційні та політичні конфлікти.

По-третє, важливим результатом стало збереження високого рівня довіри до горизонтальних мереж – волонтерських та громадських організацій. Це свідчить про домінування горизонтального СК, який компенсує інституційні обмеження держави у кризовий період.

По-четверте, навіть в умовах війни рівень довіри до судової системи та політичних партій залишається найнижчим. Це вказує на структурну кризу політичного представництва та необхідність інституційних реформ.

Емпіричні дані 2022–2026 років підтверджують гіпотезу про трансформацію СК в умовах війни. Україна демонструє унікальну модель, що характеризується: високою мобілізаційною довірою; домінуванням горизонтальних мереж; асиметричною інституційною довірою; поступовою інституціоналізацією державної легітимності.

Водночас така модель містить ризики, зокрема: фрагментацію суспільства; формування закритих мереж; толерантність до неформальних практик; зниження

демократичного контролю. Воєнне управління як особливий режим функціонування публічної влади характеризується високим рівнем централізації, прискоренням управлінських процесів, зростанням ролі силових та безпекових інститутів, а також обмеженням окремих процедур демократичної участі. Водночас ефективність воєнного управління значною мірою залежить не лише від формально-правових інструментів та ресурсного забезпечення, а й від стану СК, який визначає рівень суспільної підтримки управлінських рішень, готовність до їх виконання та здатність системи публічної влади діяти в умовах невизначеності й ризику.

Розглянемо активізацію громадянської участі в Україні в умовах війни як чинник розвитку СК. Активізація громадянської участі в Україні є однією з ключових соціально-політичних трансформацій, що відбулися внаслідок повномасштабної агресії російської федерації у 2022 році. У цей період громадянська участь набула системного характеру та стала важливим ресурсом зміцнення СК, підвищення стійкості держави та ефективності ПУ.

У науковій літературі громадянська участь розглядається як один із базових механізмів накопичення СК. Відповідно до концепції Р. Патнема [2, 45], активна участь громадян у громадських, волонтерських та політичних процесах сприяє формуванню довіри, норм взаємності та горизонтальних зв'язків. У цьому контексті громадянська участь виконує такі функції: формування горизонтальної довіри; підвищення легітимності влади; розвиток колективної дії; зниження трансакційних витрат у ПУ.

Для України цей підхід є особливо актуальним, оскільки тривалий час СК характеризувався низьким рівнем інституційної довіри та домінуванням неформальних практик.

Активізація громадянської участі в Україні має еволюційний характер і пов'язана з ключовими суспільно-політичними подіями.

1. Передумови (2004–2013)

Події Помаранчевої революції стали важливим етапом формування громадянського суспільства. У цей період зросла політична активність громадян;

сформувалися нові громадські організації; відбулося зростання довіри між активними групами населення.

Водночас участь мала переважно політичний характер і не охоплювала широкі соціальні групи.

2. Інституціоналізація участі (2014–2021)

Події Революції Гідності та початок війни на сході України сприяли: розвитку волонтерського руху; формуванню нових механізмів взаємодії держави і громадян; появі громадського контролю над оборонною сферою.

Значну роль відіграли добровольчі ініціативи, які стали каталізатором довіри між державою та суспільством.

3. Масова мобілізація (2022–2026)

Після повномасштабного вторгнення росії активність громадян стала безпрецедентною. Громадянська участь охопила всі сфери: волонтерство; гуманітарну допомогу; підтримку військових; інформаційний спротив; участь у місцевому управлінні. Зокрема, у містах Дніпро, Харків та Львів сформувалися потужні громадські мережі, які забезпечують логістику, реабілітацію військових, психологічну підтримку та інтеграцію внутрішньо переміщених осіб [46].

Розглянемо основні форми громадянської участі в умовах війни.

1. Волонтерський рух

Волонтерські організації стали ключовими акторами публічного управління у кризових умовах. Вони забезпечують: матеріально-технічну підтримку військових; медичну допомогу; евакуацію населення; реабілітацію.

2. Громадський контроль

Посилилася роль громадських організацій у контролі використання бюджетних і гуманітарних ресурсів [47, 48].

3. Цифрова участь

Використання електронних платформ дозволяє громадянам взаємодіяти з органами влади, що сприяє прозорості [49].

4. Місцеві ініціативи

На рівні громад відбувається самоорганізація для вирішення питань безпеки, соціального захисту та відновлення [50].

У різних регіонах України сформувалися відмінні моделі участі:

Дніпро – центр гуманітарної та медичної підтримки військових, розвиток реабілітаційних програм. Харків – модель кризової самоорганізації, орієнтована на безпеку та евакуацію. Львів – логістичний і міжнародний центр підтримки. Такі відмінності пояснюються: географічним розташуванням; інтенсивністю бойових дій; соціально-економічною структурою регіонів.

Можна зафіксувати наступні позитивні ефекти громадянської участі:

1. Зростання довіри у суспільстві.
2. Підвищення ефективності ПУ.
3. Посилення соціальної згуртованості.
4. Формування культури відповідальності.
5. Розвиток партнерства держави та громадянського суспільства [51].

Активізація громадянської участі має також ризики: формування закритих мереж; політизація громадських організацій; конкуренція між волонтерськими структурами; перевантаження активістів; нерівність доступу до ресурсів.

Ці явища можуть сприяти виникненню негативного СК, що ускладнює інституціоналізацію взаємодії.

Подальший розвиток громадянської участі в Україні має бути спрямований на: інституціоналізацію волонтерства; розвиток публічно-громадських партнерств; підвищення прозорості; формування інклюзивних механізмів участі; інтеграцію ветеранів у громадянське життя.

Досвід таких країн, як Ізраїль та держав НАТО, демонструє важливість системної інтеграції громадянського суспільства у сектор безпеки.

Активізація громадянської участі в Україні стала ключовим чинником формування СК в умовах війни. Вона забезпечує мобілізацію ресурсів, підвищує стійкість громад та сприяє модернізації ПУ. Водночас для забезпечення довгострокового ефекту необхідно трансформувати неформальні мережі у прозорі та інституціоналізовані механізми взаємодії держави і суспільства. Це

дозволить мінімізувати ризики негативного СК та забезпечити сталий розвиток держави в післявоєнний період.

У сучасних умовах повномасштабної війни розвиток соціальних мереж став одним із ключових чинників трансформації СК, механізмів мобілізації суспільства та ефективності публічного управління. Соціальні мережі забезпечують швидке поширення інформації, формування довіри, координацію громадських ініціатив і взаємодію між державою та громадянським суспільством. Водночас вони створюють нові ризики, пов'язані з дезінформацією, маніпуляціями та формуванням закритих інформаційних спільнот.

Згідно з концепцією П. Бурд'є [52], СК формується через мережі взаємодії та доступ до ресурсів, які виникають у результаті участі у соціальних групах. У цифрову епоху соціальні мережі стали новим середовищем формування таких зв'язків.

У науковій літературі соціальні мережі розглядаються як: інструмент розвитку горизонтального СК; канал мобілізації ресурсів; механізм координації колективної дії; платформа формування громадської думки.

Для України, де традиційно домінували неформальні комунікаційні практики, цифровізація взаємодії значно розширила можливості самоорганізації громад.

Розглянемо еволюцію соціальних мереж в Україні в умовах війни.

1. Період до 2014 року. Соціальні мережі мали переважно комунікативну та розважальну функцію. Громадянська мобілізація була обмеженою.

2. Період 2014–2021 років. Після початку російської агресії соціальні мережі стали важливим каналом: координації волонтерської допомоги; збору коштів; поширення інформації; підтримки військових.

3. Період після 2022 року. Умови повномасштабної війни сприяли безпрецедентному розвитку цифрових комунікацій. Платформи Facebook, Telegram, Instagram та X (Twitter) стали ключовими інструментами:

оперативного інформування населення; кризового управління; психологічної підтримки; інформаційної безпеки [53].

Зокрема, офіційні канали державних органів, місцевих громад і військових підрозділів сприяють підвищенню довіри та прозорості.

У різних регіонах України розвиток цифрових мереж має специфіку. Дніпро – важливий центр координації гуманітарних та медичних ініціатив, активні волонтерські онлайн-спільноти. Харків – мережі кризової комунікації, оповіщення про загрози, взаємодія з населенням при обстрілах. Львів – міжнародні платформи, координація допомоги з ЄС.

Такі моделі сприяють розвитку локального СК та підвищують стійкість громад.

Зафіксуємо основні функції соціальних мереж у воєнному управлінні (рис.2.2)

Рис.2.2. Функції соціальних мереж у воєнному управлінні

Розглянемо позитивні і негативні ефекти розвитку соціальних мереж (Рис.2.3).

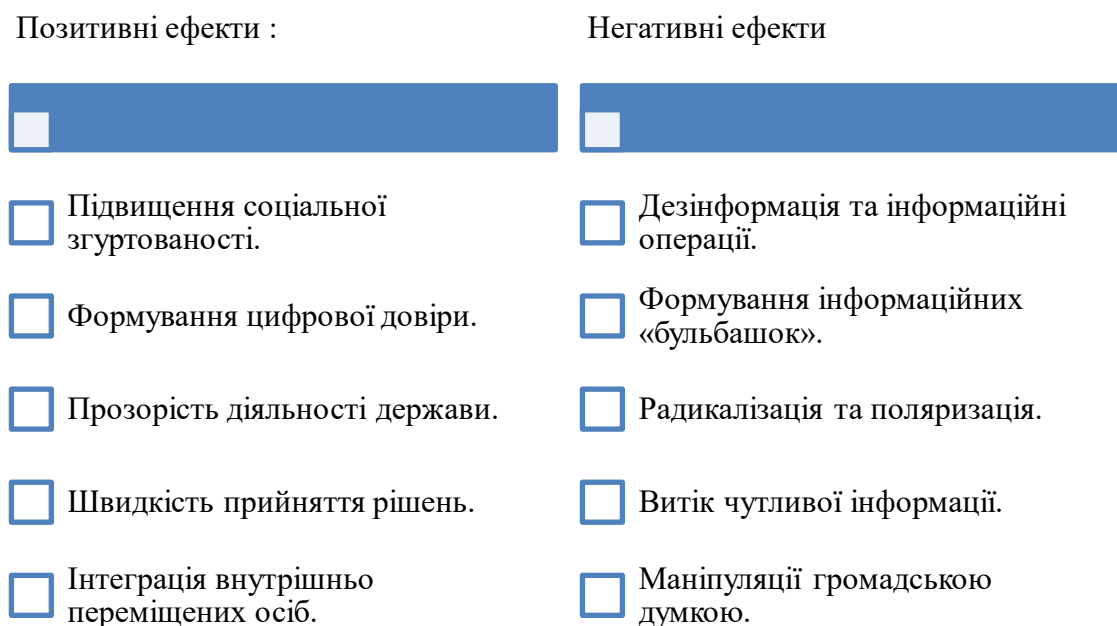

Рис. 2.3. Позитивні і негативні ефекти розвитку соціальних мереж

Російські інформаційні операції активно використовують цифрові платформи для підриву довіри до держави [54].

Таблиця 2.4

Форми громадянської участі та функції соціальних мереж у воєнному управлінні

Форма громадянської участі	Основні функції	Інструменти соціальних мереж	Вплив на СК	Значення для воєнного управління	Потенційні ризики
Волонтерська діяльність	Мобілізація ресурсів, підтримка військових, гуманітарна допомога	Краудфандинг, групи підтримки, швидка координація	Посилення горизонтальної довіри	Підвищення оперативності логістики	Неформалізація, конкуренція
Громадський контроль	Моніторинг бюджетів, гуманітарних потоків	Публічні звіти, онлайн-розслідування	Зростання інституційної довіри	Прозорість управління	Політизація
Інформаційний спротив	Протидія дезінформації	Фактчекінг, поширення перевіреної інформації	Консолідація суспільства	Інформаційна безпека	Інформаційні «бульбашки»

Цифрове волонтерство	OSINT, кіберпідтримка	Онлайн-спільноти, координація	Нові форми цифрового капіталу	Підтримка безпеки	Витік інформації
Участь у місцевому управлінні	Самоорганізація громад	Онлайн-консультації, платформи участі	Посилення локальної довіри	Підвищення стійкості громад	Нерівність доступу
Психологічна підтримка	Підтримка військових, ветеранів	Онлайн-групи, терапевтичні спільноти	Соціальна згуртованість	Реабілітація	Поширення недостовірних практик
Підтримка ВПО	Інтеграція переселенців	Платформи допомоги	Соціальна інтеграція	Соціальна стабільність	Соціальна напруга
Міжнародна комунікація	Формування глобальної підтримки	Кампанії, дипломатія	Розширення зовнішнього капіталу	Залучення ресурсів	Маніпуляції
Ветеранські ініціативи	Реінтеграція, соціалізація	Спільноти підтримки	Довгострокова стійкість	Післявоєнна стабілізація	Радикалізація
Освітні та просвітницькі ініціативи	Підвищення обізнаності	Онлайн-курси, вебінари	Когнітивний капітал	Підготовка населення	Дезінформація

Досвід Ізраїлю демонструє ефективне використання соціальних мереж для кризової комунікації. У державах НАТО розвиваються системи стратегічних комунікацій та цифрової стійкості. Скандинавські країни активно інтегрують цифрові платформи у систему цивільної оборони [55].

Подальший розвиток соціальних мереж в Україні має включати: розвиток цифрової безпеки; регулювання інформаційного простору; підвищення цифрової грамотності; інтеграцію соціальних мереж у систему кризового управління; розвиток цифрового громадянства.

Розвиток соціальних мереж в умовах війни став одним із ключових факторів трансформації СК в Україні. Вони сприяють мобілізації ресурсів, координації діяльності та формуванню довіри. Водночас важливо забезпечити баланс між відкритістю та безпекою, щоб мінімізувати ризики дезінформації, маніпуляцій та негативного СК.

Таким чином, інтеграція соціальних мереж у систему воєнного управління є стратегічним напрямом підвищення стійкості держави та ефективності ПУ.

2.3. Негативні ефекти та ризики реалізації соціального капіталу в умовах війни в Україні

СК традиційно розглядається як позитивний ресурс, що забезпечує довіру, взаємодію, солідарність і колективну дію. Проте сучасні дослідження у соціології, політичній науці та ПУ (зокрема роботи Р. Патнема, Ф. Фукуями, П. Бурдьє [1, 2, 52, 56]) підкреслюють його амбівалентність. У воєнних умовах СК може виступати не лише фактором стійкості держави, але й джерелом ризиків, зокрема через формування закритих мереж, клієнтелістських структур, неформальних практик та інформаційних асиметрій.

Негативні аспекти СК пов'язані насамперед із домінуванням «зв'язувального» типу над «мостовим». У кризових умовах війни соціальні групи мають тенденцію до внутрішньої консолідації, що одночасно може призводити до: виключення зовнішніх акторів; формування закритих мереж; зниження прозорості управлінських процесів; концентрації ресурсів у вузьких колах.

У глобальному дискурсі такі ризики демонструють кейси закритих елітарних мереж, наприклад соціальні структури навколо Джеффри Епштейна, які функціонували на основі довіри, взаємних послуг та неформальних зв'язків. Ці мережі характеризувалися високим рівнем внутрішнього СК, але одночасно – низькою відкритістю, що сприяло непрозорості, зловживанням і концентрації влади. На жаль, люди з владою та впливом мають відносно велику частку високофункціональних психопатів у своїх рядах. соціальні девіанти, ніж інші соціальні групи будь-якого суспільства. Тобто немає жодної еліти, яка не була б захищена від таких надмірностей, навіть до групової поведінки. Якщо подивитися, яку мережу одна людина змогла побудувати, організувати, це справді вражає, бо вона охоплює всю планету. Що таке явище Джеффри Епштейна? Одним із принципів утворення групи – це об'єднання навколо спільної девіації. Це поняття наразі розмите, і поняття сексуальної норми дуже широке, гнучке, але педофілія ніде не вважається частиною норми. Отже,

дослідження, проведені колись, зокрема у США, показали, що від 2/3 до 3/4 таких високопоставлених чоловіків, тобто впливових у політиці та бізнесі, є сексуальними девіантами з серйозними сексуальними відхиленнями. А друге дослідження, знову ж таки еліти, показало, що за найнижчими оцінками, кожен п'ятий топ-менеджер великих корпорацій є високофункціональним психопатом. «Подібне тягнеться до подібного» – ось так ці люди об'єднуються і, звісно, стають посередниками, модераторами, бо це не лише секс, а й бізнес-зв'язки, це стосунки. Ти стаєш частиною закритого елітного клубу. Так, цей елітний клуб об'єднаний на монструозній основі, але все одно ви є його представником, ви є його членом і можете використовувати його для своїх політичних і ділових цілей. На жаль, це властиво людській природі. Тому все це потрібно контролювати і пам'ятати, що це завжди можливо в будь-яку історичну епоху. Ми можемо почати звідти з незапам'ятних часів, принаймні з давнини. І жодна країна не має імунітету від цього. Це людська природа. Ну, або принаймні така природа деяких людей. Це була б більшість еліти – люди без емпатії, особливо політичної емпатії. І знову ж таки, існують спеціальні дослідження з цього питання, які дуже добре це демонструють. Демонструється наступний парадокс. Щоб зробити політичну кар'єру, потрібно, якщо не бути емпатом, то проявляти емпатію. Хоча б демонструвати. Але коли ти вже піднявся на вершину цієї драбини чи вершини піраміди, ти перестаєш бути емпатом, навіть якби ним був, бо функціонування політики і, до речі, функціонування бізнесу передбачає зменшення низки почуттів. Крім того, людина відчуває, ніби потрапила у клуб обраних, бо зробила кар'єру та їй дозволено набагато більше, ніж іншим. У справі Епштейна мова йде про американську еліту, американське суспільство, де були закладені ці надзвичайно моральні, у лапках, сексуальні стандарти. Інститут цих приватних клубів існує з незапам'ятних часів, поки в людських суспільствах є еліта. Драматичним є те, що за визначенням еліта має створювати моральні зразки, а не спотворювати існуючі моральні настанови.

Банди та мафія використовують СК як основу для своєї організаційної структури. Картелі також знищують СК, прагнучи зберегти контроль над

галуззю, щоб отримувати більше прибутку, ніж інакше. Авторитарна система правління, заснована на військовому контролі та використанні інструментів сили, руйнує інші форми СК, водночас будуючи власний [57].

Таким чином, СК не є однозначно позитивним ресурсом: у певних умовах він може трансформуватися у фактор інституційної деградації.

Як вже зазначалось, повномасштабна війна в Україні після 2022 року сприяла безпрецедентному зростанню довіри до державних інституцій, Збройних Сил, волонтерських організацій та громадянського суспільства. Водночас дослідження демонструють значне посилення горизонтальних зв'язків, у тому числі, парасоціальних, мобілізацію громад та розвиток волонтерських мереж [29].

«Парасоціальний» став словом 2025 року за версією Кембридзького словника. У сучасному інформаційному суспільстві парасоціальні зв'язки – односторонні відносини, які виникають між індивідом та медійними персонами, інфлюенсерами чи публічними лідерами думок – дедалі більше впливають на формування моделей поведінки, рівень довіри та структуру соціальних взаємодій. Ці зв'язки вже давно перестали бути маргінальним явищем медіапростору: вони активно визначають способи комунікації, беруть участь у конструюванні ідентичностей та впливають на механізми соціальної мобілізації. Попри це, їхня роль у відтворенні та розвитку СК досліджена недостатньо, особливо в умовах цифровізації та домінування соціальних мереж як основних каналів міжособистісної комунікації.

Проблема полягає в тому, що традиційні підходи до трактування СК ґрунтуються на реальних, взаємних, довготривалих соціальних зв'язках, тоді як парасоціальні відносини не передбачають прямої взаємності та формуються у віртуальному середовищі. Це ставить під сумнів можливість їхнього включення до структури СК або потребує переосмислення його теоретичних параметрів. Невизначеним залишається питання: яким чином парасоціальні зв'язки можуть генерувати довіру, згуртованість та соціальні норми, що є базовими складниками СК, і наскільки стійкими та ефективними є ці механізми?

Також актуальною є потреба з'ясувати, чи здатні парасоціальні зв'язки виконувати функції соціальних мостів та зв'язків між різними групами населення, чи вони, навпаки, формують квазісоціальні «бульбашки», які лише імітують реальну соціальну інтеграцію. Бракує емпіричних і теоретичних досліджень, які б показували, чи сприяють такі зв'язки розширенню соціальних мереж, посиленню горизонтальної комунікації та зростанню соціальної довіри.

Парасоціальність – це особливий тип соціальної взаємодії, що виникає між індивідом і медійною персоною, інфлюенсером, вигаданим персонажем або публічною фігурою, яка є присутньою в інформаційному просторі, але не бере участі у взаємодії безпосередньо. На відміну від класичних соціальних контактів, парасоціальна взаємодія характеризується односторонністю: людина відчуває наближеність, знайомість, емоційну зв'язність із медійним актором, тоді як останній не має реального уявлення про існування конкретного індивіда [58].

Парасоціальність зародилася як поняття в дослідженнях масової комунікації [59] для опису особливого типу «ілюзії соціальної взаємності», яка формується під час споживання медійного контенту. Сьогодні це поняття охоплює ширші процеси, що включають емоційне залучення, довіру, відчуття дружби або близькості до публічних фігур, які існують лише у віртуальному або медійному світі.

Парасоціальні зв'язки – це стійкі, психологічно значущі, але односторонні відносини між індивідом та медійною фігурою. Такі зв'язки формуються завдяки регулярному споживанню контенту, що створює враження близькості, знайомства і навіть взаємної підтримки. У межах таких відносин індивід приписує медійній персоні певні риси, очікування та норми поведінки, ніби вона є частиною його реального соціального оточення.

Парасоціальні зв'язки можуть мати різні форми та рівні інтенсивності – від поверхневого відчуття симпатії до глибокої емоційної прив'язаності, що впливає на установки, поведінкові рішення та навіть структуру соціальної ідентичності. У цифрову епоху вони стали частиною механізмів соціалізації: інфлюенсери, блогери, медійні експерти та лідери думок відіграють роль «віртуальних

референтних груп», які можуть формувати довіру, сприяти соціальній координації та мобілізації.

Таблиця 2.5

Порівняльна характеристика парасоціальних і соціальних зв'язків

Критерій	Соціальні зв'язки	Парасоціальні зв'язки
Характер взаємодії	Двосторонні, взаємні, обидві сторони беруть участь у комунікації.	Односторонні: ініціатива і взаємність існують лише з боку аудиторії.
Ступінь реальності	Грунтуються на реальних контактах, спільних діях, безпосередньому досвіді.	Формуються через медіаспоживання та цифровий контент без фізичної чи соціальної взаємодії.
Емоційна залученість	Реалістично співмірна з інтенсивністю стосунків, формується поступово.	Часто висока через ефект присутності, персоналізований контент та ілюзію близькості.
Взаємність	Взаємна довіра, очікування та відповідальність сторін.	Взаємність ілюзорна: об'єкт зв'язку не знає про існування конкретної людини.
Функції	Соціальна підтримка, обмін ресурсами, колективна дія, спільне розв'язання проблем.	Символічна підтримка, емоційне полегшення, наслідування, формування норм і поведінкових моделей.
Стійкість	Залежить від якості комунікації, досвіду взаємодії та спільних інтересів.	Залежить від присутності медійної фігури, регулярності контенту, алгоритмів соцмереж.
Зв'язок із СК	Є базою для формування класичного соціального капіталу (довіра, норми, мережі).	Може частково генерувати довіру та згуртованість, але без реальних мережеских відносин.
Ризики	Конфлікти, емоційне виснаження, залежність від групи.	Розчарування, емоційна залежність, маніпуляції, підміна реальних соціальних зв'язків.
Механізм формування	Соціалізація, спільна діяльність, спільний простір, регулярна взаємодія.	Споживання медійного контенту, персоналізація комунікації, медіатизація повсякденності.
Ступінь впливу на поведінку	Висока, але врівноважена соціальними нормами та двостороннім контролем.	Часто прихована й одностороння, може бути сильнішою через ефект ідентифікації.

Парасоціальні зв'язки важливі тим, що вони здатні виконувати функції, характерні для реальних соціальних відносин: бути джерелом символічної підтримки, формувати моральні орієнтири, стимулювати наслідування та зміцнювати відчуття включеності в спільноту. Однак, на відміну від реальних

зв'язків, вони не передбачають взаємності, що робить їх крихкими, залежними від медійного контенту та сприйняття аудиторії [59].

Парасоціальні зв'язки імітують соціальні, але не мають ключової ознаки – взаємності та можуть виконувати частину функцій реальних зв'язків, проте не замінюють повноцінних соціальних відносин [52]. У контексті СК парасоціальні зв'язки створюють символічний капітал довіри, але не формують традиційних мереж взаємодії. У цифрову епоху їх значення зростає, що потребує переосмислення механізмів формування СК.

Розвиток цифрових комунікацій та домінування медіаплатформ створюють нові формати соціальної взаємодії, що докорінно змінюють механізми формування та відтворення СК. Одним із ключових феноменів сучасної комунікаційної динаміки виступає парасоціальність – специфічний тип одностороннього, емоційно забарвленого зв'язку між індивідом та медіаперсонажем, інфлюєнсером чи цифровим лідером думок. Поступово парасоціальні зв'язки перетворюються з психологічного явища на структурний елемент мережевих спільнот, визначаючи моделі довіри, кооперації та мобілізації.

Парасоціальність формує нову логіку соціальної взаємодії, у якій емоційна близькість, відчуття присутності та персоналізоване сприйняття інформації починають відігравати роль інституцій довіри [60]. На відміну від традиційних соціальних зв'язків, що потребують тривалого досвіду співвзаємодії, парасоціальні зв'язки виникають швидко та ґрунтуються на ефекті «вбудованої інтимності», що створюється через наративні практики, персональні історії, щоденну медіакомунікацію та відкритість цифрових суб'єктів.

У воєнний час значення парасоціальності істотно зростає, оскільки потреба в соціальній підтримці, психологічній стабілізації та колективній мобілізації посилюється. Парасоціальні фігури – військові лідери, волонтери, громадські діячі, локальні та глобальні інфлюєнсери – стають носіями легітимності та авторитету [61]. Вони здатні консолідувати розпорошені спільноти, формувати відчуття причетності та підтримувати нормативні моделі поведінки, що сприяє

зростанню інтегративного та емоційного СК. В Україні наразі діє значна кількість блогерів та інфлюенсерів, які в умовах жахливих обстрілів, відключення електроенергії, політичної турбулентності, інформаційних атак росії створюють середовище групової емоційної підтримки та моральної солідарності. Варто згадати відомі «Стріми з під ракет» Михайла Шейтельмана з Києва, які проходять під гаслом «Будемо боятися разом». Це дійсно допомагає тисячам людей.

На наш погляд, в умовах прояву слабкості ліберальної демократії потрібний апгрейд демократичної моделі політичного режиму. В Україні на наших очах створюється така модель – мережевої демократії. У межах мережевої демократії парасоціальні зв'язки виконують функцію медіатора між індивідом і публічною сферою: вони підсилюють інформаційну залученість; стимулюють горизонтальну самоорганізацію; сприяють розвитку практик мікроколективної солідарності; посилюють спроможність громадян до участі у волонтерських ініціативах (наприклад, у лютому 2026 р. ініційований М.Шейтельманом збір на 1 млн.грн. був закритий за 3 години [62]), краудфандингу, цифрових кампаніях та громадському контролі.

Таким чином, парасоціальність не є лише емоційним чи медійним феноменом – вона стає функціональною ланкою СК, трансформуючи уявлення про механізми довіри, згуртованості та соціальної взаємодії в умовах кризи. Її вплив виявляється у формуванні нових форм комунікативної солідарності, які компенсують дефіцит фізичної взаємодії, підвищують здатність суспільства до адаптації та забезпечують стійкість соціальних структур у періоди нестабільності [2].

Воєнний час створює унікальні умови, у яких традиційні механізми демократії стикаються з обмеженнями щодо оперативності, безпеки та можливості широкої участі громадян. У цих умовах мережева демократія – система політичної взаємодії, що спирається на цифрові платформи, горизонтальні комунікації та децентралізовані канали мобілізації – набуває

особливого значення. Вона забезпечує адаптивність, швидкість прийняття рішень та включеність громадськості навіть за умов кризових обмежень.

По-перше, мережева демократія дозволяє зберегти елементи громадянської участі під час війни завдяки цифровим інструментам, які забезпечують зворотний зв'язок між громадянами і владою. Електронні петиції, онлайн-консультації, цифрові інструменти моніторингу та краудсорсингові платформи стають способами підтримки демократичності управління в умовах, коли фізична участь є неможливою або небезпечною [63].

По-друге, під час війни зростає значення горизонтальних мереж – волонтерських, експертних, професійних спільнот, які здатні швидко мобілізувати ресурси та поширювати інформацію. На відміну від централізованих структур, мережеві ініціативи є гнучкими, саморегульованими та здатними до миттєвої реакції на загрози. Саме вони часто стають «демократичними сенсорами», що фіксують потреби суспільства і передають їх у публічний простір [29].

По-третє, мережеві форми демократії посилюють прозорість влади під час війни. Використання відкритих даних, інтерактивних карт потреб, звітності у реальному часі та цифрових інструментів контролю дозволяє зменшити ризики корупції та зберегти мінімальні стандарти доброчесності. Воєнний час, попри свою екстремальність, не скасовує потребу у демократичному контролі – навпаки, робить його критично важливим [64].

По-четверте, мережеві комунікації стають засобом інформаційної стійкості. Громадяни, об'єднані в цифрові спільноти, здатні оперативно реагувати на дезінформацію, поширювати перевірені дані та підтримувати інформаційну безпеку держави. У цьому сенсі мережева демократія виступає не просто механізмом участі, а й інструментом колективної оборони.

Зрештою, розвиток мережевої демократії у воєнний час – це не лише адаптація до кризи, а й стратегічне інвестування у післявоєнну відбудову. Вона формує активне громадянство, розвиває довіру між владою і суспільством, створює нову політичну культуру співучасті й відповідальності. У перспективі

це сприяє модернізації ПУ, посиленню соціальної згуртованості та закладанню основ для стійкої, інноваційної, демократичної системи.

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що парасоціальні зв'язки виступають важливим чинником трансформації сучасних моделей соціальної взаємодії та формування СК в умовах цифровізації та мережевої демократії. Парасоціальність, яка тривалий час розглядалася переважно як психологічне явище, нині набуває соціологічного та управлінського виміру, оскільки визначає характер довіри, згуртованості та мобілізації в цифрових спільнотах.

В умовах воєнного часу роль парасоціальних зв'язків істотно зростає, адже вони компенсують дефіцит офлайн-комунікації, підтримують відчуття соціальної присутності та стабільності, сприяють формуванню емоційної підтримки та колективної солідарності. Парасоціальні фігури стають суб'єктами легітимації, що забезпечують інформаційну орієнтацію громадян, мотивують до участі в соціальних ініціативах та зміцнюють горизонтальні мережі взаємодії.

Мережеві демократичні процеси демонструють, що парасоціальні зв'язки здатні підсилувати комунікативний та інтегративний потенціал суспільства. Вони сприяють розвитку цифрової участі, формуванню нових практик солідарності та забезпечують ефективну взаємодію між індивідом і публічним простором. Унаслідок цього парасоціальність стає не лише інструментом інформаційного впливу, а й структурним компонентом СК, який впливає на стійкість соціальних систем і підвищує адаптивні можливості суспільства.

Таким чином, парасоціальні зв'язки варто розглядати як ключовий механізм формування та підтримання СК в цифрову епоху, особливо в умовах кризових і воєнних викликів.

Як вже зазначалось, зростання довіри та соціальної солідарності створює значний потенціал державної стійкості. Однак водночас виникають нові управлінські виклики:

1. Неофіційна координація ресурсів може призводити до паралельних систем управління.

2. Пріоритет внутрішніх мереж над формальними процедурами знижує прозорість.

3. Конкуренція між волонтерськими структурами може породжувати конфлікти.

Основні ризики СК у воєнних умовах включають:

1. Клієнтелізм і патронатні практики. В умовах обмежених ресурсів соціальні зв'язки можуть визначати доступ до гуманітарної допомоги, військового забезпечення або соціальних послуг.

2. Формування неформальних каналів прийняття рішень. Це може призводити до обходу офіційних процедур у ПУ.

3. Інформаційні бар'єри. Закриті групи здатні монополізувати інформацію, що створює ризики для управління безпекою.

4. Корупційні ризики. Сильні внутрішні зв'язки можуть сприяти приховуванню зловживань.

5. Поляризація суспільства. Групи з високим внутрішнім довірчим рівнем можуть демонструвати недовіру до інших [65].

Дослідження волонтерської діяльності засвідчують її різке зростання після 2022 року та розвиток онлайн-мереж взаємодії. Аналіз соціальних мереж демонструє значення діаспорних зв'язків для переміщення населення та гуманітарної підтримки [66, 67].

Таблиця 2.6

Ризики соціального капіталу у воєнному управлінні

Тип соціального капіталу	Потенційні ризики	Наслідки для управління	Приклади
Зв'язувальний (bonding)	Закритість мереж	Обмеження доступу до ресурсів	Локальні волонтерські групи
Елітарні мережі	Концентрація впливу	Корупційні ризики	Неформальні коаліції
Цифрові мережі	Інформаційні бульбашки	Поляризація	Онлайн-спільноти
Професійні спільноти	Корпоративність	Низька прозорість	Галузеві мережі
Громадські ініціативи	Фрагментація	Дублювання функцій	Паралельні системи допомоги

Ці результати підкреслюють двоїстість СК: він одночасно сприяє мобілізації та створює ризики нерівності. Спробуємо класифікувати ризики негативного СК. У межах авторської концепції пропонується виділення таких груп ризиків: інституційні, управлінські, соціальні, інформаційні, економічні, безпекові.

Таблиця 2.7

Матриця ризиків негативного соціального капіталу

Група ризиків	Прояв	Імовірність	Вплив	Наслідки для воєнного управління	Механізми мінімізації
Інституційні	Корупція у сфері оборонних закупівель	Висока	Критичний	Зниження ефективності оборони	Прозорі процедури, цифровізація
	Неформальні кадрові призначення	Висока	Високий	Зниження професійності управління	Конкурсний відбір
Управлінські	Фаворитизм у розподілі ресурсів	Середня	Високий	Нерівність доступу	Аудит і контроль
	Закритість управлінських мереж	Висока	Високий	Зниження інновацій	Відкриті процедури
Соціальні	Виключення соціальних груп	Середня	Середній	Соціальна напруга	Інклюзивна політика
	Поляризація	Середня	Високий	Конфлікти	Комунікація
Інформаційні	Дезінформація у закритих мережах	Висока	Критичний	Ослаблення стійкості	Інформаційна політика
	Низька довіра до офіційних джерел	Середня	Високий	Інформаційна вразливість	Прозорість
Економічні	Нерівний доступ до допомоги	Середня	Середній	Соціальна нерівність	Моніторинг
	Тіньові мережі	Середня	Високий	Зниження доходів	Регулювання
Безпекові	Витік інформації через неформальні зв'язки	Низька	Критичний	Загроза операціям	Контроль доступу
	Проникнення агентури	Низька	Критичний	Загроза державі	Контррозвідка

Негативні ефекти можуть проявлятися на різних рівнях (Рис. 2.4).

Рис. 2.4. Ієрархія проявів негативних ефектів соціального капіталу

У період війни ризики можуть посилюватися через централізацію управління та обмеження демократичних процедур. У післявоєнний період зростає ризик: формування ветеранських та професійних закритих мереж; політичної фрагментації; конкуренції за ресурси відбудови.

Матриця ризиків може застосовуватися: у стратегічному плануванні; у реформуванні сектору безпеки; у післявоєнній відбудові; у системах антикорупційної політики.

Особливо важливою є взаємодія держави з громадянським суспільством і структурами, що підтримують сектор безпеки, зокрема Збройні Сили України, для підвищення прозорості, підзвітності та довіри.

Таким чином, негативний СК є системним ризиком для воєнного управління, який може впливати на ефективність державних інститутів, обороноздатність і соціальну згуртованість. Запропонована матриця ризиків дозволяє систематизувати загрози, визначити їх пріоритетність і розробити механізми мінімізації.

Використання матричного підходу створює методологічну основу для формування адаптивної та стійкої системи ПУ в умовах війни.

SWOT-аналіз дозволяє систематизувати внутрішні (Strengths, Weaknesses) та зовнішні (Opportunities, Threats) фактори впливу СК на систему воєнного управління, визначити стратегічні напрями його трансформації та мінімізації негативних ефектів (Табл.2.8).

У концептуальному вимірі аналіз ґрунтується на підходах до СК, сформованих у працях Р. Патнема, П. Бурдье та Ф. Фукуями [2, 52, 56], із урахуванням специфіки воєнного управління.

Таким чином, можна дійти висновку, що СК у воєнному управлінні має подвійний характер – ресурсний та ризиковий. Післявоєнний період є критичною точкою для структурної модернізації соціального капіталу.

Для ефективного використання СК у воєнному управлінні необхідно:

1. Розвивати мостовий СК. Ключове завдання – трансформація bonding-капіталу у bridging- та linking-капітал.
2. Інституціоналізувати взаємодію держави та громадянського суспільства. Необхідна інституціоналізація позитивних мереж і нейтралізація деструктивних.
3. Запроваджувати цифрові системи прозорості.
4. Підвищувати підзвітність волонтерських структур.
5. Створювати платформи координації між секторами [67].

Таблиця 2.8

SWOT-аналіз впливу соціального капіталу на систему публічного управління в умовах воєнного стану

Strengths (Сильні сторони)	Weaknesses (Слабкі сторони)
<p>Високий рівень горизонтальної довіри Активна волонтерська взаємодія Швидка мобілізація ресурсів Стійкість громад до кризових впливів Розвинені неформальні мережі взаємодії Оперативний обмін інформацією Підтримка військових підрозділів Підсилення інституцій через громадську участь</p>	<p>Закритість мереж (bonding over bridging) Формування «внутрішніх кіл» Обмежений доступ до ресурсів Фаворитизм і клановість Неформальні кадрові призначення Зниження професійних стандартів 2.3. Низький рівень інституційної довіри Скепсис щодо державних структур</p>

Соціальна згуртованість у період загрози Консолідація навколо спільної мети Підтримка сектору безпеки, зокрема Збройні Сили України	Зростання впливу неформальних центрів прийняття рішень Ризики корупційних практик Використання довірчих мереж для особистої вигоди
Opportunities (Можливості)	Threats (Загрози)
Інституціоналізація волонтерського руху Інтеграція громадських мереж у систему стратегічного планування Формування партнерських механізмів держави та суспільства Післявоєнна відбудова як ресурс трансформації Використання соціальної згуртованості для модернізації управління Розвиток механізмів громадського контролю Цифровізація управлінських процесів Підвищення прозорості Зниження впливу неформальних практик Розвиток міжнародної підтримки Посилення зовнішнього соціального капіталу Поглиблення інтеграції з європейськими інституціями	Інституціоналізація негативного соціального капіталу Закріплення корупційних мереж Консервація кланових структур Соціальна поляризація після війни Конфлікти між групами Конкуренція за ресурси відбудови Інформаційна дестабілізація Маніпуляції через довірчі мережі Підрив довіри до держави Зниження мобілізаційного потенціалу Втома суспільства Фрагментація соціальних зв'язків

СК у системі воєнного управління виконує насамперед функцію інтегративного ресурсу, що поєднує державні інститути, органи місцевого самоврядування, громадянське суспільство та бізнес у єдине поле колективної дії. Умови війни суттєво посилюють значення довіри як ключового елемента цього ресурсу, оскільки швидкість реагування на загрози та ефективність координації часто не залишають часу для формалізованих процедур контролю [68]. Довіра до рішень воєнно-політичного керівництва, органів безпеки та оборони стає передумовою мобілізації людських, матеріальних і організаційних ресурсів держави.

Особливістю СК у воєнному управлінні є поєднання вертикального та горизонтального вимірів. Вертикальний СК проявляється у рівні легітимності центральної влади, здатності держави забезпечувати виконання рішень у критичних умовах та підтримувати дисципліну і порядок. Горизонтальний вимір ґрунтується на мережах громадянської самоорганізації, волонтерських

ініціативах, взаємодії територіальних громад, які оперативно реагують на локальні виклики та компенсують обмеження формальних управлінських можливостей. В умовах війни ці два виміри не протистоять один одному, а перебувають у стані взаємодоповнення, формуючи гібридну модель управлінської взаємодії.

Таблиця 2.9

Рівні та функції соціального капіталу у воєнному управлінні

Рівень соціального капіталу	Функції у воєнному управлінні	Практичне проявлення	Вплив на інституційну стійкість
Агентурний (індивідуальний та суспільний потенціал громадян)	Мобілізаційна Координаційна Нормативно-ціннісна	Добровольчі та волонтерські ініціативи Робота у громадських групах підтримки та експертних рад Дотримання соціальних норм, добровільні зобов'язання	Зростання оперативної спроможності місцевих громад Підвищення готовності населення до участі в кризових заходах Формування мережі довіри на рівні громади
Культурний (ціннісно-нормативний потенціал, культура довіри)	Легітимаційна Нормативна Інтегративна	Поширення практик прозорості, підзвітності, взаємопідтримки Формування колективної ідентичності та спільних цілей Поширення соціальних норм співпраці	Підтримка легітимності рішень державних інституцій Зменшення конфліктності між владою та громадянами Закріплення культури довіри як стратегічного ресурсу
Структурний (мережевий організаційний потенціал) та	Координаційна Синергійна / інтегративна Адаптивна / компенсаторна	Співпраця органів влади з місцевими громадами, бізнесом, громадськими організаціями Створення горизонтальних та вертикальних мереж взаємодії Організація інтегрованих гуманітарних, оборонних та соціальних проєктів	Підвищення ефективності взаємодії та узгодженості рішень Забезпечення безперервності публічних послуг у кризових умовах Формування стійкої системи управління на місцевому та регіональному рівнях

СК у воєнному управлінні функціонує на трьох рівнях: агентурному, культурному та структурному, які взаємодоповнюють один одного. Агентурний рівень мобілізує ресурси громадян, культурний – формує нормативно-ціннісне

підґрунтя, а структурний забезпечує мережеву організацію та ефективну взаємодію інституцій. Разом ці рівні створюють інтегративний ефект, що підсилює інституційну стійкість держави, легітимізує рішення влади, підвищує адаптивність та зменшує ризики соціальної дестабілізації.

У системі воєнного управління СК набуває інструментального характеру, трансформуючись у механізм забезпечення керованості. Зокрема, він знижує трансакційні витрати управління, спрощує комунікацію між різними рівнями влади, підвищує ефективність виконання рішень та сприяє формуванню спільного розуміння пріоритетів [69]. Високий рівень СК дозволяє державі застосовувати більш гнучкі управлінські підходи, покладаючись не лише на примус чи регламентацію, а й на добровільну підтримку та відповідальність громадян [70].

Окремої уваги потребує питання інституціоналізації СК у воєнному управлінні. Практики взаємодії держави з волонтерськими організаціями, благодійними фондами, професійними спільнотами поступово оформлюються у стабільні механізми партнерства, що дозволяє інтегрувати громадянську активність у систему ПУ без втрати її гнучкості. Така інституціоналізація створює підґрунтя для збереження накопиченого СК у повоєнний період та його трансформації у ресурс відновлення і модернізації держави.

Висновки до розділу 2

1. СК в умовах війни в Україні виступає ключовим фактором стійкості держави, мобілізації суспільства та забезпечення безпеки. Водночас його надмірна концентрація у закритих мережах може створювати ризики корупції, нерівності доступу до ресурсів, інформаційної фрагментації та інституційної нестабільності.

Управління СК у воєнний період має базуватися на балансі між довірою, відкритістю та інституційною відповідальністю. Це дозволить трансформувати соціальну солідарність у довгостроковий ресурс демократичної та стійкої держави.

2. Динаміка довіри в Україні у 2022–2026 роках засвідчує, що СК виступає ключовим фактором державної стійкості у воєнний період. Водночас довіра має амбівалентний характер, поєднуючи мобілізаційний потенціал із ризиками інституційної деформації. Для ефективного ПУ важливо трансформувати мобілізаційну довіру у довгострокову інституційну довіру через прозорість, підзвітність та інклюзивність публічної політики.

3. В умовах війни змінюється і баланс між горизонтальними та вертикальними складовими СК. Горизонтальні зв'язки, засновані на самоорганізації громадян, набувають провідної ролі у забезпеченні оперативності рішень та швидкого реагування на виклики. Вертикальні ж зв'язки між державою та суспільством трансформуються від ієрархічної моделі до більш гнучких форматів партнерства, співуправління та делегування функцій. Це створює передумови для переосмислення ролі публічної влади не лише як суб'єкта контролю, а як координатора та модератора мережевих взаємодій.

4. Особливого значення в структурі СК воєнного часу набуває його інституціоналізація. Практики волонтерської діяльності, громадського контролю, участі експертних спільнот у підготовці управлінських рішень поступово переходять із неформальної площини у напівформалізовані або формалізовані механізми публічного управління. Цей процес свідчить про

трансформацію СК з ресурсу спонтанної мобілізації у стійкий елемент управлінської спроможності держави.

Водночас війна загострює ризики фрагментації СК. Травматичний досвід, соціально-економічна нерівність, різні моделі адаптації до воєнних умов можуть спричиняти зниження рівня взаємної довіри між окремими групами населення, зокрема між тими, хто перебуває на фронті, в тилу або за кордоном. Для системи ПУ це означає необхідність цілеспрямованої політики відновлення та балансування СК, запобігання його поляризації та використання потенціалу війни як чинника формування нової суспільної солідарності.

5. Війна сприяла безпрецедентній мобілізації СК та зростанню довіри. Сформувалася модель асиметричної довіри: висока довіра до безпекових інститутів; низька – до політичної системи. Горизонтальні мережі відіграють ключову роль у стійкості держави. Високий рівень довіри супроводжується ризиками: інституційного захоплення; неформального управління; соціального виключення. Україна демонструє унікальний кейс трансформації довіри у фактор національної безпеки.

6. Соціальні мережі значно розширили масштаби громадянської участі в Україні, трансформували її з локальної в мережеву та глобальну. Водночас цифровізація сприяє формуванню нових форм СК, зокрема цифрового та транскордонного. Найбільший вплив на ефективність воєнного управління мають волонтерство, інформаційний спротив та місцеве самоврядування. Водночас ключовими викликами залишаються: ризики дезінформації; поляризація суспільства; формування закритих цифрових спільнот; кіберзагрози.

Подальший розвиток громадянської участі потребує інституціоналізації цифрових практик та їх інтеграції у систему безпеки.

7. СК у системі воєнного управління виступає не лише соціальним феноменом, а й стратегічним управлінським ресурсом, який забезпечує адаптивність, стійкість та ефективність публічної влади в умовах війни. Його цілеспрямоване формування, підтримка та інституційне закріплення є необхідною умовою не лише успішного ведення війни, а й формування

передумов для повоєнного відновлення та розвитку України.

Результати цього розділу оприлюднені у наступних публікаціях автора [71-76].

Список використаних джерел до розділу 2

1. Putnam, R. D. (1994). Project report: Social capital and public affairs. *Bulletin of the American Academy of Arts and Sciences*, 47(8).
2. Putnam, R. D. (1994). Social capital and public affairs. *Bulletin of the American Academy of Arts and Sciences*, 47(8). <https://doi.org/10.2307/3824796>
3. Ostrom, E. (1991). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. Cambridge University Press.
4. Burt, R. (2000). The network structure of social capital. *Research in Organizational Behavior*, 22, 345–423.
5. Burt, R. (2001). Structural holes versus network closure as social capital. In R. Burt (Ed.), *Social capital: Theory and research* (pp. 31–56). Aldine de Gruyter.
6. Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
7. Penard, T., & Poussing, N. (2010). Internet use and social capital: The strength of virtual ties. *Journal of Economic Issues*, 44(3), 569–595.
8. Neves, B. B. (2013). Social capital and internet use: The irrelevant, the bad, and the good. *Sociology Compass*, 7(8), 599–611.
9. DiMaggio, P., Hargittai, E., Neuman, W. R., & Robinson, J. P. (2001). Social implications of the internet. *Annual Review of Sociology*, 27, 307–336.
10. Haythornthwaite, C. (2002). Strong, weak and latent ties and the impact of new media. *The Information Society*, 18(5), 385–401.
11. Zhao, S. (2006). Do internet users have more social ties? A call for differentiated analyses of internet use. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 11(3), Article 8, 844–862.
12. Kavanaugh, A. L., Reese, D. D., Carroll, J. M., & Rosson, M. B. (2005). Weak ties in networked communities. *The Information Society*, 21(2), 119–131.
13. Wellman, B., Haase, A. Q., Witte, J., & Hampton, K. (2001). Does the internet increase, decrease, or supplement social capital? Social networks, participation, and

community commitment. *American Behavioral Scientist*.

<http://www.sagepub.com/oswcondensed/study/articles/05/Wellman.pdf>

14. Stern, M. J., & Dillman, D. A. (2006). Community participation, social ties, and use of the internet. *City & Community*, 5(4), 409–424.
15. Norris, P. (2002). The bridging and bonding role of online communities. *Press/Politics*, 7(3).
16. Hampton, K. N. (2001). *Living the wired life in the wired suburb: Netville, glocalization and civil society*. University of Toronto.
17. Horrigan, J., & Rainie-Fox, S. (2001). *Online communities: Networks that nurture long-distance relationships and local ties*. Pew Internet & American Life Project. http://www.pewinternet.org/files/oldmedia/Files/Reports/2001/PIP_Communities_Report.pdf
18. Resnick, P. (2002). Beyond bowling together: Sociotechnical capital. In J. M. Carroll (Ed.), *HCI in the new millennium*. Addison-Wesley.
19. Internet World Stats. (n.d.). <http://www.internetworldstats.com/stats.htm>
20. European Social Survey. (2022). *Ukrainian European social survey 2022*. <https://europeansocialsurvey.org/about/resources/ukrainian-european-social-survey-2022>
21. Razumkov Centre. (2026, January–February). *Оцінка громадянами ситуації в країні, бачення шляхів вирішення безпекових проблем*. <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-bachennia-shliakhiv-vyrishennia-bezpekovykh-problem-sichen-liutyi-2026r>
22. Razumkov Centre. (2025, November). *Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, оцінка проблем, що існують в українському суспільстві*. <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-otsinka-problem-shcho-isnuiut-v-ukrainskomu-suspilstvi-lystopad-2025r>

23. Razumkov Centre. (2025, February–March). *Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до виборів під час війни, віра в перемогу*. <https://razumkov.org.ua>
24. Razumkov Centre. (2024, September). *Оцінка ситуації в країні та діяльності влади, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, віра в перемогу*. <https://razumkov.org.ua>
25. Балакірева, О. М., Серета, Ю. В., Дмитрук, Д. А., та ін. (2015). *Соціологічні зрізи українського суспільства (моніторинг соціально-економічних очікувань населення: 2005–2014 рр.)*. Інститут економіки та прогнозування НАН України. <http://ief.org.ua/docs/sr/286.pdf>
26. Сорокіна, Н., & Філатов, В. (2025). Цифровізація публічного управління в Україні: теоретичний аспект. *Аспекти публічного управління*, 13(1), 77–82. <https://doi.org/10.15421/152509>
27. Tarasenko, T., Sorokina, N., Kashechenko, N., Branitska, T., & Kukhar, I. (2024). International collaboration in public governance: Assessing the role of collective initiatives and organisations. *Multidisciplinary Science Journal*, 6, e2024ss0715. <https://doi.org/10.31893/multiscience.2024ss0715>
28. Дмитренко, Г. А. (2013). Соціальний капітал як підґрунтя позитивних трансформаційних процесів в Україні. *Демографія та соціальна економіка*, 1(19), 100–110. <https://doi.org/10.15407/dse2013.01.037>
29. Сидоренко, Н. С., & Куньо, Р. В. (2025). Горизонтальна солідарність як ресурс публічного управління. *Успіхи і досягнення у науці*, 12(22). [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12\(22\)-1380-1391](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-1380-1391)
30. Хожило, І. І., & Колісник, Л. О. (2026). Соціальний капітал як джерело конструктивної взаємодії стейкхолдерів у процесі реалізації публічної політики. *Наукові перспективи*, 2.
31. Хожило, І. І., & Колісник, Л. О. (2026). Трансформація соціального капіталу на локальному рівні публічного управління в Україні в умовах війни. *Успіхи і досягнення у науці*, 2, 61–68.

32. Папієв, М. (2008). Українська криза: криза довіри. *Економічна правда*.
<http://www.epravda.com.ua/columns/2008/11/14/168986>
33. Київський міжнародний інститут соціології. (2021). *Суспільно-політичні настрої населення України*. <https://www.kiis.com.ua>
34. Колісник, Л., & Комих, Н. (2024). Довіра як ресурс згуртування суспільства під час війни (теоретична матриця аналізу). In *Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції* (pp. 151–153).
<https://www.er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/13782/1/60.pdf>
35. Razumkov Centre. (2020, December). *Ukraine-2020: Unjustified expectations, unexpected challenges. Results of the year in the mirror of public opinion*.
<https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/ukraina2020-nevypravdani-ochikuvannia-neochikuvani-vyklyky-pidsumky-roku-u-dzerkali-gromadskoi-dumky-gruden-2020r>
36. Razumkov Centre. (2021, July–August). *30 years of independence: Achievements, growth problems, and expectations for the future*.
<https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/30-rokiv-nezalezhnosti-iaki-zdobutky-i-problemy-zrostantia-bachat-ukraintsi-i-na-shcho-spodivaiutsia-u-maibutnomu>
37. Sydorenko, N., & Kuno, R. (2025). Social capital as the basis for preserving democracy. *Stredoevropsky vestnik pro vedu a vyzkum*, 1(12).
[https://doi.org/10.65237/2336-3630-2025-12\(1\)-12](https://doi.org/10.65237/2336-3630-2025-12(1)-12)
38. Куриленко, Т. (2024). Довіра як соціальний феномен. *International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy*, 3(1), 20–26.
<https://doi.org/10.46299/j.isjpp.20240301.03>
39. Кожем'якіна, О. М. (2016). Довіра та соціальний капітал: просторова ціннісно-нормативна інтерпретація. *Демографія та соціальна економіка*, 1(26), 118–131. <https://doi.org/10.15407/dse2016.01.118>
40. Рябінчук, М. В. (2012). Соціальний капітал: структура та зміст. *Вісник Національного технічного університету України «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*, 2, 59–64. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_fpp_2012_2_9

- 41.Кіреєва, О. Б. (2009). Тенденції розвитку теорії «соціального капіталу». <http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2009-01/KireevaStat.pdf>
- 42.Київський міжнародний інститут соціології. (2024). *Динаміка довіри окремим інституціям у 2021–2024 роках*. <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1467&page=1>
- 43.Інститут масової інформації. (2024). *Соціальні мережі, які диктують ритм новин*. <https://imi.org.ua/monitorings/sotsialni-merezhi-yaki-dyktuyut-rytm-novyn-doslidzhennya-imi-i65389>
- 44.Матвєєва, Л. В. (2023). Пасіонарність нації як ресурс публічного управління: теоретичні підходи. *Публічне управління та місцеве самоврядування*, 3, 39–44.
- 45.Putnam, R. D., Leonardi, R., & Nanetti, R. Y. (2001). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy* (V. Yushchenko, Trans.). Kyiv: Osnovy. (Original work published 1993)
- 46.Матвєєва, Л. В. (2024). Українська пасіонарність як ресурс збереження незалежності держави. *Наукові інновації та передові технології*, 9(37). [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9\(37\)-59-68](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9(37)-59-68)
- 47.Хожило, І. І., & Липовська, Н. А. (2023). Публічний контроль як правова форма взаємодії органів влади з громадськістю. *State and Regions. Series: Public Administration*. <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2023.3.16>
- 48.Матвєєнко, І. В. (2023). Громадський контроль як основа прозорості та відповідальності в публічному управлінні. *Наукові інновації та передові технології. Серія: Управління та адміністрування*, 10(24), 150–160. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-10\(24\)-150-160](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-10(24)-150-160)
- 49.Сорокіна, Н., & Мостовий, М. (2025). Цифрова лояльність та відповідальність: особливості взаємодії бізнесу та влади в цифровому суспільстві. *Аспекти публічного управління*, 13(2), 11–19. <https://doi.org/10.15421/152515>
- 50.Колісник, Л. О., Комих, Н. Г., & Букреєва, Д. С. (2025). Потреби територіальних громад для стійкості, відновлення та розвитку в межах взаємодії громад та університетів (специфіка третьої місії університету). *Habitus*, 79. <https://doi.org/10.32782/hbts.79.1.4>

51. Матвеєнко, І. В. (2023). Громадянське суспільство як суб'єкт державно-громадянського партнерства. *Публічне адміністрування та національна безпека*, 8, 68–73. <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2023-8-9220>
52. Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). Greenwood Press.
53. Мудра, І. (2024). Історія розвитку українських соціальних мереж і месенджерів та їх значення для журналістів. *SJS*, 2(8), 56–64. <https://doi.org/10.23939/sjs2024.02.056>
54. Наместник, В. В., & Клунник, М. С. (2024). Інформаційні операції Росії проти України у 2022–2023 роках: висновки, рекомендації, засвоєні уроки. *Наука і оборона*, 2. <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2024-25-2-58-64>
55. Кучеренко, А. (n.d.). Інформаційно-психологічні операції Росії в державах «глобального півдня». Аналітичний портал. <https://analytics.intsecurity.org/russia-information-psychological-operations/>
56. Fukuyama, F. (2005). *The great disruption: Human nature and the reconstitution of social order*. Lviv: Kalvariia.
57. Мішенін, Є. В., & Олійник, Н. В. (2008). Соціальний капітал: теоретичні підходи до формування сутності та змісту. *Механізм регулювання економіки*, 3(2), 84–91.
58. Мартинов, О. В. (2025). Парасоціальні зв'язки як основа розвитку соціального капіталу. *Stredoevropsky vestnik pro vedu a vyzkum*, 1(12), 154–167. [https://doi.org/10.65237/2336-3630-2025-12\(1\)-12](https://doi.org/10.65237/2336-3630-2025-12(1)-12)
59. Horton, D., & Wohl, R. (1956). Mass communication and para-social interaction: Observations on intimacy at a distance. *Psychiatry*, 19, 215–229.
60. Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, S95–S120.
61. Нановська, В. (2023). Медіаспоживання українців у 2023 році: що та де читають і кому довіряють. <https://mediamaker.me>
62. Шейтельман, М. (n.d.). <https://surl.li/qtqndx>

63. Rosanvallon, P. (2009). *Democratic legitimacy: Impartiality, reflexivity, proximity* (Ye. Marichev, Trans.). Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy Publishing House.
64. Тертичний, О. В. (2022). Від представницької – до мережаної демократії веде українська мережа зворотного зв'язку. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*, 1. <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2022.1.21>
65. Колісник, Л., & Комих, Н. (2025). Предметне поле соціології безпеки (кейс: українське суспільство). In *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* (pp. 202–204).
66. Соціологічна асоціація України. (n.d.). IT-мережа «персональний мандат» як щоденний плебісцит. Матеріали IV Конгресу САУ. <https://www.facebook.com/groups/263856218490249/permalink/341249700750900/>
67. Громадський простір. (2026, January 23). Соцмережі 2026: важлива статистика для комунікацій НУО. <https://www.prostir.ua/?kb=sotsmerezhi-2026-vazhlyva-statystyka-dlya-komunikatsij-nuo>
68. Карнаухова, М. (2017). Соціальний капітал як найважливіший чинник державного управління. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*, 4(60).
69. Демків, О. (2004). Соціальний капітал: теоретичні засади дослідження та операціональні параметри. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 4, 99–111.
70. Захаров, Д. М. (2021). Аналіз поняття «соціальний капітал» в літературі. *Економіка, управління та адміністрування*, 3(97), 23–29. [https://doi.org/10.26642/jen-2021-3\(97\)-23-29](https://doi.org/10.26642/jen-2021-3(97)-23-29)
71. Мартинов, О. В. (2025). Структура соціального капіталу в умовах війни в Україні. *Успіхи і досягнення у науці*, 12(22), 1123–1134. [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12\(22\)-1123-1134](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-1123-1134)
72. Мартинов, О. В. (2025). Соціальний капітал як ресурс публічного управління. *Суспільство та національні інтереси*, 12(20), 1218–1227. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12\(20\)-1218-1227](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12(20)-1218-1227)

- 73.Мартинів, О. (2024). Європейський досвід вирішення проблем прийому та інтеграції українських біженців. In *Молодь: наука та інновації – 2024* (Vol. 3). Dnipro: NTU “Dnipro Polytechnic”.
- 74.Мартинів, О. В. (2024). Структурні зміни на ринку праці в Європейському Союзі. In Н. А. Липовська (Ed.), *Сучасний соціогуманітарний простір країн Європейського Союзу: публічноуправлінські аспекти* (pp. 22–32). Dnipro: NTU “Dnipro Polytechnic”.
- 75.Мартинів, О. (2024). Вплив війни на кадровий потенціал громад. In *Наукова весна – 2024*. Dnipro: NTU “Dnipro Polytechnic”.
- 76.Мартинів, О. В. (2026). Соціальний капітал публічного управління в умовах війни. In Л. Г. Комаха, Н. М. Корчак, & Л. В. Гонюкова (Eds.), *Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку* (Conference proceedings). Kyiv: Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АКТИВАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ У ПРОЦЕСАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

3.1. Зарубіжний досвід використання соціального капіталу в системі публічного управління

СК у сучасних розвинутих країнах дедалі частіше розглядається як ключовий ресурс підвищення ефективності ПУ та розвитку громадянського суспільства. Досвід таких держав демонструє, що інвестиції в довіру, взаємодію та соціальні мережі дозволяють підвищити легітимність влади, ефективність прийняття рішень та стійкість суспільних інституцій.

У скандинавських країнах (Швеція, Норвегія, Данія) СК розглядається як чинник ефективності ПУ через високий рівень довіри до інститутів та широке поширення горизонтальної взаємодії громадян [1]. Акцент робиться на доступності та прозорості державних послуг, що підвищує легітимність управлінських рішень. Використання СК проявляється через локальні ради, громадські форуми та інструменти участі у бюджетуванні, що дозволяє залучати громадян до прийняття рішень на місцевому рівні. Ключовими індикаторами ефективності цих механізмів є рівень участі громадян у місцевому самоврядуванні, індекс довіри до влади та показники виконання місцевих програм [2].

У країнах англосаксонської моделі (США та Канада) СК застосовується через мережі громадських організацій і волонтерських ініціатив, які підтримують державні програми у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту [3]. Приклади включають програми «Community Development» у США та ініціативи Local Service Delivery у Канаді, де спільні дії громадян і влади підвищують ефективність соціальних інвестицій [4]. Акцент робиться на створенні партнерських структур влади та громадянського суспільства, які дозволяють оперативно реагувати на соціальні потреби та зміцнювати довіру.

Ефективність таких практик оцінюється кількістю активних НУО, охопленням волонтерськими програмами та рівнем задоволеності громадян [2].

Таблиця 3.1

Порівняльна характеристика залучення соціального капіталу до системи публічного управління

Країна/Регіон	Рівень розвитку соціального капіталу	Інструменти публічного управління	Досягнуті результати / ефекти
Швеція, Норвегія, Данія	Високий рівень довіри до інститутів та горизонтальної взаємодії	Локальні ради, громадські форуми, бюджет участі, прозорі адміністративні процедури	Підвищення легітимності влади, ефективність прийняття рішень, стійкість громад
США	Середній/високий	Мережі громадських організацій, волонтерські ініціативи, програми Community Development	Підвищення соціальної включеності, ефективна реалізація соціальних програм, залучення громадян до прийняття рішень
Канада	Середній	Ініціативи Local Service Delivery, партнерство влади та громад	Підвищення ефективності місцевого управління, розвиток громадянського суспільства
Японія	Високий	Кооперативні організації, волонтерські групи, місцеве самоврядування	Оперативна мобілізація ресурсів, зменшення адміністративних витрат, стійкість до кризових ситуацій
Південна Корея	Високий	Локальні самоврядні організації, громадські кооперативи	Підвищення ефективності місцевого управління, розвиток партнерства громадян і влади
ЄС (LEADER)	Середній	Програми розвитку територій, залучення громадян до проектів, підтримка громадських мереж	Зростання горизонтальної довіри, розвиток локальних громад, ефективне використання ресурсів

В Японії та Південній Кореї СК інтегрується в системи МС, де довіра та традиційні соціальні мережі використовуються для мобілізації ресурсів громад під час кризових ситуацій (наприклад, природні катастрофи) [5]. Підтримка волонтерських груп і кооперативів дозволяє скорочувати адміністративні

витрати та ефективніше реалізовувати програми соціального розвитку. Основними індикаторами результативності є час реагування на локальні потреби, кількість реалізованих проєктів та рівень готовності громад до надзвичайних ситуацій. Південна Корея акцентує увагу на локальних самоврядних організаціях та громадських кооперативах, що дозволяє ефективно узгоджувати інтереси громадян і влади, розвивати горизонтальну довіру та стимулювати активну участь у місцевому управлінні. Інструменти оцінювання включають рівень участі громадян у кооперативах, індекс довіри до місцевої влади та кількість реалізованих спільних проєктів [5].

У межах Європейського Союзу програма LEADER демонструє практику залучення громадян до розвитку території через участь у проєктних мережах та підтримку громадських ініціатив [7]. Це сприяє розвитку локальних громад, ефективному використанню ресурсів та посиленню горизонтальної довіри. Показники ефективності включають кількість залучених громадян, рівень реалізації проєктів та показники сталого розвитку території [8].

Загалом, міжнародний досвід підтверджує, що СК у ПУ дозволяє:

- зміцнювати довіру до державних та місцевих інституцій;
- підвищувати ефективність прийняття рішень;
- стимулювати громадянську активність та співробітництво;
- забезпечувати стійкість території у кризових умовах.

Врахування цих практик є особливо актуальним для України в умовах воєнного та повоєнного періодів, оскільки дозволяє інтегрувати механізми горизонтальної та вертикальної довіри, активізувати громади та підвищити ефективність ПУ на всіх рівнях.

Важливим напрямом розвитку концепції СК у сфері ПУ є аналіз міжнародного досвіду його застосування в умовах військових конфліктів та криз. У цьому контексті особливу увагу привертають кейси Ізраїлю, держав Балканського регіону та країн-членів НАТО.

СК у воєнному управлінні розглядається як стратегічний ресурс мобілізації, стійкості та адаптації суспільства до кризових викликів. У контексті

сучасних безпекових загроз взаємодія держави та громадянського суспільства визначає ефективність оборонної політики, швидкість прийняття рішень, рівень довіри та легітимності влади.

Теоретичну основу дослідження становлять класичні концепції СК Р. Патнема, який наголошував на ролі довіри, норм взаємності та мережевих зв'язків у забезпеченні ефективного врядування [9], а також П. Бурдьє [10], що розглядав СК як ресурс доступу до влади та можливостей. У воєнному контексті ці підходи доповнюються концепціями стійкості (resilience), кризового врядування та мережевої безпеки, що активно використовуються в країнах НАТО.

Порівняльний аналіз охоплює:

- Україну як державу, що перебуває у фазі повномасштабної війни;
- Ізраїль як країну з довготривалим досвідом військових конфліктів;
- країни НАТО як інституційно зрілі системи безпеки;
- Балкани як регіон постконфліктної трансформації.

Методологія базується на поєднанні SWOT-аналізу, порівняльного інституційного та мережевого підходів та концепцій соціальної стійкості та безпекових екосистем.

Показовим є досвід Ізраїлю, де СК розглядається як ключовий чинник забезпечення національної стійкості. У системі управління безпекою цієї держави сформовано багаторівневу мережу взаємодії між державними інституціями, місцевими громадами, добровольчими формуваннями та громадськими організаціями. Значну роль відіграють горизонтальні соціальні зв'язки, що сприяють швидкому реагуванню на загрози, координації евакуації населення, психологічній підтримці громадян і відновленню соціальної інфраструктури. У кризових ситуаціях, зокрема під час військових операцій та ракетних обстрілів, довіра до державних інституцій і активна участь громадян у процесах безпеки виступають ключовими чинниками підвищення ефективності управління [11].

У країнах Балканського регіону, таких як Боснія і Герцеговина, Хорватія та Сербія, досвід постконфліктного управління демонструє як позитивні, так і негативні аспекти впливу СК. З одного боку, розвиток громадянського суспільства, міжнародних партнерств і локальних ініціатив сприяв реконструкції інституцій, реінтеграції ветеранів і формуванню нових механізмів участі громадян у прийнятті управлінських рішень. З іншого боку, у цих країнах зафіксовано феномен «негативного СК», коли міцні внутрішньогрупові зв'язки на етнічній або клановій основі перешкоджали суспільній консолідації, формували політичну фрагментацію та уповільнювали процеси демократичної трансформації [12].

У країнах НАТО, зокрема США, Велика Британія та Канада, СК інтегровано у сучасні концепції «цілісної оборони» (whole-of-society approach). У цих державах сформовано практики стратегічної комунікації, взаємодії з волонтерськими організаціями, резервістами, ветеранськими спільнотами та приватним сектором [13]. Особливу увагу приділяють формуванню довіри до інституцій, прозорості управління та підтримці громадянської участі у сфері національної безпеки. Такі підходи забезпечують підвищення адаптивності систем управління, здатність до швидкої мобілізації ресурсів і збереження соціальної стійкості під час криз [14].

Порівняльний аналіз міжнародного досвіду свідчить, що ефективність СК у ПУ залежить від рівня інституційної довіри, інклюзивності соціальних мереж, розвитку громадянського суспільства та наявності механізмів координації між державними й недержавними акторами. Для України цей досвід є надзвичайно важливим у контексті реформування системи управління, забезпечення соціальної згуртованості та посилення інституційної стійкості в умовах війни.

У сучасних дослідженнях СК дедалі більше уваги приділяється не лише його позитивним функціям (солідарність, мобілізація, взаємодопомога), але й негативним проявам, що особливо актуально в умовах війни [15, 16]. СК у кризових ситуаціях може виступати як ресурс стійкості, так і фактор фрагментації, нерівності доступу до ресурсів, посилення закритих мереж і

неформальних ієрархій. Досвід України після 2022 року, а також міжнародні практики Ізраїлю, Балканських країн та держав НАТО демонструють різні моделі поєднання СК з інституційною ефективністю у сфері безпеки.

Дослідження воєнної стійкості України показують, що горизонтальні мережі громадянської активності відіграли ключову роль у забезпеченні обороноздатності, евакуації населення, логістики та гуманітарної допомоги. Водночас надмірна опора на неформальні мережі може створювати системні ризики управління [17].

В Україні СК у період повномасштабної війни проявився через: волонтерські мережі; територіальні громади; професійні спільноти; цифрові платформи координації.

Ці мережі забезпечили швидкість реагування та адаптивність держави. Довіра до локальних спільнот і взаємодопомога суттєво зросли, що стало основою суспільної стійкості.

Разом із тим спостерігаються ризики: формування «кланових» або закритих груп доступу до ресурсів; нерівність між регіонами; політизація громадянських мереж; неформалізація управління; потенційна корупція через персональні зв'язки [18].

Особливо це проявляється у сфері розподілу гуманітарної допомоги, доступу до державних програм підтримки ветеранів та управління місцевою безпекою.

В Ізраїлі спостерігається баланс між соціальною згуртованістю та інституційною централізацією. Досвід Ізраїлю демонструє високий рівень зв'язуючого СК, що базується на: військовій службі; резервній системі; локальних спільнотах; культурі безпеки. Це сприяє швидкій мобілізації та взаємодії між громадянським суспільством і державою. Водночас існують ризики: сегментація за етнічними та релігійними ознаками; нерівний доступ до безпекових ресурсів; політична поляризація.

Таким чином, Ізраїль демонструє модель, де СК інтегрований у формалізовану систему безпеки, але потребує постійного балансування між згуртованістю та інклюзивністю.

Постконфліктні суспільства Балкан показали, що СК може бути не лише ресурсом стабільності, але й фактором: етнічної сегментації; політичної радикалізації; неформальних патрон-клієнтських мереж; збереження конфліктних ідентичностей.

У країнах регіону горизонтальні зв'язки часто залишаються обмеженими межами етнічних груп, що ускладнює процеси реінтеграції та державотворення.

У державах НАТО СК формується через: довіру до державних інститутів; партнерство держави та громадянського суспільства; стратегічні комунікації; інформаційну безпеку [19].

Таблиця 3.2

Порівняльна таблиця ризиків СК у воєнному управлінні

Критерій	Україна	Ізраїль	Балкани	Країни НАТО
Домінуючий тип СК	Горизонтальні мережі, волонтерство	Мілітаризований громадянський капітал	Етнічний bonding	Інституціоналізованих
Основна функція	Швидка мобілізація	Безпекова інтеграція	Локальна солідарність	Стратегічна стійкість
Основні ризики	Нерівність доступу, неформальні мережі	Поляризація, сегментація	Конфліктна ідентичність	Бюрократизація
Інформаційні загрози	Дезінформація, фрагментація	Психологічні операції	Радикалізація	Кіберзагрози
Інституційна взаємодія	Частково формалізована	Високо формалізована	Слабка	Висока
Роль громадянського суспільства	Ключова	Інтегрована	Фрагментована	Партнерська
Баланс держави і суспільства	Динамічний	Стабільний	Нестійкий	Системний

Наприклад, діяльність структур стратегічних комунікацій, зокрема національних центрів протидії дезінформації, демонструє важливість інституціоналізації соціальних мереж довіри. В Україні аналогічні функції

виконує Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, який інтегрує державні та громадські ресурси у сфері інформаційної безпеки [20].

Порівняльний аналіз показує, що ключовим викликом для України є трансформація СК з переважно неформального у інституціоналізований, без втрати адаптивності та громадянської мобілізації.

Проведемо SWOT-аналіз СК у воєнному управлінні зазначених країн.

Розглянемо сильні сторони СК у воєнному управлінні.

Після 2022 року в Україні відбулося різке зростання соціального капіталу, що проявилось у: мобілізації громадян; високому рівні довіри до державних інституцій; розвитку горизонтальних мереж; волонтерському русі; цифровій координації. Важливою характеристикою стала гнучкість громадянського суспільства та швидкість адаптації до воєнних умов. СК функціонує як фактор оперативного забезпечення оборони, гуманітарної підтримки та інформаційної стійкості.

СК в Ізраїлі сформувався в умовах постійних загроз і має такі переваги: високий рівень довіри до армії; сильна культура громадянської відповідальності; розвинені резервістські мережі; ефективна взаємодія між державою та громадянами.

Інституційна інтеграція громадянського суспільства в систему оборони робить СК ключовим елементом національної безпеки.

Для держав НАТО характерні: інституціоналізовані механізми кризового управління; стандарти цивільно-військової взаємодії; розвинені механізми стратегічних комунікацій; високий рівень міжінституційної координації. СК тут має більш формалізований характер і функціонує через довгострокові партнерства.

У постконфліктних країнах Балкан СК: сприяє примиренню; підтримує локальні ініціативи; зміцнює МС; забезпечує відновлення громад. Разом із тим він часто має локалізований і фрагментований характер.

Тепер розглянемо слабкі сторони.

– Україна – до ключових слабких сторін належать: нерівномірний розвиток СК; перевантаження громадських мереж; ризик виснаження; залежність від неформальних практик. Існує також загроза інституційного розриву між волонтерським сектором та державою.

– Ізраїль – серед слабких сторін: соціальна сегментація; етноконфесійні відмінності; нерівномірний доступ до ресурсів.

– НАТО – слабкі сторони включають: бюрократичність процедур; повільність прийняття рішень; обмежену мобілізаційну готовність населення.

– Балкани – основні проблеми: низький рівень довіри; політична поляризація; вплив зовнішніх акторів.

Розглянемо можливості розвитку СК.

– Україна: інституціоналізація волонтерських практик; розвиток цифрового СК; інтеграція до європейських стандартів; модернізація ПУ.

– Ізраїль: розвиток технологічних платформ безпеки; зміцнення соціальної інтеграції.

– НАТО: створення мережових систем кризового реагування; інтеграція громадян у систему безпеки.

– Балкани: примирення; регіональна співпраця; інтеграція до європейських структур.

Таблиця 3.3

Порівняльна SWOT-матриця

Країна/регіон	Сильні сторони	Слабкі сторони	Можливості	Загрози
Україна	Мобілізація, довіра, волонтерство	Виснаження, нерівномірність	Євроінтеграція	Поляризація
Ізраїль	Інтеграція громадян і армії	Сегментація	Технології	Внутрішні конфлікти
НАТО	Інституційність	Бюрократія	Мережеве врядування	Гібридні загрози
Балкани	Локальні мережі	Низька довіра	Примирення	Етнічні ризики

Насамкінець розглянемо загрози.

– Україна: соціальна втома; інформаційні війни; економічні труднощі; ризик поляризації після війни.

– Ізраїль: внутрішні конфлікти; політична нестабільність.

– НАТО: гібридні загрози; дезінформація; кібератаки.

– Балкани: етнічні конфлікти; вплив зовнішніх держав; слабкість інституцій.

Розглянемо можливі стратегічні сценарії.

1. Україна як модель мобілізаційного СК. Може стати прикладом для інших держав у кризових умовах.

2. Ізраїль як модель інституційної інтеграції СК. Поєднання держави та громадян.

3. НАТО як модель стандартизованого управління СК. Формалізація процедур.

4. Балкани як модель постконфліктної трансформації. Відновлення довіри. На підставі проведеного аналізу, можна сформулювати такі рекомендації для імплементації в Україні:

1. Інституціоналізація горизонтальних мереж.
2. Розвиток резервістських систем.
3. Впровадження стандартів НАТО.
4. Підтримка психологічної стійкості.
5. Розвиток цифрових платформ.

Порівняльний SWOT-аналіз показує, що СК є критичним ресурсом воєнного управління. Україна демонструє унікальну мобілізаційну модель, Ізраїль – інтегровану оборонну, країни НАТО – інституціоналізовану, Балкани – постконфліктну. Найбільш перспективною для України є гібридна модель, що поєднує: мобілізаційну гнучкість; інституційну сталість; цифрову координацію; міжнародну інтеграцію. Це створює основу для формування нової парадигми АУ в умовах безпеки та стійкості.

Уроки міжнародного досвіду дозволяють сформулювати такі напрями вдосконалення:

1. Інституціоналізація волонтерських і громадських мереж.
2. Формування інклюзивного СК.
3. Розвиток стратегічних комунікацій.
4. Протидія закритим мережам і корупційним практикам.
5. Підвищення прозорості управління у сфері безпеки.
6. Інтеграція СК у систему оборонного планування.

Таким чином, СК є не лише фактором стійкості держави у війні, але й потенційним джерелом ризиків. Оптимальна модель полягає у поєднанні горизонтальної громадянської активності з ефективними інститутами ПУ, що забезпечує довгострокову безпеку та стійкість держави.

3.2. Інтегрована модель еволюції соціального капіталу в Україні

Еволюція СК в Україні характеризується складною нелінійною динамікою, що зумовлена трансформаційними процесами пострадянського періоду, демократичними революціями, військовими конфліктами та інституційними реформами [21, 22, 23, 24]. У цьому контексті доцільно розглядати розвиток СК як багаторівневий процес, який охоплює горизонтальні та вертикальні соціальні зв'язки, інституційну довіру, громадянську активність і здатність суспільства до колективної мобілізації.

Запропонована інтегрована модель базується на концептуальних підходах таких дослідників, як Р. Патнем, П. Бурдьє та Дж. Коулмен [9, 10, 25], які розглядають СК як ресурс соціальної взаємодії, довіри та інституційної ефективності.

1. Пострадянський етап (1991–2004): формування фрагментованого СК

Перший етап характеризувався руйнуванням радянських інституцій та формуванням нових соціальних мереж. СК у цей період мав переважно неформальний характер і базувався на: родинних та локальних зв'язках; мережах взаємодопомоги; тіньових економічних практиках; патрон-клієнтських відносинах.

Унаслідок слабкості державних інститутів відбулося домінування зв'язуючого СК, що компенсувало низький рівень інституційної довіри. Однак така структура сприяла поширенню корупції, клановості та олігархічних моделей управління.

2. Революційний етап (2004–2013): мобілізація та демократизація СК

Події Майдан Незалежності у 2004 році стали важливим каталізатором формування громадянського СК. У цей період відбулося зростання горизонтальної довіри; розвиток громадянських рухів; формування нових політичних мереж; посилення ролі громадських організацій [22].

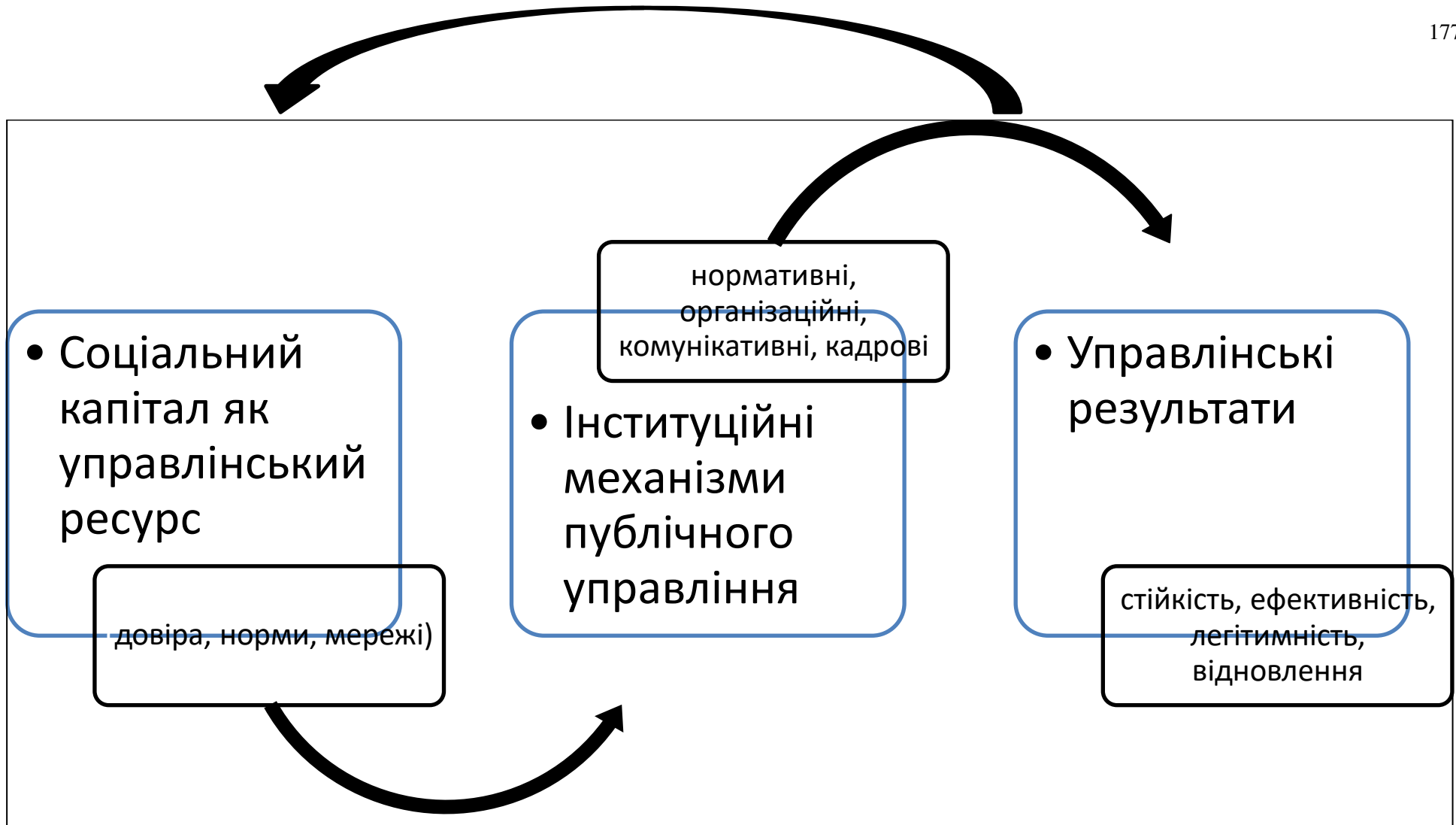

Рис. 3.1. Інтегрована модель соціального капіталу в системі публічного управління

Водночас відсутність глибоких інституційних реформ призвела до часткової деградації мобілізаційного потенціалу та зниження довіри до державних інститутів.

3. Посткризовий і воєнний етап (2014–2021): інституціоналізація горизонтальних мереж

Після початку агресії росії проти України у 2014 році відбулося суттєве зростання СК, особливо у формах: волонтерства; громадянської самоорганізації; взаємодії між громадянським суспільством і державою; довіри до силових інститутів [26].

Революція Гідності стала ключовим чинником трансформації СК від локальних форм до національних мереж солідарності.

У цей період сформувалася нова модель взаємодії держави та суспільства, що характеризувалася партнерством у сфері безпеки, оборони та реформ.

4. Етап повномасштабної війни (2022 – дотепер): консолідація та стратегічний СК

Початок повномасштабної агресії росії у 2022 році спричинив різке зростання довіри до державних інститутів, зокрема до ЗСУ, а також до волонтерських та гуманітарних структур. СК набув стратегічного значення для обороноздатності держави; стійкості інституцій; кризового управління; міжнародної підтримки.

У цей період відбулося зближення зв'язуючого та мостового СК, що сприяло формуванню високого рівня національної солідарності.

Запропонована авторська модель має три виміри (рис.3.1):

I. СК як управлінський ресурс (вхід системи) – довіра (між громадянами; між громадянами та ОПВ; між інституціями публічної влади); моціальні норми та цінності (солідарність; взаємна відповідальність; орієнтація на спільне благо); мережі взаємодії (волонтерські; громадські; міжсекторальні (влада – бізнес – громадянське суспільство)).

II. Інституційні механізми публічного управління (перетворювальний блок) – саме тут СК стає ресурсом управління: нормативно-інституційні

механізми (правове закріплення участі громадськості; спрощені процедури в умовах війни; делегування повноважень; організаційно-управлінські механізми (мережеве управління; кризові штаби; координаційні платформи); комунікативні механізми (публічні консультації; цифрові канали взаємодії; прозора кризова комунікація); кадрово-управлінські механізми (лідерство; управлінська культура довіри; компетентності публічних службовців).

III. Управлінські результати (вихід системи): підвищення інституційної стійкості (здатність реагувати на кризи; безперервність публічних послуг); зростання ефективності ПУ (швидкість ухвалення рішень; оптимізація ресурсів; зниження трансакційних витрат); посилення легітимності влади (підтримка управлінських рішень; суспільна довіра; зменшення конфліктності); спроможність до повоєнного відновлення (участь громад у відбудові; контроль за ресурсами; соціальна згуртованість).

Динамічний елемент моделі – це зворотний зв'язок: ефективні управлінські результати → посилюють СК, формуючи довгострокову довіру та сталі мережі. Це дозволяє говорити про самопідсилювальну управлінську систему.

Запропонована авторська модель СК в системі ПУ України ґрунтується на розумінні СК як нематеріального ресурсу, що набуває управлінської цінності лише за умови його інституціоналізації через відповідні механізми ПУ. У межах моделі СК розглядається як вхідний ресурс, який через нормативно-інституційні, організаційно-управлінські, комунікативні та кадрові механізми трансформується в управлінські спроможності, що забезпечують стійкість, ефективність і легітимність публічної влади в умовах війни та повоєнного відновлення.

Запропонована модель передбачає взаємодію трьох рівнів: мікрорівень (міжособистісна довіра) включає: родинні та дружні мережі; локальні спільноти; неформальні практики підтримки; мезорівень (громадянське суспільство) охоплює: волонтерські організації; професійні мережі; місцеві ініціативи;

громадські рухи; макрорівень (інституційна довіра) передбачає довіру до держави; ефективність ПУ; партнерство між державою та суспільством.

Модель включає ключові драйвери: кризові події та війни, демократичні революції, інституційні реформи, децентралізація, європейська інтеграція, міжнародна підтримка.

Водночас розвиток СК супроводжується ризиками формування закритих мереж; фаворитизму; корупційних практик; локалізацією довіри; поляризацією суспільства.

Такі явища можуть знижувати ефективність ПУ та створювати загрози для демократичного розвитку.

Подальша еволюція СК в Україні залежить від:

- успішності післявоєнної відбудови;
- інституційної прозорості;
- інтеграції ветеранів;
- розвитку інклюзивних соціальних мереж;
- цифровізації управління.

Очікується, що після завершення війни СК стане ключовим ресурсом модернізації держави, інноваційного розвитку та формування стійкої демократичної системи.

Інтегрована модель еволюції СК в Україні демонструє поступовий перехід від фрагментованих неформальних мереж до стратегічного інструменту державної стійкості. Особливістю українського досвіду є те, що саме кризові події виступали ключовими драйверами консолідації суспільства та розвитку довіри.

Запропонований підхід дозволяє розглядати СК як один із базових факторів ефективного ПУ, особливо в умовах воєнних загроз.

Оцінювання СК в сучасних умовах потребує комплексного підходу, що враховує багаторівневу структуру соціальних зв'язків, довіри та соціальної взаємодії [26, 27, 28]. Відповідно до інтегрованої моделі, СК доцільно аналізувати на мікро-, мезо- та макрорівнях.

Мікрорівень охоплює міжособистісні зв'язки, довіру та взаємну підтримку. У довоєнний та воєнний періоди він відіграє ключову роль у забезпеченні соціальної стійкості, психологічної підтримки та адаптації населення.

Основні групи індикаторів: рівень міжособистісної довіри (частка громадян, які довіряють членам сім'ї, частка громадян, які довіряють сусідам, частка громадян, які довіряють незнайомим людям, індекс узагальненої довіри); інтенсивність соціальних контактів (частота спілкування з родиною, частота участі у локальних спільнотах, частота взаємодії в умовах криз); взаємодопомога і солідарність (участь у взаємній допомозі під час війни, підтримка внутрішньо переміщених осіб, участь у локальних ініціативах); соціальна підтримка (доступність неформальної допомоги, сприйняття соціальної підтримки, психологічна довіра).

Мезорівень відображає рівень розвитку громадських організацій, волонтерських мереж та професійних спільнот, які є ключовими для мобілізації ресурсів у кризових умовах.

Основні групи індикаторів: громадянська активність (частка громадян, які беруть участь у діяльності громадських організацій, рівень участі у місцевому самоврядуванні, активність у громадських ініціативах); волонтерство (частка населення, що залучена до волонтерської діяльності, частота донатів, участь у гуманітарній підтримці); мережевість (рівень розвитку професійних мереж, співпраця між організаціями, партнерство бізнесу, держави і громадянського суспільства); інклюзивність мереж (відкритість до нових учасників, регіональна співпраця, соціальна мобільність).

Макрорівень характеризує довіру до державних інститутів, легітимність влади та ефективність ПУ.

Основні групи індикаторів: інституційна довіра (довіра до уряду, довіра до парламенту, довіра до місцевої влади, довіра до судів, довіра до правоохоронних органів, довіра до ЗСУ); легітимність держави (сприйняття справедливості, підтримка реформ, рівень політичної участі); прозорість і підзвітність

(сприйняття корупції, відкритість державних інститутів, електронне врядування); стійкість інституцій (здатність реагування на кризу, ефективність військового управління, координація між державними структурами).

У сучасних умовах особливого значення набуває вимірювання ризиків негативного СК, який може проявлятися у закритих мережах; фаворитизмі; неформальних і корупційних практиках; політичній поляризації; інформаційних маніпуляціях.

Основні показники: закритість соціальних мереж (обмежений доступ до ресурсів, низька відкритість громад); фаворитизм і патронат (поширеність неформальних зв'язків в ПУ, кланові мережі); інформаційні ризики (рівень довіри до неперевірених джерел, вразливість до дезінформації); соціальна поляризація (рівень конфліктності, регіональна фрагментація).

Для вимірювання СК в Україні доцільно застосовувати: соціологічні опитування; панельні дослідження; аналіз великих даних; мережевий аналіз; експертні оцінки [29].

Емпіричну базу можуть становити дослідження таких організацій, як Київський міжнародний інститут соціології, Соціологічна група Рейтинг, Центр Разумкова, а також міжнародні дослідницькі проекти, зокрема World Values Survey.

Для комплексної оцінки пропонується формування інтегрального індексу, який включає: індекс міжособистісної довіри; індекс громадянської активності; індекс інституційної довіри; індекс соціальної згуртованості індекс інклюзивності.

Такий індекс може застосовуватися для: порівняння регіонів; моніторингу динаміки довіри; оцінювання ефективності реформ; аналізу стійкості держави в умовах війни.

Таким чином, запропонована система індикаторів дозволяє комплексно оцінювати СК в Україні, враховуючи специфіку трансформаційного розвитку та військового стану. Її використання створює методологічну основу для емпіричного аналізу соціальної стійкості, ефективності ПУ та ризиків негативного СК.

У сучасних умовах повномасштабної війни СК виступає не лише соціологічною або економічною категорією, а й стратегічним ресурсом ПУ [30]. З урахуванням українського досвіду протидії збройній агресії виникає необхідність розроблення нової концептуальної моделі СК, адаптованої до умов воєнного управління, кризових трансформацій і високої невизначеності.

Запропонована авторська концепція ґрунтується на теоретичних підходах Р. Патнема, П. Бурдьє та Дж. Коулмена [9, 10, 25], однак доповнює їх положеннями про стратегічну роль СК у забезпеченні державної стійкості, обороноздатності та адаптивності системи ПУ.

У межах даного дослідження СК у воєнному управлінні визначається як: система горизонтальних і вертикальних соціальних зв'язків, довіри, норм взаємодії та мережевих ресурсів, що забезпечують мобілізацію суспільства, ефективну взаємодію держави і громадян, адаптацію до криз та підвищення інституційної стійкості в умовах війни.

Таким чином, СК розглядається не лише як характеристика соціальної взаємодії, а як інструмент стратегічного управління безпекою.

Сформулюємо ключові принципи концепції.

1. Принцип мобілізаційної спроможності

СК забезпечує швидку мобілізацію людських, матеріальних і інформаційних ресурсів у кризових ситуаціях. Український досвід 2022 року показав, що розвинені горизонтальні мережі дозволили оперативно сформувати волонтерські структури, підтримку армії та гуманітарні системи [17].

2. Принцип адаптивності

В умовах війни СК виступає механізмом адаптації суспільства до нових викликів, включаючи: внутрішню міграцію; економічні потрясіння; психологічні ризики; соціальну трансформацію [31, 32, 33].

3. Принцип інтеграції

СК сприяє інтеграції різних соціальних груп: військових і цивільних; ветеранів; внутрішньо переміщених осіб; місцевих громад [34].

4. Принцип довіри як ресурсу безпеки

Довіра є основою ефективного воєнного управління, оскільки підвищує легітимність держави; забезпечує підтримку реформ; сприяє інформаційній стійкості [35].

Авторська концепція передбачає чотирьохкомпонентну структуру (Рис. 3.2). У запропонованій концепції СК виконує такі функції:

1. Мобілізаційну – забезпечує швидку реакцію на загрози.
2. Інтеграційну – об'єднує суспільство.
3. Стабілізаційну – знижує соціальну напругу.
4. Комунікаційну – забезпечує обмін інформацією.
5. Інноваційну – сприяє появі нових управлінських практик.
6. Ресурсну – формує додаткові соціальні ресурси.
7. Легітимаційну – підвищує довіру до держави.

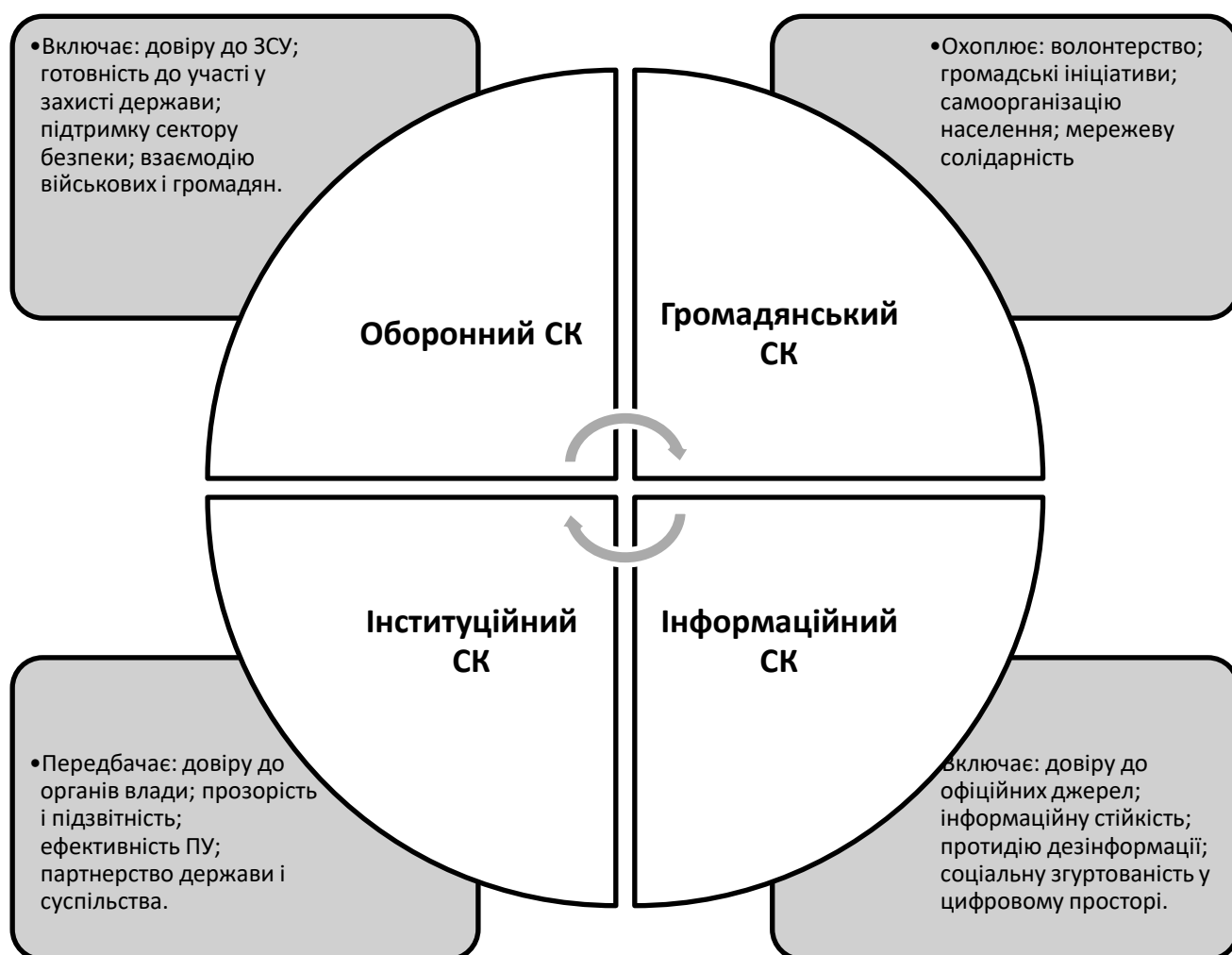

Рис. 3.2. Структура соціального капіталу

Механізмами формування СК у воєнному управлінні виступають:

1. Публічна комунікація. Ефективна комунікація держави із суспільством забезпечує прозорість, довіру та інформаційну безпеку.

2. Децентралізація та місцеве самоврядування. Посилення ролі громад сприяє розвитку горизонтальних мереж і підвищує адаптивність системи [34, 36, 37].

3. Партнерство з громадянським суспільством. Взаємодія держави з волонтерськими та гуманітарними організаціями формує нові моделі управління [38, 39].

4. Цифровізація. Електронне врядування підвищує прозорість і доступність державних послуг [40].

5. Мінімізація ризиків деформації СК. Для запобігання можливим ризикам, зазначеним вище, важливим є розвиток відкритих, інклюзивних і прозорих мереж.

Запропонована концепція може застосовуватися: у стратегічному плануванні; реформуванні сектору безпеки; відновленні після війни; оцінці стійкості держави; підготовці кризових сценаріїв.

Таким чином, авторська концепція СК у воєнному управлінні дозволяє розглядати соціальні мережі, довіру та взаємодію як ключовий ресурс національної безпеки. Український досвід війни демонструє, що ефективне управління в умовах загроз залежить не лише від матеріальних ресурсів, а й від рівня соціальної згуртованості та довіри [41].

Запропонований підхід створює основу для формування нової парадигми ПУ, орієнтованої на стійкість, адаптивність та партнерство держави і суспільства.

У сучасних умовах війни СК є важливим ресурсом мобілізації, стійкості та ефективності ПУ [42]. Водночас його розвиток супроводжується формуванням негативних ефектів, пов'язаних із закритими мережами, фаворитизмом, клановими практиками та соціальною поляризацією. У науковій літературі ці

явища розглядаються як прояви «негативного» або «деструктивного» СК, що може підірвати інституційну ефективність та демократичні процеси [15].

У воєнних умовах ці ризики можуть посилюватися через обмеженість ресурсів; швидкість прийняття рішень; надмірну централізацію влади; зростання ролі неформальних зв'язків; високий рівень невизначеності.

У цьому контексті доцільним є застосування матричного підходу, що дозволяє систематизувати ризики негативного СК за їх імовірністю, впливом і сферою прояву.

У межах авторської концепції пропонується виділення таких груп ризиків:

1. Інституційні.
2. Управлінські.
3. Соціальні.
4. Інформаційні.
5. Економічні.
6. Безпекові.

Таблиця 3.4

Матриця ризиків негативного соціального капіталу

Група ризиків	Прояв	Імовірність	Вплив	Наслідки для воєнного управління	Механізми мінімізації
Інституційні	Корупція у сфері оборонних закупівель	Висока	Критичний	Зниження ефективності оборони	Прозорі процедури, цифровізація
	Неформальні кадрові призначення	Висока	Високий	Зниження професійності управління	Конкурсний відбір
Управлінські	Фаворитизм у розподілі ресурсів	Середня	Високий	Нерівність доступу	Аудит і контроль
	Закритість управлінських мереж	Висока	Високий	Зниження інновацій	Відкриті процедури
Соціальні	Виключення соціальних груп	Середня	Середній	Соціальна напруга	Інклюзивна політика
	Поляризація	Середня	Високий	Конфлікти	Комунікація

Інформаційні	Дезінформація у закритих мережах	Висока	Критичний	Ослаблення стійкості	Інформаційна політика
	Низька довіра до офіційних джерел	Середня	Високий	Інформаційна вразливість	Прозорість
Економічні	Нерівний доступ до допомоги	Середня	Середній	Соціальна нерівність	Моніторинг
	Тіньові мережі	Середня	Високий	Зниження доходів	Регулювання
Безпекові	Витік інформації через неформальні зв'язки	Низька	Критичний	Загроза операціям	Контроль доступу
	Проникнення агентури	Низька	Критичний	Загроза державі	Контррозвідка

Негативні ефекти можуть проявлятися на різних рівнях:

- Мікрорівень – формування замкнених груп, недовіра до «чужих», поширення неформальних практик.

- Мезорівень – закритість організацій, клановість, обмеження доступу до ресурсів.

- Макрорівень – корупція, інституційна слабкість, нерівність.

У період війни ризики можуть посилюватися через централізацію управління та обмеження демократичних процедур. У післявоєнний період зростає ризик: формування ветеранських та професійних закритих мереж; політичної фрагментації; конкуренції за ресурси відбудови.

Матриця ризиків може застосовуватися: у стратегічному плануванні; у реформуванні сектору безпеки; у післявоєнній відбудові; у системах антикорупційної політики.

Особливо важливою є взаємодія держави з громадянським суспільством і структурами, що підтримують сектор безпеки, зокрема Збройні Сили України, для підвищення прозорості, підзвітності та довіри.

Таким чином, негативний СК є системним ризиком для воєнного управління, який може впливати на ефективність державних інститутів,

обороздатність і соціальну згуртованість. Запропонована матриця ризиків дозволяє систематизувати загрози, визначити їх пріоритетність і розробити механізми мінімізації.

Використання матричного підходу створює методологічну основу для формування адаптивної та стійкої системи ПУ в умовах війни.

Розглянемо нову форму СК – цифровий СК, утворення якого стало результатом цифровізації суспільства.

Цифровий СК в умовах повномасштабної війни в Україні набуває стратегічного значення як фактор мобілізації, координації та інформаційної стійкості. Його оцінювання потребує комплексного методичного підходу, який поєднує соціологічні, цифрові та аналітичні інструменти [43]. Теоретичною основою виступають сучасні підходи до цифрового управління, що застосовуються в країнах НАТО.

Цифровий СК визначається як сукупність довіри, норм взаємності та мережових зв'язків, сформованих у цифровому середовищі. У воєнних умовах він забезпечує:

- швидку мобілізацію ресурсів;
- інформаційну стійкість;
- підтримку військових та громад;
- координацію гуманітарної допомоги;
- формування міжнародної підтримки.

В Україні цифровий соціальний капітал активно формується через платформи Facebook, Telegram, Instagram та X (Twitter) [44].

Запропонована нами методика передбачає оцінювання трьох ключових компонентів:

1. Мережовий компонент – щільність і структура цифрових зв'язків.
2. Довірчий компонент – рівень цифрової довіри.
3. Функціональний компонент – ефективність цифрової взаємодії.

Методика вимірювання цифрового СК включає поєднання кількісних та якісних методів: соціологічні дослідження (онлайн-опитування; панельні

дослідження; моніторинг динаміки); аналіз цифрових платформ (метрики взаємодії; кількість підписників; охоплення аудиторії; активність); соціальний мережевий аналіз (виявлення ключових вузлів; аналіз структури мереж; визначення впливових груп); кейс-аналіз (використання регіональних прикладів (Дніпро, Харків, Львів)); порівняльний аналіз (вивчення досвіду Ізраїль та держав НАТО).

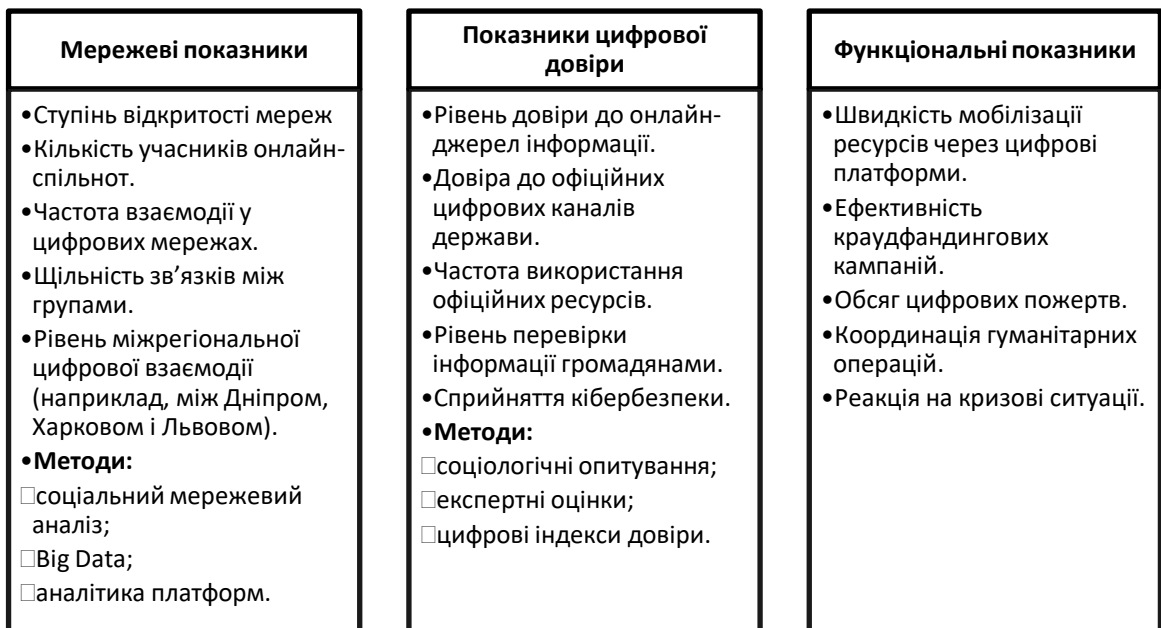

Рис. 3.3. Система показників

Важливим є формування інтегрального індексу цифрового СК. Інтегральний індекс може включати такі блоки:

1. Мережевий потенціал.
2. Рівень довіри.
3. Ефективність мобілізації.
4. Інформаційна стійкість.
5. Цифрова безпека.

Кожен показник нормується у шкалі від 0 до 1. Після цього формується зважений індекс.

Методика має враховувати специфіку регіонів, наприклад, Дніпро – цифрова координація медичної та гуманітарної допомоги; Харків – кризові інформаційні мережі; Львів – міжнародна цифрова взаємодія.

Запропонований методичний інструментарій має певні обмеження та ризики: недоступність даних у воєнних умовах; проблеми кібербезпеки; маніпуляції статистикою; вплив інформаційних операцій; нерівність цифрового доступу.

Методика вимірювання цифрового СК дозволяє оцінити роль цифрових мереж у мобілізації суспільства, підвищенні ефективності воєнного управління та формуванні стійкості держави. Її інтеграція у систему стратегічного планування сприятиме модернізації ПУ в Україні, підвищенню прозорості та зниженню ризиків негативного СК.

У воєнних умовах ОМС стають ключовими суб'єктами координації громадянської активності, гуманітарної допомоги та кризової комунікації. Тому система індикаторів має бути операційною, вимірюваною та придатною для регулярного моніторингу (квартально або щомісячно).

Для комплексної оцінки СК в системі ПУ пропонуємо наступну систему показників (Табл.3.5).

Таблиця 3.5

Таблиця показників соціального капіталу у взаємодії державних і недержавних акторів

№	Компонент соціального капіталу	Показники оцінювання	Методи вимірювання	Очікуваний управлінський ефект
1	Інституційна довіра	Рівень довіри до ОДВ та МС	Соціологічні опитування, індекси довіри	Підвищення легітимності влади, зниження соціальної напруги
2	Міжособистісна довіра	Рівень довіри між громадянами, організаціями та громадами	Опитування, фокус-групи	Підвищення ефективності співпраці
3	Горизонтальні соціальні зв'язки	Кількість громадських ініціатив, мереж, партнерських проєктів	Аналіз мережевих структур	Посилення соціальної згуртованості

4	Вертикальні зв'язки (державно-громадянські)	Частота взаємодії громадян із владою	Моніторинг консультацій, звернень	Підвищення ефективності управління
5	Громадянська активність	Рівень участі у виборах, громадських слуханнях, консультаціях	Статистичні дані, опитування	Розвиток демократії
6	Соціальна згуртованість	Рівень солідарності, підтримки, взаємодопомоги	Соціологічні дослідження	Підвищення стійкості суспільства
7	Волонтерський потенціал	Кількість волонтерів, благодійних організацій	Реєстри, аналітичні звіти	Мобілізація ресурсів у кризових умовах
8	Партнерство держави і громадянського суспільства	Кількість спільних програм, договорів, проєктів	Аналіз програм, бюджетів	Підвищення якості послуг
9	Соціальна відповідальність бізнесу	Рівень участі бізнесу у соціальних проєктах	Звіти CSR, аналіз кейсів	Розширення ресурсної бази
10	Комунікаційна відкритість влади	Доступність інформації, прозорість	Індекси відкритості	Зростання довіри
11	Цифровий соціальний капітал	Активність у цифрових платформах, електронній демократії	Аналіз використання онлайн-сервісів	Розширення участі
12	Соціальні мережі взаємодії	Інтенсивність комунікацій між акторами	Мережевий аналіз	Підвищення швидкості прийняття рішень
13	Репутаційний капітал інституцій	Рівень позитивної оцінки діяльності органів влади	Рейтинги, опитування	Посилення інституційної спроможності
14	Інституційна спроможність до партнерства	Наявність стратегій співпраці, координаційних платформ	Контент-аналіз	Оптимізація управління
15	Механізми участі громадян	Кількість консультацій, петицій, бюджетів участі	Адміністративні дані	Підвищення якості політики
16	Антикорупційний соціальний капітал	Рівень громадського контролю	Індекси прозорості	Зниження корупції
17	Адаптивність взаємодії	Швидкість реагування на кризи	Аналіз управлінських кейсів	Підвищення стійкості
18	Міжнародна взаємодія	Кількість партнерств із міжнародними організаціями (зокрема ООН, НАТО)	Аналіз програм співпраці	Інтеграція у глобальні мережі
19	Інноваційність взаємодії	Кількість інноваційних управлінських практик	Експертні оцінки	Підвищення ефективності
20	Стійкість партнерських мереж	Тривалість і стабільність взаємодії	Динамічний аналіз	Інституційна стабільність

Запропонована система показників дозволяє комплексно оцінювати СК як ресурс оптимізації взаємодії державних і недержавних акторів. Вона поєднує інституційні, соціальні, комунікаційні, цифрові та безпекові аспекти, що відповідає сучасним підходам, сформованим у працях Р. Патнема [9] та Е.Остром [45]. Застосування цієї таблиці в емпіричних дослідженнях дає змогу: здійснювати моніторинг розвитку СК; оцінювати ефективність реформ; формувати управлінські рішення; підвищувати інституційну стійкість держави; оптимізувати міжсекторальну взаємодію.

3.3. Напрями вдосконалення управлінських механізмів розвитку соціального капіталу у процесах повоєнного відновлення

Повоєнне відновлення територій є комплексним і багаторівневим процесом, що передбачає не лише відбудову зруйнованої інфраструктури, а й відновлення соціальної тканини суспільства, зміцнення довіри до інституцій та формування нової моделі розвитку громад. У цьому контексті СК виступає одним із ключових нематеріальних ресурсів, здатних забезпечити ефективність і сталість відновлювальних процесів [46].

На відміну від матеріальних ресурсів, СК акумулюється у системі соціальних зв'язків, норм взаємності та довіри, що формують основу колективної дії [47]. У повоєнний період саме здатність громад до самоорганізації, співпраці з органами публічної влади та взаємної підтримки визначає темпи і якість відновлення територій. СК забезпечує координацію між суб'єктами ПУ, бізнесом, громадянським суспільством та міжнародними партнерами, знижуючи трансакційні витрати реалізації відбудовчих проєктів і підвищуючи їхню прозорість [48].

У структурному вимірі СК сприяє формуванню сталих мереж взаємодії на місцевому та регіональному рівнях [49]. В умовах повоєнної реконструкції це проявляється у створенні партнерств між ОМС, громадськими організаціями, бізнесом та донорами, що дозволяє узгоджувати пріоритети розвитку територій та забезпечувати комплексний підхід до відновлення. Такий мережевий формат управління відповідає сучасним підходам до публічного адміністрування, орієнтованим на співуправління та залучення зацікавлених сторін [50].

Культурний рівень СК відіграє не менш важливу роль у повоєнному розвитку. Відновлення довіри між громадянами, а також між суспільством і владою є передумовою формування довгострокової стабільності. Позитивний досвід взаємодії у воєнний період може бути інституціоналізований у формі нових стандартів відкритості, підзвітності та участі громадян у прийнятті рішень

[51]. Це сприяє формуванню культури партнерства та відповідальності, що підсилює інституційну спроможність територіальних громад [52].

Агентурний рівень СК в умовах повоєнного відновлення проявляється через активну позицію мешканців громад, їхню готовність брати участь у стратегічному плануванні, громадських обговореннях, контролі за використанням бюджетних коштів та реалізації локальних ініціатив [42, 53]. Саме залучення громадян до процесів відбудови формує відчуття причетності до розвитку території, що позитивно впливає на сталість реформ та запобігає соціальній фрагментації.

Водночас процеси повоєнного відновлення супроводжуються ризиками послаблення СК: демографічними втратами, вимушеною міграцією, соціально-економічною нерівністю, травматичним досвідом війни. Для ПУ це означає необхідність цілеспрямованої політики підтримки соціальної згуртованості, розвитку механізмів діалогу та запобігання конфліктам у громадах [54]. Відновлення територій має супроводжуватися не лише інвестиціями в інфраструктуру, а й інвестиціями в довіру.

СК також відіграє стратегічну роль у формуванні конкурентоспроможності територій. Громади з високим рівнем довіри, ефективною взаємодією між владою і бізнесом, розвиненою культурою партнерства мають більше шансів залучити інвестиції, міжнародну допомогу та людський потенціал. Таким чином, СК перетворюється на чинник довгострокового розвитку та модернізації регіонів [55, 56].

Отже, у процесах повоєнного відновлення СК виступає інтегративним ресурсом, що забезпечує узгодженість дій, легітимність управлінських рішень, мобілізацію локальних ресурсів і стійкість територіального розвитку. Його цілеспрямоване формування та інституціоналізація у системі ПУ є необхідною умовою переходу від відбудови до сталого розвитку територій України.

Сконструємо аналітичну модель впливу СК на процеси повоєнного відновлення територій.

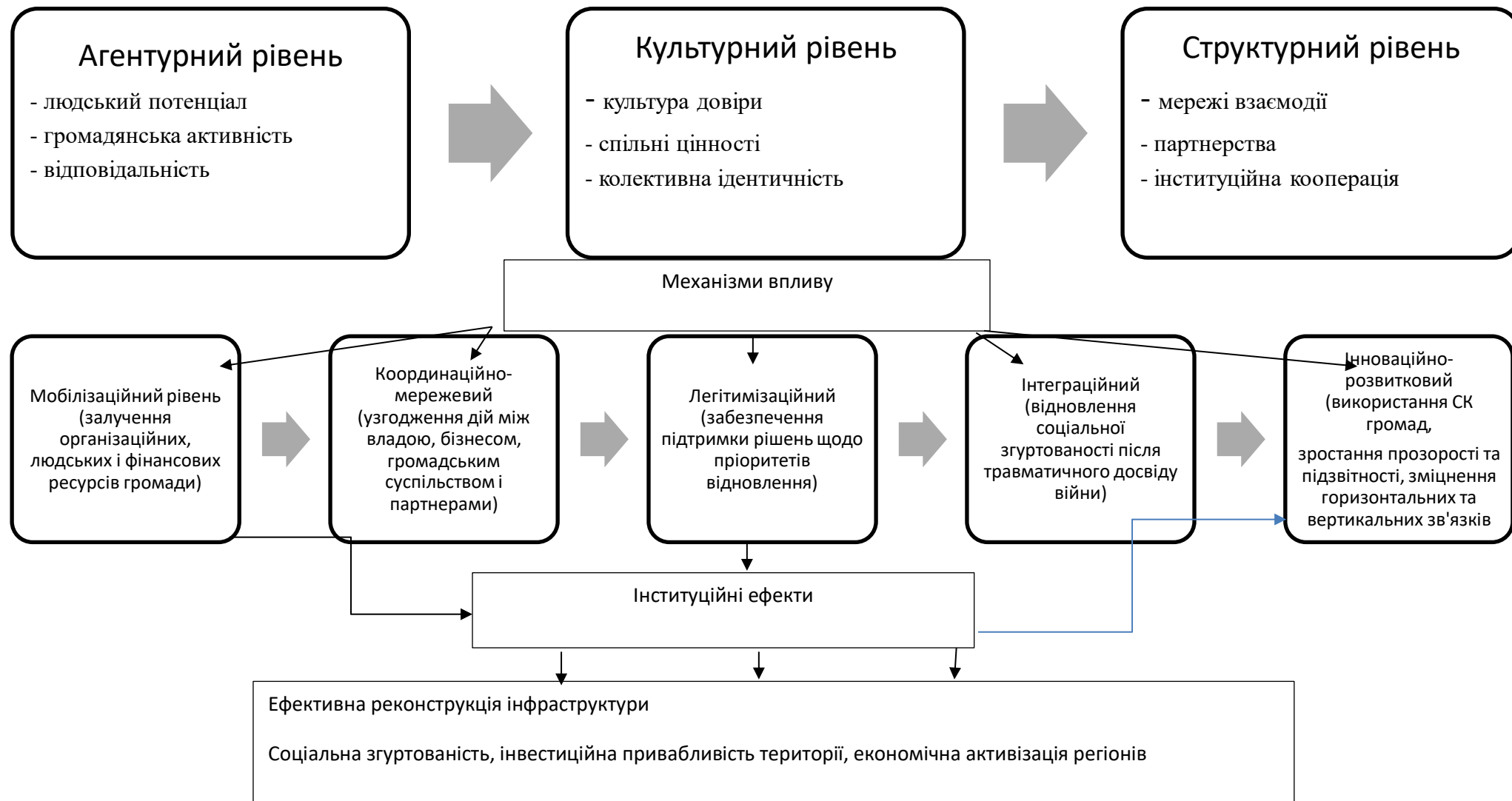

Рис. 3.4. Вплив соціального капіталу на повоєнне відновлення територій

Модель базується на трирівневій структурі СК (агентурний, культурний, структурний рівні) та демонструє, яким чином кожен із них через конкретні управлінські механізми трансформується у результати територіального розвитку.

Механізми впливу складають ключовий аналітичний блок.

Мобілізаційний механізм сфокусований на залучення людських, організаційних і фінансових ресурсів громади до відбудови через наступні інструменти: громадські консультації; стратегічні сесії розвитку; партисипативне бюджетування; волонтерські програми. Ефект: пришвидшення запуску відбудовчих процесів.

Координаційно-мережевий механізм спрямований на узгодження дій між владою, бізнесом, громадянським суспільством і міжнародними партнерами через такі інструменти: міжсекторальні партнерства; публічно-приватні проєкти; регіональні платформи відновлення; цифрові координаційні системи. Ефект: зниження трансакційних витрат, уникнення дублювання функцій.

Легітимаційний механізм – забезпечення підтримки рішень щодо пріоритетів відновлення через інструменти: відкритість бюджетів; прозорі процедури відбору проєктів; громадський контроль; публічну звітність. Ефект: підвищення довіри до органів влади та інвестиційних процесів.

Інтеграційний механізм спрямований на відновлення соціальної згуртованості після травматичного досвіду війни через такі інструменти: програми соціальної адаптації ВПО; діалогові платформи; культурні та освітні ініціативи; медіація конфліктів. Ефект: зниження соціальної поляризації, формування спільного бачення розвитку.

Інноваційно-розвитковий механізм базується на використанні СК для модернізації територій через такі інструменти: громадські хаби; кластери підприємництва; стартап-платформи; цифровізація послуг. Ефект: перехід від відбудови до сталого розвитку.

Внаслідок реалізації механізмів спостерігаються такі інституційні ефекти: підвищення інституційної довіри; посилення управлінської спроможності

громад; зростання прозорості та підзвітності; зміцнення горизонтальних і вертикальних зв'язків.

Кінцеві результати відновлення:

1. Ефективна реконструкція інфраструктури
2. Соціальна згуртованість
3. Інвестиційна привабливість територій
4. Економічна активізація регіонів
5. Стійкий територіальний розвиток

Узагальнюючи, можна стверджувати, що СК у процесах повоєнного відновлення виконує функцію трансформаційного ресурсу, який через мобілізаційні, координаційні, легітимаційні, інтеграційні та інноваційно-розвиткові механізми забезпечує підвищення інституційної стійкості територіальних громад і створює передумови для переходу від відбудови до сталого розвитку. Модель відображає багаторівневу взаємодію ресурсного потенціалу громади та управлінських інструментів публічної влади, що в сукупності формують основу довгострокової інституційної стійкості держави.

Таблиця 3.6

Інструменти публічного управління розвитку соціального капіталу у повоєнний період

Рівень соціального капіталу	Механізм впливу	Інструменти публічного управління	Очікуваний управлінський ефект	Показники результативності
Агентурний	Мобілізаційний	громадські слухання та стратегічні сесії партисипативне бюджетування підтримка волонтерських програм освітні програми громадянської компетентності	Активізація громадянської участі у відбудові	рівень участі населення у прийнятті рішень кількість локальних ініціатив частка проєктів з громадською участю
	Інтеграційний	програми соціальної адаптації ВПО психологічна підтримка населення платформи громадського діалогу	Відновлення соціальної згуртованості	індекс соціальної згуртованості рівень міжгрупової довіри
Культурний	Легітимаційний	відкриті бюджети та портали прозорості	Зростання довіри до органів влади	індекс інституційної довіри

		електронні консультації громадський аудит та моніторинг		кількість публічних звітів рівень задоволеності громадян
	Інтеграційний	культурні та меморіальні проекти програми формування локальної ідентичності підтримка громадських медіа	Формування спільної ціннісної основи розвитку	рівень ідентифікації з громадою участь у спільних заходах
Структурний	Координаційно-мережевий	міжсекторальні ради відновлення публічно-приватні партнерства регіональні координаційні платформи цифрові системи управління проектами	Узгодження дій суб'єктів відновлення	кількість партнерських проектів швидкість реалізації відбудовчих програм
	Інноваційно-розвитковий	створення кластерів та хабів розвитку грантові програми підтримки МСП цифровізація адміністративних послуг	Підвищення конкурентоспроможності територій	обсяг залучених інвестицій кількість створених робочих місць рівень цифрової доступності послуг

Інструментарій ПУ розвитком СК у повоєнний період має бути комплексним і багаторівневим. Його ефективність визначається здатністю органів влади інтегрувати механізми мобілізації, координації, легітимації та інноваційного розвитку в єдину систему управлінських рішень. Формування сприятливого середовища для накопичення СК забезпечує не лише відновлення інфраструктури, а й зміцнення інституційної спроможності територіальних громад та їхню довгострокову стійкість.

Наступним дослідницьким кроком є застосування матричного методу до аналізу розвитку СК. Матриця політик розвитку СК у повоєнний період демонструє, що ефективність відновлення територій залежить від синхронізації стратегічних цілей із конкретними управлінськими інструментами та ресурсним забезпеченням. СК у цьому контексті виступає не лише соціокультурною категорією, а й управлінським активом, який потребує цілеспрямованої державної політики формування, підтримки та інституціоналізації [57].

Таблиця 3.7

Матриця політик розвитку соціального капіталу у повоєнний період

Стратегічна ціль політики	Управлінські інструменти	Необхідні ресурси	Очікувані результати (коротко- та середньострокові)
1. Активізація громадянської участі у відновленні територій	партисипативне бюджетування; громадські слухання; стратегічні сесії розвитку; підтримка волонтерських ініціатив	Людські ресурси громади; місцеві бюджети; цифрові платформи участі; експертна підтримка	Зростання громадянської активності; підвищення якості управлінських рішень; формування відповідальності за розвиток території
2. Відновлення соціальної згуртованості та інтеграція ВПО	програми соціальної адаптації, діалогові платформи, культурні та освітні ініціативи, медіація конфліктів	Фінансування державних і донорських програм; соціальні служби; громадські організації; психологічні служби	Зниження соціальної напруги; посилення міжгрупової довіри; формування спільної локальної ідентичності
3. Підвищення довіри до органів публічної влади	відкриті бюджети електронні консультації, громадський аудит, публічна звітність посадових осіб	Інституційна спроможність органів влади; IT-інфраструктура; нормативно-правова база; кадровий потенціал	Зростання інституційної довіри; підвищення прозорості; зменшення корупційних ризиків
4. Формування мережевого партнерства у відбудові	міжсекторальні ради відновлення, публічно-приватні партнерства, регіональні координаційні платформимеморандуми про співпрацю	Організаційні ресурси; інвестиційний капітал; донорська допомога; цифрові системи координації	Узгодженість дій суб'єктів; скорочення транзакційних витрат; підвищення ефективності реалізації проєктів
5. Стимулювання економічної активності та інноваційного розвитку територій	створення кластерів і хабів, грантові програми підтримки МСП, цифровізація адміністративних послуг, програми релокації бізнесу	Фінансові ресурси держави та міжнародних партнерів; підприємницький потенціал; цифрова інфраструктура	Залучення інвестицій; створення робочих місць; зростання конкурентоспроможності регіону
6. Інституціоналізація культури довіри та партнерства	впровадження стандартів відкритого врядування навчання службовців принципам партнерського управління комунікаційні стратегії розвитку громад	Кадровий потенціал; освітні програми; нормативне забезпечення; інформаційні ресурси	Формування культури співуправління; зміцнення вертикальної та горизонтальної довіри; підвищення інституційної стійкості

Комплексна реалізація зазначених політик забезпечує перехід від етапу фізичної відбудови до моделі сталого розвитку територій, заснованої на довірі, партнерстві та активній участі громадян.

Таблиця 3.8

Система індикаторів оцінювання ефективності механізмів розвитку соціального капіталу у повоєнний період

Механізм	Мета	Кількісні індикатори	Якісні індикатори
Мобілізаційний	активізація людського потенціалу та залучення громади до процесів відновлення	частка населення, що бере участь у громадських обговореннях (%); кількість поданих та реалізованих громадських ініціатив; відсоток бюджету громади, розподілений через механізми участі; кількість волонтерських програм та учасників.	рівень громадянської активності (за соціологічними опитуваннями); ступінь задоволеності населення процесами участі; відчуття причетності до розвитку громади.
Координаційно-мережевий	узгодження дій між владою, бізнесом, громадським сектором та міжнародними партнерами	кількість укладених партнерських угод; частка проєктів, реалізованих у форматі міжсекторальної співпраці; середній термін реалізації відбудовчих проєктів; обсяг залучених позабюджетних ресурсів.	рівень узгодженості стратегічних документів; оцінка ефективності міжвідомчої координації; ступінь інформаційної відкритості партнерських платформ
Легітимаційний	підвищення довіри до органів публічної влади та управлінських рішень	індекс довіри до місцевої влади; кількість публічних звітів та консультацій; рівень виконання прийнятих стратегічних рішень; кількість звернень громадян та швидкість їх опрацювання.	рівень сприйняття прозорості бюджетних процесів; оцінка підзвітності посадових осіб; динаміка громадської підтримки реформ
Інтеграційний	відновлення соціальної згуртованості та запобігання соціальній фрагментації	кількість інтеграційних програм для ВПО; рівень участі різних соціальних груп у спільних заходах;	<ul style="list-style-type: none"> • індекс соціальної згуртованості; • рівень міжособистісної довіри; рівень ідентифікації з територіальною громадою

		показник міжгрупових конфліктів (динаміка звернень, скарг).	
Інноваційно-розвитковий	забезпечення переходу від відбудови до сталого розвитку	кількість створених бізнес-кластерів; обсяг інвестицій у регіон; кількість нових робочих місць; рівень цифровізації адміністративних послуг	рівень підприємницької активності; індекс конкурентоспроможності громади; оцінка інвестиційної привабливості території

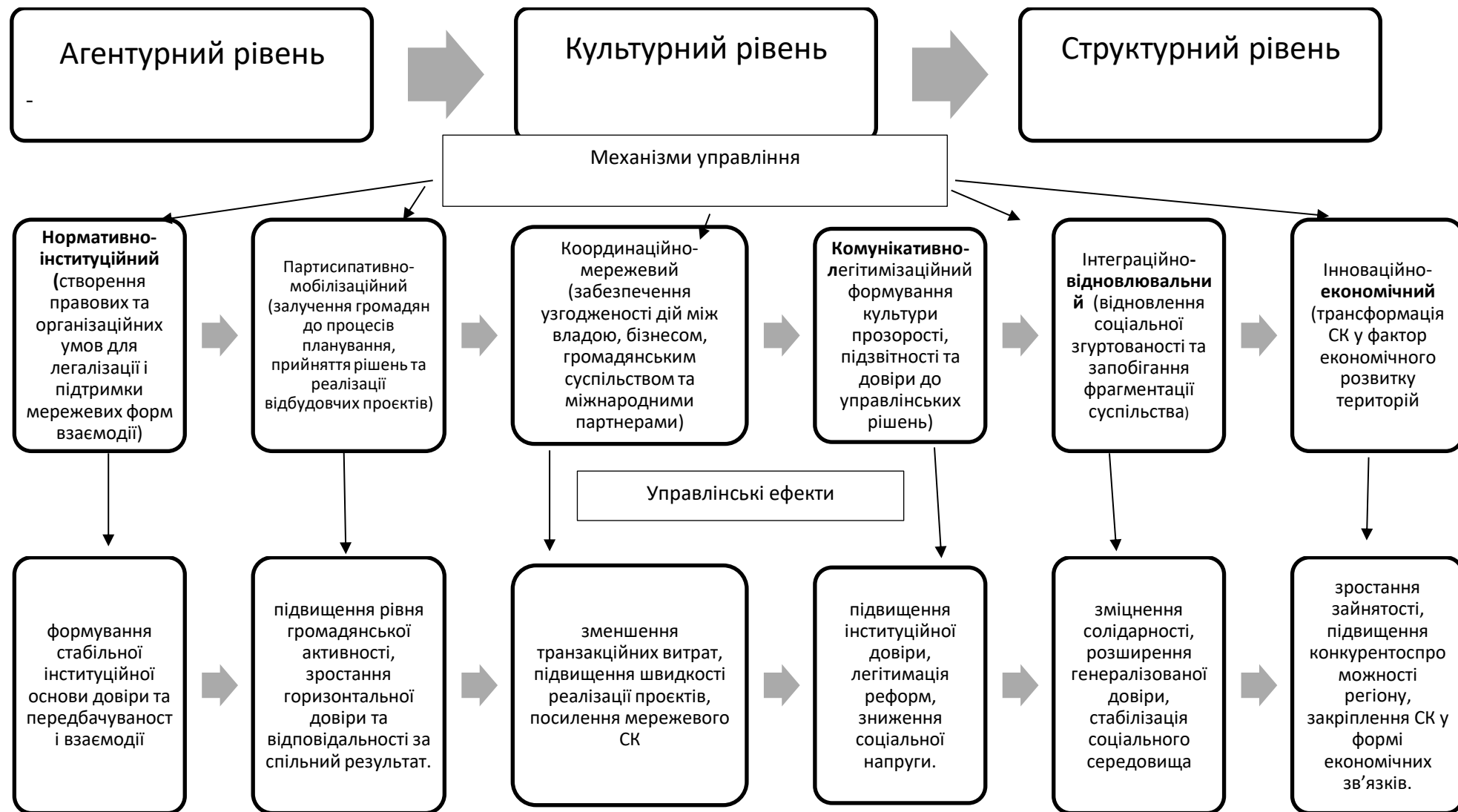
Для комплексної оцінки доцільно сформувати Індекс розвитку СК громади у повоєнний період, який може включати чотири блоки:

1. Індекс громадянської активності
2. Індекс інституційної довіри
3. Індекс соціальної згуртованості
4. Індекс мережевої взаємодії

Інтегральний показник може розраховуватися шляхом нормалізації значень індикаторів та визначення їх вагових коефіцієнтів залежно від стратегічних пріоритетів розвитку території.

Запропонована система індикаторів дозволяє перевести категорію СК з теоретико-концептуального рівня у площину прикладного управлінського виміру, забезпечуючи можливість моніторингу, порівняльного аналізу та коригування політик відновлення територій. Таким чином, СК постає не лише як соціокультурний феномен, а як вимірюваний інституційний ресурс ПУ.

Повоєнне відновлення територій потребує переходу від стихійної мобілізації суспільної солідарності до інституціоналізованої системи формування, акумуляції та відтворення СК. У контексті нашого дослідження СК доцільно розглядати як управлінський ресурс, що потребує цілеспрямованих механізмів державного впливу, нормативного закріплення та організаційного забезпечення. Запропонована система механізмів розвитку СК в повоєнний період ґрунтується на його трирівневій структурі (агентурний, культурний,

• **Рис. 3.5. Механізми управління розвитком соціального капіталу в умовах повосного відновлення**

структурний рівні) та включає п'ять взаємопов'язаних управлінських механізмів (Рис.3.5). Також визначимо інструменти, відповідні кожному механізму.

1. Нормативно-інституційний механізм реалізується через такі інструменти: закріплення процедур громадської участі у статутах територіальних громад; регламентація діяльності міжсекторальних рад відновлення; впровадження стандартів відкритого врядування; інституціоналізація механізмів публічно-приватного партнерства; створення локальних стратегій розвитку соціального капіталу. Зокрема, створення рад відновлення у низці громад (наприклад, у громадах Київської та Чернігівської областей, що зазнали руйнувань у 2022 р.) були створені дорадчі ради відновлення при органах місцевого самоврядування.

Практичне застосування: включення до складу ради представників бізнесу, громадських організацій, волонтерів, експертів; затвердження положення про раду рішенням сесії; визначення порядку погодження пріоритетних проєктів відбудови.

Результат: інституціоналізація партнерської моделі прийняття рішень, зростання довіри до ОМС.

2. Партисипативно-мобілізаційний механізм реалізується через такі інструменти: партисипативне бюджетування; стратегічні сесії розвитку громад; громадські слухання щодо проєктів реконструкції; цифрові платформи участі; підтримка волонтерських та ініціативних груп. У громадах центральної та західної України, які прийняли значну кількість ВПО, запроваджено бюджет участі для реалізації малих інфраструктурних і соціальних проєктів.

Практичне застосування: партисипативне бюджетування у громадах, що відновлюються – подання проєктів через електронну платформу; публічне голосування мешканців; фінансування переможців із місцевого бюджету.

Результат: зростання громадянської активності; посилення горизонтальної довіри між жителями; інтеграція внутрішньо переміщених осіб у життя громади.

3. Координаційно-мережевий механізм реалізується через такі інструменти: регіональні координаційні платформи відновлення; меморандуми

про партнерство; створення галузевих кластерів; впровадження цифрових систем управління проєктами; механізми донорської координації (платформи координації донорської допомоги). У прифронтових громадах Дніпропетровської та Харківської областей створено координаційні центри для взаємодії з міжнародними організаціями.

Практичне застосування: ведення єдиного реєстру потреб громади; регулярні координаційні зустрічі з донорами; публічний моніторинг виконання проєктів.

Результат: уникнення дублювання допомоги; скорочення строків реалізації проєктів; формування мережевого соціального капіталу між локальними та міжнародними суб'єктами.

4. Комунікативно-легітимаційний механізм реалізується через такі інструменти: відкриті бюджети та аналітичні панелі; регулярна публічна звітність; електронні консультації; громадський аудит; кризові комунікаційні стратегії. Деякі громади запровадили онлайн-дашборди, де публічно відображається стан реалізації проєктів реконструкції.

Практичне застосування: відкриті бюджети; фото- та відеозвіти щодо будівельних робіт; інтерактивні карти відновлення.

Результат: зростання інституційної довіри; зниження соціальної напруги; підвищення підзвітності посадових осіб.

5. Інтеграційно-відновлювальний механізм реалізується через такі інструменти: програми інтеграції внутрішньо переміщених осіб; медіація соціальних конфліктів; культурні та меморіальні ініціативи; освітні програми громадянської компетентності; підтримка локальної ідентичності. У громадах західної України реалізуються спільні освітні та культурні проєкти для місцевих жителів та переселенців.

Практичне застосування: програми соціальної інтеграції ВПО – спільні громадські ініціативи; міжкультурні заходи; створення громадських просторів.

Результат: зменшення соціальної дистанції; посилення локальної ідентичності; формування генералізованої довіри.

6. Інноваційно-економічний механізм реалізується через такі інструменти: підтримка малого і середнього бізнесу; створення бізнес-хабів та кластерів; грантові програми для соціального підприємництва; цифровізація адміністративних послуг; програми релокації та повернення бізнесу. У громадах західного регіону створено кластери релокованого бізнесу, зокрема індустріальні парки та бізнес-хаби для підприємств, релокованих із прифронтових територій.

Практичне застосування: пільгові умови оренди; підтримка працевлаштування місцевого населення; партнерство з освітніми закладами.

Результат: зростання зайнятості; зміцнення економічної бази громади; трансформація соціального капіталу у виробничо-економічний ресурс.

Управлінські механізми розвитку СК у повоєнний період мають комплексний характер і функціонують як взаємодоповнююча система. Їхня ефективність визначається здатністю ОПВ перейти від реактивної моделі кризового реагування до стратегічної моделі партнерського управління, у якій СК виступає не побічним наслідком суспільної активності, а цілеспрямовано сформованим інституційним ресурсом.

Запропонований підхід дозволяє інтегрувати СК у систему стратегічного планування розвитку територій, забезпечуючи синергію між соціальною згуртованістю, довірою та економічною відбудовою.

Практика територіальних громад України свідчить, що СК у повоєнний період набуває форми інституціоналізованої взаємодії, яка поєднує:

- горизонтальні зв'язки (самоорганізація, волонтерство, локальні ініціативи),
- вертикальні зв'язки (довіра до органів влади),
- мережеві зв'язки (партнерства з бізнесом та міжнародними організаціями).

Ефективність механізмів розвитку СК безпосередньо залежить від здатності ОМС виступати фасилітаторами співпраці, а не лише адміністративними розпорядниками ресурсів.

Розглянемо напрями вдосконалення ПУ з урахуванням СК.

Сучасні виклики воєнного та повоєнного розвитку України зумовлюють необхідність трансформації системи ПУ у напрямі підвищення її відкритості, адаптивності та мережовості. СК у цьому контексті виступає не лише соціальним ресурсом, а стратегічним чинником інституційної стійкості та ефективності публічної політики. Відтак удосконалення ПУ потребує інтеграції механізмів розвитку СК у стратегічне планування та практику прийняття управлінських рішень.

Важливим напрямом є інституціоналізація партнерської моделі управління, яка означає перехід від адміністративно-ієрархічної моделі до моделі співуправління (co-governance). Алгоритм реалізації цього напрямку виглядає в наступний спосіб (Рис. 3.6)

Рис. 3.6. Кроки інституціоналізації партнерської моделі управління

До інших напрямів вдосконалення ПУ з урахуванням СК ми віднесли розвиток мережевого врядування, який ми розуміємо як формування стійких горизонтальних і вертикальних зв'язків між владою, бізнесом та громадянським суспільством.

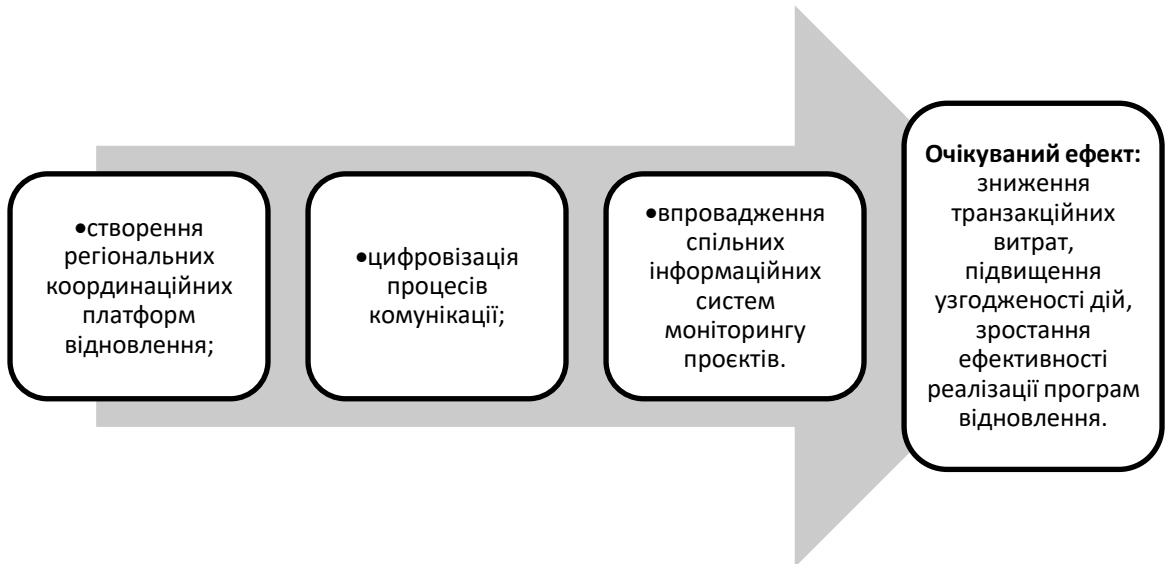

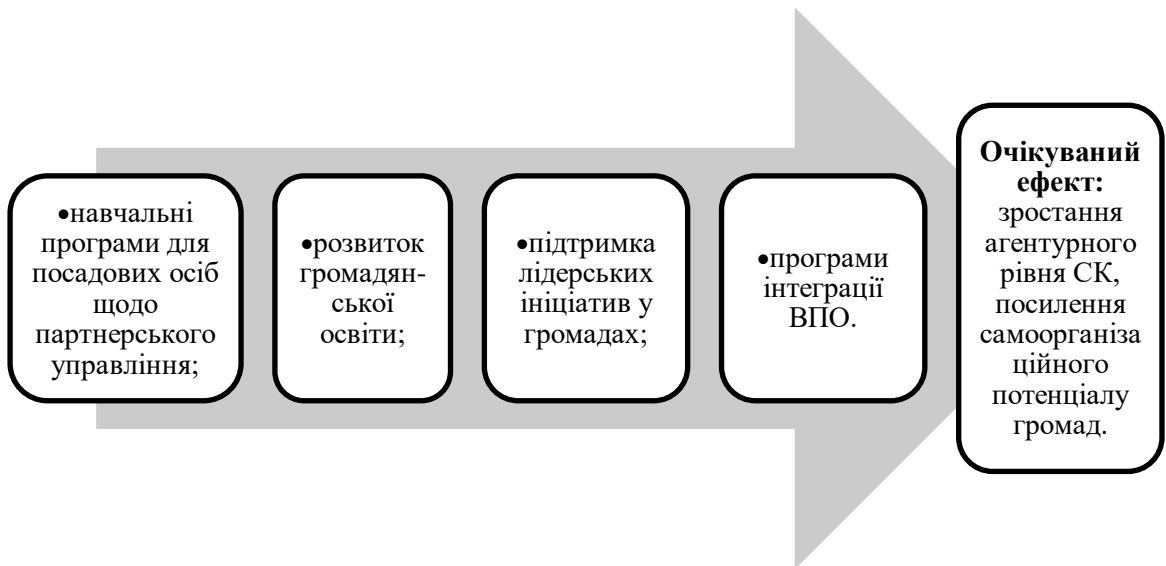
Рис. 3.7. Етапи розвитку мережевого врядування

Крім цього, для вдосконалення ПУ з урахуванням СК потрібне інституційне забезпечення культури довіри, яке забезпечується формуванням стабільної нормативної та етичної основи взаємодії.

Рис. 3.8. Алгоритм створення інституційного забезпечення культури довіри

Дуже важливим в контексті вдосконалення ПУ з урахуванням СК є розвиток людського потенціалу як основи СК шляхом інвестування у компетентність, відповідальність і громадянську активність.

• **Рис. 3.9. Шляхи розвитку людського потенціалу**

Беззаперечно необхідним напрямом є інтеграція СК у стратегічне планування. Досягнути цього можливо за допомогою включення показників СК до системи оцінювання розвитку територій.

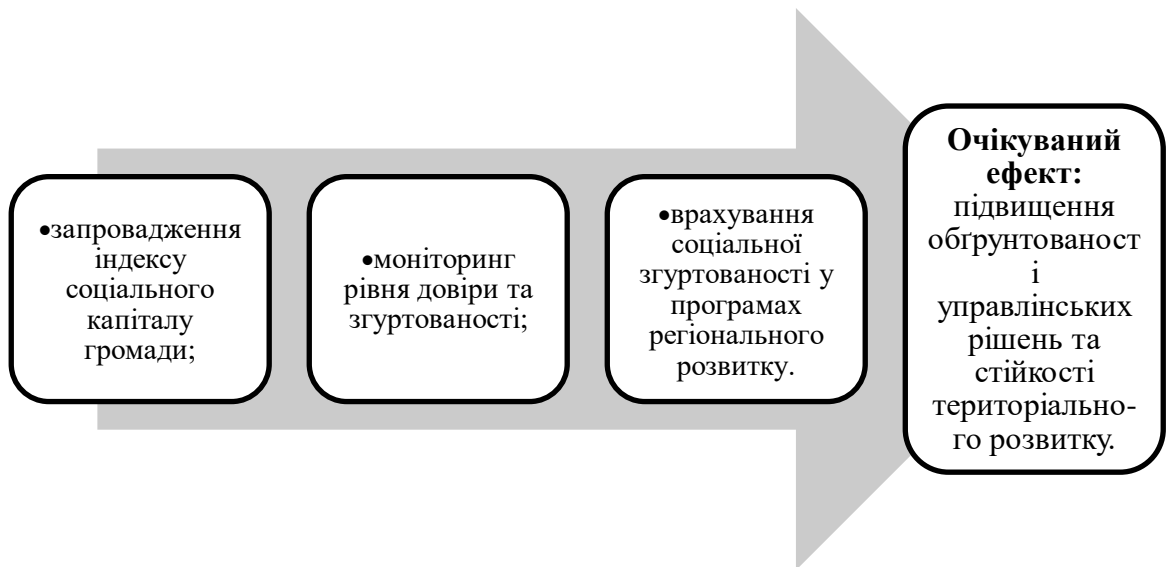

Рис. 3.10. Алгоритм інтеграції СК у стратегічне планування

І останній напрям вдосконалення ПУ з урахуванням СК є посилення його економічної функції шляхом трансформації довіри та мережевих зв'язків у фактор економічного зростання.

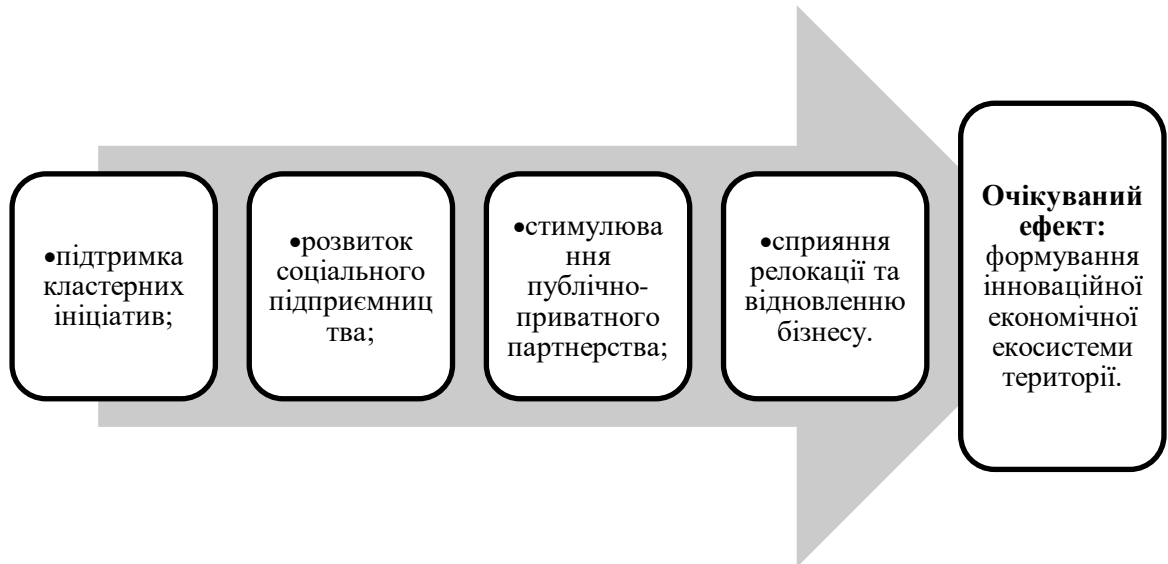

Рис. 3.11. Ключові кроки посилення економічної функції соціального капіталу

Удосконалення ПУ з урахуванням СК передбачає системну трансформацію управлінської парадигми – від ресурсно-адміністративної до партнерсько-мережевої. СК стає інтегративним чинником, що поєднує довіру, згуртованість та кооперацію у єдину управлінську систему забезпечення інституційної стійкості держави та сталого розвитку території.

Запропоновані напрями формують концептуальну основу модернізації ПУ в Україні в умовах війни та повоєнної реконструкції.

Висновки до розділу 3

У розділі 3 обґрунтовано напрями вдосконалення активації СК в процесах повоєнного відновлення та розвитку територій України на основі аналізу зарубіжного досвіду, розроблення інтегрованої моделі еволюції СК та формування управлінських механізмів його інституціоналізації.

1. Дослідження зарубіжного досвіду використання СК у системі ПУ засвідчило, що у країнах із високим рівнем довіри та розвиненими мережевими структурами СК виступає стратегічним ресурсом забезпечення легітимності влади, підвищення ефективності управлінських рішень та стійкості територіальних громад. Встановлено, що найбільш результативними є моделі, засновані на поєднанні горизонтальної участі громадян із вертикальною інституційною підтримкою держави, розвитку партнерства «влада – громада – бізнес», механізмах партисипативного управління та локальних ініціативах.

2. У підрозділі 3.2 розроблено інтегровану модель еволюції СК в Україні, яка відображає його трансформацію від фрагментованих форм довіри до системно інституціоналізованого ресурсу ПУ. Доведено, що в умовах війни відбулося суттєве зростання горизонтального СК (волонтерство, громадська самоорганізація, мережі взаємодопомоги), однак вертикальна довіра до інституцій потребує подальшого зміцнення. Запропонована модель передбачає поступову інтеграцію агентурного, культурного та структурного рівнів СК у систему стратегічного управління державою та розвитком територій.

3. Обґрунтовано напрями вдосконалення управлінських механізмів розвитку СК у процесах повоєнного відновлення. Доведено необхідність:

- інституціоналізації механізмів участі громадян у прийнятті рішень;
- впровадження мережових моделей врядування;
- розвитку механізмів партнерства та кооперації;
- інтеграції соціальних індикаторів довіри та громадянської активності у систему оцінювання ефективності ПУ;
- підтримки локальних ініціатив та волонтерських мереж як ресурсу регіонального розвитку.

4. Розроблена матриця політик (цілі – інструменти – ресурси – результати – індикатори) та концептуальна модель реформування системи управління з урахуванням СК створюють прикладний інструментарій для органів державної влади та місцевого самоврядування. Це дозволяє перевести СК із категорії соціально-культурного феномену в площину управлінського ресурсу, що підлягає стратегічному плануванню, моніторингу та оцінюванню.

5. Встановлено, що активація СК в умовах повоєнного відновлення має розглядатися як системний напрям державної політики, спрямований на забезпечення інституційної стійкості, підвищення легітимності влади та консолідацію суспільства. СК виступає інтегративним чинником, що поєднує людський потенціал, культуру довіри та організаційні спроможності мережевої взаємодії.

Отже, результати третього розділу підтверджують, що ефективність повоєнного відновлення України значною мірою залежить від здатності держави інституціоналізувати СК як стратегічний ресурс ПУ, інтегрувати його у систему управлінських механізмів та забезпечити баланс горизонтальної самоорганізації та вертикальної координації.

Результати цього розділу оприлюднено у наступних публікаціях автора: [59, 60, 61].

Список використаних джерел до розділу 3

1. Hjerppe, R. (2003). *Social capital and economic growth revisited* (VATT Discussion Papers). Helsinki: Government Institute for Economic Research.
2. Penning, J. M., Lee, K., & van Witteloostuijn, A. (1998). Human capital, social capital and firm dissolution. *Academy of Management Journal*, 41, 425–440.
3. Herreros, F. (2004). *The problem of forming social capital: Why trust?* New York, NY: Palgrave Macmillan.
4. Araujo, L., & Easton, G. (1999). A relation resource perspective on social capital. In *Corporate social capital and liability* (pp. 68–87). Kluwer Academic Publishers.
5. Blokland, T., & Savage, M. (2016). *Networked urbanism: Social capital in the city*. Routledge.
6. Шаповалова, Т. В. (2012). Розвиток соціального капіталу: значення та сучасна практика на підприємствах у Китаї. *Часопис економічних реформ*, 3(7), 137–146.
7. Guagnano, G., Santarelli, E., & Santini, I. (2016). Can social capital affect subjective poverty in Europe? An empirical analysis based on a generalized ordered logit model. *Social Indicators Research*, 128(2), 881–907.
8. Helliwell, J. F., & Putnam, R. D. (1995). Economic growth and social capital in Italy. *Eastern Economic Journal*, 21(3), 295–307.
9. Putnam, R. D. (1993). The prosperous community: Social capital and public life. *The American Prospect*, 35–42.
10. Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). Greenwood Press.
11. Досвід Ізраїлю як розвинутої інноваційної економіки. (2020, January 17). https://lb.ua/blog/tymur_chmeruk/447235_dosvid_izrailyu_yak_rozvinutoi.html
12. Harper, R. (2002). *The measurement of social capital in the United Kingdom*. London: OECD, Office for National Statistics.

13. International Monetary Fund. (2012). *Report for selected countries and subjects*. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/02/weodata>
14. Graeff, P., & Svendsen, G. T. (2013). Trust and corruption: The influence of positive and negative social capital on economic development in the European Union. *Quality & Quantity*, 47(5), 2829–2845.
15. Шаповалова, Т. В. (2013). Позитивний і негативний соціальний капітал: вплив на економічне зростання. *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*, 12(201), 232–237.
16. Шаповалова, Т. В. (2015). Особливості впливу негативного соціального капіталу на економіку України. *Економічний аналіз*, 21(1), 129–138.
17. Сидоренко, Н. С., & Куньо, Р. В. (2025). Горизонтальна солідарність як ресурс публічного управління. *Успіхи і досягнення у науці*, 12(22). [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12\(22\)-1380-1391](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-1380-1391)
18. van Deth, J. W. (2001). *The proof of the pudding: Social capital, democracy, and citizenship*. http://static.ow.ly/docs/vandeth_53f.pdf
19. Lin, N. (1999). Building a network theory of social capital. *Connections*, 22(1), 28–51.
20. Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. (n.d.). <https://spravdi.org/>
21. Демків, О. (2004). Соціальний капітал: теоретичні засади дослідження та операціональні параметри. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 4, 99–111.
22. Лесечко, М. Д., & Сидорчук, О. Г. (2010). *Соціальний капітал: теорія і практика*. Львів: ЛРІДУ НАДУ.
23. Бандур, С. І. (Ed.). (2010). *Соціальний капітал України: теоретико-методологічні основи формування*. К.: НАН України.
24. Шаповалова, Т. В. (2013). *Соціальний капітал та економічне зростання*. Луганськ: СЛУ ім. В. Даля.
25. Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, S95–S120.

26. Багнюк, А. Л. (n.d.). Соціальний капітал і квантифікація суспільних процесів у сучасному соціумі. www.filosof.com.ua/Jomel/M_71/Bahnuk.pdf
27. Степаненко, В. (2001). Соціальний капітал у соціологічній перспективі: теоретико-методичні аспекти дослідження. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 2, 24–41.
28. Бова, А. (2003). Соціальний капітал в Україні: досвід емпіричного дослідження. *Економічний часопис XXI*, 5.
29. Інститут соціології НАН України. (2013). Експертні оцінки тенденцій інтеграції українського суспільства. http://i-soc.com.ua/institute/el_library.php
30. Карнаухова, М. (2017). Соціальний капітал як найважливіший чинник державного управління. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*, 4(60).
31. Блозва, П. І. (2015). Психологічний ресурс соціального капіталу в становленні громадянської компетентності особистості: теоретичний аналіз. *Проблеми політичної психології*, 2, 48–60.
32. Блозва, П. І. (2016). Соціальний капітал як психологічний ресурс: теоретичне означення поняття. *Проблеми політичної психології*, 3(17), 59–72.
33. Блозва, П. І. (2015). Психологічний зміст соціального капіталу: джерела становлення. In О. В. Яремчук (Ed.), *Історична психологія та мультикультурність* (pp. 160–168). Одеса: Одеський національний університет.
34. Найдьонова, Л. А. (2005). Соціальний та рефлексивний капітал територіальних спільнот як чинник суспільних перетворень. *Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка*, 26(3), 195–202.
35. Шаповалова, Т. В. (2013). Довіра в соціальному капіталі: підходи до трактування. *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*, 2(191), 157–161.
36. Захарченко, О. В. (2005). Соціальний капітал як чинник взаємодії громадянського суспільства та місцевого самоврядування. *Наукові записки НаУКМА*, 45, 32–38.

37. Лазоренко, О. (2010). *Соціальний капітал: соціальні та професійні мережі в Україні*. Київ: Енергія.
38. Колодій, А. (2003, February 8). Сутність громадянського суспільства і механізми його впливу на політику. Доповідь на регіональній конференції «Чемпіони громадянського суспільства», Львів.
39. Семків, І. І. (2009). *Соціальний капітал як чинник громадянської активності студентської молоді: психологічна модель* (Doctoral dissertation). Львівський національний університет ім. І. Франка.
40. Сорокіна, Н., & Мостовий, М. (2025). Цифрова лояльність та відповідальність: особливості взаємодії бізнесу та влади в цифровому суспільстві. *Аспекти публічного управління*, 13(2), 11–19. <https://doi.org/10.15421/152515>
41. Матвєєва, Л. В. (2024). Українська пасіонарність як ресурс збереження незалежності держави. *Наукові інновації та передові технології*, 9(37). [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9\(37\)-59-68](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9(37)-59-68)
42. Хожило, І. І., & Колісник, Л. О. (2026). Трансформація соціального капіталу на локальному рівні публічного управління в Україні в умовах війни. *Успіхи і досягнення у науці*, 2.
43. Тертичний, О. В. (2022). Від представницької – до мережаної демократії веде українська мережа зворотного зв'язку. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*, 1. <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2022.1.21>
44. Нановська, В. (2023). Медіаспоживання українців у 2023 році: що та де читають і кому довіряють. <https://mediamaker.me>
45. Ostrom, E. (1991). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. Cambridge University Press.
46. Шаповалова, Т. В. (2013). Соціальний капітал як неекономічний чинник сучасного економічного зростання. *Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції*, 5(24), 119–124.

47. Блозва, П. І. (2016). Соціальний капітал у відкритих і закритих системах організацій. In *Матеріали III Всеукраїнського науково-практичного семінару* (pp. 53–55). Запоріжжя: ЗНУ.
48. Єлагін, В. П. (2011). Про сутність поняття «соціальний капітал» та його роль у процесі розбудови соціальної держави. *Актуальні проблеми державного управління, 1*.
49. Шаповалова, Т. В. (2013). Соціальні мережі – детермінант соціального капіталу. *Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції, 3(22)*, 131–136.
50. Сидоренко, Н. С. (2022). Новітні підходи до сутності та змісту публічного управління. *Право та державне управління, 2*, 229–234.
51. Дейнеко, О., Засадко, В., Колісник, Л., Люта, О., Мельничук, А., Савісько, М., & Судин, Д. (2024). *Методологія досліджень з визначення потреб територіальних громад для стійкості, відновлення та розвитку*. Міжнародний фонд «Відродження»; Альянс Українських університетів.
52. Сидоренко, Н. С. (2024). Інституційна спроможність як драйвер публічної діяльності. *Наукові інновації та передові технології, 11(39)*. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-11\(39\)-195-207](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-11(39)-195-207)
53. Хожило, І. І., & Колісник, Л. О. (2026). Соціальний капітал як джерело конструктивної взаємодії стейкхолдерів у процесі реалізації публічної політики. *Наукові перспективи, 2*.
54. Колісник, Л. О., Комих, Н. Г., & Букреєва, Д. С. (2025). Потреби територіальних громад для стійкості, відновлення та розвитку в межах взаємодії громад та університетів (специфіка третьої місії університету). *Habitus, 79*. <https://doi.org/10.32782/hbts.79.1.4>
55. Шаповалова, Т. В. (2012). Розвиток соціального капіталу – шлях до покращення якості життя та перспектив економічного зростання країни. <http://esweek.org.ua>
56. Sharovalova, T. (2014). Does social capital matter for economic performance in Ukraine? *Часопис економічних реформ, 2*, 93–104.

57. Мішин, Ю. Р. (2010). *Соціальний капітал в сучасній економічній системі* (Extended abstract of candidate's thesis). Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана.

58. Липовська, Н., Мартинов, О., & Приймачов, А. (2025). Концептуальні підходи до інтерпретації ресурсів відновлення громад. *Державне будівництво*, 1(37), 340–349.

59. Мартинов О.В. (2026). Трансформація соціального капіталу в Україні у контексті публічноуправлінських реформ

60. Мартинов О.В. (2026). Соціальний капітал публічного управління в умовах війни Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 17 лют. 2026 р.) / за заг. ред. Л. Г. Комахи, Н. М. Корчак, Л. В. Гонюкової. Київ: ННПУДС КНУ імені Тараса Шевченка, 2026.

61. Мартинов О.В. Соціальний капітал як ресурс забезпечення національної безпеки. XX Міжнародна науково-практична конференція «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти». 16 березня 2026 р. Д.:ДУВВС.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено актуальне наукове завдання, що полягає в обґрунтуванні концептуального підходу до соціального капіталу як операціоналізованого ресурсу публічного управління та визначенні особливостей його трансформації, які впливають на інституційну стійкість органів публічної влади в умовах війни та повоєнного відновлення.

Реалізація мети та виконання поставлених завдань дали підстави сформулювати такі основні висновки.

1. Теоретично обґрунтовано інтерпретацію соціального капіталу як функціонального ресурсу публічного управління. Доведено, що соціальний капітал виступає інтегративним нематеріальним ресурсом, який формує якість соціальних зв'язків, забезпечує довіру, згуртованість та кооперативну взаємодію, що є передумовою інституційної спроможності держави. Встановлено, що локальний соціальний капітал, поєднуючи культурні, соціальні та інституційні чинники, виступає базою розвитку територіальних громад і визначає їхню здатність до самоорганізації та стратегічного розвитку.

2. Встановлено закономірності трансформації соціального капіталу в умовах війни. Обґрунтовано, що воєнні виклики сприяють формуванню мережевої моделі публічного управління, у якій ключовими ресурсами стають довіра, горизонтальна взаємодія та цифрові комунікації. Доведено, що взаємодія органів влади, громадянського суспільства та громадян формує нову архітектуру соціального капіталу, яка забезпечує інституційну стійкість держави.

Розроблена інтегрована модель еволюції соціального капіталу демонструє його перехід від фрагментованих неформальних мереж до інституціоналізованого стратегічного ресурсу державної стійкості. Показано, що в умовах війни соціальний капітал виконує мобілізаційну, інтеграційну, стабілізаційну, комунікаційну та легітимаційну функції.

3. Проаналізовано зарубіжний досвід використання соціального капіталу в системі публічного управління та підтверджено його стратегічну роль як ресурсу довіри, координації та інституційної стійкості держави.

У мирний період соціальний капітал сприяє зміцненню довіри до державних і місцевих інституцій, підвищенню якості управлінських рішень та розвитку партнерського управління. В умовах війни він трансформується у мобілізаційний ресурс, що забезпечує консолідацію суспільства, швидку координацію дій та підтримку легітимності влади. У повоєнний період соціальний капітал стає основою відновлення територій, формування нових мереж співпраці та довгострокової стійкості громад.

Порівняльний аналіз показує, що ефективність використання соціального капіталу залежить від рівня його інституціоналізації. Найбільш перспективною для України є гібридна модель, що поєднує мобілізаційну гнучкість суспільства, інституційну сталість державних механізмів, цифрову координацію та міжнародну інтеграцію.

Визначено, що соціальний капітал виступає не лише фактором стійкості держави в умовах війни, але й ключовим ресурсом формування нової парадигми публічного управління, орієнтованої на довіру, безпеку та довгостроковий розвиток.

4. Обґрунтовано роль соціального капіталу як стратегічного чинника повоєнного відновлення територій. Визначено, що у повоєнний період соціальний капітал набуває системоутворюючого значення для відновлення та розвитку громад. Виявлено механізми його впливу, зокрема: розвиток горизонтальної та вертикальної довіри; інституційне забезпечення партнерського управління; стимулювання громадянської активності; підтримка локальних соціально-економічних ініціатив; формування мереж взаємодії між владою, бізнесом і громадянським суспільством.

Доведено, що інтеграція соціального капіталу у систему публічного управління дозволяє реалізувати принципи субсидіарності, солідарності та прозорості як основу сучасної моделі управління відновленням.

5. Розроблено авторську модель соціального капіталу як ресурсу публічного управління. Модель інтегрує агентурний, культурний та структурний рівні взаємодії та передбачає трансформацію соціального капіталу з вхідного ресурсу у систему управлінських спроможностей через нормативно-інституційні, організаційні, комунікативні та кадрові механізми.

У межах дослідження визначено функції соціального капіталу у воєнному та повоєнному управлінні; розроблено аналітичну матрицю політик розвитку соціального капіталу; запропоновано алгоритм його управлінської активації на рівні територіальних громад.

Доведено, що рівень інституціоналізації соціального капіталу прямо впливає на стійкість, ефективність та легітимність публічної влади.

6. Удосконалено підходи до оцінювання ефективності публічного управління з урахуванням рівня соціального капіталу. Запропоновано інтеграцію показників довіри, громадянської участі та мережевої взаємодії до системи критеріїв результативності управління. Це дозволяє оцінювати не лише адміністративну, а й соціально-інституційну ефективність публічної влади та визначати рівень її адаптивності в умовах кризових трансформацій.

7. Практична цінність одержаних результатів полягає у можливості їх використання для оптимізації системи публічного управління на національному та регіональному рівнях. Запропоновані положення можуть бути застосовані: при розробленні стратегій повоєнного відновлення; у формуванні політик розвитку територіальних громад; у впровадженні механізмів державно-громадянського партнерства; у системі оцінювання інституційної стійкості органів влади.

Перспективними напрямками подальших досліджень є: розроблення комплексних методик вимірювання соціального капіталу в умовах воєнних та поствоєнних трансформацій; дослідження механізмів конвертації соціального капіталу в економічні та політичні результати; аналіз впливу цифровізації на розвиток локального соціального капіталу та ефективність публічного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Багнюк, А. Л. (n.d.). Соціальний капітал і квантифікація суспільних процесів у сучасному соціумі. www.filosof.com.ua/Jomel/M_71/Bahnuk.pdf
2. Балакірева, О. М., Серета, Ю. В., Дмитрук, Д. А., та ін. (2015). *Соціологічні зрізи українського суспільства (моніторинг соціально-економічних очікувань населення: 2005–2014 рр.)*. Інститут економіки та прогнозування НАН України. <http://ief.org.ua/docs/sr/286.pdf>
3. Бандур, С. І. (Ed.). (2010). *Соціальний капітал України: теоретико-методологічні основи формування*. К.: НАН України.
4. Блозва, П. І. (2015). Психологічний зміст соціального капіталу: джерела становлення. In О. В. Яремчук (Ed.), *Історична психологія та мультикультурність* (pp. 160–168). Одеса: Одеський національний університет.
5. Блозва, П. І. (2015). Психологічний ресурс соціального капіталу в становленні громадянської компетентності особистості: теоретичний аналіз. *Проблеми політичної психології*, 2, 48–60.
6. Блозва, П. І. (2016). Соціальний капітал у відкритих і закритих системах організацій. In *Матеріали III Всеукраїнського науково-практичного семінару* (pp. 53–55). Запоріжжя: ЗНУ.
7. Блозва, П. І. (2016). Соціальний капітал як психологічний ресурс: теоретичне означення поняття. *Проблеми політичної психології*, 3(17), 59–72.
8. Бова, А. (2003). Соціальний капітал в Україні: досвід емпіричного дослідження. *Економічний часопис XXI*, 5.
9. Бурдьє П. Початки. 288. <http://bourdieu.name/content/burde-nachala>
10. Громадський простір. (2026, January 23). Соцмережі 2026: важлива статистика для комунікацій НУО. <https://www.prostir.ua/?kb=sotsmerezhi-2026-vazhlyva-statystyka-dlya-komunikatsij-nuo>
113. Гугнін Е., Чепак В. (2001). Феномен соціального капіталу. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, № 1, 49–56.
11. Дейнеко, О., Засадко, В., Колісник, Л., Люта, О., Мельничук, А., Савісько, М., & Судин, Д. (2024). *Методологія досліджень з визначення потреб*

територіальних громад для стійкості, відновлення та розвитку. Міжнародний фонд «Відродження»; Альянс Українських університетів.

114. Дем'янчук О.І. (2010). Елементи соціального капіталу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка*, вип. 14, 271–279.

12. Демків, О. (2004). Соціальний капітал: теоретичні засади дослідження та операціональні параметри. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 4, 99–111.

13. Дмитренко, Г. А. (2013). Соціальний капітал як підґрунтя позитивних трансформаційних процесів в Україні. *Демографія та соціальна економіка*, 1(19), 100–110. <https://doi.org/10.15407/dse2013.01.037>

14. Досвід Ізраїлю як розвинутої інноваційної економіки. (2020, January 17). https://lb.ua/blog/tymur_chmeruk/447235_dosvid_izrailyu_yak_rozvinutoi.html

15. Єлагін, В. П. (2011). Про сутність поняття «соціальний капітал» та його роль у процесі розбудови соціальної держави. *Актуальні проблеми державного управління*, 1.

115. Захаров Д.М. (2021). Аналіз поняття «соціальний капітал» в літературі. *Економіка, управління та адміністрування*, № 3 (97), 23–29. [https://doi.org/10.26642/jen-2021-3\(97\)-23-29](https://doi.org/10.26642/jen-2021-3(97)-23-29)

16. Захарченко, О. В. (2005). Соціальний капітал як чинник взаємодії громадянського суспільства та місцевого самоврядування. *Наукові записки НаУКМА*, 45, 32–38.

17. Інститут масової інформації. (2024). *Соціальні мережі, які диктують ритм новин*. <https://imi.org.ua/monitorings/sotsialni-merezhi-yaki-dyktuyut-rytm-novyn-doslidzhennya-imi-i65389>

18. Інститут соціології НАН України. (2013). Експертні оцінки тенденцій інтеграції українського суспільства. http://i-soc.com.ua/institute/el_library.php

116. Істон Д. *Політична система*.

117. Карнаухова М. (2017). Соціальний капітал як найважливіший чинник державного управління. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*, № 4 (60).
19. Київський міжнародний інститут соціології. (2021). *Суспільно-політичні настрої населення України*. <https://www.kiis.com.ua>
20. Київський міжнародний інститут соціології. (2024). *Динаміка довіри окремим інституціям у 2021–2024 роках*. <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1467&page=1>
21. Кіреєва, О. Б. (2009). Тенденції розвитку теорії «соціального капіталу». <http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2009-01/KireevaStat.pdf>
22. Кожем'якіна, О. М. (2016). Довіра та соціальний капітал: просторова ціннісно-нормативна інтерпретація. *Демографія та соціальна економіка*, 1(26), 118–131. <https://doi.org/10.15407/dse2016.01.118>
23. Колісник, Л. О., Комих, Н. Г., & Букреєва, Д. С. (2025). Потреби територіальних громад для стійкості, відновлення та розвитку в межах взаємодії громад та університетів (специфіка третьої місії університету). *Habitus*, 79. <https://doi.org/10.32782/hbts.79.1.4>
24. Колісник, Л., & Комих, Н. (2024). Довіра як ресурс згуртування суспільства під час війни (теоретична матриця аналізу). In *Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції* (pp. 151–153). <https://www.er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/13782/1/60.pdf>
25. Колісник, Л., & Комих, Н. (2025). Предметне поле соціології безпеки (кейс: українське суспільство). In *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* (pp. 202–204).
26. Колодій, А. (2003, February 8). Сутність громадянського суспільства і механізми його впливу на політику. Доповідь на регіональній конференції «Чемпіони громадянського суспільства», Львів.
27. Куриленко, Т. (2024). Довіра як соціальний феномен. *International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy*, 3(1), 20–26. <https://doi.org/10.46299/j.isjpp.20240301.03>

28. Кучеренко, А. (n.d.). Інформаційно-психологічні операції Росії в державах «глобального півдня». Аналітичний портал. <https://analytics.intsecurity.org/russia-information-psychological-operations/>
29. Лазоренко, О. (2010). *Соціальний капітал: соціальні та професійні мережі в Україні*. Київ: Енергія.
118. Лесечко М.Д., Сидорчук О.Г. (2010). *Соціальний капітал: теорія і практика*: монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ. 220 с.
30. Липовська, Н., Мартинов, О., & Приймачов, А. (2025). Концептуальні підходи до інтерпретації ресурсів відновлення громад. *Державне будівництво*, 1(37), 340–349.
119. Мартинов О.В. (2025). Соціальний капітал як ресурс публічного управління. *Суспільство та національні інтереси*, 12(20), 1218–1227. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12\(20\)-1218-1227](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12(20)-1218-1227)
31. Мартинов О.В. (2026). Трансформація соціального капіталу в Україні у контексті публічноуправлінських реформ
32. Мартинов, О. (2024). Вплив війни на кадровий потенціал громад. *Наукова весна – 2024*. Dnipro: NTU “Dnipro Polytechnic”.
33. Мартинов, О. (2024). Європейський досвід вирішення проблем прийому та інтеграції українських біженців. *Молодь: наука та інновації – 2024* (Vol. 3). Dnipro: NTU “Dnipro Polytechnic”.
34. Мартинов, О. В. (2024). Структурні зміни на ринку праці в Європейському Союзі. *Сучасний соціогуманітарний простір країн Європейського Союзу: публічноуправлінські аспекти* Н. А. Липовська (Ed.). pp. 22–32. Dnipro: NTU “Dnipro Polytechnic”.
35. Мартинов, О. В. (2025). Парасоціальні зв'язки як основа розвитку соціального капіталу. *Stredoevropsky vestnik pro vedu a vyzkum*, 1(12), 154–167. [https://doi.org/10.65237/2336-3630-2025-12\(1\)-12](https://doi.org/10.65237/2336-3630-2025-12(1)-12)
36. Мартинов, О. В. (2025). Соціальний капітал як ресурс публічного управління. *Суспільство та національні інтереси*, 12(20), 1218–1227. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12\(20\)-1218-1227](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12(20)-1218-1227)

37. Мартинов, О. В. (2025). Структура соціального капіталу в умовах війни в Україні. *Успіхи і досягнення у науці*, 12(22), 1123–1134. [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12\(22\)-1123-1134](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-1123-1134)
38. Мартинов, О. В. (2026). Соціальний капітал публічного управління в умовах війни. Л. Г. Комаха, Н. М. Корчак, & Л. В. Гонюкова (Eds.), *Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку* (Conference proceedings). Kyiv: Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service, Taras Shevchenko National University of Kyiv.
39. Матвєєва, Л. В. (2023). Пасіонарність нації як ресурс публічного управління: теоретичні підходи. *Публічне управління та місцеве самоврядування*, 3, 39–44.
40. Матвєєва, Л. В. (2024). Українська пасіонарність як ресурс збереження незалежності держави. *Наукові інновації та передові технології*, 9(37). [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9\(37\)-59-68](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9(37)-59-68)
41. Матвєєнко, І. В. (2023). Громадський контроль як основа прозорості та відповідальності в публічному управлінні. *Наукові інновації та передові технології. Серія: Управління та адміністрування*, 10(24), 150–160. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-10\(24\)-150-160](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-10(24)-150-160)
42. Матвєєнко, І. В. (2023). Громадянське суспільство як суб'єкт державно-громадянського партнерства. *Публічне адміністрування та національна безпека*, 8, 68–73. <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2023-8-9220>
120. Мішенін Є.В., Олійник Н.В. (2008). Соціальний капітал: теоретичні підходи до формування сутності та змісту. *Механізм регулювання економіки*, № 3, т. 2, 84–91.
43. Мішин, Ю. Р. (2010). *Соціальний капітал в сучасній економічній системі* (Extended abstract of candidate's thesis). Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана.
44. Мудра, І. (2024). Історія розвитку українських соціальних мереж і месенджерів та їх значення для журналістів. *SJS*, 2(8), 56–64. <https://doi.org/10.23939/sjs2024.02.056>

45. Найдьонова, Л. А. (2005). Соціальний та рефлексивний капітал територіальних спільнот як чинник суспільних перетворень. *Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка*, 26(3), 195–202.
46. Наместник, В. В., & Клунник, М. С. (2024). Інформаційні операції Росії проти України у 2022–2023 роках: висновки, рекомендації, засвоєні уроки. *Наука і оборона*, 2. <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2024-25-2-58-64>
47. Нановська, В. (2023). Медіаспоживання українців у 2023 році: що та де читають і кому довіряють. <https://mediamaker.me>
121. Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до виборів під час війни, віра в перемогу (лютий–березень 2025 р.). Центр Разумкова. 24 березня 2025 р.
48. Папієв, М. (2008). Українська криза: криза довіри. *Економічна правда*. <http://www.epravda.com.ua/columns/2008/11/14/168986>
122. Патнам Р.Д., Леонарді Р., Нанетті Р. (2001). *Творення демократії: традиції громадянської активності в сучасній Італії* / пер. з англ. В. Ющенко. Київ: Основи. 302 с.
123. Розанвалон П. (2009). *Демократична легітимність. Безсторонність, рефлексивність, наближеність* / пер. з фр. Є. Марічева. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія».
49. Рябінчук, М. В. (2012). Соціальний капітал: структура та зміст. *Вісник Національного технічного університету України «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*, 2, 59–64. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_fpp_2012_2_9
50. Семків, І. І. (2009). *Соціальний капітал як чинник громадянської активності студентської молоді: психологічна модель* (Doctoral dissertation). Львівський національний університет ім. І. Франка.
51. Сидоренко, Н. С. (2022). Новітні підходи до сутності та змісту публічного управління. *Право та державне управління*, 2, 229–234.
52. Сидоренко, Н. С. (2024). Інституційна спроможність як драйвер публічної діяльності. *Наукові інновації та передові технології*, 11(39). [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-11\(39\)-195-207](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-11(39)-195-207)

53. Сидоренко, Н. С., & Куньо, Р. В. (2025). Горизонтальна солідарність як ресурс публічного управління. *Успіхи і досягнення у науці*, 12(22). [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12\(22\)-1380-1391](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-1380-1391)
54. Сікора В. (2001). Виступ на круглому столі «Безпека економічних трансформацій». У: Від соціального забезпечення до соціальної політики: зб. ст. / за ред. Я.А. Жаліла. Київ: Сатсанга, 100 с. (Серія «Безпека економічних трансформацій», вип. 16).
55. Славкова О.П. (2010). *Розвиток сільських територій: теорія, методологія, практика*: монографія. Суми: Сумський національний аграрний університет. 330 с.
56. Сорокін П. (2017). Соціальна та культурна динаміка: дослідження змін в основних системах мистецтва, істини, етики, права та соціальних відносин. DOI: [10.4324/9781315129433](https://doi.org/10.4324/9781315129433)
57. Сорокіна, Н., & Мостовий, М. (2025). Цифрова лояльність та відповідальність: особливості взаємодії бізнесу та влади в цифровому суспільстві. *Аспекти публічного управління*, 13(2), 11–19. <https://doi.org/10.15421/152515>
58. Сорокіна, Н., & Філатов, В. (2025). Цифровізація публічного управління в Україні: теоретичний аспект. *Аспекти публічного управління*, 13(1), 77–82. <https://doi.org/10.15421/152509>
59. Сорокіна, Н., & Колісник, Л. (2025).
60. Соціологічна асоціація України. (n.d.). ІТ-мережа «персональний мандат» як щоденний плебісцит. Матеріали IV Конгресу САУ. <https://www.facebook.com/groups/263856218490249/permalink/341249700750900/>
61. Соціологічні зрізи українського суспільства (моніторинг соціально-економічних очікувань населення: 2005–2014 рр.): наукова доповідь / Балакірева О.М., Серета Ю.В., Дмитрук Д.А. та ін.; НАН України; ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». Київ, 2015. 78 с.

62. Степаненко В. (2001). Соціальний капітал у соціологічній перспективі: теоретико-методичні аспекти дослідження. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, № 2, 24–41.
63. Сухоставець А.І. (2017). Теоретичні основи визначення соціального капіталу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, вип. 25, ч. 1, 98–101.
64. Тертичний, О. В. (2022). Від представницької – до мережаної демократії веде українська мережа зворотного зв'язку. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*, 1. <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2022.1.21>
65. Фукуяма Ф. (2005). *Великий крах: людська природа і відновлення соціального порядку*. Львів: Кальварія. 380 с.
66. Хантінгтон С. (2007). *Зіткнення цивілізацій*. <https://surl.lt/jpmirs>
67. Хожило, І. І., & Колісник, Л. О. (2026). Соціальний капітал як джерело конструктивної взаємодії стейкхолдерів у процесі реалізації публічної політики. *Наукові перспективи*, 2.
68. Хожило, І. І., & Колісник, Л. О. (2026). Трансформація соціального капіталу на локальному рівні публічного управління в Україні в умовах війни. *Успіхи і досягнення у науці*, 2, 61–68.
69. Хожило, І. І., & Липовська, Н. А. (2023). Публічний контроль як правова форма взаємодії органів влади з громадськістю. *State and Regions. Series: Public Administration*. <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2023.3.16>
70. Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. (n.d.). <https://spravdi.org/>
71. Шаповалова, Т. В. (2012). Розвиток соціального капіталу – шлях до покращення якості життя та перспектив економічного зростання країни. <http://esweek.org.ua>
72. Шаповалова, Т. В. (2012). Розвиток соціального капіталу: значення та сучасна практика на підприємствах у Китаї. *Часопис економічних реформ*, 3(7), 137–146.

73. Шаповалова, Т. В. (2013). Довіра в соціальному капіталі: підходи до трактування. *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*, 2(191), 157–161.
74. Шаповалова, Т. В. (2013). Позитивний і негативний соціальний капітал: вплив на економічне зростання. *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*, 12(201), 232–237.
75. Шаповалова, Т. В. (2013). *Соціальний капітал та економічне зростання*. Луганськ: СНУ ім. В. Даля.
76. Шаповалова, Т. В. (2013). Соціальний капітал як неекономічний чинник сучасного економічного зростання. *Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції*, 5(24), 119–124.
77. Шаповалова, Т. В. (2013). Соціальні мережі – детермінант соціального капіталу. *Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції*, 3(22), 131–136.
78. Шаповалова, Т. В. (2015). Особливості впливу негативного соціального капіталу на економіку України. *Економічний аналіз*, 21(1), 129–138.
79. Шейтельман, М. (n.d.). <https://surl.li/qtqndx>
80. Anderson, R. V. (1991). Commons without tragedy: The congruence of Garrett Hardin and Henry George. In R. V. Anderson (Ed.), *Commons without tragedy* (pp. 27–44). London: Shepard-Walwyn.
81. Andriani, L. (2013). Social capital: A road map of theoretical frameworks and empirical limitations. *Working Papers in Management*.
82. Araujo, L., & Easton, G. (1999). A relation resource perspective on social capital. In *Corporate social capital and liability* (pp. 68–87). Kluwer Academic Publishers.
83. Baker, W. (1990). Market networks and corporate behavior. *American Journal of Sociology*, 96(3), 589–625.
84. Bebbington, A. (1999). Capitals and capabilities: A framework for analyzing peasant viability, rural livelihoods and poverty. *World Development*, 27(12), 2021–2044.

85. Bell, D. (1962). America as a mass society. In D. Bell (Ed.), *The end of ideology*. New York: Collier Books.
86. Berkes, F. (1994). Co-management: Bridging the two solitudes. *Northern Perspectives*, 22(2–3), 18–20.
87. Berkes, F. (1997). New and not-so-new directions in the use of the commons: Co-management. *The Common Property Resource Digest*, 42, 5–7.
88. Berkes, F., George, P. J., & Preston, R. J. (1991). The evolution of theory and practice of the joint administration of living resources. *Alternatives*, 18(2), 12–18.
89. Blokland, T., & Savage, M. (2016). *Networked urbanism: Social capital in the city*. Routledge.
90. Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). New York: Greenwood Press.
91. Box, R. C. (1998). *Citizen governance*. Thousand Oaks, CA: Sage.
92. Bromley, D. W. (Ed.). (1992). *Making the commons work*. San Francisco: International Center for Self-Governance.
93. Burt, R. (2000). The network structure of social capital. *Research in Organizational Behavior*, 22, 345–423.
94. Burt, R. (2001). Structural holes versus network closure as social capital. In R. Burt (Ed.), *Social capital: Theory and research* (pp. 31–56). Aldine de Gruyter.
95. Carley, M., & Christie, I. (1993). *Managing sustainable development*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
96. Chaskin, R. J. (2001). Building community capacity. *Urban Affairs Review*, 36(3), 291–323.
97. Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94(1), S95–S120.
98. Coleman, J. S. (2009). Social capital in the creation of human capital. In *Knowledge and social capital*.

99. Daniels, S. E., & Walker, G. B. (1996). Collaborative learning: Improving public deliberation in ecosystem-based management. *Environmental Impact Assessment Review*, 16, 71–102.
100. Dasgupta, P., & Serageldin, I. (1999). *Social capital: A multifaceted perspective*. Washington, DC: World Bank.
101. Davenport, S., & Dellenbach, U. (2011). “Belonging” to a virtual research center: Exploring the impact of social capital formation processes on member identification in a virtual organization. *British Journal of Management*, 22(1), 54–76.
102. Delacourt, S., & Lenihan, D. G. (1999). *Collaborative government: Is there a Canadian way?* Toronto: Institute of Public Administration of Canada.
103. DiMaggio, P., Hargittai, E., Neuman, W. R., & Robinson, J. P. (2001). Social implications of the internet. *Annual Review of Sociology*, 27, 307–336.
104. Dorcey, A. H. J., & Riek, C. L. (1987). Negotiation-based approaches to the settlement of environmental disputes in Canada. In *The place of negotiation in environmental assessment* (pp. 7–23). Hull, QUE: Canadian Environmental Assessment Research Council.
105. Driessen, P. (1998). Concluding remarks: The scope of co-operative management. In P. Glasbergen (Ed.), *Co-operative environmental governance* (pp. 21–42). Dordrecht: Kluwer Academic Press.
106. Durkheim, É. (1893). *De la division du travail social*.
107. Edelman, L. F., Bresnen, M., Newell, S., Scarbrough, H., & Swan, J. (2002). The dark side of social capital. In *Proceedings of the 3rd European Conference on Organizational Knowledge, Learning, and Capabilities*.
108. Enevoldsen, M. (1998). Democracy and environmental agreements. In P. Glasbergen (Ed.), *Co-operative environmental governance* (pp. 201–228). Dordrecht: Kluwer Academic Press.
109. Ernst, H. (1998). Environmental governance and modern management paradigms in government and private industry. In P. Glasbergen (Ed.), *Co-operative environmental governance* (pp. 21–42). Dordrecht: Kluwer Academic Press.

110. European Social Survey. (2022). *Ukrainian European social survey 2022*. <https://europeansocialsurvey.org/about/resources/ukrainian-european-social-survey-2022>
111. Ferenhof, H. A., Vignochi, L., Selig, P. M., Lezana, Á. G. R., & Campos, L. M. S. (2014). Environmental management systems in SMEs: A systematic review. *Journal of Cleaner Production*, 74.
112. Flap, H. D. (2001). No man is an island: The research programme of a social capital theory.
113. Friedmann, J. (1987). *Planning in the public domain: From knowledge to action*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
114. Fujiwara, T., & Kawachi, I. (2008). Social capital and health. *American Journal of Preventive Medicine*, 35(2).
115. Fukuyama, F. (1995). *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*. New York: Free Press.
116. Fukuyama, F. (2005). *The great disruption: Human nature and the reconstitution of social order*. Lviv: Kalvariia.
117. Gelbmann, U. (2010). Establishing strategic CSR in SMEs. *Sustainable Development*, 18(2).
118. Goldman, M. (1998). Inventing the commons: Theories and practices of the commons' professional. In M. Goldman (Ed.), *Privatizing nature* (pp. 20–54). New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
119. Graeff, P., & Svendsen, G. T. (2013). Trust and corruption: The influence of positive and negative social capital on economic development in the European Union. *Quality & Quantity*, 47(5), 2829–2845.
120. Granovetter, M. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78, 1360–1380.
121. Gray, B. (1989). *Collaborating: Finding common ground for multiparty problems*. San Francisco: Jossey-Bass.
122. Grubb, M., Koch, M., Munson, A., Sullivan, F., & Thompson, K. (1993). *The earth summit agreements*. London: Earthscan.

123. Guagnano, G., Santarelli, E., & Santini, I. (2016). Can social capital affect subjective poverty in Europe? An empirical analysis based on a generalized ordered logit model. *Social Indicators Research*, 128(2), 881–907.
124. Hampton, K. N. (2001). *Living the wired life in the wired suburb: Netville, glocalization and civil society*. University of Toronto.
125. Hanna, S., & Jentoft, S. (1996). Human use of the natural environment: An overview of social and economic dimensions. In S. Hanna, C. Folke, & K. Mäler (Eds.), *Rights to nature* (pp. 35–56). Washington: Island Press.
126. Harper, R. (2002). *The measurement of social capital in the United Kingdom*. London: OECD, Office for National Statistics.
127. Haythornthwaite, C. (2002). Strong, weak and latent ties and the impact of new media. *The Information Society*, 18(5), 385–401.
128. Helliwell, J. F., & Putnam, R. D. (1995). Economic growth and social capital in Italy. *Eastern Economic Journal*, 21(3), 295–307.
129. Herreros, F. (2004). *The problem of forming social capital: Why trust?* New York, NY: Palgrave Macmillan.
130. Hjerppe, R. (2003). *Social capital and economic growth revisited* (VATT Discussion Papers). Helsinki: Government Institute for Economic Research.
131. Horrigan, J., & Rainie-Fox, S. (2001). *Online communities: Networks that nurture long-distance relationships and local ties*. Pew Internet & American Life Project.
http://www.pewinternet.org/files/oldmedia/Files/Reports/2001/PIP_Communities_Report.pdf
132. Horton, D., & Wohl, R. (1956). Mass communication and para-social interaction: Observations on intimacy at a distance. *Psychiatry*, 19, 215–229.
133. International Monetary Fund. (2012). *Report for selected countries and subjects*. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/02/weodata>
134. Internet World Stats. (n.d.). <http://www.internetworldstats.com/stats.htm>

135. Iturrioz, C., Aragón, C., & Narvaiza, L. (2015). How to foster shared innovation within SMEs' networks: Social capital and the role of intermediaries. *European Management Journal*, 33(2).
136. Jentoft, S., McCay, B. J., & Wilson, D. C. (1998). Social theory and fisheries co-management. *Marine Policy*, 22(4–5), 423–436.
137. Johnston, R. J. (1996). *Nature, state and economy* (2nd ed.). New York: John Wiley & Sons.
138. Kavanaugh, A. L., Reese, D. D., Carroll, J. M., & Rosson, M. B. (2005). Weak ties in networked communities. *The Information Society*, 21(2), 119–131.
139. Klooster, D. (2000). Institutional choice, community and struggle: a case study of forest co-management in Mexico. *World Development*, 28(1), 1–20.
140. Korten, D. C. (1989). Community-based resource management. In D. C. Korten (Ed.), *Community management: Asian experiences and perspectives* (pp. 1–17). Hartford: Kumarian Press.
141. Lefebvre, V. M., Sorenson, D., HENCHION, M., & GELLYNCK, X. (2016). Social capital and the effectiveness of knowledge sharing in learning networks. *International Journal of Information Management*, 36(4), 570–579.
142. Lin, N. (1999). Building a network theory of social capital. *Connections*, 22(1), 28–51.
143. Lin, N., Dean, A., & Ensel, W. (Eds.). (1986). *Conceptualizing social support, life events, and depression*.
144. Luhmann, N. (1979). *Trust and Power*. Chichester: Wiley.
145. MacDonnell, L. J. (1988). Natural resources dispute resolution: An overview. *Natural Resources Journal*, 28, 5–19.
146. Maser, C., Beaton, R., & Smith, K. (1999). *Setting the stage for sustainability: A citizen's handbook*. Boston: Lewis.
147. Matthews, R. L. (2011). Social capital: A theory for operations management. *International Journal of Production Research*.
148. Matthews, R. L., & Marzec, P. E. (2012). Social capital: A theory for operations management. *International Journal of Production Research*, 50(24).

149. Meadowcroft, J. (1998). Co-operative management regimes: A way forward? In P. Glasbergen (Ed.), *Co-operative environmental governance* (pp. 21–42). Dordrecht: Kluwer.
150. Mitchell, B. (1989). *Geography and resource analysis* (2nd ed.). Essex: Longman.
151. Mitchell, B. (1997). *Resource and environmental management*. Essex: Longman.
152. Nahapiet, J., & Ghoshal, S. (1998). Social capital, intellectual capital, and organizational advantage. *Academy of Management Review*, 23(2).
153. Naresh, S., & Titi, V. (1995). Empowerment for sustainable development: Overview of concepts, methods and challenges. In S. Naresh & V. Titi (Eds.), *Empowerment for sustainable development* (pp. 6–28). Halifax: Fernwood Publishing.
154. Nelson, J. G., & Serafin, R. (1995). Post hoc assessment and environmental planning, management and decision-making. 23(1), 3–9.
155. Neves, B. B. (2013). Social capital and internet use: The irrelevant, the bad, and the good. *Sociology Compass*, 7(8), 599–611.
156. Noble, B. F. (2000). Institutional criteria for co-management. *Marine Policy*, 24, 69–77.
157. Norris, P. (2002). The bridging and bonding role of online communities. *Press/Politics*, 7(3).
158. Notzke, C. (1995). A new perspective in Aboriginal natural resource management: Co-management. *Geoforum*, 26(2), 187–209.
159. OECD. (2001). *The well-being of nations: The role of human and social capital*. Paris: Centre for Educational Research and Innovation.
160. Olson, M. (2002). *The logic of collective action*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
161. Ostrom, E. (1991). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective actions*. Cambridge: Cambridge University Press.
162. Penard, T., & Poussing, N. (2010). Internet use and social capital: The strength of virtual ties. *Journal of Economic Issues*, 44(3), 569–595.

163. Penning, J. M., Lee, K., & van Witteloostuijn, A. (1998). Human capital, social capital and firm dissolution. *Academy of Management Journal*, 41, 425–440.
164. Pinkerton, E. (Ed.). (1989). *Co-operative management of local fisheries: New directions in improved management and community development*. Vancouver: University of British Columbia Press.
165. Pollard, E. (Ed.). (1994). *The Oxford paperback dictionary*. Oxford: Oxford University Press.
166. Pomeroy, R. S., & Berkes, F. (1997). Two to tango: The role of government in fisheries co-management. *Marine Policy*, 21(5), 465–480.
167. Portes, A. (1998). Social capital: Its origins and applications in modern sociology. *Annual Review of Sociology*, 24, 1–24.
168. Putnam, R. D. (1993). The prosperous community: Social capital and public life. *The American Prospect*, 35–42.
169. Putnam, R. D. (1994). Project report: Social capital and public affairs. *Bulletin of the American Academy of Arts and Sciences*, 47(8).
170. Putnam, R. D. (1994). Social capital and public affairs. *Bulletin of the American Academy of Arts and Sciences*, 47(8). <https://doi.org/10.2307/3824796>
171. Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
172. Putnam, R. D., Leonardi, R., & Nanetti, R. Y. (2001). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy* (V. Yushchenko, Trans.). Kyiv: Osnovy. (Original work published 1993)
173. Razumkov Centre. (2020, December). *Ukraine-2020: Unjustified expectations, unexpected challenges. Results of the year in the mirror of public opinion*. <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/ukraina2020-nevypravdani-ochikuvannia-neochikuvani-vyklyky-pidsumky-roku-u-dzerkali-gromadskoi-dumky-gruden-2020r>
174. Razumkov Centre. (2021, July–August). *30 years of independence: Achievements, growth problems, and expectations for the future*. <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/30-rokiv->

[nezalezhnosti-i-aki-zdobutky-i-problemy-zrostantia-bachat-ukraintsi-i-na-shcho-spodivaiutsia-u-maibutnomu](#)

175. Razumkov Centre. (2024, September). *Оцінка ситуації в країні та діяльності влади, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, віра в перемогу*. <https://razumkov.org.ua>

176. Razumkov Centre. (2025, February–March). *Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до виборів під час війни, віра в перемогу*. <https://razumkov.org.ua>

177. Razumkov Centre. (2025, November). *Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, оцінка проблем, що існують в українському суспільстві*. <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-otsinka-problem-shcho-istuiut-v-ukrainskomu-suspilstvi-lystopad-2025r>

178. Razumkov Centre. (2026, January–February). *Оцінка громадянами ситуації в країні, бачення шляхів вирішення безпекових проблем*. <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-bachennia-shliakhiv-vyrishennia-bezpekovykh-problem-sichen-liutyi-2026r>

179. Resnick, P. (2002). Beyond bowling together: Sociotechnical capital. In J. M. Carroll (Ed.), *HCI in the new millennium*. Addison-Wesley.

180. Reyes-Rodríguez, J. F., Ulhøi, J. P., & Madsen, H. (2016). Corporate environmental sustainability in Danish SMEs: A longitudinal study of motivators, initiatives, and effects. *Business Strategy and the Environment*, 23(4).

181. Roxas, B., Chadee, D., de Jesus, R. M. C., & Cosape, A. (2017). Human and social capital and environmental management in small firms: A developing country perspective. *Asian Journal of Business Ethics*, 6(1).

182. Rudd, M. A. (2000). Live long and prosper: Collective action, social capital and social vision. *Ecological Economics*, 34(2–3), 131–144.

183. Schiff, M. (1995). Social capital, labor mobility, and welfare. *Rationality and Society*, 7(2), 157–175.

184. Scott, R. W. (1995). *Institutions and organizations*. Thousand Oaks, CA: Sage.
185. Selin, S., & Chavez, D. (1995). Developing a collaborative model for environmental planning and management. *Environmental Management*, 19(2), 189–195.
186. Sellers, J. B. (1995). Restructuring government for empowerment and sustainable development. In S. Naresh & V. Titi (Eds.), *Empowerment for sustainable development* (pp. 56–67). Halifax: Fernwood Publishing.
187. Selznick, P. (1957). *Leadership and administration*. Evanston, IL: Row, Peterson.
188. Shapovalova, T. (2014). Does social capital matter for economic performance in Ukraine? *Journal of Economic Reforms*, 2, 93–104.
189. Stern, M. J., & Dillman, D. A. (2006). Community participation, social ties, and use of the internet. *City & Community*, 5(4), 409–424.
190. Sydorenko, N., & Kunyo, R. (2025). Social capital as the basis for preserving democracy. *Stredoevropsky vestnik pro vedu a vyzkum*, 1(12). [https://doi.org/10.65237/2336-3630-2025-12\(1\)-12](https://doi.org/10.65237/2336-3630-2025-12(1)-12)
191. Tarasenko, T., Sorokina, N., Kashechenko, N., Branitska, T., & Kukhar, I. (2024). International collaboration in public governance: Assessing the role of collective initiatives and organisations. *Multidisciplinary Science Journal*, 6, e2024ss0715. <https://doi.org/10.31893/multiscience.2024ss0715>
192. Taylor, S. (2007). Building social capital in multinational companies: An international challenge for human resource management. *Human Resource Management Journal*, 17(4), 336–354.
193. Tempest, S., McKinlay, A., & Starkey, K. (2004). Careering alone: Careers and social capital. *Human Relations*, 57(12).
194. Tönnies, F. (1887). *Community and association*.
195. Uphoff, N., & Wijayarathne, K. M. (2000). The demonstrated benefits of social capital: The performance of farmer organizations in Gal Oya, Sri Lanka. *World Development*, 28(11), 1875–1890.

196. van Deth, J. W. (2001). *The proof of the pudding: Social capital, democracy, and citizenship*. http://static.ow.ly/docs/vandeth_53f.pdf
197. Van Gelderen, M. (2007). Country of origin as a source of business opportunities. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 4(4), 419–430.
198. Weber, M. (1946). The Protestant sects and the spirit of capitalism. In H. H. Gerth & C. W. Mills (Eds.), *From Max Weber*. Oxford: Oxford University Press.
199. Wellman, B., Haase, A. Q., Witte, J., & Hampton, K. (2001). Does the internet increase, decrease, or supplement social capital? Social networks, participation, and community commitment. *American Behavioral Scientist*. <http://www.sagepub.com/oswcondensed/study/articles/05/Wellman.pdf>
200. Wenne, L. N. (1997). *The Environmental Dilemma*. Maryland: University Press of America.
201. Wiebe, K. D., Tegene, A., & Kuhn, B. (1997). Finding common ground on public and private land. *Journal of Soil and Water Conservation*, 52(3), 162–165.
202. Wondolleck, J. M., & Yaffee, S. L. (2000). *Making collaboration work: Lessons from innovation in natural resource management*. Washington, DC: Island Press.
203. Woolcock, M. (1998). Social capital and economic development: Toward a theoretical synthesis and policy framework. *Theory and Society*, 27(2), 151–208.
204. Woolcock, M. (2001). The place of social capital in understanding social and economic outcomes. *ISUMA*, 2(1), 11–17.
205. Woolcock, M., & Narayan, D. (2000). Social capital: Implications for development theory, research, and policy. *The World Bank Observer*, 15(2), 225–249.
206. Yakimtov, V. V. (2018). History and development of Haken synergetics. *Scientific Bulletin of UNFU*, 28(9), 119–125. <https://doi.org/10.15421/40280923>
207. Yusmar, Y., et al. (2024). Social capital: A literature review in resources management. *International Journal of Educational Research & Social Sciences*, 1164–1172.

208. Zhao, S. (2006). Do internet users have more social ties? A call for differentiated analyses of internet use. *Journal of Computer-Mediated Communication*, *11*(3), Article 8, 844–862.

ДОДАТКИ

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях

1. Липовська Н., Мартинов О., Приймачов А. (2025). Концептуальні підходи до інтерпретації ресурсів відновлення громад. Державне будівництво: зб. наук. праць ; електронний ресурс. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна. № 1 (37). 667 с. С. 340-349. <https://periodicals.karazin.ua/db/article/view/27215/24072>.

2. Мартинов О.В. (2025). Структура соціального капіталу в умовах війни в Україні. *Успіхи і досягнення у науці*. 12 (22). С. 1123-1134. [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12\(22\)-1123-1134](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-1123-1134)

3. Мартинов О.В. (2025). Соціальний капітал як ресурс публічного управління. *Суспільство та національні інтереси*. 12 (20). С.1218-1227. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12\(20\)-1218-1227](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12(20)-1218-1227)

4. Мартинов О.В. (2026). Трансформація соціального капіталу в Україні у контексті публічноуправлінських реформ. *Наукові перспективи № 2(68)*. С. 391 – 402. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-2\(68\)-391-402](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-2(68)-391-402)

Публікації в зарубіжних наукових виданнях:

5. Мартинов О.В. (2025). Парасоціальні зв'язки як основа розвитку соціального капіталу. *Stredoevropsky vestnik pro vedu a vyzkum*. 1 (12). С. 154 – 167. DOI: [https://doi.org/10.65237/2336-3630-2025-12\(1\)-12](https://doi.org/10.65237/2336-3630-2025-12(1)-12)

Монографії:

6. Мартинов О.В. (2024). Структурні зміни на ринку праці в Європейському Союзі. *Сучасний соціогуманітарний простір країн Європейського Союзу: публічноуправлінські аспекти* [Текст]: кол. монограф. / за заг. ред. Н.А. Липовської. Дніпро : НТУ «Дніпровська політехніка», 2024. 236 с. С. 22 – 32.

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації (у вітчизняних виданнях):

7. Мартинов О. Європейський досвід вирішення проблем прийому та інтеграції українських біженців. «Молодь: наука та інновації» 2024: матеріали XII Міжнародної науково-технічної конференції студентів, аспірантів та

молодих вчених, Дніпро, 13–15 листопада 2024 року (у 3-х томах) / Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» – Дніпро : НТУ «ДП», 2024. Том 3. 368 с.

8. Мартинов О. Вплив війни на кадровий потенціал громад. «Наукова весна» 2024: матеріали XIV Міжнародної науково-технічної конференції аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 27–29 березня 2024 року / Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» – Дніпро : НТУ «ДП», 2024. 445 с. С.303

9. Мартинов О.В. (2025). Збереження кадрового потенціалу громад в умовах війни. «III Науково-практична конференція Міжнародний форум: безпечна, комфортна та спроможна територіальна громада»

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
Навчально-науковий інститут
державного управління

MINISTRY OF EDUCATION
AND SCIENCE OF UKRAINE
Dnipro University of Technology
Educational and Research
Institute of Public Administration

25.02.26 № 18-22/08

ДОВІДКА
про участь у науково-дослідних роботах

Видана *Мартинову Олександрову Володимировичу* – аспіранту 3 року навчання за освітньо-науковою програмою «Публічне управління та адміністрування», про те, що він дійсно брав участь у виконанні науково-дослідних робіт (далі – НДР) кафедри державного управління і місцевого самоврядування Навчально-наукового інституту державного управління Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», а саме:

– 01.06.2023 до 31.10.2023 – виконавець теми НДР «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні», номер державної реєстрації 0122U002375

– 01.06.2023 до 31.10.2023 – виконавець теми НДР «Цифрова трансформація публічного управління», номер державної реєстрації 0122U002236.

Особистий внесок: наукове обґрунтування підходу та інструментів використання соціального капіталу у відновленні громад та розроблення методико-технологічного забезпечення їх реалізації. Результати дослідження також увійшли до наукових публікацій Мартинова О.В., що готувалися під час виконання наукових тем.

Директор
навчально-наукового інституту
державного управління
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

Сигеній БОРОДІН

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний технічний
університет
«Дніпровська політехніка»
Навчально-науковий інститут
державного управління

MINISTRY OF EDUCATION
AND SCIENCE OF UKRAINE
Dnipro University of Technology
Educational and Research
Institute of Public Administration

25.02.2016 № 12-22/07

**ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ
РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ**

Мартінова Олександра Володимирівна

«Соціальний капітал як ресурс публічного управління в Україні в умовах війни та повосинного відновлення» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю «281. Публічне управління та адміністрування»

Надана аспіранту кафедри державного управління і місцевого самоврядування Мартінову О.В. про те, що результати його дисертаційного дослідження на тему: «Соціальний капітал як ресурс публічного управління в Україні в умовах війни та повосинного відновлення» були враховані під час вдосконалення навчально-методичного забезпечення освітніх програм, що реалізуються в Навчально-науковому інституті державного управління Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», а саме:

– в межах реалізації освітньо-професійної програми «Публічне управління та адміністрування» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» до ОК «Публічна політика» була запропонована тема «Використання соціального капіталу у процесах впровадження публічної політики»;

– в межах реалізації освітньо-професійної програми «Соціальна та молодіжна робота» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти була запропонована тема «Заходи зміцнення соціальної згуртованості в громадах».

Мартінов О.В. також брав активну участь у розробленні навчально-методичних матеріалів до проведення лекцій, конференцій, круглих столів та тренінгів за програмами підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, зокрема за тематикою розбудови громадянського суспільства на основі зарубіжного досвіду та кращих практик.

Директор Навчально-наукового інституту
державного управління
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

Свєтлїй БОРОДІН

ПАВЛОГРАДСЬКА МІСЬКА РАДА

вул. Соборна, 95, м. Павлоград, Павлоградського району, Дніпропетровської області
51400, e-mail: info@pavlogradmrada.dp.gov.ua

01.04.2026 № 73 на № _____ від _____

**ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ
РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
Мартінова Олександра Володимировича
«Соціальний капітал як ресурс публічного управління в Україні в
умовах війни та повоєнного відновлення» на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю «281. Публічне управління та
адміністрування»**

Результати дисертаційного дослідження аспіранта кафедри державного управління і місцевого самоврядування Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» Мартінова Олександра Володимировича на тему: «Соціальний капітал як ресурс публічного управління в Україні в умовах війни та повоєнного відновлення» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» впроваджуються в діяльність Павлоградської міської ради.

У процесі практичного використання результатів дослідження застосовуються науково обґрунтовані підходи до розвитку та використання соціального капіталу як важливого ресурсу публічного управління на місцевому рівні, зокрема щодо зміцнення взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю, громадськими об'єднаннями, волонтерськими організаціями та іншими інститутами громадянського суспільства.

Практичну цінність мають запропоновані автором рекомендації щодо підвищення рівня громадської участі у процесах прийняття управлінських рішень, розвитку партнерських відносин між органами місцевого самоврядування та громадою, а також формування механізмів соціальної згуртованості територіальної громади в умовах воєнного стану та підготовки до повоєнного відновлення.

Окремі положення дисертаційного дослідження використовуються під час удосконалення комунікаційної взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю, розвитку форм громадської участі, підтримки волонтерських ініціатив, а також реалізації заходів соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій населення.

Запропоновані в дослідженні підходи сприяють підвищенню ефективності управлінських процесів на місцевому рівні, розвитку мережевої співпраці між органами влади та громадою, а також формуванню інституційних передумов для зміцнення довіри та соціального партнерства у територіальній громаді.

Матеріали та висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані у подальшій діяльності Павлоградської міської ради під час розроблення та реалізації програм соціального розвитку громади, підтримки населення, зміцнення соціальної згуртованості та відновлення місцевої соціальної інфраструктури в умовах повоєнної трансформації.

Секретар міської ради

Сергій ОСТРЕНКО